

Ægtefællers pensionsrettigheder

Behandling på skifte af fællesbo

Betænkning afgivet af Ægtefællepensionsudvalget

Betænkning nr. 1466

2005

Kapitel 1	11
Indledning	11
1.1. Udvalgets kommissorium og arbejde	11
1.2. Udvalgets sammensætning	12
Kapitel 2	17
Sammenfatning	17
2.1. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død.....	17
2.1.1. Udviklingstendenser og gældende ret	17
2.1.2. Udvalgets overvejelser	18
2.1.3. Udvalgets forslag	18
2.2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse.....	18
2.2.1. Udviklingstendenser og gældende ret	19
2.2.2. Udvalgets overvejelser	19
2.2.3. Udvalgets forslag	21
2.3. Bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse	22
2.3.1. Udviklingstendenser og gældende ret	23
2.3.2. Udvalgets overvejelser	23
2.3.3. Udvalgets flertals forslag	24
Kapitel 3	25
Pensioners behandling på ægtefælleskifte – historisk udvikling	25
3.1. Indledning	25
3.2. Den historiske baggrund for de private pensionsordninger og arbejdsmarkedspensioner ..	25
3.2.1. De private pensionsordninger	25
3.2.2. Arbejdsmarkedspensionerne.....	26
3.2.2.1. De lovbaserede arbejdsmarkedspensioner.....	26
a. Tjenestemandspension	26
b. Arbejdsmarkedets Tillægspension - ATP.....	27
c. Lønmodtagernes dyrtidsfond (LD)	28
d. Efterløn	28
3.2.2.2. Overenskomstbaserede aftaler og virksomhedsordninger.....	28
3.3. Den historiske udvikling vedrørende pensioners behandling på ægtefælleskifte.....	30
3.3.1. Tiden op til ægteskabslovgivningen i 1920'erne	30
3.3.2. Tiden fra 1920'erne til 1960'erne.....	32
3.3.3. Tiden fra 1960'erne til i dag	33
Kapitel 4	35
Pensionstyperne	35
4.1. Indledning	35
4.2. Pensionstyper.....	35
4.2.1. Pensionsformål	35
4.2.2. Pensionsindhold.....	36
4.2.2.1. Rentepension	36
4.2.2.2. Sumudbetalinger (herunder livsforsikringer)	36
4.2.2.3. Ratepension	37
4.2.3. Pensionsgrundlag.....	37
4.2.3.1. Social pension.....	37
4.2.3.2. Pensioner knyttet til et ansættelsesforhold	38
4.2.3.3. Selvstændige erhvervsdrivende	40
4.2.3.4. Privatpension uden tilknytning til et ansættelsesforhold.....	41
4.3. Forskellige pensions- og forsikringsordninger	41
4.3.1. Tjenestemandspensioner.....	41
4.3.2. Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP) og den særlige pensionsopsparing (SP) ..	42
4.3.3. Pensionskasserne	43

4.3.4. Forsikring	43
4.3.5. Pensionsopsparing i pengeinstitut	45
4.3.6. Indeksordninger	45
4.3.7. Lønmodtagernes Dyrtdsfond (LD).....	45
4.3.8. Efterløn	46
4.4. Pensionstyper og pensionsordninger - øvrige forhold (genkøb, overførsel, skattemæssige forhold og valgfrihed).....	46
4.4.1. Genkøb	46
4.4.2. Overførsel/flytning og valgfrihed.....	48
4.4.2.1. Pensions- og livsforsikringselskaber.....	48
4.4.2.1.1. Arbejdsmarkedspensioner	48
4.4.2.1.2. Individuelle pensioner	49
4.4.2.2. Pengeinstitutter	49
4.4.2.3. Andre ordninger.....	50
4.4.2.4. Skattemæssige forhold.....	50
4.4.2.5. Valgfrihed.....	51
4.4.3. Skatter og afgifter	51
4.4.3.1. Reglerne for fradrag.....	51
4.4.3.2. Udbetaling	52
4.4.3.3. Pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 2-4.....	53
4.4.3.4. Boafgift.....	54
Kapitel 5	55
Statistik	55
5.1. Indledning	55
5.2. Sammenligning af pensionsmæssige forhold	55
5.2.1. Ordningerne i pensionssystemet og deres betydning for kvinder.....	55
5.2.2. Pensionsopsparing, fravær og pensionsdækning i et længere perspektiv.....	57
5.3. Pensionsformuen og anden formue	60
5.4. Ægteskaber	62
5.5. Ægtefællers pensioner	63
5.5.1. Forskellen mellem ægtefællers pensionsopsparing	63
5.5.1.1. Par hvor begge har foretaget pensionsopsparing.....	64
5.5.1.2. Par hvor alene den ene ægtefælle har foretaget pensionsopsparing	66
Kapitel 6	71
Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død	71
6.1. Indledende bemærkninger	71
6.2. Førstafdøde ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder	71
6.3. Efterlevendes ægtefælles egne pensions- og forsikringsrettigheder.....	74
6.4. Skifte i længstlevendes levende live efter hensidten i uskiftet bo	76
6.4.1. Længstlevendes egne ikke udbetalte pensionsrettigheder ved skifte i længstlevendes levende live efter uskiftet bo	77
6.4.2. Pensionsydelse udbetalt i anledning af førstafdøde ægtefælles død – uskiftet bo ..	77
6.4.3. Pensionsydelse fra længstlevendes egne ordninger udbetalt under det uskiftede bo	78
6.4.4. Skifte efter længstlevendes død.....	78
6.5. Konkluderende bemærkninger	78
Kapitel 7	81
Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse	81
7.1. Indledende bemærkninger	81
7.2. Løbende livsbetinget pension - rentepension	83
7.2.1. Tjenestemandspension, ATP, pensionskassepension, pensionsforsikring i ansættelsesforhold mv.	83

7.2.2. Privat livrente	85
7.3. Kapital- og ratepension mv.	87
7.3.1. Pensionsordninger knyttet til ansættelsesforhold	87
7.3.2. Privat kapital- og ratepension	88
7.3.3. Delingsmetoder ved kapital- og ratepensioner	89
7.3.3.1. Den kvalitative deling - udtagelse	89
a. Ægtefællens udtagelse af pensionsretten	90
b. Forholdet til arbejdsgiveren og pensionsinstituttet.....	90
7.3.3.2. Udlodning eller begunstigelse	91
a. Udlodning	92
b. Begunstigelse.....	93
c. Deling ved udtagelse af ordningen mod kontant kompensation.....	94
7.3.4. Værdiansættelse.....	94
7.3.4.1. Passivering med latent skattebyrde	94
7.4. Invaliditetsydelse og efterladteydelse.....	97
7.4.1. Invaliditetsydelse	97
7.4.2. Efterladteydelse til ægtefællen	97
7.4.2.1. Enkepensionsloven af 1941 - kollektiv enkepension	97
7.4.2.2. Overlevelserente i ansættelsesforhold.....	100
7.4.2.3. Privat overlevelserente.....	100
7.4.2.4. Begunstigelse i kapital - og ratepensionsordninger.....	101
7.5. Blandede pensionsordninger.....	101
7.6. Ægtefæller med forskellige pensionsordninger.....	102
7.7. Vederlagskrav, urimeligt-ringe reglen og skævdeling	102
7.7.1. Vederlagskrav	103
7.7.2. Urimeligt ringe reglen	105
7.7.3. Skævdeling	105
7.8. Særeje og aftaler	106
7.8.1. Forhåndsftale om forlods udtagelse - særeje	106
7.8.1.1. Specifikation.....	106
7.8.1.2. Særejeformer	107
7.8.1.3. Særejefastsættelse.....	108
7.8.2. Forhåndsftale om deling	108
Kapitel 8	109
Værdiansættelse og deling af pensioner	109
8.1. Indledning.....	109
8.2. Værdiansættelse.....	109
8.2.1. Pensionsordning i et pengeinstitut.....	109
8.2.2. Pensionsordning i et livs- og pensionsforsikringsselskab eller i en pensionskasse	109
8.2.2.1. Kapital- og rateforsikringer	110
8.2.2.2. Livsbetingede ordninger	110
8.2.3. Tjenestemandspension.....	112
8.3. Sammenligning af pensionsværdier	113
8.4. Overførsel af en andel af den opgjorte værdi	114
8.4.1. Overførsel af en andel af kapital- og ratepensioner.....	114
8.4.2. Overførsel af en andel af løbende livsbetingede ydelser.....	114
8.5. Eksempler på metoder til deling af løbende livsbetingede ordninger	116
8.6. Valg af delingsmetode ved løbende livsbetingede ydelser.....	119
Kapitel 9	121
Fremmed ret.....	121
9.1. Indledning.....	121
9.2. Norge	122

9.2.1. Pensionstyper.....	122
9.2.2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse.....	122
9.2.2.1. Formueordningen	122
9.2.2.2. Særeje	124
9.2.3. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død.....	124
9.2.3.1. Efterlevendes pensionsrettigheder.....	125
9.2.3.2. Førstafdødes pensionsrettigheder	125
9.2.3.2.1. Pensionsordninger, hvori der kan indsættes begunstigede.....	125
9.2.3.2.2. Den fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension efter førstafdøde ægtefælle.....	125
9.3. Sverige.....	126
9.3.1. Pensionstyper.....	126
9.3.2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse.....	127
9.3.2.1. Formueordningen	127
9.3.2.2. Vederlagskrav og urimelig ringe-regler	129
9.3.2.2.1. Vederlagskrav	129
9.3.2.2.2. Urimeleg ringe-regler.....	129
9.3.2.2.3. Særeje	130
9.3.3. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død.....	130
9.3.3.1. Efterlevendes pensionsrettigheder.....	130
9.3.3.2. Førstafdødes pensionsrettigheder	131
9.3.3.2.1. Ordninger, hvori der kan indsættes en begunstiget	131
9.3.3.2.2. Den fraskilte efterlevende ægtefælles ret til ægtefællepension på grundlag af førstafdøde ægtefælles pensionsrettigheder	131
9.4. England.....	131
9.4.1. Pensionstyper.....	131
9.4.2. Formueordningen	133
9.4.3. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse.....	134
9.4.4. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død.....	136
9.4.4.1. Efterlevendes pensionsrettigheder.....	136
9.4.4.2. Førstafdødes pensionsrettigheder	136
9.4.4.3. Den fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension efter førstafdøde ægtefælle.....	136
9.5. Tyskland	137
9.5.1. Pensionstyper.....	137
9.5.2. Formueordningen	138
9.5.3. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse.....	139
9.5.4. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død.....	140
9.5.4.1. Efterlevendes pensionsrettigheder.....	141
9.5.4.2. Førstafdødes pensionsrettigheder	141
9.5.4.2.1. Den fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension efter førstafdøde ægtefælle.....	141
Kapitel 10	143
Tidligere reformovervejelser	143
10.1. Indledning	143
10.2. Ægteskabsudvalget af 1957 – betænkning V fra 1968.....	143
10.3. Finansministeriets embedsmandsudvalg fra 1986.....	145
10.3.1. Kommissoriet	145
10.3.2. Løsningsmodeller	146
10.4. Industriministeriets udvalg. Betænkning 1293/1995 om fraskiltets pensionsret.....	148
10.4.1. Kommissorium	148
10.4.2. Udvalgets overvejelser	149

10.5. Advokatrådets redegørelse fra oktober 1995 om pensioners behandling på ægtefælleskifte.....	150
10.6. Høringsudtalelser.....	151
10.7. Konkluderende bemærkninger	151
Kapitel 11	153
Udvalgets overvejelser om pensioners behandling ved en ægtefælles død.....	153
11.1. Indledning.....	153
11.2. Ændrede forudsætninger	155
11.3. Hensynsafvejning	158
11.3.1. Modstående hensyn	158
11.3.2. Udvalgets hensynsafvejning.....	158
11.3.2.1. Førstafdødes pensions- og forsikringsordninger	158
11.3.2.2. Længstlevendes pensions- og forsikringsordninger	160
11.3.2.3. Særligt om beløb udbetalt til længstlevende, når et uskiftet bo skal skiftes i længstlevende ægtefælles levende live.....	161
11.3.2.4. Omfanget af forlods udtagelse af udbetalte beløb.....	162
11.3.2.5. Særligt om hensynet til den førstafdøde ægtefælles særbørn.....	162
11.3.3. Sikring mod misbrug mv.	164
11.3.4. Udvalgets samlede forslag.....	165
Kapitel 12	169
Udvalgets overvejelser om og forslag til pensioners behandling ved separation og skilsmisse	169
12.1. Baggrund	169
12.2. Gennemførelse af regler om pensionsrettigheders behandling ved skilsmisse	171
12.2.1. Grundmodeller.....	172
12.2.1.1. Lighedeling af alle pensionsrettigheder.....	172
12.2.1.2. Forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder.....	173
12.2.1.3. Mellemløsninger	174
12.2.2. Mulige sondringer	176
12.2.2.1. Sondring mellem rentepension og kapital- og ratepension	176
12.2.2.2. Sondring mellem privatpension og arbejdsmarkedspension	177
12.2.2.3. Sondring mellem obligatoriske og frivillige pensionsordninger	177
12.2.2.4. Sondringen mellem ordninger henholdsvis med og uden mulighed for genkøb på separations- og skilsmissetidspunktet	177
12.2.2.5. Sondring mellem en ægtefælles ”rimelige” pensionsordninger og samme ægtefælles ”for store” pensionsordninger i forhold til ægtefællens økonomiske situation	178
12.2.2.6. Sondring mellem kortere- og længerevarende ægteskaber.....	179
12.2.2.7. Sondring mellem pensionsrettigheder oparbejdet før og under ægteskabet..	180
12.2.2.8. Sammenfatning.....	180
12.2.3. Mulige former for pensionsammenligning og/eller kompensation.....	182
12.2.4. Konklusion	184
12.2.4.1. Forslagets nærmere indhold	188
12.2.4.2. Forlodsudtagelsen begrænses til ”rimelige pensionsrettigheder”.....	188
12.2.4.3. Alle pensionsrettigheder efter et korterevarende ægteskabs skal kunne udtages forlods.....	191
12.2.4.4. Den ene ægtefælle har som følge af forholdene under ægteskabet foretaget en mindre pensionsopsparring, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende - fællesskabskompensation	192
12.2.4.5. Rimelighedsreglen ved længerevarende ægteskaber.....	196
12.2.4.6. Udbetalte pensioner	201
12.2.4.7. Udtagelsesret, udtagelsespligt og betaling af kompensation	202

12.2.4.8. Ekstra opsparing - en opsparing ud over det rimelige - skal deles	206
12.2.4.9. Ægtepagter om pensionsrettigheder	207
12.2.4.10. Særligt om vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2.....	208
12.2.4.11. Konsekvensændringer	208
12.2.4.12. Ikrafttræden	208
Kapitel 13	211
Udvalgets overvejelser om bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse	211
13.1. Indledning	211
13.2. Gældende ret.....	211
13.3. Udvalgets overvejelser	213
13.3.1. Kriterier for bevarelse af retten til ægtefællepension	214
13.3.1.1. Bidragspligt	214
13.3.1.2. Aftale om gensidig bidragspligt med virkning for pensionsmyndigheden ...	215
13.3.1.3. Ægteskabets varighed og skæringstidspunkt.....	216
13.3.2. Afkald på pensionsret til fordel for den tidligere ægtefælles nye ægtefælle	218
13.3.3. Udtræden og pensionsoverførsler.....	219
13.3.3.1. Udtræden og tilbagekøb af pensionsordninger.....	219
13.3.3.2. Overgang til en anden pensionsordning	220
13.3.4. Supplerende engangsydelser.....	221
13.3.5. Individuel overlevelserente	222
13.3.6. Deling af ægtefællepension mellem flere berettigede ægtefæller	223
13.3.7. Kapitaliseret ægtefællepension.....	223
13.3.8. Pensionsordninger opretholdt uden forbindelse med et ansættelsesforhold.....	224
13.3.9. Særeje	224
Kapitel 14	225
Udvalgets lovudkast	225
Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse	225
<i>Bemærkninger til lovudkastets enkelte bestemmelser</i>	228
Kapitel 15	241
Udvalgets lovudkast	241
Bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse	241
<i>Bemærkninger til lovudkastets enkelte bestemmelser</i>	243
Bilag	
Bilag 1 - Terminologi (vedr. pensions- og forsikringsrettigheder).....	253
Bilag 2 - Familieretlig ordliste.....	261
Bilag 3 - Problemstillinger vedrørende pensionsdeling i relation til tjenestemænd.....	263
Bilag 4 - Brev af 19. maj 2005 fra Justitsministeriet.....	267
Bilag 5 - Brev af 9. juni 2005 fra Beskæftigelsesministeriet.....	315

Kapitel 1

Indledning

1.1. Udvalgets kommissorium og arbejde

I februar 1998 nedsatte Justitsministeriet Ægtefællepensionsudvalget. Udvalgets kommissorium er følgende:

”Inden for de senere årtier er den samlede pensionsformue vokset meget betydeligt. Samtidig har samfundsforholdene og forholdet mellem ægtefæller, bl.a. med hensyn til indtægts- og formueforhold, ændret sig væsentligt. Endvidere er antallet af separationer og skilsmisser steget betydeligt.

På den baggrund er det uheldigt, at retsstillingen med hensyn til behandlingen af pensions- og forsikringsrettigheder på ægtefælleskifte på en række punkter kan give anledning til tvivl eller opfattes som urimelig.

Det gælder i et vist omfang ved skifte i anledning af den ene ægtefælles død, men navnlig ved skifte i forbindelse med separation eller skilsmisse.

Med hensyn til skifte i forbindelse med separation eller skilsmisse kan det opleves som urimeligt, hvis den ene ægtefælle har en kapitalpensionsordning, der ifølge praksis skal inddrages i ligedelingen mellem ægtefællerne, mens den anden ægtefælle har en pension, der giver ret til løbende ydelser, som ifølge praksis kan udtages forlods på ægtefælleskifte. Det samme gælder tilfælde, hvor den ene ægtefælle har en pensionsordning med ret til løbende ydelser, der kan udtages forlods på skiftet, mens den anden ægtefælle slet ingen pensionsordning har.

Advokatrådet udsendte i oktober 1995 en redegørelse om pensioners behandling på ægtefælleskifte. I redegørelsen anbefales det, at der sker en lovregulering af området. I redegørelsen drøftes i den forbindelse 3 alternative løsningsmodeller. En model går ud på, at der skal ske ligedeling af alle pensionsrettigheder. Efter den anden model skal der ske forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder, således at ingen af dem indgår i ligedelingen mellem ægtefællerne. Den tredje model er en skønsmæssig regel, der giver mulighed for at foretage en konkret vurdering af, hvad der vil være rimeligt i det enkelte tilfælde.

Justitsministeriet har på denne baggrund besluttet at nedsætte et udvalg, der skal overveje behovet for en særskilt lovmæssig regulering af pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i anledning af den ene ægtefælles død og i forbindelse med separation og skilsmisse og i givet fald fremkomme med forslag til udformningen af denne regulering. Udvalget

kan i den forbindelse foreslå ændringer i gældende lovbestemmelser, herunder retsvirkningslovens § 15, stk. 2.

Udvalget skal i arbejdet inddrage de overvejelser, der er gjort i tidligere betænkninger m.v. på området, herunder betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret og Advokatrådets ovennævnte redegørelse om pensioners behandling på ægtefælleskifte.

Udvalget kan give særligt sagkyndige og andre mulighed for at fremkomme med deres synspunkter, herunder ved foretræde for udvalget.”

Udvalget har afholdt 55 møder.

Udvalgsarbejdet har i 2001/2002 ligget stille i knap 1½ år og blev i forbindelse med regeringens ressortomlægning i august 2004 overflyttet til Ministeriet for familie- og forbrugeranliggender.

1.2. Udvalgets sammensætning

Udvalget havde ved afslutningen af arbejdet følgende sammensætning:

Formand:

Professor, dr. jur. Irene Nørgaard

Medlemmer:

Juridisk konsulent Evelyn Jørgensen, Landsorganisationen i Danmark
(udpeget efter indstilling af Landsorganisationen i Danmark)

Direktør Dorrit Sylvest Nielsen, Familiestyrelsen
(udpeget efter indstilling af Ministeriet for familie- og forbrugeranliggender)

Højesteretsdommer Jytte Scharling
(udpeget efter indstilling af Den Danske Dommerforening)

Kontorchef Johan Jessen, PKA
(udpeget efter indstilling af Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd)

Chefkonsulent Gorm Neigaard, Personalestyrelsen
(udpeget efter indstilling af Finansministeriet)

Kontorchef Ole Kirkegaard, Statsamtet Nordjylland
(udpeget efter indstilling af Foreningen af Statsamtsjurister og Foreningen af Statsamtsmænd)

Vicedirektør Carsten Andersen, Forsikring og Pension
(udpeget efter indstilling af Forsikring og Pension)

Seniorøkonom Gitte Terp Henriksen, Akademikernes Centralorganisation
(udpeget efter indstilling af Akademikernes Centralorganisation)

Advokat Hellen Thorup
(udpeget efter indstilling af Advokatrådet)

Fuldmægtig Jesper Ruvald Knudsen, Finansrådet
(udpeget efter indstilling af Finansrådet)

Advokat Jytte Lindgård
(udpeget efter indstilling af Ligestillingsrådet, nu Ministeriet for ligestilling)

Overenskomstchef Steen Müntzberg, Dansk Arbejdsgiverforening
(udpeget efter indstilling af Dansk Arbejdsgiverforening)

Sekretariatschef Jens Ove Dall, Kommunernes Lønningsnævn
(udpeget efter indstilling af Kommunernes Landsforening, Amdsrådsforeningen, København og Frederiksbergs Kommuner)

Specialkonsulent Kristian Vie Madsen, Økonomi- og erhvervsministeriet
(udpeget efter indstilling af Økonomi- og erhvervsministeriet)

Fg. Kontorchef Birgit Thostrup Christensen, Justitsministeriet
(udpeget af Justitsministeriet)

Særlig sagkyndig – uden stemmeret:

Seniorkonsulent Klaus Grünbaum, Pædagogernes Pensionskasse

Sekretariat:

Specialkonsulent Malene Vestergaard, Familiestyrelsen

Specialkonsulent Claus Mikkelsen, Domstolsstyrelsen

Tidligere formand og medlemmer:

Professor, dr. jur. Linda Nielsen var formand for udvalget i perioden 1998-2001 og blev i 2002 erstattet af professor, dr. jur. Irene Nørgaard.

Økonomiministeriet var ved udvalgets begyndelse og indtil den 8. juli 1998 repræsenteret ved fuldmægtig Claus Blendstrup. Ministeriet har herefter været repræsenteret ved konsulent Lotte Pia Møllerup og fra den 5. november 2003 været repræsenteret ved specialkonsulent Kristian Vie Madsen.

Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd var ved udvalgets begyndelse og indtil den 25. november 1998 repræsenteret ved direktør for PKA Bent Nyløkke Jørgensen. FTF har herefter været repræsenteret ved kontorchef i PKA Johan Jessen.

Finansrådet var ved udvalgets begyndelse og indtil udgangen af marts 2002 repræsenteret ved kontorchef Tine Roed. Finansrådet har herefter og frem til oktober 2005 været repræsenteret ved underdirektør Jens Loft Rasmussen, hvorefter fuldmægtig Jesper Ruvald Knudsen har repræsenteret Finansrådet.

Akademikernes Centralorganisation var ved udvalgets begyndelse og indtil den 8. juli 1998 repræsenteret ved chefkonsulent Else Medom Madsen. Organisationen var herefter repræsenteret ved konsulent Bendt Bulow, der den 7. september 1999 afløstes af konsulent Elisabeth Petersen. Fra den 1. september 2001 har organisationen været repræsenteret ved seniorøkonom Gitte Terp Henriksen.

Dansk Arbejdsgiverforening var ved udvalgets begyndelse og indtil den 1. januar 2001 repræsenteret ved ansættelsesretschef Anne Kathrine Schøn. Herefter har Dansk Arbejdsgiverforening været repræsenteret ved overenskomstchef Steen Müntzberg.

Forsikring og Pension var ved udvalgets begyndelse og indtil den 30. september 2002 repræsenteret ved kontorchef Åse Kogsbøll. Herefter og indtil den 13. maj 2003 var Forsikring og Pension repræsenteret ved Dorte Bundgaard, hvorefter Forsikring og Pension har været repræsenteret ved kontorchef Anne Seiersen og af vicedirektør Carsten Andersen.

Finansministeriet var ved udvalgets begyndelse og indtil den 1. november 2000 repræsenteret ved chefkonsulent Britta Ljungquist. Ministeriet har herefter været repræsenteret ved chefkonsulent Gorm Neigaard.

Justitsministeriet var ved udvalgets begyndelse og indtil den 28. august 1998 repræsenteret ved daværende kontorchef i Justitsministeriet Henrik Estrup Nielsen. Som nyt medlem af udvalget indtrådte derefter kontorchef Jørgen Steen Sørensen, der den 7. april 2000 blev afløst i udvalget

af kontorchef Birgit Kleis, som efterfølgende blev afløst af kontorchef Anne-Louise Bormann. Ministeriet har fra den 1. marts 2004 været repræsenteret ved fg. kontorchef Birgit Thostrup Christensen.

Justitsministeriet har endvidere fra udvalgets begyndelse og indtil den 7. april 2000 været repræsenteret ved daværende underdirektør i Civilretsdirektoratet nu politimester Jesper Vorstrup Rasmussen. Herefter indtrådte ny underdirektør i Civilretsdirektoratet Marianne Samuelsson. Ved ressortomlægningen i august 2004 indtrådte direktør i Familiestyrelsen Dorrit Sylvest Nielsen.

Udvalget har for den sidste del af udvalgsarbejdet (fra maj 2000) efter udvalgets anmodning modtaget pensionsteknisk bistand fra seniorkonsulent i Pædagogernes Pensionskasse Klaus Grünbaum.

Kapitel 2

Sammenfatning

2.1. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død

Behandlingen af pensionsrettigheder ved en ægtefælles død indebærer en afvejning af hensynet til den længstlevende ægtefælle over for hensynet til førstafdødes livsarvinger.

Når en ægtefælle dør, skal det fastlægges, hvad der skal ske med den pågældendes aktiver, herunder afdødes pensions- og forsikringsrettigheder. Den efterlevende ægtefælle må, hvis der er børn efter førstafdøde, tage stilling til, om vedkommende kan og vil sidde i uskiftet bo. I den forbindelse skal det afklares, hvordan længstlevende ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder behandles, hvis der skiftes straks, eller hvis der skiftes efter et uskiftet bo.

2.1.1. Udviklingstendenser og gældende ret

I lovgivning og praksis har afvejningen af de nævnte (modstående) hensyn igennem en årrække været præget af en ægtefællevenlig tendens, som er begrundet i hensynet til længstlevendes forsørgelse og det beskyttelsesværdige i ønsket om at opretholde det hidtidige hjem og om muligt den hidtidige levestandard. De fleste børn er ved førstafdøde ægtefælles død voksne, og på den baggrund forekommer det rimeligt som udgangspunkt at lade deres behov vige for den længstlevende ægtefælles forsørgelsesbehov.

Længstlevende ægtefælle kan efter gældende ret udtage næsten alle sine egne pensions- og forsikringsrettigheder forlods, dvs. uden at de skal indgå i skiftet med førstafdøde ægtefælles arvinger. Det gælder efter nyeste retspraksis også længstlevendes egne rimelige kapital- og ratepensioner.

Længstlevendes pensionsrettigheder, der er afledt fra førstafdøde ægtefælles pensionsordning(er), herunder ægtefællepension og overlevelsrente, udtages også forlods af længstlevende ægtefælle.

Det er på en række væsentlige punkter uafklaret, hvordan pensionsrettigheder, der er indgået i et uskiftet bo, skal behandles. Spørgsmålet forudsættes løst af arvelovsudvalget.

Førstafdødes pensionsrettigheder vil i en lang række tilfælde bortfalde ved dødsfaldet, idet en stor gruppe pensionsordninger er livsbetingede. De afløses ret ofte - men dog i stadig mindre omfang - af ægtefællepensionsdækning til længstlevende. Der er endvidere ofte tilknyttet børnepensionsdækning til ordningerne, indtil barnet er 21-24 år. Kapital- og ratepensions-

ordninger udbetales almindeligvis til en begunstiget, der i praksis normalt er den længstlevende ægtefælle. Andre ordninger af forskelligt indhold udbetales til boet. Førstafdødes pensionsrettigheder kan være af meget forskellig karakter og sammensætning, og udviklingen går i retning af, at pensionsordninger oftere end før har en bred ydelsessammensætning med elementer fra forskellige pensionstyper, og at der er en stadig større valgfrihed i ydelsessammensætningen.

2.1.2. Udvalgets overvejelser

Det er udvalgets generelle opfattelse, at den ægtefællevenlige holdning og tendens ved skifte i anledning af en ægtefælles død er velbegrunderet og bør fortsættes. Der er et betydeligt hensyn at tage til den længstlevende ægtefælle, som ved sin ægtefælles død ofte vil have vanskeligt ved at opretholde den hidtidige levestandard, hvis der i vid udstrækning skal afleveres formue til den førstafdøde ægtefælles livsarvinger.

En styrkelse af den længstlevende ægtefælles stilling må dog samtidig medføre, at der tages højde for misbrugssituationer i forhold til førstafdøde ægtefælles arvinger.

2.1.3. Udvalgets forslag

Udgangspunktet bør efter udvalgets opfattelse være, at længstlevende ægtefælle kan udtage alle sine egne pensionsrettigheder forlods på skiftet med afdøde ægtefælles arvinger. Retten til forlods udtagelse bør gælde alle typer af egne ordninger.

Udvalget foreslår, at retten til forlods udtagelse også skal gælde kapitalbeløb, der allerede er udbetalt, forudsat at beløbet ikke må anses som forbrugt.

Længstlevende ægtefælles dispositioner, der har karakter af misbrug, er dækket af bestemmelsen i retsvirkningslovens § 23, stk. 1.

Pensionsopsparing under længstlevendes eventuelle hensiddens i uskiftet bo er omfattet af reglerne i arveloven. Behandlingen heraf overvejes i arvelovsudvalget.

2.2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse

Ved separation og skilsmisse er det retsvirkningslovens hovedregel, at ægtefæller skal ligestille deres fælleseje. Lovens § 15, stk. 2, indeholder imidlertid en regel om rettigheder, der ikke umiddelbart lader sig indpasse i systemet om formuefællesskab og ligestilling:

"På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, får reglerne om formuefælleskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særlig gældende regler".

Fortolkningen af denne regel har i praksis ført til, at løbende livsbetingede pensioner - men ikke kapital- og ratepensioner - holdes uden for lighedelingen.

Det er i udvalgets kommissorium påpeget, at denne retstilstand kan give anledning til tvivl eller opfattes som urimelig.

2.2.1. Udviklingstendenser og gældende ret

Den samlede pensionsformue i Danmark udgjorde i 2004 mere end 1.800 mia. kr. og er stadig stigende. Pensionsformuen forventes i 2050 at være to gange bruttonationalproduktet og halvdelen så stor som anden formue. Pensioner har endvidere fået en langt større udbredelse i befolkningen end tidligere – ikke mindst ved etableringen af de mange obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger. Det forventes, at langt de fleste arbejdstagere vil blive dækket af sådanne ordninger.

Pensioners behandling på separations- og skilsmissekifte er således et spørgsmål af stor praktisk og økonomisk betydning, som ikke bare er aktualiseret af den stigende betydning af pensionsrettighederne – herunder af de mange forskellige pensionstyper – men også af den ændrede erhvervsfrekvens for kvinder, den stigende skilsmissecykvens og de korterevarende ægteskaber.

Som nævnt holdes løbende livsbetingede pensioner - men ikke kapital- og ratepensioner - uden for lighedelingen. Løbende livsbetingede ordninger anses således for at være af så personlig art, at de kan udtages forlods, hvorimod kapital- og ratepensioner indgår i lighedelingen mellem ægtefællerne. Rettighedernes formål (alderdomsforsørgelse) er således efter gældende ret ikke afgørende for delingsspørgsmålet.

Denne retstilstand fører til, at en ægtefælle må dele sin kapitalpension med den anden ægtefælle, selv om sidstnævnte kan udtage sin løbende livsbetingede pensionsordning og fører også til, at en ægtefælle kan udtage sin løbende livsbetingede ordning forlods, selv om den anden ægtefælle ikke har en pensionsordning.

2.2.2. Udvalgets overvejelser

Der er enighed i udvalget om, at både familiepolitiske og pensionspolitiske synspunkter på området er vigtige. Det familiepolitiske hensyn taler primært for en lighedeling af pensionsrettigheder, og det pensionspolitiske hensyn taler primært for udtagelse af pensionsrettigheder uden

deling (forlodsudtagelse).

En ligedeling af pensionsrettigheder indebærer, at pensionsrettigheder behandles på samme måde som ”traditionel” formue. Ægtefællen vil kunne indrette sig ud fra, hvad der tjener familien bedst, uden at skulle overveje de økonomiske konsekvenser i tilfælde af ægteskabets ophør.

En bestemmelse om forlods udtagen af alle pensionsordninger indebærer, at en ægtefælle kan beholde sin egen pensionsrettighed – ud fra det synspunkt, at ordningen er etableret med henblik på vedkommendes fortsatte forsørgelse, når lønindtægten falder bort.

Udvalget har endvidere overvejet mellemløsninger – så som pensionssammenligning, evt. kombineret med en kompensations- eller rimelighedsregel, sondringer mellem pensionstyper og sondringer vedrørende tidspunktet for opsparingen (før eller under ægteskabet). Endelig har udvalget også overvejet, om et eventuelt behov for kompensation kunne løses ved hjælp af de eksisterende regler om ægtefællebidrag, som sætter de forsørgelsesmæssige aspekter i første række.

Udvalget mener imidlertid ikke, at sondringer, der fokuserer på kendetegn ved pensionsordninger, bør være afgørende for, hvornår en pensionsordning uden yderligere regulering kan udtages forlods eller inddrages under ligedelingen. Dels vil eventuelle sondringer kunne medføre urimeligheder, hvis ægtefællerne har forskellige pensionstyper, dels – og ikke mindst – går udviklingen i retning af, at pensionsrettigheder oftere end før har en bred ydelsessammensætning med elementer fra forskellige pensionstyper. I udvalget er der på baggrund af kommissoriet således enighed om, at alle pensionstyper som udgangspunkt bør behandles på samme måde ud fra deres formål - alderdomsforsørgelse - ligesom der er enighed om, at mindre forskelle i værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder ikke bør udlignes.

Afvejningen af de to hensyn (det familiepolitiske og det pensionspolitiske) har ført frem til en model, hvor ægtefæller som udgangspunkt må indstille sig på, at de i henseende til pension – som det også gælder for fremtidig lønindtægt – får den pension, som svarer til deres uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige situation, selv om der har været fælleseje i ægteskabet, og selv om deres ægtefælle har en bedre pensionsmæssig situation.

Med dette udgangspunkt har udvalget bevæget sig væk fra ægteskabslovgivningens almindelige ligedelingsprincip og taget et mere pensionspolitisk udgangspunkt, hvorfor udgangspunktet efter udvalgets opfattelse må modificeres for at opnå en rimelig afbalancering af de to modstående hensyn.

Der har i udvalget været betydelig uenighed om vægtningen af de to modstående hensyn. Udvalget har herefter delt sig i et flertal på ti personer og et mindretal på seks personer.

2.2.3. Udvalgets forslag

Det samlede udvalg foreslår, at *rimelige* pensionsordninger uanset art bør kunne udtages forlods. Har en ægtefælle pensionsordninger, der har præg af ekstra opsparing, skal værdien af denne ekstra opsparing derimod som udgangspunkt indgå i delingen mellem ægtefællerne. Udvalget er ikke enig i afgrænsningen af, hvad der i denne forbindelse skal betragtes som rimelig opsparing og derved holdes uden for bodelingen.

Med henblik på at undgå små justeringer mellem ægtefæller og for at forenkle systemet, foreslår udvalget, at der ikke skal ske deling af pensionsrettigheder ved *korterevarende ægteskaber*. Et ægteskab betragtes i denne sammenhæng som korterevarende, hvis det har været i mindre end ca. 5 år.

Flertallet i udvalget foreslår, at udgangspunktet om forlodsudtagelse af rimelige pensionsordninger modificeres således, at de pensionsmæssige konsekvenser af ægtefællernes valg af måde at indrette sig på under ægteskabet ikke alene skal bæres af den ene (*fællesskabskompensationsregel*). Har en ægtefælle af hensyn til familien eller af hensyn til den anden ægtefælle helt eller delvist været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller arbejdet på nedsat tid, vil denne ægtefælle kunne få kompensation, hvis fraværet har ført til, at vedkommende har foretaget en mindre pensionsopsparing end en rimelig pensionsordning for den pågældende. Flertallet er af den opfattelse, at ægtefæller skal kunne indrette sig, som de finder bedst - uden tanke på de indbyrdes pensionsmæssige konsekvenser - og foreslår bestemmelsen udformet som en erstatningslignende men begrænset kompensationsregel, hvor kompensationen højst kan føre til, at ægtefællen får halvdelen af ægtefællernes samlede pensionsopsparing under ægteskabet.

Forslaget sigter efter *mindretallets* opfattelse mod at kompensere for kvinders arbejde i hjemmet, hvorved de traditionelle kønsrollemønstre fastlåses, og fokus på mænds og kvinders ligestilling på arbejdsmarkedet svækkes. Efter *mindretallets* opfattelse er der tale om en familieretlig kompensationsregel, som intet har at gøre med de problemer vedrørende pensioners behandling på ægtefælleskifte, som udvalget er blevet nedsat til at løse. *Mindretallet* i udvalget finder, at forslaget er uden for det kommissorium, som udvalget er nedsat til at arbejde efter.

Udvalget foreslår endvidere, at der indføres en regel, der sikrer, at ægtefæller, der enten ingen pension har, eller som kun har en beskeden pension, efter et længerevarende ægteskab kan få kompensation for ikke at blive stillet urimeligt i pensionsmæssig henseende. Reglen er en ren *rimelighedsregel*, der skal afbøde urimelige konsekvenser af forslagets udgangspunkt om forlods udtagelse, og som skal sikre de - typisk lidt ældre - ægtefæller.

Udvalget foreslår, at ejerægtefællen har pligt til at udtage sin pensionsordning, hvis der skal ske deling af værdien af en del af en pensionsordning, der overstiger, hvad der må anses for rimelig, eller der skal betales et kompensationsbeløb efter reglen om fællesskabskompensation eller efter rimelighedsreglen. Det skyldige beløb til den anden ægtefælle afregnes kontant eller betales som led i fællesboets deling. Fører dette til, at ejerægtefællen må sælge fast ejendom eller løsøre, der er nødvendigt for at opretholde den pågældendes erhverv, eller bliver vedkommende derved afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig, foreslår udvalget, at skifteretten kan bestemme, at der kan ske afdragsvis betaling, eller at ægtefællen - i overensstemmelse med pensionsinstitutts generelle bestemmelser - yder den anden ægtefælle en andel af sin pensionsrettighed. Udvalgets forslag om deling af selve pensionsrettigheden er baseret på en forudsætning om, at der kun i særlige tilfælde vil blive tale om, at en ægtefælle skal sikres en andel af den anden ægtefælles løbende livsbetingede pensionsydelse, der er eller har været led i et ansættelsesforhold. Har ejerægtefællen en kapitalpensionsordning, skal compensationen først gives som en andel i denne ordning. Derefter kan der kompenseres ved hjælp af en ratepensionsordning, og kun som en sidste mulighed skal der kunne kompenseres ved hjælp af en løbende livsbetinget ordning.

Udvalgets *mindretal* kan ikke tilslutte sig, at en ægtefælle kan kræve compensation i den anden ægtefælles arbejdsmarkedspension.

Flertallet foreslår, at ægtefæller ved ægtepagt kan aftale, at værdien af en kapital- og ratepensionsordning skal indgå i delingen som hidtil på separations- og skilsmissekifte eller ved boson- dring. *Mindretallet* finder ikke, at ægtefæller skal kunne aftale, at værdien af en arbejdsmar- kedspension skal indgå i delingen.

Da der således etableres særlige delingsregler for pensionsrettigheder, foreslår udvalget ende- lig, at retsvirkningslovens § 23, stk. 2, om vederlagskrav ikke skal kunne finde anvendelse på disse. Bestemmelsen i retsvirkningslovens § 23, stk. 1, om misbrug finder dog fortsat anvendel- se på pensionsrettigheder.

2.3. Bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse

Ægtefællepension er en ret til en løbende livsbetinget pensionsydelse fra ens ægtefælles død. Retten knytter sig typisk til en hovedpensionsordning, der har form af en livsvarig løbende ydelse fra pensionsalderens indtræden.

2.3.1. Udviklingstendenser og gældende ret

Enkepensionsloven blev vedtaget i 1941 og omfatter enkepension efter mandlige tjenestemænd og andre mænd, der som led i deres tjenesteforhold er omfattet af en kollektiv pensionsordning eller har enkepension sikret ved overlevelsere. Retten til enkepension berøres efter loven ikke af separation – dvs. retten bevares i separationsperioden.

Loven vedrører alene kvinders bevarelse af enkepensionsret, hvorfor spørgsmålet om mænds bevarelse af retten til enkemandspension afgøres efter de for den pågældende pensionsordning gældende regler. Efter nogle pensionsinstitutters vedtægter mv. er det bestemt, at fraskilte mænd bevarer retten til enkemandspension i overensstemmelse med enkepensionslovens regler.

Hvis retten til enkepension skal bevares efter en skilsmisse, skal ægteskabet have varet mindst 5 år, og der skal påhvile manden en bidragspligt over for den tidligere hustru.

I tilfælde, hvor enkepension er sikret ved overlevelsere, skal der i forbindelse med skilsmissen tages stilling til, om overlevelsere skal overgå til den fraskilte ægtefælles fri rådighed. Der er ikke i loven fastsat nærmere regler for, hvornår retten til overlevelsere kan overgå til den fraskilte ægtefælle.

Lovgivningen på dette område er senest behandlet i Pensionsoverførselsudvalgets betænkning om fraskiltes pensionsret¹, hvor flertallet bl.a. anbefalede en fortsat samlet lovregulering af spørgsmålet, samt at lovgivningen gøres kønsneutral.

Udviklingen i de senere år har vist en tendens mod begrænsning af ægtefælledækning til fordel for egenpensionsdækning. Ægtefæller er i stadig stigende omfang begge på arbejdsmarkedet, og vil derfor normalt have eller få en pensionsordning. Hertil kommer, at der ikke pålægges bidragspligt i samme omfang som tidligere.

2.3.2. Udvalgets overvejelser

Et *flertal* i Ægtefællepensionsudvalget er enig med Pensionsoverførselsudvalgets flertal i, at der fortsat er behov for en samlet lovregulering af spørgsmålet om ægtefælledækning efter ægteskabets ophør. Det er dog ægtefællepensionsudvalgets opfattelse, at der på grund af udviklingen de senere år kun bør gennemføres påkrævede ændringer af den bestående lov.

Flertallet er også enig med Pensionsoverførselsudvalget i, at loven skal gøres kønsneutral, men foreslår ikke ændringer af lovens område udover en præcisering af, at ordninger, der har været

---

¹ Nr. 1293/1995.

led i et ansættelsesforhold, og som er opretholdt uden nogen forbindelse med et ansættelsesforhold, utvivlsomt også er omfattet af loven, hvis de er i kraft ved separationen eller skilsmissen.

Et *mindretal* på tre personer finder ikke behov for en fortsat lovregulering af fraskiltes ret til ægtefællepension i arbejdsmarkedspensionsordninger. Det er således *mindretallets* opfattelse, at en bevarelse af den hidtidige lov eventuelt med mindre justeringer ikke ændrer på det forhold, at en sådan lovgivning alene vil omfatte arbejdsmarkedspensioner, om hvis ydelsessammensætning, der ikke i øvrigt er lovgivet. Om den nærmere baggrund for mindretallets holdning henvises til kapitel 13, pkt. 3.

2.3.3. Udvalgets flertals forslag

Udvalgets *flertal* foreslår *bl.a.*, at skæringstidspunktet for ægtefællepensionsrettens bevarelse fastsættes til separationstidspunktet, *at* et mellem ægtefællerne aftalt bidrag som minimum skal udgøre et grundbeløb, hvis bidragspligten skal medføre ret til bevarelse af ægtefællepension, *at* aftaler mellem ægtefæller om gensidig bidragspligt kun medfører ret til bevarelse af ægtefællepension, hvis der har været fastsat bidrag af statsamtet, og dette betales på dødsfaldstidspunktet *samt* enkelte præciseringer af retstilstanden.

Kapitel 3

Pensioners behandling på ægtefælleskifte – historisk udvikling

3.1. Indledning

I det følgende redegøres indledningsvis for den historiske baggrund for de private pensionsordninger samt for arbejdsmarkedspensionsordningerne med særlig vægt på tjenestemandspension, ATP samt de overenskomstbaserede aftaler og virksomhedsordninger.

Derefter redegøres for den historiske udvikling vedrørende pensioners behandling ved en ægtefælles død samt ved separation og skilsmisse. Redegørelsen er opdelt i tiden op til ægteskabslovgivningen i 1920'erne, tiden fra 1920'erne til 1960'erne og tiden fra 1960'erne til i dag. Inden for hver af de tre perioder skitseres regelgrundlaget samt begrundelserne herfor.

3.2. Den historiske baggrund for de private pensionsordninger og arbejdsmarkedspensioner

3.2.1. De private pensionsordninger

Pensions- og forsikringsrettighederne i Danmark formede sig indtil slutningen af det 18. århundrede som forsørgelsesoverenskomster, hvormed man sikrede sig selv eller sin enke (og sine børn) en vis renteudbetaling eller et vist varigt underhold. Der opstod enkekasser og tontineordninger, hvor en lukket kreds af personer hver indskød en kapital, og hvor renteafkastet af den samlede kapital blev fordelt mellem de interessenter, der var i live, således at renteudbyttet for den enkelte voksede ved hvert dødsfald².

Det er anført i PFA's jubilæumsskrift, at livsforsikring i begyndelsen af 1900-tallet var en velkendt foreteelse i Danmark, og forsikringer blev tegnet af en række selskaber både inden- og udenlandske, herunder Statsanstalten for Livsforsikring. Den dengang almindelige livsforsikring resulterede i en udbetaling af en sum en gang for alle ved forsikringstagerens død og var således en hjælp for de efterladte, ægtefælle og/eller børn. Denne form for forsikring, der blev kaldt kapitalforsikring, kunne også tegnes således, at forsikringssummen blev udbetalt på et ved tegningen fastsat tidspunkt. En anden meget benyttet forsikring var en livrente, der gav en årlig livsvarig udbetaling fra det aftalte pensioneringstidspunkt - altså en pensionslignende ydelse. Pensionsforsikring, der skulle være den centrale ydelse i PFA, som blev oprettet i 1917, var baseret på en løbende indbetaling af en bestemt procentsats - f.eks. 10 pct. - af den pågældendes løn. Pensionsforsikringen repræsenterede således en langt bredere

---

² Se i det hele "Festskrift ved halvhundredårsdagen for anstalterne af 1842".

sikring af forsikringstageren og dennes familie end de sædvanlige livsforsikringsformer, ikke mindst i de tilfælde, hvor forsørgeren blev invalideret³.

I skattemæssig henseende blev der ved statsskatteloven i 1922 indført en begrænset fradragret for indbetaling til bl.a. pensionsordninger, herunder private ordninger. Med virkning fra skatteåret 1955/56 indførtes der fuld fradragret for egne indbetalinger til renteforsikringer o.lign., herunder annuitetsforsikringer (en form for rateforsikring). Kapitalpensionsordninger kunne indtil 1987 med skattemæssige virkninger alene oprettes som arbejdsgiverordninger. Ved skattereformen i 1987 indførtes blandt andet adgang til at oprette kapitalpensionsordninger også som privattegnede ordninger, ligesom der blev indført adgang til at oprette rateopsparing i pengeinstitutter.

3.2.2. Arbejdsmarkedspensionerne

3.2.2.1. De lovbaserede arbejdsmarkedspensioner

a. Tjenestemandspension⁴

Enkelte arbejdsgivere med staten som den førende indførte pensionsordninger i form af tjenestemandspension eller firmapension for sin kernearbejdskraft. Statens forpligtelse til at pensionere sine betroede embedsmænd har sin oprindelse i enevælden. Dengang var der mere tale om en begunstiging, som kongen brugte til at belønne sine mest loyale embedsmænd med.

Grundloven af 1849 ændrede det hidtidige system til en forpligtigelse for kongen, hvilket resulterede i pensionsloven for embedsmænd, der blev vedtaget af Rigsdagen i 1851. Herefter var en embedsmand berettiget til pension, når embedet måtte opgives på grund af alder eller svagelighed, eller hvis han blev afskediget uansøgt eller uden egen skyld. Ved afsked på grund af et strafbart forhold mistede embedsmanden sin ret til pension. Pensionens størrelse var afhængig af lønnen i stillingen og ansættelsesperiodens længde. Desuden indeholdt loven regler om enkepension og pensionstillæg for enkens uforsørgede børn.

De første pensionslove omfattede alene kongeligt udnævnte embedsmænd, men omkring århundredeskiftet ændredes dette gradvist, således at pensionsretten blev udvidet til også at omfatte ansatte under forskellige styrelser. Vilkaerne for pensionen var fastsat med udgangspunkt i forholdene for de kongeligt udnævnte embedsmænd, men var dog på enkelte punkter ringere.

---

³ Se i det hele PFA's jubilæumsskrift "For resten er livet" 1992, s. 211 f.

⁴ Steen Johansen "Arbejdsmarkedspension, historie, status, problemer", 1996, s. 14 f.

Med loven om statens tjenestemand af 1919 blev der rettet op på dette. Forud for loven var der overvejelser om det rimelige i at opretholde pensionsordningen - set på baggrund af pensionsvilkårene for den øvrige befolkning. Man ønskede dog ikke at afskaffe ordningen, først og fremmest fordi afskaffelse ville betyde et brud på hævdvundne rettigheder og nødvendiggøre betydelige lønkomensationer. Pensionsordningen fandtes desuden at have væsentlig betydning for fastholdelsen af en loyal tjenestemandstand.

Da lov om tjenestemandspension blev vedtaget i 1969, skete der ændringer af principiel karakter. Tjenestemandspensionen blev gjort til en umistelig ret uanset ansættelsesalder, helbredsforhold eller afskedigelsesgrund. Der blev gennemført en ændring i pensionsopvejningsskalaen, således at der var en bedre sammenhæng mellem ansættelsestid og pensionsstørrelse, samtidig med at begrebet opsat pension blev indført⁵.

b. Arbejdsmarkedets Tillægspension - ATP

ATP blev oprettet i 1964 med det formål at sikre en højere grundlæggende pension for samtlige lønmodtagere i form af en livsvarig alderspension fra det fyldte 67 år. ATP-ordningen blev etableret som en selvstændig, selvejende institution.

Det var oprindeligt overladt til arbejdsmarkedets parter at regulere bidraget til ATP, som skulle tages ud af den samlede lønsum, der var til rådighed for forbedringer i forbindelse med de centrale overenskomstforhandlinger. Da fagbevægelsen i 1960'erne prioriterede andre ting højere end udbygningen af ATP-bidraget, skete der ikke nogen nævneværdig udvikling på området i perioden derefter⁶.

Fra 1993 blev ATP-ordningen udvidet til at omfatte blandt andet modtagere af arbejdsløshedsdagpenge og syge- og barseldagpenge, og fra 1997 modtagere af kontanthjælp og revalideringsydelse, ligesom der blev åbnet adgang til frivillig bidragsindbetaling for modtagere af førtidspension og efterløn.

I efteråret 1997 blev Den Midlertidige Pensionsopsparing (DMP) vedtaget, hvorefter lønmodtagere, selvstændige erhvervsdrivende m.fl., som var arbejdsmarkedsbidragspligtige i 1998, skulle indbetale 1 % af bidragsgrundlaget (bruttoindkomsten). Opsparingen med tillæg af renter udbetales som engangsbeløb ved det fyldte 65. år eller ved dødsfald forinden.

---

⁵ Udover de lovbaserede tjenestemandspensionsordninger er der grupper, som er ansat på tjenestemandslignende vilkår, hvor pensionsordningen er fastsat i pensionsregulativer. For kommunale og amtskommunale tjenestemænd er pensionsordningen fastlagt i tjenestemandsvedtægterne for kommunerne/amtskommunerne (kun Københavns og Frederiksberg kommuner har egne vedtægter - de øvrige kommuner har standardvedtægter). Ordningerne svarer i ydelser og karakter til de statslige ordninger.

⁶ Steen Johansen "Arbejdsmarkedspension, historie, status, problemer" 1996, s. 14 f.

Den Midlertidige Pensionsopsparing blev fra 1999 gjort permanent som Den Særlig Pensionsopsparing (SP)⁷.

Om ATP se også kapitel 4.

c. Lønmodtagernes dyrtidsfond (LD)

Initiativet til LD blev taget i 1977, hvor Folketinget besluttede at indfryse dyrtidsportionerne i perioden 1977-79. Der foretages ikke længere indbetalinger til LD, og formuen afvikles af LD. LD opfattes derfor som en midlertidig pensionsordning på det danske arbejdsmarked.

d. Efterløn

Efterlønsordningen blev indført i 1979. Ordningen var en arbejdsmarkedspolitisk foranstaltning, der blev gennemført som en udbygning af den eksisterende arbejdsløshedsforsikring. Baggrunden for forslaget om efterløn var den vanskelige beskæftigelsessituation og især de mange yngre ledige.

Med den nye efterlønsordning, der blev vedtaget i 1999, blev det hidtidige a-kassemedlemsbidrag erstattet af et bidrag til arbejdsløshedsforsikringen samt et frivilligt bidrag til efterlønsordningen. Det samlede bidrag steg samtidig for bedre at kunne finansiere og fremtidssikre efterlønsordningen.

3.2.2.2. Overenskomstbaserede aftaler og virksomhedsordninger

På enkelte private funktionærområder findes som på tjenestemandspensionsområdet tidlige eksempler på pensionsordninger som led i ansættelsen. Det gælder især inden for den finansielle sektor. Der har således i enkelte pengeinstitutter eksisteret sådanne pensionsordninger siden 1870'erne. Inspireret af det offentlige tjenestemandspensionssystem havde en del virksomheder - inden for den finansielle sektor - oprettet firmapensionskasser for deres betroede funktionærer, hovedsagelig i form af tilsagnsordninger.

Omkring Første Verdenskrigs udbrud i 1914 var tanken om pensionsordninger for privatansatte funktionærer rejst i flere sammenhænge, og det førte bl.a. til dannelsen af Pensionsforsikringsanstalten, Aktieselskab (PFA) i 1917. Det nye i denne virksomhed var bl.a. den obligatoriske pensionsordning, idet ordningen blev tegnet for samtlige en virksomheds funktio-

---

⁷ Bidragsprocenten er for 2004 - 2006 dog sat til 0 kr.

nærer. I forhold til de individuelt etablerede ordninger betød det en stor forenkling - og dermed besparelse - i akquisitionsledet og den videre administration⁸.

Omkring 1919, hvor den første egentlige tjenestemandspensionslov blev vedtaget, blev også pensionskasserne for ansatte i pengeinstitutterne udvidet.

På det offentlige område påbegyndtes oprettelsen af tværgående pensionskasser kort efter Anden Verdenskrigs afslutning, og fra omkring 1950 blev der etableret tværgående pensionsordninger for især offentligt ansatte grupper i sundhedssektoren. Parallelt med denne udvikling fik en række akademikergrupper oprettet pensionsordninger fra 1953 og frem til begyndelsen af 1960'erne. Derefter fulgte flere grupper med inden for den offentlige sektor. Der var tale om en ny udvikling, idet disse grupper var organiseret i forbund under LO og FTF.

Den kraftige stigning i antallet af pensionskasser kulminerede i slutningen af 1960'erne og var snævert forbundet med udviklingen i den offentlige sektors beskæftigelse med overgangen til øget brug af overenskomstansættelse i sektoren i stedet for tjenstemandsansættelse. Op til 1970 var overenskomstaftalte pensionsordninger på det private arbejdsmarked begrænset til få funktionærgrupper. Bidragsniveauet for disse ordninger ligger nu på et niveau omkring 12-18 pct., hvor lønmodtageren typisk finansierer 1/3 og arbejdsgiveren 2/3 af pensionsbidraget.

I løbet af 1980'erne kom der øget fokus på de stigende udgifter til de ældre i samfundet. En skattefinansieret forbedring af levestandarden blandt de kommende pensionister syntes ikke at være en farbar vej. De voksende indkomstforskelle, der ville opstå blandt pensionister med stort set samme indkomster som erhvervsaktive, hvis alene funktionærgrupper var omfattet af arbejdsmarkedspensionsordninger, var ligeledes en vigtig drivkraft i forbindelse med overvejelserne om oprettelse af nye ordninger. Foruden de socialpolitiske hensyn var der i midten af 1980'erne stigende balanceproblemer i den danske økonomi, hvilket også gav anledning til et ønske om at styrke opsparingen af finanspolitiske hensyn.

LO fremlagde i 1985 et oplæg til en pensionsreform, da det havde vist sig, at kun ca. 1/3 af befolkningen var omfattet af en arbejdsmarkedspension. Disse problemer blev drøftet i trepartsforhandlinger mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter i 1987, hvilket resulterede i en fælleserklæring om blandt andet arbejdsmarkedspensioner.

Ved overenskomstforhandlingerne i 1989 på det offentlige område og senere i 1991 (med start pr. 1. januar 1993) på det private område blev der oprettet en række nye arbejdsmar-

---

⁸ PFA's jubilæumsskrift "For resten er livet", (1992), s. 212.

kedspensionsordninger for de dele af arbejdsmarkedet, der hidtil havde stået uden for denne type ordninger. Sideløbende hermed skete der en stadig udbygning og nyttilgang af firmapensionsordninger. Særligt på det private område blev arbejdsmarkedsordningerne opdelt efter overenskomstområder, på baggrund af decentrale forhandlinger mellem forbund som f.eks. Dansk industri og CO-industri.

Overenskomstforhandlingerne i 1993 resulterede i yderligere udbygning af de nyetablerede ordninger, således at pensionsbidraget blev forhøjet til 2,1 pct., ligesom man på de tilbageværende private områder fik indgået pensionsaftaler. På det offentlige område blev de nye ordninger forhøjet til 7,2 pct. med virkning fra 1. april 1994.

Udbygningen af arbejdsmarkedspensionerne fortsatte i 1995, hvor pensionsbidragene på det private område steg til 3,9 pct., mens de nye offentlige ordninger steg til 9,9 pct. for de statsansatte og 9,6 pct. for kommunalt ansatte pr. 1. oktober 1996⁹.

Fra 1997 og til 2006 udvikler pensionsbidragene på det private område sig til mellem 9,9 – 10,8 pct. og på det offentlige område til mellem 9,3 – 18 pct.

Ved overenskomstforhandlinger på det offentlige område blev der fra 1. april 2000 etableret nye pensionsordninger for ansatte, der tidligere var udelukket på grund af karensbestemmelser. Pensionsbidraget for disse udgjorde 5,7 pct. på statens område og 2,4 pct. på det (amts)kommunale område. Pensionsordninger på det offentlige område er således nu udbredt til at omfatte alle ansatte over 20 år, som har en fast tilknytning til arbejdspladsen (og med 9 måneders anciennitet).

De aftalebaserede arbejdsmarkedspensioner er således over en årrække blevet gradvist mere udbredte, og der er sket en markant vækst i antallet af personer, som er tilknyttet en aftalebaseret arbejdsmarkeds pensionsordning på baggrund af de nye pensionsaftaler. Alene i perioden 1989 til 1993 blev der etableret nye arbejdsmarkedspensioner for ca. 650.000 personer. Der er nu fuld dækning på hele det overenskomstmæssige område.

3.3. Den historiske udvikling vedrørende pensioners behandling på ægtefælleskifte

3.3.1. Tiden op til ægteskabslovgivningen i 1920'erne¹⁰

Før *1899-loven* var det almindeligt anerkendt, at pensioner kunne udtages forlods på dødsboskifte. Det samme var udgangspunktet på separations- eller skilsmissekifte, men det var samtidig anerkendt, at retsstillingen på dødsboskifte og separations/skilsmissekifte ikke

---

⁹ Steen Johansen "Arbejdsmarkedspension, historie, status, problemer" 1996, s. 14 ff.

¹⁰ Linda Nielsen "Familieformueretten" 1993, s. 136 ff.

nødvendigvis var den samme. Dette medførte en usikkerhed om behandlingen af privattegnede livrenter på separations- eller skilsmissexkifter.

I løbet af 1800-tallet opløftede *Deuntzer*¹¹ uoverdrageligheden til en selvstændig begrundelse for ret til forlods udtagelse på ægtefælleskifte. Dette hang uløseligt sammen med formuefællesskabets daværende karakter af sameje under ægteskabet. Når en rettighed var uoverdragelig, var den logiske konsekvens, at den ikke kunne være omfattet af et sameje - og dermed ikke af det ægteskabelige formuefællesskab. *Deuntzer*¹² gik dog ved skilsmisse ind for, at private livrenter og andre særlige rettigheder, stiftet i begge ægtefællers interesse, skulle indgå i ligedelingen. *Bentzon*¹³ formulerede sig lidt mere forsigtigt, således at uoverdrageligheden som selvstændig begrundelse kun var knyttet til dødsboskifte:

"Rettigheder, som ... ikke hører til Fællesboet, fordi de efter deres Indhold er knyttede til den efterlevende Ægtefælles Person, forbliver hos denne, og den andens Arvinger kan naturligvis ikke have noget krav paa Andel i Retten".

Ved *1899-loven* blev de begrænsninger, der skyldes en rettigheds særlige beskaffenhed, omtalt i § 18, som havde følgende ordlyd:

"§ 18. Uden for Formuefællesskabet ere ikke blot personlige Rettigheder, omend de kunne afgive Indtægt, saasom Forfatterrettigheder og lignende Rettigheder, men ogsaa saadanne Formuerettigheder, som ere uadskilleligt knyttede til den berettigede Person, saasom Pensioner, Livrenter, Overlevelsere, Aftægtsrettigheder, fideikommissariske Rettigheder, uoverdragelige Brugsrettigheder, derunder Fæsterrettigheder, Næringsrettigheder, personlige Privilegier o.desl. Dog indgaa de Indtægter, som nævnte Rettigheder afføde under Ægteskabet, i Fællesboet, medmindre andet er bestemt ved Lov, Ægtepagt eller anden gyldig Viljebestemmelse."

Pensionsordninger var således under 1899-loven i almindelighed uoverdragelige, og *var* de undtagelsesvis overdragelige, omfattedes de af fællesboet¹⁴.

Af 1899-lovens §§ 16 og 11, stk. 2, fulgte det, at manden kunne blive erstatningspligtig over for hustruen, hvis han havde forringet fællesboets status med ægteskabets opløsning for øje. Dette blev også antaget at gælde, hvis manden havde truffet dispositioner til fordel for sig selv, f.eks. ved køb af pensionsrettigheder. I sådanne tilfælde blev det antaget, at pensionsretten kunne betragtes som et aktiv i boet og skulle som sådan deles på skifte¹⁵.

Også uden for situationer, hvor manden havde forringet fællesboets status med ægteskabets opløsning for øje, var det i litteraturen antaget, at pensionsrettigheder eller andre særlige rettigheder erhvervet for fælles midler af den ene ægtefælle og beregnet på at give indtægt alle-

¹¹ J.H. Deuntzer "Familieretten" 1899, s. 125-127 og s. 236.

¹² J.H. Deuntzer "Familieretten" 1899, s. 125-127 og s. 236.

¹³ Viggo Bentzon "Den danske familieret" 1916, s. 195-196, s. 236 og s. 245.

¹⁴ Betænkning nr. 1293 "Fraskiltens pensionsret" 1995, s. 51, jf. J.H. Deuntzer, "Familieretten" 1899, s. 127 og Viggo Bentzon "Den danske familieret" 1916, s. 124.

¹⁵ Viggo Bentzon "Den Danske Familieret" (1910), side 236 f.

rede under ægteskabet, skulle tages i betragtning på skifte. Der skulle i sådanne situationer tillægges den anden ægtefælle en godtgørelse for dennes andel i indtægten, indtil ægteskabet i givet fald ville være opløst ved død.

3.3.2. Tiden fra 1920'erne til 1960'erne

Indførelsen af *retsvirkningsloven* i 1925 ændrede karakteren af formuefællesskabet. Afløseren for 1899-lovens § 18 blev *lov om ægteskabets retsvirkninger § 15, stk. 2*, som fastsætter følgende:

”§ 15, stk. 2. Paa rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, får reglerne om formuefællesskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særlig gældende regler”.

Denne bestemmelse tilsigter ifølge motiverne at omfatte de samme rettigheder som 1899-lovens § 18. Som begrundelse henvises til, at "det er Hensynet til disse Rettigheders særlige Natur, væsentligt deres Uoverdragelighed, der bevirker, at de maa holdes udenfor Formuefællesskabet..."¹⁶.

Livrente anses således at kunne udtages forlods også ved skilsmisse, dels som følge af uoverdrageligheden dels under henvisning til de regler om vederlagskrav, der samtidig blev indført i ægteskabslovgivningen.

Bentzon anfører, at det er:

"..klart, at Rettigheder, som er knyttede til en Ægtefælle personligt, saasom en Livrente, en Statspension o.lign., ikke ved Skiftet delvis kan overføres paa den anden Ægtefælle; thi Retten er "uoverdragelig"."

Indførelsen af *forsikringsaftaleloven i 1930* betød, at størsteparten af de private pensionsordninger blev omfattet af et ensrettet regelsæt, herunder forsikringsaftalelovens § 118, hvorefter renteforsikringer principielt blev overdragelige.

Pensionskasselovene fra 1935 og 1989 betød, at private arbejdsgivere i almindelighed gennem en pensionskasse skulle fundere deres pensionstilsagn forsikringsmæssigt. Pensionskasseloven har siden 1935 været ændret flere gange og fremstår i dag som lov om tilsyn med firmapensionskasser. Ved pensionskasselovens fastlæggelse af arbejdstagerens ret til at beholde værdien af et allerede indtjent pensionsgode ved arbejdsforholdets afbrydelse før pensioneringen trådte pensionsrettens karakter af et allerede erhvervet gode, der kan værdiansættes, klarere frem¹⁷.

¹⁶ Udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger, afgivet af familieretskommissionen (1918) s. 129-130.

¹⁷ Betænkning nr. 1293 "Fraskiltes pensionsret" 1995, s. 52.

Efterladteydelsen i pensionsordninger etableret som led i ansættelsesforhold blev underlagt et nyt regelsæt på skilsmissekifte ved indførelsen af *enkepensionsloven i 1941* om bevarelse af enkepensionsret efter separation og skilsmisse. Ifølge motiverne indførtes loven, fordi det ikke fandtes retfærdigt, at en fraskilt hustru, der havde et forsørgelsesbehov, ved skilsmisse helt mistede adgangen til den pension, hun regnede med i de år, ægteskabet bestod. Efter indførelsen af enkepensionsloven i 1941 henvistes der yderligere til, at der hermed udtømmende var gjort op med den anden ægtefælles rettigheder¹⁸. Enkepensionsloven bevirkede således, at retten til at udtage arbejdsmarkedspension i form af rentepension forlods på skilsmissekifte cementeredes.

3.3.3. Tiden fra 1960'erne til i dag

Igennem de seneste årtier er der sket en markant udbygning af pensionsformerne. Det har især betydning, at kapitalpension og ratepension har vundet meget stor udbredelse både som forsikringsordninger og som pensionsopsparingsordninger i pengeinstitutter. Herudover er der opstået pensionsordninger, som indeholder elementer af såvel løbende livsbetinget pension som elementer af kapitalpension. Endvidere har familiemønstret og pensionsbilledet yderligere ændret sig som følge af kvinders stigende erhvervsfrekvens og dermed stigende pengeforsørgelse og egenpensionering.

Det er i betænkning om fraskiltes pensionsret¹⁹ anført, at samlet set har pensionsbilledet og den omgivende virkelighed ændret sig så udtalt siden vedtagelsen af § 15, stk. 2, at det er nærliggende ikke at overbetone, hvad der ligger i lovens motiver, men at tage udgangspunkt i den senere retspraksis om pensionsordningers behandling på skifte.

Spørgsmålet om kapitalpensionsordningers behandling på ægtefælleskifte har været forelagt domstolene. I to helt afgørende domme fra starten af 1960'erne (UfR 1961.23H - Rørmosedommen - og UfR 1962.870H) fastslog Højesteret, at en kapitalpension - trods det, at den i traditionel forstand er uoverdragelig - skal indgå i lighedelingen mellem ægtefællerne på separations- og skilsmissekifte, hvad enten den er oprettet privat eller som led i ansættelsesforhold, men at længstlevende ægtefælles kapitalpension oprettet som led i ansættelsesforhold i visse tilfælde kan udtages af længstlevende uden deling, når længstlevende skal skifte med førstafdøde ægtefælles arvinger. Ved afgørelsen UfR 2002.1849 H videreførte Højesteret denne linie, således at længstlevendes størrelsesmæssigt rimelige private kapitalpensioner og indekskontrakter heller ikke indgår i fællesboskiftet med førstafdødes arvinger.

---

¹⁸ Folketings Tidende 1940-41, tillæg A, sp. 2547.

¹⁹ Betænkning nr. 1293 "Fraskiltes pensionsret" 1995, s. 51 ff

Det er i betænkning om fraskiltes pensionsret²⁰ videre anført:

”Ved en analyse af, i hvilket omfang retsvirkningslovens § 15, stk. 2, i dag bevirker, at en pensionsordning kan udtages forlods, synes en fastlæggelse af graden af pensionsrettens *personlige* karakter at måtte være det primære – uoverdrageligheden er et moment blandt flere i henseende til rettens personlige karakter.

Det mest karakteristiske ved de ordninger, der antages at kunne udtages forlods, synes at være rettighedernes *livsbetingede* karakter – livsbetingede i dobbelt forstand, *fordi* den berettigede typisk skal leve på første ydelses forfaldstid, *og fordi* ydelserne vedbliver at komme til udbetaling, så længe den berettigede lever. Deres værdi for den berettigede er altså som udgangspunkt knyttet til den berettigedes opnåelse af pensionsalderen – opnås denne ikke, vil der som udgangspunkt ikke blive tale om udbetalinger ...

Kombinationen af, at ydelserne er såvel livsbetingede som løbende, medfører et moment af hasardkontrakt. Det kan ikke på forhånd siges, hvad der økonomisk kommer ud af aftalen. Det er dog ikke ”hasardmomentet” i sig selv, der er afgørende for forlodsudtagelsen, men derimod kombinationen af ”hasardmomentet” og kontraktens aldersforsørgelsesformål. Det, som gør retten særdeles personlig, er, at det er den berettigedes liv, der er ”hasardmomentet” ... og dermed bliver ordningen ... ”skræddersyet” til den enkelte berettigedes livsforløb.

...Det er en betingelse for en forlods udtagelse efter § 15, stk. 2, at alle tre faktorer – *at* ordningen er livsbetinget, *at* den er med løbende udbetalinger, og *at* den tjener aldersforsørgelse – er opfyldt på én gang. Herved er ordningerne karakteriseret ved, at de tilsigter en spredning af den *økonomiske* risiko for et *langt* liv for de pensionsberettigede.”

Der er i de senere år opstået et stigende antal situationer, hvor den ene ægtefælle har ret til løbende, livsbetinget pension, der kan udtages uden deling, mens den anden ægtefælle har ret til en kapital- eller ratepension, der indgår i delingen. En eventuel ændring af retstilstanden er afvist i 2 højesteretsdomme fra 1998 (UfR 1998.717 HD og 719 HD) under henvisning til nedsættelsen af Ægtefællepensionsudvalget.

---

²⁰ Betænkning nr. 1293 ”Fraskiltes pensionsret” 1995, s. 53 f

Kapitel 4

Pensionstyperne

4.1. Indledning

I det følgende beskrives de mest almindeligt forekommende pensionstyper med det formål at give et overblik over, hvad der nærmere kendetegner de pensions- og forsikringsrettigheder, der optræder på skifte i anledning af ægtefællers separation, skilsmisse eller den ene ægtefælles død. Det er endvidere et formål at fastlægge en terminologi, som kan benyttes generelt, og at beskrive de hovedforskelle, som kan tænkes at spille en rolle for overvejelserne om, hvordan de enkelte pensionstyper skal behandles på ægtefælleskifte.

Pensionstyperne er i det følgende opdelt efter formål med pensions-, opsparings- eller forsikringsydelsen, efter indholdet af ydelsen og efter grundlaget for ydelsen. De mest almindelige pensions- og forsikringsordninger præsenteres kortfattet, mens terminologier vedrørende pensions- og forsikringsrettigheder samt mere tekniske betegnelser beskrives i bilag 1.

4.2. Pensionstyper

I det følgende benyttes begrebet pension i en række tilfælde som overbegreb for pensions-, forsikrings- og opsparingsordninger.

4.2.1. Pensionsformål

Det er vanskeligt at give en præcis og entydig definition af begrebet pensionsrettigheder. Karakteristisk for pensionsrettigheder er, at de afdækker en risiko og/eller er udtryk for en opsparing typisk mod en præmie eller vederlag med det formål at opfylde et af følgende pensionsformål:

1. *Alderspension*, dvs. en tilvejebringelse af økonomiske midler til underhold i alderdommen.
2. *Invalidydelse*, dvs. en tilvejebringelse af økonomiske midler ved invaliditet, der bringer erhvervsevnen til ophør eller nedsætter den væsentligt.
3. *Efterladteydelse*, dvs. en tilvejebringelse af økonomiske midler ved en persons død, særligt ydelser til en ægtefælle (ægtefællepension, begunstigelse af ægtefællen mv.) men også ydelser til børn under en vis alder (børnepension) og til en samlever.

Alderspension og invalideydelse kan under ét benævnes egenpension.

4.2.2. Pensionsindhold

Man kan skelne mellem rentepension, sumudbetaling (kapitalpension) og ratepension.

4.2.2.1. Rentepension

Rentepension er en løbende, livsbetinget pensionsydelse, der bortfalder ved sikredes død. Rentepensionen er karakteriseret ved at være en betinget pension, idet den alene dækker en økonomisk risiko, men ikke giver ret til nogen ydelse, såfremt den økonomiske risiko ikke indtræder - f.eks. at den forudsatte pensioneringsalder ikke opnås.

En rentepension kan bestå af alderspension, invaliderente, overlevelsereente, børnerente og kombinationer heraf. Den findes i de lovbestemte ordninger - tjenestemandspension og Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP for så vidt angår egenpension) - samt ved pensionskassespension og forsikringsordningerne, og kan tegnes såvel privat som i forbindelse med ansættelsesforhold, jf. nedenfor.

Ofte kan det i tværgående pensionskasser være aftalt, at en mindre del (højst 10 pct.) af de løbende indbetalinger til den løbende ydelse kan anvendes til en engangsydelse – en såkaldt supplerende engangsydelse – der i hovedsagen skattemæssigt behandles som en kapitalpension.

4.2.2.2. Sumudbetalinger (herunder livsforsikringer)

Sumudbetalinger er karakteriseret ved, at der ved pensionsbegivenhedens indtræden (alder, invaliditet, dødsfald) udbetales en sum.

Ordninger med *alderspension* i form af sumudbetaling benævnes ofte kapitalpensionsordninger. Disse ordninger har et meget betydeligt opsparelement. Kapitalpension kan oprettes i livsforsikringsselskab (kapitalforsikring i pensionsøjemed) eller pengeinstitut (opsparing i pensionsøjemed), og i et vist omfang nu også i pensionskasser. Kapitalpension kan oprettes såvel privat som i et ansættelsesforhold. Summen udbetales den pensionsberettigede ved vedkommendes pensionsalders indtræden. I tilfælde af den pensionsberettigedes død *før* pensionsalders indtræden vil sumudbetalingen i langt de fleste tilfælde ske til en begunstiget. Er der ikke indsat en begunstiget, indgår sumudbetalingen i den pensionsberettigedes dødsbo og falder dermed i arv på linie med anden formue. Et beløb vil således næsten altid komme til udbetaling. En kapitalpension kan derfor ofte genkøbes eller ophæves, jf. pkt. 4.1. Ved arbejdsmarkedspensionsordninger er der dog normalt aftalemæssige indskrænkninger,

og på det offentlige område er der forbud mod genkøb for bidrag indbetalt efter 1. april 1993.

Sumudbetalinger i anledning af *død* vil ofte have karakter af traditionelle livsforsikringer - herunder rene risikoforsikringer (eksempelvis gruppelivsforsikringer) - men der kan f.eks. også være tale om ugiftesummer fra en pensionskasse eller et livsforsikringsselskab. Er der indsat en begunstiget, går sumudbetalingen uden om boet og tilfalder den begunstigede direkte. Er der ingen begunstiget, indgår sumudbetalingen i dødsboet. Der kan også være tale om sumudbetaling til en bestemt efterladt fastsat ved lov, typisk en ægtefælle. Det er f.eks. tilfældet med visse udbetalinger fra ATP.

4.2.2.3. Ratepension

Ratepension er en kapitalpension, der udbetales til den pensionsberettigede i rater over en nærmere bestemt årrække, som normalt strækker sig over minimum 10 år og maksimum 25 år (kaldet garantiperioden).

Ratepension kan på samme måde som kapitalpension oprettes i livsforsikringsselskab (rateforsikring i pensionsøjemed) eller pengeinstitut (rateopsparing i pensionsøjemed), og i et vist omfang nu også i pensionskasser. Ratepension kan oprettes såvel privat som i et ansættelsesforhold.

Raterne vil for det meste blive udbetalt til en begunstiget i tilfælde af den pensionsberettigedes død før pensionsalderens indtræden. Er der ikke indsat en begunstiget, falder retten til raterne så godt som altid i arv, idet retten indgår i den pensionsberettigedes dødsbo. Et beløb vil således næsten altid komme til udbetaling. En ratepension kan derfor ofte genkøbes eller ophæves, jf. pkt. 4.4.1. Ved arbejdsmarkedspensionsordninger er der dog normalt aftalemæssige indskrænkninger.

4.2.3. Pensionsgrundlag

Der kan også skelnes mellem social pension, pensioner knyttet til et ansættelsesforhold (arbejdsmarkedspensioner) og privatpensioner uden tilknytning til et ansættelsesforhold, dvs. ud fra pensionsrettens grundlag.

4.2.3.1. Social pension

Den sociale pensionslovgivning sikrer alderspension i form af folkepension og invalideydelse i form af førtidspension. Social pension er sikret af det offentlige og finansieret over skatterne uafhængigt af, om der er foretaget indbetalinger eller ej. Disse pensionstyper vil ikke

blive gennemgået nærmere i det følgende, da disse typer i deres nuværende form ikke giver problemer i relation til ægtefælleskifte. Gøres disse offentlige pensioner imidlertid afhængige af erhvervsdeltagelse og/eller tidligere indtjening – en udvikling der kendes fra flere vestlige lande – vil også offentlige pensioner kunne være et problem i relation til ægtefælleskifte.

4.2.3.2. Pensioner knyttet til et ansættelsesforhold

Pensioner, der er eller har været knyttet til et ansættelsesforhold, omtales i det følgende som arbejdsmarkedspensioner. I relation til f.eks. EU tales ofte om erhvervstilknyttede sikringsordninger. Herved forstås ordninger, der har til formål at sikre, at lønmodtagere eller selvstændige erhvervsdrivende samlet inden for en virksomhed, en faglig branche mv. får pensionsydelse som supplement til social pension.

At en ordning er *obligatorisk* betyder, at den enkelte arbejdstager har ret og pligt til at deltage i pensionsordningen. At en ordning er *kollektiv* betyder, at der indgås en aftale for en nærmere defineret gruppe, der sikres pension - i modsætning til en aftale om *individuelle* pensioner, hvor pensionen eller forsikringen tegnes af den enkelte. Det kollektive princip indebærer bl.a., at der normalt ikke kræves helbredsoplysninger fra den enkelte, men kun oplysninger om alder.

De obligatoriske pensionsordninger er ofte overenskomstbaserede, dvs. oprettet med hjemmel i en kollektiv overenskomst, f.eks. mellem HK og Amtsrådsforeningen. Efter overenskomsten er der obligatorisk medlemskab af ordningen for alle medarbejdere omfattet af overenskomsten. Pensionsgiver kan på forhånd være indskrevet i overenskomsten, eller overenskomstparterne/den faglige organisation kan efterfølgende indgå aftale med en pensionsgiver, f.eks. en pensionskasse eller et pensionselskab. Man taler om, at arbejdsmarkedspensionen er afdækket i et pensionsinstitut.

Herudover må også de lovbaserede ordninger, tjenestemandspension og som udgangspunkt også ATP, betegnes som obligatoriske, kollektive arbejdsmarkedspensioner. ATP, der oprindeligt alene var en arbejdsmarkedspension, har dog ændret karakter, idet ordningen siden 1993 også har omfattet andre end personer på arbejdsmarkedet, jf. kapitel 3, afsnit 3.2.2.1. b, og nedenfor under 4.3.2. Både de aftalebaserede arbejdsmarkedspensioner og de lovbaserede ordninger betegnes dog i det følgende som arbejdsmarkedspensioner.

Mens ATP også er en afdækket ordning, er tjenestemandspension uafdækket (ikke fondet), idet der ikke foretages hensættelser. Tjenestemandspensionsudbetalingerne foretages over de årlige finanslove. For kommunale tjenestemænd sker der dog i nogle tilfælde afdækning i et

pensionsforsikringselskab. Tjenestemandslignende pensionsordninger i koncessionerede selskaber o.l. vil normalt være afdækkede efter lov om tilsyn med firmapensionskasser.

Arbejdsmarkedspensionsordninger kan have form af såkaldte firmaaftaler eller virksomhedsbaserede pensionsordninger, hvor der typisk indgås en aftale mellem en arbejdsgiver og et pensionsinstitut, f.eks. et forsikringselskab, et pengeinstitut eller en pensionskasse. En sådan ordning er oftest obligatorisk med pligt for den enkelte arbejdstager til at være med i pensionsordningen, men kan også være frivillig, hvor deltagelse i pensionsordningen beror på aftale mellem arbejdsgiver og medarbejder.

Der kan tillige forekomme uafdækkede arbejdsmarkedspensioner i form af såkaldte direktørordninger, jf. lov om firmapensionskasser § 1. Ved en sådan ordning vil pensionsaftalen blive indgået mellem arbejdstager (direktøren) og arbejdsgiver.

Arbejdsmarkedspensioner kan derfor dække over så forskellige ting som:

- Obligatoriske ordninger, hvortil der er knyttet mulighed for at supplere med frivillige, individuelle ydelser.
- Arbejdsgiveradministrerede ordninger, hvor pensionsordningen er oprettet på arbejdstagerens eget initiativ, og er finansieret fuldt ud af arbejdstageren. Selvom aftalen er indgået mellem arbejdsgiver og pensionsinstituttet, er arbejdstageren - som ved andre ordninger omfattet af pensionsbeskatningsloven - fuldt ud ejer af pensionsordningen og kan eventuelt aftale nærmere vilkår med pensionsgiveren.
- Pensionsordninger, hvor arbejdsgiver deltager i pensionsfinansieringen med pensionsbidrag, hvor der er knyttet så stor valgfrihed til pensionsordningen, at det reelt nærmer sig en direkte aftale mellem arbejdstager og pensionsgiver, selvom det formelt betegnes som en aftale mellem arbejdsgiver og pensionsgiver.
- Ordninger, der er startet som en arbejdsmarkedspensionsordning, men som senere er videreført på privat basis, f.eks. i form af forbliven i pensionsinstituttet som selvbetalende medlem eller som hvilende medlem uden pensionsindbetaling (omskrivning til fripolice) efter ansættelsesforholdets ophør, men inden pensionsrettens indtræden.
- Pensioner, der er startet på privat/individuel basis, kan overgå til arbejdsmarkedspensionsordninger ved et tillæg til den oprindelige aftale. Dette forekommer relativt sjældent i praksis.

Arbejdsmarkedspensionsordninger vil oftest give ret til løbende, livsbetinget alderspension, invalidepension, børnepension og i nogle tilfælde ægtefællepension. Det gælder den lovbase-
rede tjenestemandspension og ATP, og det gælder i hovedsagen for de overenskomstbase-
rede ordninger. Der ses i stigende omfang elementer af kapital- eller ratepension også i ar-
bejdsmarkedspensionsordningerne. Arbejdstagere har oftere end hidtil en vis valgfrihed med
hensyn til ydelsessammensætningen, hvilket muliggør aftaler mellem arbejdstager og pensi-
ongiver om sum- eller rateudbetalinger. Valgfriheden har ofte været større i firmaaftalerne
end i de overenskomstbaserede ordninger.

4.2.3.3. Selvstændige erhvervsdrivende

Som en mellemgruppe mellem personer, der kan oprette arbejdsmarkedspension, og de rene
privatpensioner uden tilknytning til et ansættelsesforhold, kan fremhæves de selvstændige
erhvervsdrivende.

Den formue, der er opsparet i virksomheden, skal deles ved skifte, med mindre virksomhe-
den er gjort til særeje.

Erhvervsdrivende kan i nogle tilfælde være nødsaget til eller bedre tjent med at betale af på
virksomhedens gæld frem for at tage penge ud af virksomheden for at indbetale dem på en
pensionsopsparing, idet det kan være af betydning for virksomheden, at der opbygges en hø-
jere solvensgrad. Herudover gælder det - i højere grad end for den typiske lønmodtager - at
den erhvervsdrivendes indtjening kan variere betragteligt fra år til år. Dette forhold kan be-
virke, at det er vanskeligt for den erhvervsdrivende at binde sig til en fast opsparingsaftale
over en længere periode, ligesom det kan være uhensigtsmæssigt, hvis virksomhedens for-
hold bevirker, at der er behov for likviditet, som ejeren har bundet i en pensionsopsparing.

Ved lov nr. 1282 af 20. december 2000 om ændring af pensionsbeskatningsloven mv. blev
der indført en særlig adgang for personer over 55 år, der har drevet selvstændig virksomhed
i mindst 10 år, til at oprette pensionsordninger i forbindelse med virksomhedsophør.

Der er ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 (pensionsbeskatningslovens § 18) indført adgang til, at
selvstændige erhvervsdrivende med omgående fradrag kan indskyde et beløb svarende til 30
pct. af overskud af selvstændig erhvervsvirksomhed på en ordning med løbende udbetalin-
ger og/eller ratepension. Det giver selvstændige erhvervsdrivende mulighed for at indbetale
større beløb til pension, uden at opsparereren samtidig skal binde sig til indbetalinger i de næ-
ste 9 år. Der kan således aftales engangsindskud, hvor beløbsstørrelsen årligt kan tilpasses
det forventede overskud.

Selvstændiges pensionsordninger vil ifølge sagens natur være frivillige, og vil normalt være individuelle ordninger, etableret i forsikringsselskab eller pengeinstitut. Der kan være tale om kapital, rate- eller rentepension. For flere af de liberale erhverv vil en selvstændigs ordning ofte være tegnet i en tværgående pensionskasse, som eksempelvis Lægernes Pensionskasse, Juristernes og Økonomernes Pensionskasse m.fl. I disse kasser vil den selvstændiges ordning typisk være identisk med den, der gælder for lønmodtagere i den pågældende kasse.

4.2.3.4. Privatpension uden tilknytning til et ansættelsesforhold

Private pensioner er individuelle pensionsordninger, der er etableret af den pensionsberettigede selv - uden tilknytning til et ansættelsesforhold og på den pensionsberettigedes eget initiativ. Der er således altid tale om en frivillig pensionsordning, som typisk oprettes i forsikringsselskab eller som pensionsopsparing i pengeinstitut, men ordningerne kan også være oprettet i en pensionskasse, jf. eksempelvis ovenfor under 4.2.3.3. om selvstændiges ordninger i tværgående pensionskasser.

4.3. Forskellige pensions- og forsikringsordninger

I det følgende præsenteres de mest almindeligt forekommende pensions- og forsikringsordninger. Afsnittet omfatter det retlige grundlag for den enkelte pensionsordning og de pensionstyper, ordningen repræsenterer.

4.3.1. Tjenestemandspensioner

Pensionsreglerne for tjenestemænd i staten, folkeskolen mv. er reguleret i lovbekendtgørelse nr. 230 af 19. marts 2004 om tjenestemandspension.

Tilsvarende regler gælder indholdsmæssigt for tjenestemænd i amts- og primærkommuner (pensionsreglerne for tjenestemænd i kommunerne er ikke lovregulerede, men reguleres ved vedtægter og/eller regulativer), koncessionerede selskaber, tjenestemandslignende ansatte ved visse statstilskudsberettigede institutioner med medlemskab af statsgaranterede pensionskasser- eller ordninger samt civilt personale i forsvaret. Efter samme model som for tjenestemænd findes lovbestemte pensionsordninger for fuldtidsbeskæftigede politikere, som f.eks. medlemmer af Folketinget, ministre, borgmestre og amtsborgmestre.

Retten til tjenestemandspension er et integreret led i ansættelsesvilkårene for tjenestemænd mv., og pensionen, som er en rentepension, indeholder alderspension, invalidepension, pension ved afsked af andre årsager, der ikke kan tilregnes tjenestemanden, ægtefællepension og børnepension henholdsvis børnepensionstillæg.

Denne form for arbejdsmarkedspension er speciel derved, at der er tale om en ydelsesdefineret tilsagnsordning. Ydes pensionen af staten, en kommune, et kommunalt fællesskab eller en pensionskasse, for hvilken staten eller en kommune fuldt ud hæfter eller garanterer, er ordningen ofte uafdækket. Der erlægges ikke pensionsbidrag (præmie), men opnås en pensionsret i form af optjening af pensionsalder, der er maksimeret til 37 år. Andre tilsagnsordninger end de statsligt eller kommunalt ydede eller garanterede skal afdækkes i et forsikringsselskab eller en pensionskasse, jf. firmapensionskasselovens §§ 1-2. Udbetaling af pensionen til statslige tjenestemænd mv. sker fra statskassen (finanslovens § 36), hvilket indebærer, at den til enhver tid værende sum af tjenestemandspensioner finansieres over skatterne.

Udgifterne til de kommunale og amtskommunale tjenestemandspensioner afholdes over budgetterne og er derved uafdækkede svarende til de statslige tjenestemandspensioner, men mange kommuner har dog afdækket deres pensionsforpligtigelser i et forsikringsselskab. Ofte vil små kommuner med få tjenestemænd have genforsikret sig, mens meget store kommuner som f.eks. København og Århus typisk vil være selvforsikrede på dette punkt.

4.3.2. Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP) og den særlige pensionsopsparing (SP)

ATP er reguleret i lovbekendtgørelse nr. 887 af 24. august 2004 om Arbejdsmarkedets tillægspension med senere ændringer.

ATP er obligatorisk for bl.a. alle lønmodtagere i alderen 16-66 år. ATP er endvidere obligatorisk for personer, der oppebærer rådighedsløn eller ventepenge i henhold til lov om tjenestemænd i staten mv. eller i henhold til de kommunale tjenestemandregulativer og for personer, der er opsagt, og som oppebærer løn i en opsigelsesperiode. Egenpensionen i ATP er en rentepension, og den indeholder også dødsfaldsdækning i form af sumudbetaling til ægtefælle, samlever og børn.

ATP kan udbetales ved folkepensionsalderen, eller pågældende kan vælge at udsætte betalingen i op til 3 år.

Den særlige pensionsopsparing, som er reguleret i samme lov, er obligatorisk for alle lønmodtagere, selvstændige erhvervsdrivende, og de fleste på overførselsindkomster betaler til pensionen. Der indbetales som hovedregel 1 % af bruttoindtægten. Indbetalingsprocenten er for 2004 -2006 dog sat til 0 %.

Udbetalingen sker i form af en 10-årig ratepension startende ved folkepensionsalderen. Ved mindre beløb udbetales hele opsparingen dog på en gang.

4.3.3. Pensionskasserne

Tværgående pensionskasser (dvs. pensionskasser for personer, der har en bestemt uddannelse, uanset hvor de er ansat, eller personer knyttet til en bestemt branche) er omfattet af lovbeholdtgørelse nr. 613 af 21. juni 2005 om finansiel virksomhed. Af bemærkningerne til lovforslag nr. 163 af 5. februar 1997 (vedtaget som lov nr. 413 af 10. juni 1997) fremgår det endvidere, at forsikringsaftaleloven finder anvendelse på aftaler, som indgås af tværgående pensionskasser. Sådanne pensionskasser kan også dække selvstændiges pensionsordninger som eksempelvis Pensionskasse for apotekere og farmaceuter.

Traditionelt er de fleste pensionskassepensioner såkaldte *bidragsdefinerede* ordninger, hvor pensionstilsagnet afhænger af pensionsbidragets størrelse, men pensionskassepensioner kan også være tilsagnsordninger, hvor tilsagnet er knyttet til slutlønnen.

Firmapensionskassernes forhold er reguleret i lovbeholdtgørelse nr. 1017 af 24. oktober 2005 om tilsyn med firmapensionskasser. Disse pensionskasser er således knyttet til en bestemt virksomhed.

Pensionskassepension vil typisk omfatte alderspension, invalidepension, ægtefællepension og børnepension, men kan dog være begrænset til egenpension med fravalg af ægtefællepension. Dette afhænger først og fremmest af den indgåede overenskomst/vedtægterne, der er knyttet til de enkelte ordninger. Ofte vil ægtefællepension i dag være begrænset til en 10-årig periode eller kunne fravælges. Rettigheder i henhold til en pensionskassepension optjenes gennem præmiebetaling, typisk fordelt mellem arbejdsgiver og arbejdstager.

Pensionskassepension er som hovedregel en rentepension, men det ses også, at en mindre del af denne kan konverteres til en sumudbetaling i form af supplerende engangsydelse ved opnåelse af alder.

Pensionskassepensioner kan som hovedregel ikke genkøbes, men der kan i visse meget særlige tilfælde udbetales en udtrædelsesgodtgørelse, jf. pkt. 4.4.1.

4.3.4. Forsikring

Pensions- og livsforsikring er omfattet af lov om finansiel virksomhed og forsikringsaftaleloven, jf. lovbeholdtgørelse nr. 726 af 24. oktober 1986 om forsikringsaftaler med senere ændringer. Reglerne heri regulerer forholdet mellem *forsikringstager* (arbejdsgiver eller privatperson, der har indgået aftale med forsikringsselskabet) og forsikringsselskab i en række relationer, men omhandler ikke ydelsessammensætningen. Der må i øvrigt skelnes mellem *forsikringsejer* (den person, der har samtlige ejerbeføjelser i henhold til en forsik-

ringsaftale), *forsikrede* (den person, hvis død, invaliditet eller opnåelse af bestemt alder er afgørende for udbetaling af forsikringsbeløb) og *begunstigede* (den person, der efter forsikringstagers bestemmelse ved hans død indtræder i alle hans rettigheder efter forsikringsaftalen, herunder retten til at kræve forsikringsydelsen udbetalt ved forfaldstid). En begunstigel- se kan gøres uigenkaldelig.

Sikringen af egenpension udgør i dag en væsentlig del af pensionsformålet i forsikringsord- ningerne, men forskellige pensionsformål kan ofte indgå som delkomponenter i den enkelte ordning. Der kan være tale *om* alderspension, invalideydelse og/eller efterladteydelse, *om* rentepension, sumudbetaling og/eller ratepension. Ordningerne kan være arbejdstagerord- ninger og/eller private. Pensionsformål, pensionsindhold og pensionsgrundlag fremtræder udbygget og nuanceret, og forsikringsordningerne findes derfor i mange forskellige kombi- nationer, der markedsføres under forskellige navne.

Af almindeligt forekommende forsikringstyper kan eksempelvis nævnes: "*Livsforsikring med udbetaling*", hvor forsikringssummen udbetales, når forsikringstager dør eller opnår den aftalte pensioneringsalder, "*livrente*", der giver ret til udbetaling af et vist årligt beløb, sålænge den forsikrede er i live, "*pensionsforsikring*", hvor der - i reglen på kollektiv basis - sikres den forsikrede en opsat livsvarig livrente, der normalt er kombineret med en invalide- renteforsikring, en overlevelserente til fordel for sikredes ægtefælle, og arverente til fordel for sikredes børn.

Endvidere kan nævnes de rene risikoforsikringer, hvortil der - i modsætning til pensionsfor- sikringsordninger - *ikke* er knyttet en opsparing: "*Ophørende livsforsikring*", hvor forsik- ringssummen kun udbetales, hvis forsikrede dør inden forsikringstidens udløb, mens der ik- ke kommer nogen sum til udbetaling ved udløbstidspunktet, samt *gruppelivsforsikrin- ger/gruppeulykkesforsikring*.

En særlig type livsforsikringsselskaber er såkaldte arbejdsmarkedsrelaterede livs- forsikringsaktieselskaber, der ejes af forsikringstageres faglige organisationer eventuelt i fællesskab med de relevante branchers arbejdsgiverorganisationer. Disse selskaber har samme muligheder for at udbyde pensionsprodukter som andre livsforsikringsselskaber. Sædvanligvis er der en vis lighed mellem de ordninger, der er etableret i et sådant selskab, og de ordninger, der etableres i tværgående pensionskasser. Der er som hovedregel ikke no- gen genkøbsadgang i ordningerne. Det skal fremgå af vedtægterne, at selskabet ikke udbeta- ler udbytte til ejerne, ligesom det skal fremgå, hvordan der skal forholdes med selskabets formue, når der ikke længere er forsikringsmæssige krav mod selskabet, herunder at den skattefrit opsparede del af egenkapitalen skal anvendes til almennyttige eller velgørende formål. Vedrørende genkøb i øvrigt se pkt. 4.4.1.

4.3.5. Pensionsopsparring i pengeinstitut

Der oprettes et stort antal pensionsopsparringsordninger i pengeinstitutter, således at de opfylder betingelserne for skattemæssig fradragsret i pensionsbeskatningsloven (lovbekendtgørelse nr. 824 af 25. august 2005), jf. pkt. 4.4.3.1.

Reguleringen på dette område er endvidere omfattet af lov om finansiel virksomhed og lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparring i pengeinstitutter (i det følgende kaldet pensionsopsparringsloven).

Der kan i pengeinstitutter oprettes pensionsopsparring i form af kapital- og ratepension (opsparring i pensionsøjemed/rateopsparring i pensionsøjemed). Pensionerne kan oprettes som arbejdsmarkedspensioner (firmaordninger) eller som privatpensioner. Ordningerne kan være obligatoriske eller frivillige. Der har endvidere indtil 2. juni 1998 kunnet oprettes selvpensioneringskonti.

4.3.6. Indeksordninger

I henhold til lovbekendtgørelse nr. 16 af 12. januar 1972 om pristalsreguleret aldersforsikring og aldersopsparing kunne der indtil den 24. november 1971 oprettes indekskontrakter. Kontrakterne kunne oprettes enten i tilknytning til en livsforsikring (indeksforsikring) eller til en opsparingskonto i et pengeinstitut (indeksopsparing).

Indeksordninger skulle være tegnet enten som rente- eller rateordninger, og kan udbetales over en periode på mindst 10 år, efter at kontohaveren er fyldt 65 år.

Beløb fra indekskontrakter i tilfælde af indehaverens død før udbetalingerne er afsluttede, indgår i dødsboet og falder dermed i arv efter de almindelige regler.

4.3.7. Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD)

LD er reguleret i lovbekendtgørelse nr. 939 af 15. september 2004 om Lønmodtagernes Dyrtidsfond. Initiativet til LD blev taget i 1977, hvor Folketinget besluttede at indefryse dyrtidsportionerne i perioden 1977-79. Der foretages ikke længere indbetalinger til LD, og formuen afvikles af LD. LD opfattes derfor som en midlertidig pensionsordning på det danske arbejdsmarked.

Beløb indestående i LD kan som hovedregel tidligst udbetales, når pågældende går på pension, og beløbet udbetales som et engangsbeløb. Indeståendet indgår i den berettigedes dødsbo i tilfælde af død før pensionsalderen.

4.3.8. Efterløn

Efterlønsordningen blev indført pr. 1. januar 1979 som en arbejdsmarkedspolitisk foranstaltning, der blev gennemført som en udbygning af den eksisterende arbejdsløshedsforsikring. Baggrunden for forslaget om efterløn var den vanskelige beskæftigelsessituation og især de mange yngre ledige.

Med den nye efterlønsordning, der blev vedtaget ved lov nr. 276 i 1999, blev det hidtidige akassemedlemsbidrag erstattet af et bidrag til arbejdsløshedsforsikringen samt et bidrag til efterlønsordningen. Personer, der ikke ønsker at modtage efterløn, kan fravælge efterlønsbidraget. Indbetalte efterlønsbidrag kan endvidere overføres til en pensionsordning, såfremt den enkelte ikke længere ønsker at deltage i efterlønsordningen, jf. pkt. 4.4.2.3.

Udbetaling af efterløn kan ske efter det fyldte 60. år. Det kræves, at pågældende uafbrudt har været medlem af en anerkendt arbejdsløshedskasse i mindst 25 år inden for de sidste 30 år, har indbetalt bidrag i mindst 25 år og ved ledighed vil kunne opfylde betingelserne for ret til dagpenge. Der er knyttet særlige overgangsregler til disse betingelser.

Udbetaling sker som en løbende udbetaling, og retten til efterløn ophører ved det 65. år eller ved pågældendes død.

4.4. Pensionstyper og pensionsordninger - øvrige forhold (genkøb, overførsel, skattemæssige forhold og valgfrihed)

I det følgende skitseres forskellige retlige forhold, som er af betydning for behandlingen af pensionsordninger på ægtefælleskifte, herunder genkøb, overførsel, flytning, valgfrihed samt skatter og afgifter.

4.4.1. Genkøb

Af praktiske årsager betegnes genkøb/tilbagekøb (livsforsikringsselskaber og pensionskasser) og ophævelse (pengeinstitutter) af pensionsordninger i det følgende primært under terminologien genkøb.

Indledningsvis kan det generelt fastslås, at hvis en pensionsordning kan genkøbes, skal det udbetalte beløb beskattes. Ved hel eller delvis udbetaling i utide betales 60 % i afgift af det udbetalte beløb. Se hertil pkt. 4.4.3.2.

Reglerne om genkøbsværdi for livsforsikringsselskaber og tværgående pensionskasser beror på regulativer el.lign. Efter lov om finansiel virksomhed § 20, stk. 1, skal pensionskassernes

regulativer anmeldes til Finanstilsynet. For firmapensionskasser fastsættes regler om medlemmers udtræden også i pensionsregulativer, jf. lov om tilsyn med firmapensionskasser § 12, nr. 3.

Retten til *tjenestemandspension* indebærer som tidligere nævnt, at der opnås en pensionsret i form af optjening af en pensionsalder. Der er tale om en tilsagnsordning, og der indbetales normalt ikke pensionsbidrag. En tjenestemandspension kan aldrig genkøbes.

LD, ATP og Den Særlige Pensionsopsparing kan heller ikke genkøbes.

Rentepensioner i pensionskasser (f.eks. overenskomstbaserede pensionsordninger eller firmaordninger) kan generelt ikke genkøbes, men der kan i visse meget særlige tilfælde betales en kontant udtrædelsesgodtgørelse.

Som eksempel kan henvises til pensionsvilkårene for Pensionskassen for Kontorfunktionærer (som administreres af PKA) § 22, hvorefter en række betingelser skal være opfyldt for kontant udtrædelsesgodtgørelse nemlig, at der som udgangspunkt skal være forløbet 12 måneder efter fratrædelse af en stilling med pligtmæssig indbetaling af pensionsbidrag - i tilfælde af emigration kan udtrædelsesgodtgørelsen dog udbetales tidligere, at medlemmet ikke på udtrædelsestidspunktet må have ansættelse eller aftale om ansættelse i en stilling, der straks eller senere vil blive forbundet med pligt til pensionskassemedlemskab eller deltagelse i forsikringsmæssig pensionsordning, at medlemmet på udtrædelsestidspunktet ikke må være berettiget til invalidpension fra det af pensionskassen ejede forsikringsselskab eller fra pensionskassen, og at medlemmet ikke på udtrædelsestidspunktet må være fyldt 60 år.

Renteforsikringer som led i ansættelsesforhold (pensionsforsikringer) kan normalt heller ikke genkøbes. Det gælder overenskomstbaserede ordninger og obligatoriske firmaordninger. Hvis en firmaaftale giver mulighed for genkøb, forudsætter dette normalt samtykke fra arbejdsgiver og pensionsinstitut, der i almindelighed vil kræve tilfredsstillende helbredserklæring.

Som eksempel kan henvises til PFA Pensions forsikringsbetingelser pr. 1. marts 1998, hvorefter *forsikringer i ansættelsesforhold* kan tilbagekøbes mod kontant godtgørelse, i det omfang dette er aftalt mellem den enkelte arbejdsgiver og PFA Pension - og da kun i tilfælde svarende til de ovenfor anførte i eksemplet vedrørende udtrædelsesgodtgørelse.

Private renteforsikringer (livrente, overlevelserente og invaliderente) kan i følge forsikringsbetingelserne som altovervejende hovedregel heller ikke uden videre genkøbes. Det beror på den enkelte forsikringsaftale, om ordningen kan genkøbes, eventuelt mod tilfredsstillende helbredserklæring for at undgå spekulation mod selskabet. I praksis anerkendes, at private renteforsikringer som hovedregel kan genkøbes mod tilfredsstillende helbredserklæring. Er der tale om en livrente eller overlevelserente med garanterede ydelser, er pensionsydelsen depotsikret, hvilket indebærer, at disse falder i arv og normalt kan genkøbes (der er oftest tale om en opsat ratepension).

Kapital- og ratepension i pengeinstitutter samt kapital- og rateforsikring med et opsparings-element kan som hovedregel genkøbes. Værdien ved genkøb af en kapitalpension vil udgøre det opsparede beløb fratrukket et gebyr for så vidt angår ordninger i pengeinstitutter eller administrationsomkostninger for så vidt angår ordninger i livsforsikringselskaber. Ved arbejdsmarkedsordninger er der dog normalt aftalemæssige indskrænkninger.

Ved rene risikoforsikringer vil der normalt ikke være en større opsparing og derfor heller ikke nogen genkøbsværdi.

4.4.2. Overførsel/flytning og valgfrihed

4.4.2.1. Pensions- og livsforsikringselskaber

Idet en pensionsordning i opbygningsfasen dels består af en opsparet reserve, dels af de aftalte fremtidige præmier, vil der ved skift af pensionsinstitut dels være tale om, at man kan *overføre* den opsparede reserve, dels at man kan *flytte* de fremtidige bidragsindbetalinger til et andet pensionsinstitut.

En flytning af de fremtidige bidrag kan enten ske individuelt for den enkelte forsikrede eller kollektivt for alle de forsikrede i en (arbejdsmarkeds-) pensionsordning. En overførsel af den opsparede reserve vil alene kunne ske på den enkelte forsikredes anmodning.

4.4.2.1.1. Arbejdsmarkedspensioner

En kollektiv flytning af de fremtidige bidrag kan besluttes af aftaleparterne bag den samlede arbejdsmarkedspensionsordning i overensstemmelse med de aftaler, herunder aftaler om opsigelsesvarsler, der er indgået mellem ordningens aftaleparter og pensionsleverandøren.

For de forsikrede, der er og vil blive omfattet af den pågældende pensionsordning, vil de fremtidige bidragsindbetalinger sædvanligvis obligatorisk skulle indbetales til den nye pensionsordning.

I de tilfælde, hvor det kollektive skift af fremtidig pensionsleverandør er en følge af en *virksomhedsomdannelse eller -overdragelse*, følger det af den indgåede brancheaftale mellem forsikringselskaber og pensionskasser herom, at den enkelte forsikrede kan overføre sin opsparede reserve til den nye pensionsleverandør mod et mindre transaktionsgebyr. Den enkelte forsikrede kan også beslutte at lade den opsparede reserve stå i det tidligere pensionsinstitut, hvor den vil blive omskrevet til fripolice/forsikrede bliver hvilende medlem. En eventuel

overførsel vil kunne ske uden skattemæssig konsekvens, når reglerne i pensionsbeskatningslovens § 41 er overholdt.

En individuel flytning af de fremtidige bidragsbetalinger til et andet pensionsinstitut vil i en arbejdsmarkedspension alene finde sted i forbindelse med et jobskifte. Den brancheaftalte *jobskifteaftale* muliggør i denne forbindelse en overførsel af den opsparede reserve til den nye pensionsleverandør mod et mindre gebyr. Som i tilfældet ovenfor kan forsikrede også vælge at lade den opsparede reserve blive i det tidligere pensionsinstitut, hvor den vil blive omskrevet til fripolice/hvilende medlemskab. En eventuel overførsel af reserven vil kunne ske uden skattemæssig konsekvens, når reglerne i pensionsbeskatningslovens § 41 er overholdt.

Hensigten med såvel jobskifteaftalen som aftalen om virksomhedsomdannelser og -overdragelser er at modvirke, at pensionsforhold skal hæmme mobiliteten på arbejdsmarkedet.

4.4.2.1.2. Individuelle pensioner

En beslutning om at flytte de fremtidige pensionsindbetalinger til en anden pensionsleverandør kan af den enkelte forsikrede træffes i overensstemmelse med den indgåede forsikringsaftale.

Forsikrede kan vælge enten at lade den opsparede reserve stå i det oprindelige pensionsinstitut, hvor den vil blive omskrevet til fripolice, eller forsikrede kan vælge at overføre den opsparede reserve til et andet pensionsinstitut. En overførsel kan finde sted uden skattemæssig konsekvens, når reglerne i pensionsbeskatningslovens § 41 er opfyldt. I det afgivende pensionsinstitut vil overførslen omkostningsmæssigt blive behandlet i overensstemmelse med pensionsinstitutts regler for genkøb.

4.4.2.2. Pengeinstitutter

Skattereglerne om *overførsel* af pensionsordninger fremgår af pensionsbeskatningslovens § 41. Det er en betingelse for overførsel af en pensionsordning, at udbetalingerne ikke er påbegyndt. Som udgangspunkt er der ikke civile retlige begrænsninger i mulighederne for at overføre pensionsordninger mellem pengeinstitutter, men begrænsninger kan undtagelsesvis være aftalt.

Ved siden af reglerne om overførsel findes der regler om *flytning* af ordninger, der anvendes i de tilfælde, hvor udbetalingerne er påbegyndt. Flytning kan kun finde sted mellem penge-

institutter, og det er en betingelse for anvendelse af reglerne om flytning, at samtlige kontohaverens kapital- eller ratepensionsordninger flyttes samtidig.

4.4.2.3. Andre ordninger

Ved *fratræden af en tjenstemandsstilling* af årsager, der ikke begrundes pensionsudbetaling med det samme, er der under visse betingelser ret til opsat pension, som normalt kommer til udbetaling ved det 65. år. En tjenestemand, der overgår til anden ansættelse med tilknyttet pensionsordning, kan dog efter bekendtgørelse nr. 23 af 14. januar 1994 om fratrædelsesgodtgørelse mv. vælge at få en fratrædelsesgodtgørelse overført til den pensionsordning, som er knyttet til den nye ansættelse. Der stilles dog særlige krav til den nye ordnings ydelsessammensætning, idet ordningen f.eks. skal omfatte ægtefællepension. Denne ordning kan ikke senere genkøbes eller overføres til anden ordning uden Finansministeriets godkendelse. Lignende ordninger gælder på det kommunale og amtskommunale område.

For *efterlønsbidrag* er det en betingelse for overførsel, at bidraget overføres til en pensionsordning, der er led i et ansættelsesforhold, og som er omfattet af pensionsbeskatningslovens kapitel 1, bortset fra § 2, nr. 3. Hvis medlemmet ikke er omfattet af en sådan ordning, eller der ikke kan indbetales til en sådan ordning, skal overførsel ske til en bestående eller nyoprettet privattegnede pensionsordning omfattet af pensionsbeskatningslovens kapitel 1. Bidraget kan endvidere overføres til en tilsvarende udenlandsk pensionsordning. Overførsel kan kun ske, inden medlemmet er fyldt 60 år.

I medfør af bekendtgørelse nr. 1056 af 10. december 2003 om valgfrihed i SP-ordningen kan *Den særlige pensionsopsparing* med virkning fra den 1. januar 2005 forvaltes på 3 forskellige måder. Den enkelte kontohaver kan:

1. Lade sin SP-konto forblive i ATP og lade indeståendet placere i SP-basis,
2. lade sin SP-konto forblive i ATP og placere indeståendet i SP-puljer i SP-valg, eller
3. flytte sin SP-konto til et andet pensionsinstitut.

Efter lovbekendtgørelse nr. 393 af 15. september 2004 om *Lønmodtagernes Dyrtidsfond*, kapitel 4a, kan den enkelte kontohaver med virkning fra den 1. juli 2005 vælge at flytte sit indestående til et andet pensionsinstitut, herunder til sin SP-konto i et pensionsinstitut.

4.4.2.4. Skattemæssige forhold

Som anført reguleres de skattemæssige forhold om overførsel af ordninger tegnet i pensionskasse, forsikringselskab eller pengeinstitut af pensionsbeskatningslovens § 41, hvorefter overførsel af en hel ordning - eller delvis overførsel af en ordning oprettet efter 1. januar

1983 - kan ske i følgende tilfælde, uden at dette medfører, at der udløses afgift på 60 %, jf. pkt. 4.3.2.:

- En bestående kapitalpension eller kapitalforsikring, som ikke er kommet til udbetaling, kan overføres til en anden kapitalpension/kapitalforsikring, til en ratepension/rateforsikring, såfremt overførslen sker inden det fyldte 60. år, eller til en pensionsordning med løbende udbetalinger, som f.eks. livrente, invaliderente m.v. Der kan være tilknyttet regler om arbejdsgiversamtykke mv. ved arbejdstagerordninger.
- En bestående ratepension eller rateforsikring, som ikke er kommet til udbetaling, kan overføres til en anden ratepension/rateforsikring eller til en pensionsordning med løbende udbetaling.
- Pensionsordninger med løbende udbetaling kan kun overføres til en anden ordning med løbende udbetaling.

Rateordninger og pensionsordninger med løbende udbetaling (rentepension) kan således ikke uden skattemæssig virkning overføres til en kapitalpension/kapitalforsikring. Der kan endvidere ikke foretages overførsel fra en rentepension til en ratepension.

4.4.2.5. Valgfrihed

I arbejdsmarkedspensionsordninger vil det bero på de forskellige overenskomster, pensionsvilkår og firmaordninger, om den enkelte arbejdstager har valgfrihed til at vælge mellem pensionsformål og ydelser/ydelsessammensætninger, f.eks. om ordningen skal indeholde egenpension/invalidepension/ægtefællepension. Der kan f.eks. være tale om, at en del af pensionsindbetalingen kan placeres efter eget ønske i et andet pensionsinstitut, at ordningen oprettes som unit-linked, eller at der kan indbetales ekstraordinære pensionsbidrag i forbindelse med etablering af en ordning.

4.4.3. Skatter og afgifter

4.4.3.1. Reglerne for fradrag

Reglerne om adgangen til at foretage skattemæssige fradrag for indbetalinger på pensionsordninger findes i pensionsbeskatningslovens § 18.

Det følger af bestemmelsens stk. 1, at bidrag og præmier til pensionsordninger, der omfattes af lovens kapitel 1, kan fradrages fuldt ud ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst. Indbetalinger på rente- og ratepensioner kan således fradrages fuldt ud i den skattepligtige

indkomst, hvis præmie- eller bidragsperioden er aftalt til 10 år eller derover. Hvis præmie- eller bidragsperioden er aftalt til under 10 år, eller hvis der foretages et kapitalindskud, fordeles fradragsretten for det samlede indskud med lige store beløb over en periode af 10 år.

For kapitalpensionsforsikringer, kapitalpensionsopsparingsordninger samt ved indbetalinger vedrørende supplerende engangsydelser er fradragsretten imidlertid begrænset. Beløbet reguleres en gang årligt og udgjorde i 2005 41.000 kr. Endelig er fradragsretten for kapitalpensioner begrænset ved, at indbetalingerne ikke kan fradrages ved beregning af topskatten²¹.

Indbetalinger foretaget af den pågældendes arbejdsgiver er ikke fradragsberettigede for arbejdstageren efter pensionsbeskatningslovens § 18, da arbejdsgiverens indbetalinger skal holdes uden for arbejdstagerens skattepligtige indkomst efter § 19 (såkaldt bortseelsesret).

Bestemmelsen i § 19 om bortseelsesret er ved lov nr. 170 af 15. marts 2000 om ændring af pensionsbeskatningsloven og skattekontrolloven udvidet til også at omfatte arbejdsgiverens indbetalinger til pensionsordninger til fordel for medfølgende ægtefæller, registrerede partnere og samlevende til udsendte medarbejdere. Der er intet ansættelsesforhold direkte imellem arbejdsgiveren og den pågældende person, men der er ved loven indført en skattemæssig ligestilling mellem disse pensionsordninger og tilsvarende pensionsordninger, som arbejdsgivere kan oprette til fordel for medarbejdere.

4.4.3.2. Udbetaling

Ved beskrivelse af reglerne for beskatning af udbetalinger i henhold til pensionsordninger er det væsentligt at skelne mellem udbetalinger i henhold til pensionsaftalen (død, invaliditet eller alder) og udbetaling på grund af dispositioner over pensionsordningen "i utide".

Ved udbetaling i henhold til aftalen (død, invaliditet og alder) følger det af pensionsbeskatningslovens § 20, at udbetalingerne for rate- og rentepensioner beskattes som personlig indkomst, når de udbetales til forsikrede selv eller, efter forsikredes død i kraft af en begunstigelsesbestemmelse, til ægtefælle (herunder forhenværende), eller til livsarvinger under 24 år²². Tilsvarende gælder løbende udbetalinger fra en indeksordning til interessenten selv. Generelt er pensioner undtaget fra arbejdsmarkedsbidrag ved udbetalingen.

---

²¹ Dette gælder dog ikke ved indbetaling til en eventuel ugifteydelse som del af en rentepensionsordning, jf. pensionsbeskatningslovens § 29A, stk. 2, e.c. Indbetaling til ugifteydelse kan således også fradrages i topskatten. Juristernes- og Økonomernes Pensionskasse har oplyst, at der som hovedregel i JØP anvendes 1,5 pct. til ugifteydelse og 8,5 pct. til supplerende engangsydelse.

²² Begunstigede, herunder livsarvinger under 24 år, kan vælge straksudbetaling med 40 % afgift. Livsarvinger over 24 år vil altid få beløbet udbetalt som et engangsbeløb.

Ved udbetalinger fra kapitalpensioner skal der svares en afgift på 40 %, jf. pensionsbeskatningslovens § 25²³.

Såfremt den forsikrede i stedet vælger at disponere over pensionen "i utide", skal der svares en afgift på 60 %, jf. pensionsbeskatningslovens § 28 og § 30, stk. 1. Bestemmelsen omfatter alle pensionsordninger (herunder rate-, rente- og kapitalpensioner).

Ved dispositioner i utide forstås bl.a. pantsætning, overdragelse, belåning samt tilbagekøb eller ophævelse. Overdragelse mv. kan efter omstændighederne være udelukket ved uoverdragelighedsklausul. Der gælder særregler om udlodning ved ægtefælleskifte, jf. nedenfor under 4.4.3.3.

4.4.3.3. Pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 2-4

En undtagelse til afgift på 60 % ved ophævelse i utide findes i pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 2-4, om pensionsrettigheders skattemæssige behandling ved udlodning i forbindelse med skifte af fællesbo. Reglerne fik den nuværende udformning ved lov nr. 306 af 24. april 1996 om ændring af forskellige skattelove, der trådte i kraft den 25. april 1996.

Udlodning til ægtefællen kan ifølge bestemmelserne i nærmere bestemt omfang ske, uden at det betragtes som en afgiftspligtig disposition. Efter udlodningen bliver ægtefællen selvstændigt afgiftspligtig af den udloddede del.

En betingelse for skattefri udlodning er, at der foreligger et skifte af fællesbo i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring, og at pensionsordningen er omfattet af fællesboet.

Reglerne finder ifølge pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 1, anvendelse på pensionsordninger med løbende udbetalinger, rateforsikringer i pensionsøjemed, kapitalforsikringer i pensionsøjemed, rateopsparing i pensionsøjemed (ratepension) samt opsparing i pensionsøjemed (kapitalpension).

Bestemmelsen anviser tre modeller, hvorefter udlodningen kan ske afgiftsfrit.

For det første kan der ske udlodning med respekt af udbetalingsvilkårene.

For det andet kan der ske udlodning med respekt af udbetalingsvilkårene, men med ret for modtagerægtefællen til at foretage indskud på den udloddede forsikring eller konto med fradragret.

---

²³ For ordninger oprettet i perioden fra 1. januar 1958 til 31. december 1979 betales kun 25 % i afgift af beløb indbetalt i denne periode.

For det tredje kan der ske udlodning uden respekt af udbetalingsvilkårene, hvilket vil sige, at udbetaling af pensionen er frigjort fra den oprindeligt pensionsberettigedes forhold.

En udlodning efter model 3 forudsætter, at det efter de civilretlige regler herom er muligt. Udover ægtefællernes aftale, kræves i praksis tiltrædelse fra det pågældende pensionsinstitut, som er berettiget til at kræve helbredsoplysninger mv. vedrørende modtagerægtefællen. Er der tale om en ren opsparingsordning i et pengeinstitut, er det tvivlsomt, om pengeinstituttet kan modsætte sig, at ægtefællerne vælger model 3.

For alle 3 modeller gælder, at modtagerægtefællen kan indsætte begunstigede i ordningerne efter reglerne i pensionsbeskatningsloven, jf. § 30, stk. 3, nr. 1.

De tre modeller er nærmere behandlet i kapitel 7, afsnit 7.3.3.2. a.

4.4.3.4. Boafgift

Ved en persons *død* er udgangspunktet, at der skal betales boafgift af pensioner og forsikringer efter de almindelige regler herom, dvs. boafgift på 15 % og i visse tilfælde tillægsboafgift på 25 % af de resterende 85 % (dvs. i alt 36,25 %). I modsætning til arv kan der ved forsikringer samt kapital- og ratepension ikke ske fradrag af et uudnyttet bundfradrag, jf. boafgiftslovens § 6, stk. 1 c.

Der skal dog ikke betales boafgift, hvis pensionen eller forsikringen tilfalder afdødes ægtefælle, jf. boafgiftslovens § 3, stk. 1 a. Afgiftsfriheden gælder, hvad enten der er tale om rentepension, sumudbetaling, herunder kapitalpension eller ratepension, og uanset om pensionen er udbetalt uden om boet direkte til ægtefællen eller er indbetalt til boet.

Pensions- og forsikringsydelse til en *frasepareret eller fraskilt ægtefælle* er derimod som udgangspunkt belagt med boafgift, jf. boafgiftslovens § 1, stk. 2 e²⁴. Efter boafgiftslovens § 3, stk. 1, litra b, er en pensions- eller forsikringsudbetaling dog undtaget fra boafgift, hvis der er tale om en indkomstskattepligtig udbetaling. Såvel udbetalinger fra individuelle pensionsordninger som begunstigelser kan være indkomstskattepligtig og vil i givet fald også være undtaget fra boafgift.

---

²⁴ Forsikring & Pension har oplyst, at de er i dialog med Skatteministeriet vedrørende en afklaring af retstilstanden for så vidt angår boafgiftsbehandlingen af en uigenkaldelig begunstiggelse af en fraskilt ægtefælle, når indsættelsen som uigenkaldelig begunstiggelse har fundet sted i forbindelse med et skilsmissekifte. Således er der ikke overensstemmelse mellem de tilkendegivelser, Skatteministeriet tidligere er fremkommet med over for F & P, og som branchen har ageret i overensstemmelse med, og kendelse fra Vestre Landsret af 21. maj 2002 (UfR 2002.1887V).

Kapitel 5

Statistik

5.1. Indledning

Til brug for udvalgsarbejdet vil der i dette kapitel blive kort redegjort for de vigtigste statistiske oplysninger, som det har været muligt at finde om mænd og kvinders pensionsmæssige forhold.

Kapitlet er primært baseret på ”Redegørelse om kvinders pensionsmæssige stilling”, september 2003 fra Økonomi- og Erhvervsministeriet m.fl. suppleret med oplysninger om skilsmisse- og dødsfaldsstatistik samt om pensionsformuen.

Udvalget har overvejet at få foretaget en større omnibusundersøgelse af ægtefællers pensionsforhold og deres kendskab til retsstillingen med hensyn til pensioners behandling på ægtefælleskifte. Der har dog i udvalget været enighed om ikke at foretage en sådan undersøgelse, dels på grund af stor usikkerhed om udbyttet heraf, dels fordi der i udvalget er enighed om, at folk generelt ikke kan antages at have kendskab til, hvorledes deres pensioner skal behandles ved skifte.

5.2. Sammenligning af pensionsmæssige forhold

Regeringen har i september 2003 - på baggrund af en anmodning fra Arbejdsmarkedsudvalget - afgivet en redegørelse om kvinders pensionsmæssige stilling med særlig fokus på forskelle i fravær fra arbejdsmarkedet mellem kønnene, samt årsagerne til og konsekvenserne af fraværet. Der er også en række andre arbejdsmarkedsrelaterede spørgsmål, der kan have pensionsmæssig betydning. Det danske arbejdsmarked er kendetegnet ved en vis kønsopdeling, og der er forskelle i løn og arbejdstid mellem mænd og kvinder. Konsekvenser af forskellene indgår i analyserne, men det har ikke været formålet med redegørelsen at analysere, hvorfor arbejdsmarkedet fungerer, som det gør.

De vigtigste konklusioner, der relaterer sig til problemstillingen i denne betænkning, er citeret i afsnit 5.2.1. og 5.2.2.

5.2.1. Ordningerne i pensionssystemet og deres betydning for kvinder

Det danske pensionssystem består af en række ordninger, der har forskellige formål og kendetegn. Forskellene i ordninger har forskellig betydning for mænd og kvinder, idet:

- Kvinder er mere fraværende fra arbejdsmarkedet end mænd.
- Kvinder lever statistisk set længere end mænd.
- Kvinder har gennemsnitligt set lavere årsindkomster end mænd.

I nedenstående skema er vist, hvordan de tre forskelle mellem mænd og kvinder påvirker pensionen fra de forskellige ordninger i det danske pensionssystem.

Ordningerne i pensionssystemet og betydning af forskelle mellem kønnene			
Ordning:	Afhænger pensionen af:		
	Årsindkomst som erhvervsaktiv	Fravær fra arbejdsmarkedet	Forskelle i forventet levetid
Folkepension	Nej	Nej	Nej
ATP	Nej	Begrænset	Nej
SP	Ja	Begrænset	Nej, ratepension.
Arbejdsmarkedspension	Ja	Ja, dog ikke nødvendigvis fuldt ud barsel	Nej ¹⁾
Individuel ordning	Ikke formelt	Ikke formelt	Ja

1) Unisexprincippet, der indebærer, at der ikke må tages højde for personens køn ved beregningen af pensionen, blev lovpligtigt for arbejdsmarkedspensioner etableret efter 1998. Princippet vil dermed først få fuld virkning for pensioner, der bliver udbetalt fra ca. 2040.

Størrelsen af folkepensionen påvirkes ikke af disse forskelle. ATP-pensionen afhænger i et vist omfang af fravær fra arbejdsmarkedet, idet ikke alle typer fravær indebærer indbetaling til ATP. SP-bidraget er indkomstafhængigt²⁵, hvorfor pensionen afhænger af indkomsten. Der indbetales SP-bidrag under noget fravær fra arbejdsmarkedet, men ikke i alle fraværperioder.

Arbejdsmarkedspensionerne afhænger af både indkomst og fravær, idet der dog på dele af arbejdsmarkedet sker pensionsindbetalinger under barsel²⁶. Ordningerne er baseret på et såkaldt unisexgrundlag, hvorfor forskelle i den forventede levetid ikke har betydning for pensionens størrelse.

Der kan indbetales bidrag til de individuelle ordninger under fravær fra arbejdsmarkedet, og indbetalingerne afhænger ikke direkte af personens indkomst. Mulighederne for at indbetale er dog selvsagt bedre, hvis personer er på arbejdsmarkedet og har en vis indkomst. Hvis ordningen er med løbende udbetaling, vil den årlige pension afhænge af, om personen er en mand eller en kvinde og dermed af forskellen i forventet levetid for mænd og kvinder.

²⁵ I 2004 og 2005 er SP-bidraget dog 0 %.

²⁶ DA har oplyst følgende: På det overenskomstdækkede arbejdsmarked – såvel offentlige som private – har medarbejderne ret til løn under fravær på grund af barsel mv. Reglerne er på det private område blevet udbygget løbende siden 1995. De seneste ændringer er aftalt ved overenskomstfornyelsen i 2004. På DA-området er mere end 90 % af medarbejderne omfattet af reglerne i de kollektive overenskomster. DA-området består af mere end 650.000 fuldtidslønmottagere på det private arbejdsmarked. Bestemmelserne i overenskomsterne giver pr. 1. juli 2004 ret til betaling ved fravær på grund af barsel mv. i 4 uger før fødslen og 20 uger efter fødslen. Dertil kommer 2 uger til faderen. I hovedparten af overenskomsterne svarer betalingen i de 4 uger før fødslen og de 14 uger efter til fuld løn incl. pensionsbidrag. I de sidste 6 uger er betalingen fuld løn, dog maks. 120 – 125 kr. pr. time. Der beregnes pensionsbidrag af udbetalt løn under barsel.

De lovbaserede ordninger afhænger altså i mindre grad af indkomst, fravær fra arbejdsmarkedet og forventet forskel i levealder for mænd og kvinder end arbejdsmarkedspensionerne, der igen reelt set afhænger lidt mindre af disse forhold end de individuelle ordninger.

5.2.2. Pensionsopsparing, fravær og pensionsdækning i et længere perspektiv

Det er i redegørelsen analyseret, hvordan kvinders pensionsopsparing er i dag, idet det er den vigtigste pejlesnor for, hvordan kvinders pensionsmæssige stilling på længere sigt vil være. Analyserne viser, at:

- Kvinder på arbejdsmarkedet indbetaler gennemsnitligt set en større andel af deres indkomst til pensionsordning end mænd med tilsvarende indkomster. Det er større indbetalinger til arbejdsmarkedspension, der resulterer i denne forskel. Hovedårsagen til, at de kvindelige lønmodtagere gennemsnitligt set har højere indbetalingsprocent er, at de er ansat på overenskomstområder med højere bidragsprocenter. Hertil kommer, at der er en lidt større andel af de kvindelige lønmodtagere, der bidrager til en arbejdsmarkedspension. Begge dele kan hænge sammen med, at en større andel af kvinderne end af mændene er offentligt ansatte.
- Kvinder indbetaler set som samlet gruppe alligevel lavere gennemsnitlige beløb end mænd. Det skyldes lavere gennemsnitlige indkomster.
- Der er færre kvinder end mænd blandt de fuldt beskæftigede, der alene foretager en begrænset pensionsopsparing.

Opsparingen i beskæftigelse er imidlertid ikke det eneste, der påvirker den senere pension. Da der i nogle tilfælde ikke opspares pension under fravær fra arbejdsmarkedet, øger fraværet opsparingsbehovet, idet det reducerer opsparingsperioden. Kvinder har historisk set været væsentligt mindre på arbejdsmarkedet end mænd. Der er sket en betydelig indsnævring af denne forskel, men der er forsat forskelle.

Analyserne i forhold til *fravær* viser, at:

- Kvinder er mere fraværende fra arbejdsmarkedet end mænd. Det gælder for alle aldersgrupper, men de største forskelle er mellem de ældre som følge af tidligere tilbagetrækning samt mellem de yngre i forbindelse med børnerelateret fravær.
- Årsagerne til forskellene i børnerelateret fravær skal blandt andet findes i en række kulturelle og historiske forhold. Men hertil kommer også, at indkomsttabet for familien ved fraværet typisk er mindre, hvis det er kvinden, der er fraværende.
- Forskellene i fraværet kan isoleret set resultere i forskelle i pensionsdækningen. Hvis den enkelte fx er 2 år væk fra arbejdsmarkedet som yngre - fx pga. barsel - uden pensionsbidrag, så vil det sænke arbejdsmarkedspensionen med ca. 6 %. Folkepensionen og

ATP-pensionen vil imidlertid ikke blive reduceret af barselsperioden. Folkepensionen kan rent faktisk stige som følge af mindre modregning. For en enlig med en tidligere indkomst på 280.000 kr. og en arbejdsmarkedspension med en bidragsprocent på 9 udgør folkepensionen og ATP'en knap 70 % af pensionsindkomsten. Da skattesystemet samtidigt er progressivt vil den samlede effekt på den disponible indkomst for en sådan person alene være en reduktion på 1,5 %.

- Hvert års tidligere tilbagetrækning reducerer arbejdsmarkedspensionen ved alder 65 med ca. 2 % forudsat, at pensionsudbetalingen fortsat først påbegyndes ved alder 65. Tilbagetrækning ved alder 60 år vil dermed reducere arbejdsmarkedspensionen udbetalt fra 65 år med ca. 10 %. Betydningen for den disponible indkomst som pensionist og dermed dækningsgraden - den disponible indkomst som pensionist i forhold til den disponible indkomst som erhvervsaktiv - reduceres igen af, at folkepensionen ikke reduceres som følge af den tidligere tilbagetrækning. En enlig med en løn på 400.000 kr. og en bidragsprocent på 15 vil ved tilbagetrækning ved alder 60 ved sin pensionering opleve en reduktion af den disponible indkomst sammenlignet med sin indkomst som erhvervsaktiv med ca. 4 % således, at dækningsgraden falder fra 79 % til 76 %.

I forhold til den *fremtidige udvikling i fraværet* viser analyserne, at:

- Der kan forventes en vis indsnævring af forskellen mellem mænd og kvinders fravær fra arbejdsmarkedet i de ældre aldersgrupper.
- Den nye barselsreform²⁷ har marginal betydning for kvinders pensionsmæssige stilling. Det hænger sammen med, at den længere periode med barsel i stort omfang modsvares af en kortere periode med børnepasningsorlov. Barselsreformen forventes således alene at forlænge fraværet med 2-3 uger. Hertil kommer, at konverteringen af en periode med børnepasningsorlov til barselsorlov øger ATP-opsparingen.

For at belyse *kvinders pensionsmæssige stilling i et længere perspektiv* er der i redegørelsen endvidere lavet stiliserede beregninger, der viser kvinders og mænds pensionsmæssige stilling i et 40 års perspektiv, forudsat at det nuværende opsparingsmønster fastholdes. Det skal understreges, at beregningseksemplerne er udført for personer, der er i arbejdsstyrken i de erhvervsaktive aldre.

Analysen viser, at:

- Hvis den nuværende opsparingsadfærd og beskæftigelsessituation opretholdes, vil kvindernes pensionsmæssige stilling på et ca. 40 års sigte være ganske god med gennemsnitlige dækningsgrader - den disponible indkomst som pensionist i forhold til den dispo-

---

²⁷ Lov nr. 141 af 25. marts 2002 om ændring af ligebehandlingsloven og dagpengeloven.

nible indkomst som erhvervsaktiv - på mellem 75-90 % afhængigt af uddannelse og tilbagetrækningsalder.

- Dækningsgraden for kvinder vil gennemsnitligt set være 10-15 % point højere end for mænd med tilsvarende uddannelsesniveau og tilbagetrækningsalder.
- Den årlige pension efter skat til kvinder vil dog alligevel gennemsnitligt set være 5-15 % lavere end til mænd med tilsvarende uddannelsesniveau og tilbagetrækningsalder.

Der er i redegørelsen lavet en *dekomponering af, hvilke faktorer der fører til de ovennævnte forskelle mellem mænds og kvinders pensionsmæssige stilling*. Dekomponeringen af forskellen i den årlige pensionsindkomst viser, at årsagen til, at kvinder har en lavere årlig pension, fortrinsvis er lavere timeløn og lavere timetal i beskæftigelse²⁸. Hertil kommer også, at kvinder lever længere end mænd, og at en lavere andel af kvinderne i arbejdsstyrken er i beskæftigelse end af mændene. Omvendt mindsker det forskellen, at kvinder benytter en større andel af indkomsten til pensionsopsparing.

Der er tilsvarende i redegørelsen lavet en *dekomponering af årsagen til kvindernes højere dækningsgrad*. Den viser, at hovedårsagen til den højere dækningsgrad er lavere årsindkomst som erhvervsaktiv. En lavere indkomst som erhvervsaktiv trækker i retning af højere dækningsgrad, fordi folkepensionen ikke afhænger af indkomsten som erhvervsaktiv. Forskellen i erhvervsindkomst kommer så igen fra forskelle i beskæftigelse, arbejdstid og timeløn.

Samlet set konkluderes i redegørelsen, at årsagerne til forskellen i kvinders og mænds nominelle pension hovedsageligt skal findes i arbejdsmarkedsmæssige forhold - og i langt mindre grad i indretningen af pensionssystemet. Det er således forskelle mellem mænds og kvinders beskæftigelse, timeløn og arbejdstid, der har den afgørende betydning. Forskellen i dækningsgrad skyldes de samme faktorer kombineret med, at folkepensionen er lige så stor eller større for personer med lave indkomster som for personer med højere indkomster.

Disse arbejdsmarkedsmæssige forhold vurderes også at have en vis betydning for forskellene mellem mænd og kvinder i benyttelsen af barsels- og børnepasningsorlov.

---

²⁸ Danmarks Statistik har oplyst, at i 2001 arbejdede kun 9 % af mændene på deltid mod 31 % af kvinderne (Danmarks Statistik, Arbejdskraftundersøgelsen).

5.3. Pensionsformuen og anden formue

Tabel 1 - Samlet pensionsformue fordelt på virksomhedstyper, balancetal 2003

	Mia. kr.	Procent
Livsforsikringsselskaber	732	44
Tværgående pensionskasser	302	18
Firmapensionskasser	38	2
Pengeinstitutter	215	13
ATP	263	16
SP	43	3
LD	54	3
Total	1647	100

Kilde: Indberetninger til Finanstilsynet

Anm.: For pengeinstitutter er pensionsformuen opgjort som summen af følgende konti/depoter i pengeinstitutter: Indeksonti, kapitalpensionskonti, selvpensioneringskonti, ratepensionskonti, kapitalpensionsdepoter, ratepensionsdepoter og selvpensioneringsdepoter.

Som det fremgår, er den samlede pensionsformue på 1.647 mia. kr. ultimo 2003, hvilket er mere end Danmarks BNP. Pensionsformuen udgør mere præcist godt 115 % af BNP. Livsforsikringsselskaberne og de tværgående pensionskasser tegner sig for sammenlagt 62 % af pensionsformuen, heraf er livsforsikringsselskabernes andel godt 70 %.

De lovbaserede ordninger tegner sig samlet for 22 %. Pensionsformuen i ATP alene er næsten lige så stor som den samlede pensionsformue i de tværgående pensionskasser. Den formelle pensionsopsparing i pengeinstitutter²⁹ udgør 13 % i 2003, mens det tilsvarende tal for firmapensionskasser er 2 %³⁰.

Med en samlet andel på 62 % af den opsparingsbaserede pensionsformue er livsforsikringsselskaberne og de tværgående pensionskasser samlet betragtet de dominerende aktører på pensionsmarkedet³¹.

Pensionsformuen udgjorde i 1978 29 % af bruttonationalproduktet (BNP), mens andelen i 2003 som anført var steget til 115 %. Pensionsformuens andel af BNP har været stærkt stigende i perioden med undtagelse af fald i 1994 og i 2001³²/2002. Formuerne er forøget med en faktor 10 fra 1979 til 1998. Det skal fremhæves, at social pension og tjenestemandspension ikke er medregnet, idet der ikke foretages indbetalinger hertil.

²⁹ Omfatter kun den del af opsparingen, der er placeret på særlige pensionskonti eller i pensionsdepoter, jf. tabelanmærkningen.

³⁰ Denne lille procentdel i firmapensionskasser afspejler, at antallet af firmapensionskasser har været støt faldende gennem mange år. Det faldende antal skyldes, at der sjældent bliver etableret nye firmapensionskasser, og at de eksisterende firmapensionskasser enten overdrager deres firmaordninger til livsforsikringsselskaber eller lader firmapensionskassen "afvikle" (optager ikke nye medlemmer).

³¹ Kilde: Finanstilsynet.

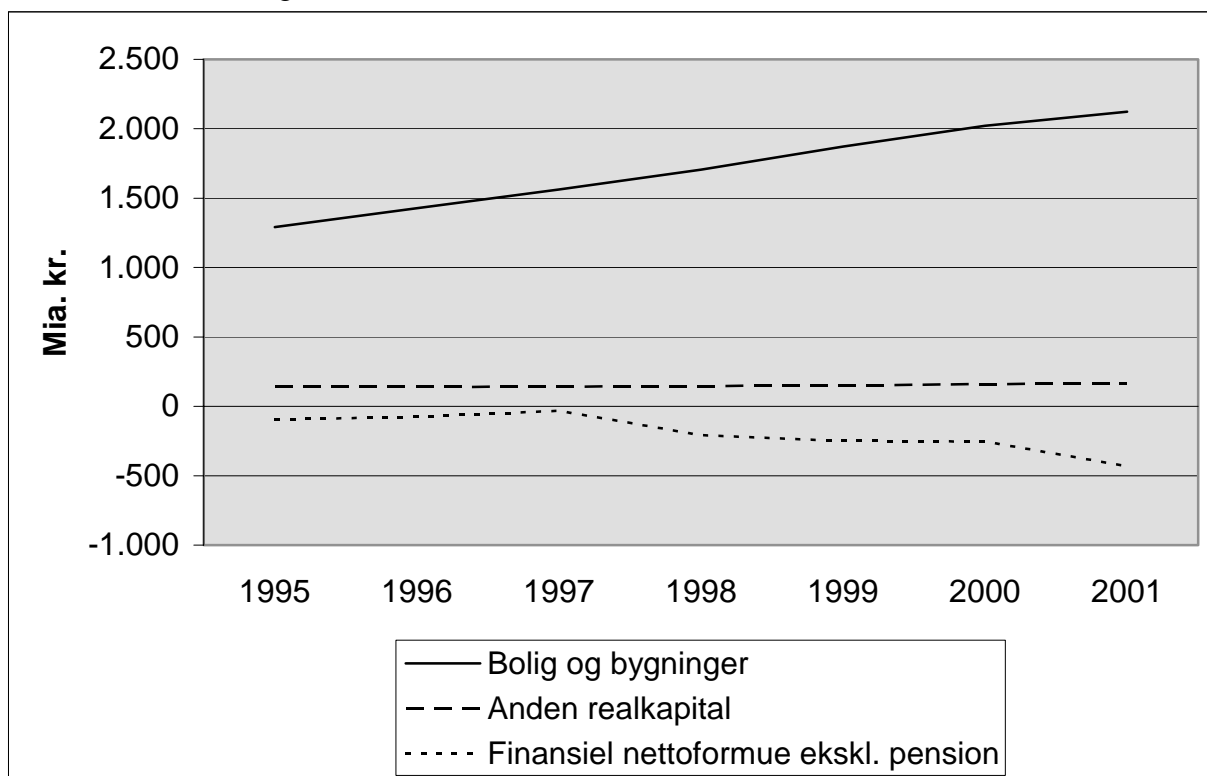
³² Forsikring & Pension, kommenteret statistik 2003. Økonomi- og Erhvervsministeriet har oplyst, at forklaringen på stagnationen af pensionsformuen i 2001 og 2002 hovedsageligt må være, at pensionsinstitutterne havde negativ afkast som følge af betydelige kurstab på aktier i de pågældende år.

Ud over pensionsformuen har husholdningerne deres opsparing placeret i boliger og bygninger (herunder grunde), anden realkapital (selvstændiges aktiver i erhvervsbygninger, maskiner og transportmidler mv.) og anden finansiell nettoformue (aktier, obligationer, bankindeståender mv. fratrukket realkreditlån, banklån mv.).

Boligformuen udgør en anden vigtig del af husholdningernes opsparing. Det er væsentligt at bemærke, at en eventuel belåning af boligformuen ikke er fradraget i boligformuen, men er fradraget i den finansielle nettoformue. Husholdningernes bruttoboligformue er i 2001 skønnet til at overstige 2.000 mia. kr., og må vurderes at være vokset siden da som følge af prisstigningerne på ejendomme. Boligformuen fradraget belåningen med sikkerhed i boligerne er derimod betydelig mindre. Husholdningerne har således optaget realkreditlån ved udgangen af 2001 på ca. 900 mia. kr. Herudover har husholdningerne også optaget andre lån med sikkerhed i boligen – f.eks. i pengeinstitutter. Disse forskellige lån indgår her i husholdningernes finansielle nettoformue, der i 2001, jf. nedenfor, er negativ med 400 mia. Husholdningernes samlede nettoformue bortset fra pensionsformue kan dermed opgøres til godt 1.850 mia. i 2001.

Om pensionsformuen, som var godt 1.500 mia. kr. i 2001, bemærkes, at denne formue er ubeskattet og derfor reelt har en lavere værdi. Anvendes en skatteprocent på 50, ville pensionsformuens nettoværdi i 2001 efter skat være ca. 750 mia. kr.

Tabel 2 - Husholdningernes samlede formue, 1995-2001

Anm.: Værdien af boliger og bygninger er baseret på egne beregninger og er forbundet med en vis usikkerhed. I den finansielle nettoformue er inkluderet formue fra non-profit institutioner rettet mod husholdninger. Disse har en nettoformue af mindre betydning. Den må skønnes til et mindre 2-cifret milliardbeløb.

Kilde: Beregninger udført af Økonomi- og Erhvervsministeriet.

Den finansielle nettoformue, når der ses bort fra pensionsformuen, har udviklet sig til at være betydelig negativ – svarende til en finansiell nettogæld på godt 400 mia. kr. i 2001. Det skal ikke tolkes sådan, at husholdningerne ikke ligger inde med betydelige finansielle aktiver. Det betyder alene, at de samlede passiver (realkreditlån og banklån mv.) overstiger de samlede finansielle aktiver³³.

Det er i *Finansredegørelse for 1998/99*, s. 135 anført, at pensionsformuerne skønnes at stige fra det daværende niveau på knap 100 % af BNP til knap 200 % af BNP i år 2045. Det forventes, at pensionsformuen i fremtiden vil udgøre en større andel af husholdningernes samlede formue, og at husholdningerne i takt med, at de øger deres pensionsformue, vil vælge i mindre grad også at øge anden formue. En sådan udvikling er f.eks. beskrevet i kapitel 8 i *Et bæredygtigt pensionssystem*, Regeringen 2000.

5.4. Ægteskaber

Der blev i 2002 opløst i alt 35.453 ægteskaber.

Tabel 3 – Indgåede og opløste ægteskaber 2002

Ved mandens død:	13.689	<i>svarende til</i>	38,6 %
Ved hustruens død:	6.460	“	18,2 %
Ved skilsmisse:	15.304	“	43,2 %
<u>I alt:</u>	35.453	“	100 %
Indgåede ægteskaber i 2002:	37.210		

Kilde: Danmarks Statistik, “*Befolkningens bevægelser 2002*”:

Aldersfordelingen for ægtefæller ved henholdsvis skilsmisse og død fremgår af *tabel 9* og *tabel 10*. Det kan særligt bemærkes, at over dobbelt så mange ægteskaber opløses ved mandens død som ved hustruens død. Over 50 % af alle skilsmisser finder sted i aldersgruppen 30-44 år.

Skilsmisser fordelt efter ægteskabets varighed og ægtefællernes alder fremgår af *tabel 11*. Procentdelen af ægteskaber som opløses ved skilsmisse, inden parterne har været gift i 5 år, udgør ca. 28 %, inden 10 år ca. 56 % og inden 15 år ca. 73 %. Samlet blev der som anført opløst 15.304 ægteskaber ved skilsmisse i 2002.

³³ Oplyst af Økonomi- og Erhvervsministeriet.

5.5. Ægtefællers pensioner

Generelle oplysninger om fordeling af pension mellem mænd og kvinder vil i en vis udstrækning afspejle sig i ægtefællers pensioner. Af særlig interesse er tendensen til, at individuel og privat pensionsopsparing i særlig grad foretages af mændene, mens arbejdsmarkedspensionerne synes noget mere ligeligt fordelt.

Det fremgår af *Finansredegørelse for 1998/99*, s. 162, at der for gruppen af daværende pensionister med lave gennemsnitlige arbejdsmarkedspensionsudbetalinger var en meget lille forskel mellem ægtefællernes pensioner. For disse pensionistægtefællehusstande, der udgjorde 60 % af samtlige pensionistægtefællehusstande, er forskellen mellem højeste og laveste pension således kun omkring 0-7.000 kr. eller under 5 % af husstandens samlede bruttoindkomst. Dette hænger sammen med, at disse ægtepar netop har meget lave arbejdsmarkedspensionsudbetalinger. For husstande med større arbejdsmarkedspensionsudbetalinger var forskellen væsentlig større både absolut og relativt.

Det antages i øvrigt i *Finansredegørelsen*, at udbygningen af arbejdsmarkedspensionerne for såvel ægtepar som enlige vil medføre, at langt flere har udbetalinger fra arbejdsmarkedspensioner i år 2045, og at der blandt de højeste indkomstgrupper på længere sigt vil være en større andel, hvor begge ægtefæller har betydelig pensionsopsparing.

Det må dog påpeges, at generelle statistiske oplysninger om fordeling af pension mellem mænd og kvinder eller mellem ægtefæller som udgangspunkt ikke siger noget om, hvorvidt der mellem to konkrete ægtefæller er ensartethed eller stor forskel i pensionssituationen, eller på hvilken baggrund en eventuel forskel måtte være opstået.

Økonomi- og Erhvervsministeriet har til brug for udvalgsarbejdet udarbejdet redegørelsen om ægtefællers pensionsopsparing, der er omtalt i pkt. 5.5.1. Redegørelsen har været drøftet i Ægtefællepensionsudvalget.

5.5.1. Forskellen mellem ægtefællers pensionsopsparing

I dette afsnit er ægtepars pensionsopsparing i årene 1995-2002 undersøgt. Udgangspunktet er ægtepar, der begge er mellem 25-53 år i 1995, og som fortsat er gift i 2002. Der er altså valgt en aldersgruppe, der i hele perioden har en alder, hvor man typisk er på arbejdsmarkedet. Der er dog ikke foretaget en afgrænsning af, om ægtefællerne faktisk har været på arbejdsmarkedet.

Undersøgelsen viser, at begge ægtefæller typisk har foretaget pensionsopsparing i perioden. Det gælder således for 87 % af parrene, jf. tabel 4. For godt 10 % af parrenes vedkommende er det kun den ene ægtefælle, der har foretaget pensionsopsparing i løbet af perioden. I det føl-

gende ses nærmere på disse to grupper, mens der ikke er behov for en nærmere analyse af de sidste knap 3 % uden pensionsopsparing.

Tabel 4 - Ægteparrene opdelt på hovedgrupper

Situation	Andel
Begge har indbetalt i et eller flere år	87,0
Alene den ene har indbetalt	10,3
Ingen af ægtefællerne har indbetalt	2,7
I alt	100

Kilde: Beregninger på en 6,6 % stikprøve af den danske befolkning.

5.5.1.1. Par hvor begge har foretaget pensionsopsparing

Begge ægtefæller har typisk foretaget pensionsopsparing i mere end 6 ud af de 8 år. Det gælder således for godt 77 % af de undersøgte ægtepar, hvor begge har foretaget pensionsopsparing, se tabel 5. Det svarer til godt 67 % af alle de undersøgte par, se igen tabel 5.

Tabel 5 - Antal år med indbetaling

	Begge mindst			Begge under 4 år	Resten	I alt
	6 år	5 år	4 år			
Begge alene arbejdsmarkedspension	16,4	2,0	1,8	0,7	4,7	25,6
Begge alene individuel pension	2,3	0,2	0,2	0,3	0,4	3,4
Begge både arbejdsmarkeds- og individuel pension	30,1	1,1	0,8	0,0	0,7	32,7
En alene individuel pension og en alene arbejdsmarkedspension	2,1	0,3	0,3	0,1	1,0	3,8
En "både og" og en alene en slags	26,5	3,7	0,0	0,2	4,2	34,6
I alt	77,4	7,3	3,2	1,3	10,9	100,0
I alt som andel af alle undersøgte ægtepar	67,3	6,3	2,8	1,1	9,5	87,0

Anm.: "Resten" dækker over de par, hvor den ene har indbetalt i 4 år eller mere, mens den anden har indbetalt i færre end 4 år.

Kilde: Beregninger på en 6,6 % stikprøve af den danske befolkning.

I et fremadrettet perspektiv må det forventes, at såvel antallet af par, hvor begge har indbetalt pensionsbidrag, som antallet af par, hvor begge har indbetalt over en længere periode, stiger. Det skyldes, at der kan konstateres en stigning i antallet af personer med pensionsindbetalinger gennem perioden.

En sammenligning af størrelsen af de faktisk indbetalte bidrag over perioden er imidlertid mere problematisk for en vurdering af den fremtidige situation. Det skyldes, at for nogle grupper var arbejdsmarkedspensionsordningerne mere eller mindre fuldt udbygget ved starten af analyseperioden, mens ordningerne for andre grupper alene lige var påbegyndt. Derfor vil de nedenstående sammenligninger af bidragsprocenter vise større forskelle i pensionsindbetalingerne, end de kan forventes at være på bare lidt længere sigt.

For lidt over halvdelen af parrene har begge ægtefæller bidragsprocenter i samme overordnede intervaller, jf. tabel 6. Der svarer til 47 % af alle ægtepar. Der er herudover ca. 10 % af alle ægteparrene, hvor den ene ægtefælle hører til i det mellemste interval, mens den anden tilhører gruppen med store bidragsprocenter. For disse par er det stort set lige så ofte manden som kvinden, der har den højeste bidragsprocent.

Der er en stor gruppe på ca. 26 % af alle ægteparrene, hvor den ene er placeret i det lave interval, mens den anden er i middelintervallet. I denne gruppe er det i ca. 62 % af parrene kvinden, der har størst bidragsprocent. Endelig er der en gruppe på godt 4 %, hvor den ene er placeret i det lave interval, mens den anden er i gruppen med store bidragsprocenter. Denne gruppe er i denne sammenhæng særlig interessant. For knap 2/3 af parrene er det manden, der har den højeste bidragsprocent.

Tabel 6 - Forskellen i bidragsprocenter i løbet af perioden

Pensionstyper	Bidragsprocent						I alt	Andel af alle ægtepar
	Begge under 7	Begge 7-17	Begge over 17	En over 17, og en under 7	En over 17, og en 7-17	En 7-17 og en under 7		
Begge alene arbejds-markedspension	6,1	9,4	0,1	0,3	1,0	8,7	25,6	22,3
Begge alene individuel pension	1,3	0,0	0,5	0,9	0,2	0,4	3,4	3,0
Begge både arbejds-markeds- og individuel pension	3,8	11,8	3,4	0,7	5,1	8,0	32,7	28,4
En alene individuel pension og en alene arbejdsmarkedspension	0,8	0,3	0,0	0,3	0,5	1,8	3,8	3,3
En "både og" og en alene en slags	4,6	10,3	1,6	2,7	4,4	11,1	34,6	30,1
I alt	16,6	31,8	5,6	5,0	11,2	29,9	100	87,0
I alt som andel af alle undersøgte ægtepar	14,4	27,7	4,9	4,3	9,8	26,0	87,0	

Anm.: Bidragsprocenten er beregnet som et vægtet gennemsnit af de enkelte års bidragsprocenter. Som vægt er benyttet de enkelte års indkomst. Tjenestemænd er tillagt en bidragsprocent på 15 fra tjenestemandspensionen. Kilde: Beregning på en 6,6 % stikprøve af den danske befolkning.

Ses der alene på indbetalingerne for 2002, er det naturligvis færre par, hvor begge har indbetalt, idet perioden så er kortere. I godt 71 % af alle undersøgte ægtepar, indbetalte begge parter til pension i 2002, se tabel 7. For over halvdelen af dem gælder, at begge har bidragsprocenter i samme overordnede intervaller. I forhold til den 8-årige periode, der er anskuet i tabel 6, er der som ventet en tendens mod højere bidragsprocenter. Det kan f.eks. ses ved, at andelen af par, hvor begge har enten mellemstore eller store bidragsprocenter kun er godt 37 %, når hele perioden anskues, mens den er godt 48 %, når det sidste år i perioden anskues alene.

Tabel 7 - Forskellen i bidragsprocenter i 2002

Pensionstyper	Bidragsprocent						I alt	Andel af alle ægtepar
	Begge under 7	Begge 7-17	Begge over 17	En over 17, og en under 7	En over 17, og en 7-17	En 7-17 og en under 7		
Begge alene arbejds-markedspension	1,8	19,8	0,4	0,4	2,7	9,5	34,6	24,7
Begge alene individuel pension	2,5	0,2	0,7	1,4	0,4	0,7	5,8	4,1
Begge både arbejds-markeds- og individuel pension	0,2	9,3	3,0	0,4	3,7	2,2	18,7	13,3
En alene individuel pension og en alene arbejdsmarkedspension	1,0	0,9	0,3	0,8	1,5	4,2	8,6	6,1
En "både og" og en alene en slags	1,0	11,2	2,4	3,2	6,6	7,9	32,3	23,0
I alt	6,5	41,3	6,7	6,1	14,9	24,6	100	71,3
I alt som andel af alle undersøgte ægtepar	4,6	29,4	4,8	4,3	10,6	17,5	71,3	

Kilde: Beregninger på en 6,6 % stikprøve af den danske befolkning.

5.5.1.2. Par hvor alene den ene ægtefælle har foretaget pensionsopsparring

Alene den ene ægtefælle har foretaget pensionopsparring i godt 10 % af ægteskaberne. Knap 1/4 har i løbet af de 8 år foretaget en i forhold til deres indkomst ret beskeden pensionsopsparring, idet deres bidragsprocent ligger under 4 %, se tabel 8. Knap 2/3 har bidragsprocenter, som svarer til de mere typiske intervaller for bidragsprocenter til arbejdsmarkedspension (4 til 17 %). Det er fordelt med knap 52 % i intervallet 4-12 % og godt 14 % i intervallet 12-17 %. Der er dermed relativt få med høje bidragsprocenter. Der er således alene knap 3 % med bidragsprocenter mellem 17 og 20 %, og godt 6 % med bidragsprocenter over 20 %. Disse 6 % med bidrag over 20 % svarer alene til knap 0,7 % af alle de undersøgte ægtepar, jf. igen tabel 8.

Hvor alene den ene indbetaler, er det typisk manden, der indbetaler. Det gælder således for godt 2/3 af parrene. Hvor opsparringen er over 17 % af indkomsten, er det i over 80 % af tilfældene alene manden, der foretager opsparringen, medens hustruen altså ingen opsparring har. Denne sidste gruppe, der udgør ca. 1 % af alle de undersøgte par, er af særlig interesse i denne sammenhæng.

Tabel 8 - Bidragsprocent for pensionsopsparerer i par, hvor alene den ene sparer op til pension

Pensionstype	Bidragsprocent						I alt	Andel af alle ægtepar
	Min- dre end 4	4-12	12-17	17-20	Større end 20			
Alene arbejdsmarkedspension	15,0	33,8	8,0	0,6	1,3	58,6	6,0	
Alene individuel pension	6,7	1,4	0,3	0,1	2,4	10,9	1,1	
Både arbejdsmarkeds- og individuel pension.	2,9	16,4	6,0	2,4	2,8	30,5	3,1	
I alt	24,7	51,6	14,3	3,0	6,4	100	10,3	
Indbetalende person								
Kvinde	7,8	17,3	4,2	0,4	1,3	31,0	3,2	
Mand	16,9	34,4	10,1	2,6	5,1	69,0	7,1	
I alt	24,7	51,6	14,3	3,0	6,4	100	10,3	
I alt som andel af alle undersøgte ægtepar	2,5	5,3	1,5	0,3	0,7	10,3		

Anm.: Bidragsprocenter er beregnet som et vægtet gennemsnit af de enkelte års bidragsprocenter. Som vægt er benyttet de enkelte års indkomst. Tjenestemænd er tillagt en bidragsprocent på 15 fra tjenestemandspensionen. For registrerede partnerskaber er den med den højeste indkomst registreret som mand i denne opgørelse.

Kilde: Beregninger på en 6,6 % stikprøve af den danske befolkning.

Tabel 9

Skilsmisser fordelt efter ægtefællernes alder 2002															
Hustruens alder	Mandens alder														
	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	45-49 år	50-54 år	55-59 år	60-64 år	65-69 år	70 år og derover	Uangiven	2002 i alt	1996-2000 gnsntl.
2002 i alt	-	223	985	2.322	3.065	2.769	2.210	1.555	1.016	490	197	131	341	15.304	.
15-19 år	-	13	5	3	-	1	-	-	-	-	-	-	7	29	23
20-24 år	-	124	205	88	45	11	5	4	2	1	-	-	46	531	520
25-29 år	-	54	485	649	247	76	34	12	7	2	1	-	71	1.638	1.706
30-34 år	-	14	159	1.089	1.011	307	117	49	24	8	4	2	64	2.848	2.716
35-39 år	-	5	61	341	1.311	1.035	340	120	52	15	4	1	74	3.359	2.537
40-44 år	-	5	26	90	310	1.015	767	244	90	25	5	2	34	2.613	2.127
45-49 år	-	2	5	17	72	231	736	542	177	48	16	7	18	1.871	1.584
50-54 år	-	1	11	9	16	54	150	450	302	78	18	10	17	1.116	1.127
55-59 år	-	-	2	3	11	13	32	100	285	178	38	20	7	689	505
60-64 år	-	-	-	2	1	4	4	15	54	109	72	21	3	285	201
65-69 år	-	-	-	-	-	-	2	1	9	18	30	31	-	91	76
70 år og dero.	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	6	32	-	44	48
Uangiven	-	5	26	31	41	22	23	16	12	6	3	5	-	190	152
1996-2000 gnsntl.	5	208	1.050	2.324	2.451	2.234	1.921	1.480	768	345	174	119	243	.	13.322

Kilde: Danmarks Statistik, Befolkningens bevægelser 2002, tabel 61

Tabel 10

A. Ægteskaber opløst ved mandens død																	
Enkens alder	Den afdøde mands alder																
	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	45-49 år	50-54 år	55-59 år	60-64 år	65-69 år	70-74 år	75-79 år	80-84 år	85 år og derover	Uoplyst	I alt
I alt	-	4	20	47	109	152	287	544	927	1.152	1.587	2.128	2.637	2.515	2.199	7	14.315
15-19 år	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
20-24 år	-	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	6
25-29 år	-	-	9	18	5	5	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	41
30-34 år	-	-	8	23	41	13	7	2	4	-	-	-	-	-	-	1	99
35-39 år	-	1	2	1	41	55	26	11	15	4	1	-	1	-	-	-	158
40-44 år	-	-	-	2	14	56	89	53	26	13	11	1	-	2	-	-	267
45-49 år	-	-	-	2	4	17	110	182	69	33	8	8	2	3	-	-	438
50-54 år	-	-	-	-	2	6	36	231	297	94	46	25	13	2	4	-	756
55-59 år	-	-	-	-	-	-	13	47	429	473	198	91	38	13	4	-	1.306
60-64 år	-	-	-	-	-	-	2	17	64	440	584	260	92	37	9	-	1.505
65-69 år	-	-	-	-	-	-	1	1	18	80	619	822	400	122	51	1	2.115
70-74 år	-	-	-	-	1	-	-	-	2	13	97	754	1.074	376	128	1	2.446
75-79 år	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	20	143	853	1.059	392	1	2.470
80-84 år	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	21	150	785	784	1	1.745
85 år og derover	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	14	116	827	2	961
B. Ægteskaber opløst ved hustruens død																	
Enke-mandens alder	Den afdøde hustrus alder																
	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	45-49 år	50-54 år	55-59 år	60-64 år	65-69 år	70-74 år	75-79 år	80-84 år	85 år og derover	Uoplyst	I alt
I alt	-	1	20	43	87	131	231	385	646	714	937	1.081	1.121	922	654	10	6.983
15-19 år	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20-24 år	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
25-29 år	-	-	7	1	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	13
30-34 år	-	-	8	19	10	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	42
35-39 år	-	-	1	17	28	10	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	58
40-44 år	-	-	2	6	33	49	11	8	3	-	-	-	-	-	1	-	113
45-49 år	-	-	1	-	11	46	79	24	11	8	1	-	-	-	-	-	181
50-54 år	-	-	1	-	1	17	98	158	32	15	5	2	-	-	-	-	329
55-59 år	-	-	-	-	-	3	33	150	278	48	22	6	1	-	-	-	541
60-64 år	-	-	-	-	1	3	5	32	225	270	62	16	7	-	-	2	623
65-69 år	-	-	-	-	-	-	1	4	70	283	368	86	16	6	-	1	835
70-74 år	-	-	-	-	-	-	-	2	16	63	347	416	124	27	6	1	1.042
75-79 år	-	-	-	-	-	-	-	6	6	21	109	437	467	128	27	2	1.203
80-84 år	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	20	100	414	428	114	2	1.084
85 år og dero.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3	18	92	333	506	1	956

Kilde: Danmarks Statistik, Befolkningens bevægelser 2002, tabel 67

Tabel 11

Skilsmisser fordelt efter ægteskabets varighed og ægtefællens alder 2002

A. Skilsmisser fordelt efter mandens alder og ægteskabets varighed

Mandens alder	Under 1 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	6-7 år	8-9 år	10-14 år	15-19 år	20-24 år	25 år og derover	Uangiven	2002 i alt	1996-2000 gnsntl.
2002 i alt	247	693	981	1.223	1.188	1.091	1.774	1.441	2.617	1.555	1.031	1.460	3	15.304	.
15-19 år	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
20-24 år	17	56	52	55	30	12	1	-	-	-	-	-	-	223	208
25-29 år	45	136	189	199	178	100	102	27	9	-	-	-	-	985	1.050
30-34 år	56	151	275	305	347	327	425	253	174	4	-	4	1	2.322	2.324
35-39 år	32	102	164	241	261	299	531	509	769	145	6	4	2	3.065	2.451
40-44 år	19	87	100	173	151	135	287	279	830	558	144	6	-	2.769	2.234
45-49 år	12	49	67	98	77	87	182	172	407	463	432	164	-	2.210	1.921
50-54 år	11	27	38	57	64	53	99	85	203	200	268	450	-	1.555	1.480
55-59 år	9	18	25	30	39	38	65	66	110	95	104	417	-	1.016	768
60-64 år	2	15	14	12	12	10	27	24	54	46	38	236	-	490	345
65-69 år	1	5	5	6	4	7	18	3	21	20	15	92	-	197	174
70 år og dero.	1	4	3	3	6	3	5	2	10	10	12	72	-	131	119
Uoplyst	42	43	49	44	19	20	32	21	30	14	12	15	-	341	243
1996-2000 gnsntl.	248	620	840	1.068	1.044	907	1.529	1.249	2.100	1.262	1.029	1.423	3	.	13.322

B. Skilsmisser fordelt efter hustruens alder og ægteskabets varighed

Hustruens alder	Under 1 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	6-7 år	8-9 år	10-14 år	15-19 år	20-24 år	25 år og derover	Uangiven	2002 i alt	1996-2000 gnsntl.
2002 i alt	247	693	981	1.223	1.188	1.091	1.774	1.441	2.617	1.555	1.031	1.460	3	15.304	.
15-19 år	7	18	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	23
20-24 år	40	113	129	108	86	26	21	4	1	-	2	1	-	531	520
25-29 år	62	162	276	280	287	213	210	98	43	-	-	6	1	1.638	1.706
30-34 år	40	131	232	334	336	358	569	400	410	32	1	3	2	2.848	2.716
35-39 år	32	97	138	215	216	247	487	525	1.012	362	23	5	-	3.359	2.537
40-44 år	20	67	81	128	128	125	224	206	659	613	348	14	-	2.613	2.127
45-49 år	8	32	55	74	63	54	114	105	266	330	428	342	-	1.871	1.584
50-54 år	6	23	17	36	38	30	78	47	124	109	149	459	-	1.116	1.127
55-59 år	3	10	14	17	20	16	35	31	52	63	51	377	-	689	505
60-64 år	2	7	10	8	7	5	13	12	26	34	10	151	-	285	201
65-69 år	-	1	2	-	-	-	2	2	8	3	7	66	-	91	76
70 år og dero.	-	1	-	3	2	-	3	-	2	-	6	27	-	44	48
Uoplyst	27	31	23	20	5	17	18	11	14	9	6	9	-	190	152
1996-2000 gnsntl.	248	620	840	1.068	1.044	907	1.529	1.249	2.100	1.262	1.029	1.423	3	.	13.322

Kilde: Danmarks Statistik, Befolkningens bevægelser 2002, tabel 62

Kapitel 6

Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død

6.1. Indledende bemærkninger

Ved et ægtefælleskifte efter førstafdødes død opgøres førstafdødes særejemidler og hver af ægtefællernes fællesejemidler. Hver ægtefælles fællesejeoverskud deles som udgangspunkt *lige* mellem ægtefællerne. Førstafdødes særeje og førstafdødes halvdel af fællesejet er det, der falder i arv efter førstafdøde. Har førstafdøde ikke oprettet testamente, arver ægtefællen efter de nugældende regler 1/3 af førstafdødes efterladte formue i konkurrence med førstafdødes børn eller børnebørn mv., der arver 2/3. Har førstafdøde ikke børn mv., arver ægtefællen hele førstafdødes efterladte formue. Pensions- og forsikringsrettigheders personlige og/eller uoverdragelige karakter medfører særlige problemer på skifte, såfremt disse rettigheder er fælleseje³⁴, og ægtefællen ikke er eneste arving.

Reglerne om pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død findes dels i ægteskabslovgivningen, dels i arveloven, dels i den pensions- og forsikringsretlige lovgivning. Desuden har vedtægter for f.eks. pensionskasser og aftaler mellem forsikringsselskab og forsikringstager eller pengeinstitut og pensionsberettiget stor betydning.

Indledningsvis afklares i pkt. 6.2., hvad der sker med førstafdøde ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder ved førstafdødes død. Herefter beskrives i pkt. 6.3., hvordan den efterlevende ægtefælles egne pensionsrettigheder behandles på skifte med førstafdøde ægtefælles arvinger. I pkt. 6.4. redegøres for retsstillingen, når skiftet efter førstafdøde sker, efter at den længstlevende ægtefælle har siddet i uskiftet bo med førstafdødes børn. I alle de tre nævnte situationer må det afklares, om det har betydning, om pensionsrettigheden er udbetalt eller ej. I pkt. 6.5. fremsættes konkluderende bemærkninger.

6.2. Førstafdøde ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder

Den afdøde ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder behandles forskelligt, alt efter hvilken pensions- eller forsikringstype der er tale om.

For *tjenestemandspension* bestemmer tjenestemandspensionsloven, at retten til egenpension bortfalder ved den berettigedes død og afløses af ret til ægtefællepension og børnepension. Tilsvarende gælder *arbejdsmarkedets tillægspension*, hvor alderspensionen ifølge lov om arbejdsmarkedets tillægspension bortfalder og afløses af en ægtefælleydelse (i form af en sum) og en børneydelse.

---

³⁴ Pensionsrettigheder kan dog være særeje.

Pension, som den pensionsberettigede har ret til via *medlemskab af en pensionskasse*, vil i kraft af de aftalte pensionsvilkår normalt følge lignende regler. Retten til egenpension bortfalder ved den berettigedes død, og i mange tilfælde vil pensionsvilkårene derefter give ret til børne- og ægtefællepension. Ægtefællepensionsrettigheder er i stigende omfang tidsbegrænsede, og der findes – også i stigende omfang – ordninger, der enten slet ikke giver mulighed for ægtefællepension eller giver mulighed for, at denne kan fravælges.

Førstafdøde kan have haft *forsikringsordninger*³⁵, der kan være af meget forskellig art. Visse ordninger giver ret til løbende livsbetingede egenpensionsydelse, der ophører ved den forsikredes død (ofte benævnt pensionsforsikring) – og nogle af disse egenpensionsordninger afløses ved dødsfaldet af ægtefællepension. Andre forsikringer giver ret til kapital- eller rateydelse, hvis primære formål er alderspension, men som ved død falder i arv eller udbetales til en begunstiget (ofte benævnt depotsikrede ydelse). Endelig skal en del kapitalforsikringer primært sikre de efterladte, f.eks. livsforsikringer i form af risikoforsikringer, gruppelivsforsikringer og lignende. Alle disse forsikringstyper kan tegnes både som private forsikringer og som forsikringer i ansættelsesforhold. Forsikringsordninger kan eventuelt være baseret på en overenskomst.

Når en forsikring giver ret til en kapital- eller rateydelse, er der i langt de fleste tilfælde indsat en *begunstiget*. En begunstigelsesindsættelse indebærer, at forsikringssummen ved forsikringstagerens død udbetales direkte til den begunstigede udenom dødsboet, jf. forsikringsaftalelovens § 102.

Når ingen begunstiget er indsat, og forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, tilfalder den efter forsikringsaftalelovens § 104, stk. 1, dødsboet, og forsikringssummen vil blive fordelt i overensstemmelse med de almindelige arveretlige regler. Det betyder, at eventuelle kreditorer skal dækkes, før arvingerne får andel i forsikringen. I det omfang forsikringen er tegnet med fradragsret, gælder ifølge pensionsbeskatningsloven begrænsninger i kredsen af personer, der kan indsættes som begunstiget. Det er således efter pensionsbeskatningslovens § 5, stk. 2, m.fl. en betingelse, at der ikke i policen er indsat andre begunstigede end enten forsikredes "nærmeste pårørende" i forsikringsaftalelovens forstand, jf. denne lovs § 105, stk. 5, eller forsikredes ægtefælle eller fraskilte ægtefælle, forsikredes livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger eller en navngiven person, der havde fælles bopæl med forsikrede ved indsættelsen, eller dennes livsarvinger.

Forsikringsaftaleloven indeholder i § 105 en række udfyldningsregler om, hvorledes forskellige begunstigelsesklausuler skal fortolkes i de tilfælde, hvor konkret fortolkning ikke fører til et andet resultat. Har forsikringstageren indsat sine "nærmeste pårørende" som begunstigede, hvilket er langt det mest almindelige i praksis, anses ægtefællen – alene – som indsat. Det gælder også, selvom der efterlades børn.

---

³⁵ Forsikrings- og pensionsordninger er reguleret i forsikringsaftaleloven. Det gælder dog ikke for aftaler omfattet af firmapensionskasseloven.

Har førstafdøde begunstiget en anden end sin ægtefælle eller børn (en anden end sine tvangsarvinger), kan ægtefællen og/eller børnene kræve, at forsikringssummen *beregningsmæssigt* indgår i dødsboet, og beregningsmæssigt betragtes som tillagt den begunstigede ved testamente. Det gælder dog kun ved beregningen af ægtefællens andel af fællesejet (boslod) og ved beregningen af ægtefællens og børnenes tvangsarv efter førstafdøde, jf. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2. Herved forøges den del af dødsboet, der er ægtefællens andel af fællesejet, ligesom tvangsarven forøges. Reglen kan yderligere give ægtefællen og tvangsarvingerne andel i forsikringssummen, hvis der ikke er midler i dødsboet til at dække tvangsarvekravene og ægtefællens beregnede krav på andel af fællesejet. Derimod får hverken førstafdødes testamentsarvinger eller kreditorer glæde af bestemmelsen, da forsikringen ikke indgår i boet. Bestemmelsen kan ikke anvendes, hvis der er tale om begunstigelse af en tvangsarving (dvs. ægtefælle og børn), eller begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Reglen beskytter f.eks. ikke en ægtefælle mod en begunstigelse af førstafdødes barn.

Pensionsordninger i pengeinstitutter har altid form af kapitalpension eller ratepension. Disse ordninger falder også i arv eller udbetales til de begunstigede ved den pensionsberettigede ægtefælles død. Også ved sådanne pensionsordninger er det helt sædvanligt, at den begunstigede er ”nærmeste pårørende” – hvilket i givet fald er ægtefællen. Regler svarende til forsikringsaftalelovens §§ 102, 104-105 mv. findes for kapital- og ratepension i pengeinstitutter i pensionsopsparingslovens § 2, §§ 4-5 mv. Der henvises derfor til ovenstående afsnit om kapital- og rateforsikringer.

Særligt om førstafdødes *indekskontrakter*, der udbetales ved førstafdødes død, bemærkes, at de indgår i dødsboet, jf. UfR 2003.1407 Ø, og dermed falder i arv efter sædvanlige arveretlige regler.

Er førstafdødes pensionsordning helt eller delvist *udbetalt* til førstafdøde inden dødsfaldet, vil sådanne udbetalte beløb indgå i dødsboet og dermed deles efter de almindelige arveretlige regler.

Reglerne om boafgift indebærer, at der *ikke* skal betales boafgift, hvis en pension eller forsikring tilfalder afdødes ægtefælle, jf. boafgiftslovens § 3, stk. 1, litra a. Afgiftsfriheden for den efterlevende ægtefælle gælder, hvad enten der er tale om løbende udbetalinger eller sumudbetalinger, og uanset om pensionen er udbetalt direkte til ægtefællen eller er indbetalt til dødsboet.

Førstafdøde ægtefælles pensions- og forsikringsordninger vil således typisk bortfalde eller direkte tilfalde en begunstiget, og den begunstigede vil typisk være den efterlevende ægtefælle, som kan modtage pensions- eller forsikringsrettigheden uden at skulle betale boafgift. Det behøver dog ikke at være sådan, og særlig ved begunstigelser af førstafdødes børn (tvangsarvinger) er den efterlevende ægtefælles situation mindre god.

Pensionsrettigheder, der er *afledet* fra førstafdødes pensionsordning, herunder ægtefællepension i medfør af tjenestemandspensionsloven eller som følge af en kollektiv pensionskasseordning

eller pensionsforsikring, udtages forlods af den berettigede. Tilsvarende gælder en overlevelsesrente fra en privat tegnet forsikring.

I det omfang efterlevende ægtefælle straks ved førstafdøde ægtefælles død skifter med dennes arvinger, vil der således meget ofte ikke blive tale om at inddrage ikke udbetalte beløb hidrørende fra førstafdøde ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder i fællesboet. Situationen, hvor den efterlevende ægtefælle vælger at sidde i uskiftet bo med fællesbørnene og på et senere tidspunkt skal skifte, omtales nedenfor i pkt. 6.4.

6.3. Efterlevendes ægtefælles egne pensions- og forsikringsrettigheder

Hvis den efterlevende ægtefælle skifter straks ved førstafdødes død, opstår spørgsmålet, hvordan efterlevende ægtefælles egne pensionsrettigheder skal behandles på skifte med førstafdøde ægtefælles arvinger. Ved skifte efter hensiddent i uskiftet bo, opstår tillige spørgsmål om, hvordan pensionsrettigheder, der hidrører fra førstafdøde ægtefælle, f.eks. en udbetalt kapitalpension, skal behandles. Om uskiftet bo se nedenfor under 6.4.

Når den efterlevende ægtefælle vælger - eller er forpligtet til - at skifte straks ved ægtefællens død, afgøres behandlingen af efterlevendes egne pensions- og forsikringsrettigheder af bestemmelsen i retsvirkningsloven § 15, stk. 2.

Bestemmelsen i § 15 har følgende ordlyd:

"§ 15. Alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i almindeligt formuefællesskab mellem dem, for så vidt det ikke er gjort til særeje, jf. § 21. Stk. 2. På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt er af personlig art, får reglerne om formuefællesskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler".

Efterlevende ægtefælle kan i medfør af § 15, stk. 2, forlods udtage alle de pensionsordninger, som ikke skal deles på et skifte i anledning af separation eller skilsmisse, f.eks. retten til løbende livsbetingede ydelser, jf. nærmere nedenfor i kap. 7. Dette gælder retten til egenpension fra kollektive pensionsordninger, herunder tjenestemandspension, ATP, pensionskasseordninger og pensionsforsikringer, og det gælder privattegnede livrenter.

Selvom kapital- og ratepensioner normalt skal deles på et skifte i anledning af separation og skilsmisse, kan den efterlevende ægtefælle efter retspraksis udtage sine egne størrelsesmæssigt rimelige kapital- og ratepensionsordninger, uden at de skal indgå i delingen med førstafdøde ægtefælles arvinger.

UfR 1962.870 H. Mandens arbejdsgiver havde siden 1955 indsat beløb på en pensionsopsparingskonto i Bikuben. Hustruen døde i 1960, og manden skiftede med de to fællesbørn. Et flertal på 4 dommere i Højesteret antog, at indeståendet på ca. 22.000 kr. kunne holdes uden for skiftet med førstafdøde ægtefælles arvinger. Tre dommere dissenterede og mente, beløbet skulle inddrages. Dommen er kommenteret af Trolle i TfR 1963, side 48 f.

Rækkevidden af højsteretsdommen var tvivlsom. Det var således eksempelvis usikkert, om samme resultat ville være gældende ret, hvis der var tale om en privat kapital- eller ratepension oprettet uden tilknytning til et ansættelsesforhold. Spørgsmålet er nu afgjort af Højesteret, der bl.a. henviser til udviklingen efter 1962-dommen. Længstlevende kan efter dommen UfR 2002.1849 H udtage sine egne indekstrakter og rimelige private kapitalpensioner uden at skulle dele dem med førstafdøde ægtefælles arvinger.

I UfR 2002.1849 H havde den efterlevende ægtefælle indekstrakt for ca. 61.000 kr., en privat kapitalpension oprettet i pengeinstitut på godt 76.000 kr. og en kapitalpensionsforsikring som led i ansættelsesforhold. Skifteretten antog, at indekstrakterne og den private kapitalpension skulle indgå i boet. Østre landsret fandt derimod, at den efterlevende ægtefælle kunne holde sine indekstrakter og sin private kapitalpension uden for skiftet. Højesteret udtalte bl.a., at spørgsmålet om, hvorvidt en ægtefælles rettigheder kan holdes uden for fællesboskifte – som fastslået i afgørelsen UfR 1962.870 – ikke nødvendigvis skal afgøres på samme måde ved dødsboskifte som ved skifte i anledning af separation eller skilsmisse. Under hensyn til udviklingen siden den nævnte dom og til, at alle de omtvistede ordninger var af pensionsmæssig art og af rimelig størrelse, fandt Højesteret, at ingen af ordningerne burde inddrages i fællesboskiftet.

Det må herefter antages, at alle den efterlevende ægtefælles rimelige private pensionsordninger også kan udtages forlods.

Det er derimod stadig uafklaret, hvordan den efterlevende ægtefælles egne *udbetalte* pensioner skal behandles på skifte. Rente- og ratepensioner må antages at blive forbrugt løbende. En kapitalpension derimod, der er hensat på en særskilt konto, tjener principielt samme fremtidige forsørgelsesformål, som en stadig bundet pension. Er retsstillingen den, jf. nærmere nedenfor under 6.4., at en i anledning af førstafdødes død udbetalt kapitalpension kan udtages forlods af den efterlevende ægtefælle på skifte efter uskiftet bo, burde det samme gælde efterlevendes egen udbetalte kapitalpension, uanset om skiftet sker ved førstafdødes død eller ved skifte i efterlevendes levende live efter uskiftet bo. Forsørgelsesformålet er det samme.

En efterlevende ægtefælle har efter arvelovens § 7 b, stk. 2, ret til at udtage så meget af boet, at værdien heraf sammenlagt med vedkommendes andel af det samlede fælleseje, med ægtefælles arv efter førstafdøde og med ægtefælles fuldstændige særeje udgør indtil 200.000 kr. (år 2005). Ved opgørelsen af beløbet tages ikke hensyn til livsforsikring, kapitalpension, ratepension og lignende, hvori den efterlevende ægtefælle er indsat som begunstiget. Tilsvarende tages ikke hensyn til efterlevendes ret til løbende livsbetinget pension, f.eks. alderspension, ægtefællepension, livrente, overlevelsesrente mv. Det er tvivlsomt, om efterlevende ægtefælles egne kapital- og ratepensioner skal medregnes i beløbet.

Finn Taksøe-Jensen anfører i Lærebog i Arveret 2000, s. 157, at det “bør antages”, at der tillige skal ses bort fra efterlevendes egen kapitalpension, da denne “opfylder samme forsørgelsesformål for den efterlevende som den førstafdødes livsforsikringssum eller kapitalpension med begunstigelsesklausul”. I *Walbom og Jacobsen*, Dødsboskifteloven, 2. udg. 1990, antages s. 36, at efterlevendes egne kapital- og ratepensioner formentlig må medregnes, fordi ægtefælles særeje medregnes, men at resultatet ikke forekommer indlysende. Se om spørgsmålet også *Irene*

Nørgaard, Arveret, 2004 s. 45, Finn Taksøe-Jensen, Skifte af Dødsboer 1998, s. 233, samt Svend Danielsen, Arvelovskommentaren 2005, s. 101, med yderligere henvisninger.

Dette spørgsmål må forventes at indgå i Arvelovsudvalgets arbejde.

Pensionsrettigheder, der er afledt fra førstafdødes pensionsordning(er), herunder ægtefællepension i medfør af tjenestemandspensionsloven eller som følge af en kollektiv pensionskasseordning eller pensionsforsikring, udtages som nævnt under 6.2. forlods af den længstlevende ægtefælle. Tilsvarende gælder en overlevelserente fra en privat tegnet forsikring.

Sammenfattende er det således udgangspunktet, at en efterlevende ægtefælle, der skifter straks ved førstafdøde ægtefælles død, kan udtage sine egne ikke udbetalte pensionsrettigheder forlods, hvad enten der er tale om rentepension, rate- og kapitalpension, der er led i ansættelsesforhold, rimelige private rate- og kapitalpensioner eller indekskontrakter.

6.4. Skifte i længstlevendes levende live efter hensiddens i uskiftet bo

Når den længstlevende sidder i uskiftet bo med førstafdødes børn, kan beløb fra førstafdødes pensionsordninger, f.eks. i kraft af begunstigelsesbestemmelser, være udbetalt til længstlevende. Fra længstlevendes egne pensionsrettigheder kan længstlevende også have fået udbetalt beløb i tiden efter førstafdødes død. Derudover har længstlevende muligvis egne pensionsrettigheder. Ønsker længstlevende at skifte, skal det afklares, om sådanne værdier indgår i delingen af det uskiftede bo med førstafdødes børn.

Deling af det uskiftede bo mellem længstlevende og førstafdødes børn, mens længstlevende lever, kommer i almindelighed på tale, hvis længstlevende ønsker at gifte sig igen, eller blot fordi længstlevende ønsker at skifte, se arvelovens §§ 17-18.

Spørgsmålet om, hvad der indgår i det uskiftede bo, reguleres først og fremmest af bestemmelsen i arvelovens § 14, der har følgende ordlyd:

”§ 14. I det uskiftede bo indgår alt, hvad den efterlevende ægtefælle erhverver, for så vidt det ikke er gjort til fuldstændigt særeje.

Stk. 2. På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, finder reglerne om uskiftet bo kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler.

Stk. 3. Arv eller gave, som tilfalder ægtefællen, indgår dog ikke i det uskiftede bo, såfremt ægtefællen anmoder om skifte inden 3 måneder efter arvens eller gavens modtagelse”.

I denne bestemmelse lægges – på samme måde som i retsvirkningsloven § 15, stk. 2 – vægt på, om der er tale om en personlig og/eller uoverdragelig rettighed. Bestemmelsen fastsætter imidlertid ikke nogen bestemt retsvirkning heraf.

6.4.1. Længstlevendes egne ikke udbetalte pensionsrettigheder ved skifte i længstlevendes levende live efter uskiftet bo

Den efterlevende ægtefælle kan udtage sine egne ikke udbetalte pensionsrettigheder i samme omfang, som når boet efter førstafdøde skiftes straks, jf. retsvirkningslovens § 15, stk. 2. Der henvises til pkt. 6.3. ovenfor.

6.4.2. Pensionsydelse udbetalt i anledning af førstafdøde ægtefælles død – uskiftet bo

Den længstlevende ægtefælle har eventuelt været indsat som begunstiget af førstafdøde til f.eks. en forsikring eller en kapital- eller rateopsparing. Herudover kan der være tale om en løbende livsbetinget ydelse afledt fra førstafdødes pensionsordning, f.eks. ægtefællepension efter en tjenestemand, i henhold til pensionskasseordning, pensionsforsikring, overlevelserente mv.

Ægtefællepension og overlevelserente kan udtages forlods, indtil udbetaling sker, hvorimod de udbetalte ydelser vil indgå i det uskiftede bo.

Det er tvivlsomt, om kapital- og ratepension, livsforsikringssummer og lignende, der er udbetalt til den efterlevende i anledning af førstafdøde ægtefælles død, indgår i det uskiftede bo. De kan dog holdes uden for det uskiftede bo i medfør af en analogi til arvelovens § 14, stk. 3, hvis der skiftes inden for 3-månedersfristen.

Indførelsen af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, (tidligere stk. 3) har ført til en diskussion af disse pensions- og forsikringsrettigheders behandling på skifte i anledning af en ægtefælles død.

Bestemmelsen i erstatningsansvarsloven § 18, stk. 2, fastsætter, at en forsørgertabserstatning *ikke* indgår i formuefællesskabet ved skifte i anledning af ægteskabets ophør, når den ikke må antages at være forbrugt. Det fremgår af motiverne til bestemmelsen, at det ikke er tanken, at der skal sluttes modsætningsvis til forsikringsbeløb. I teorien har der på denne baggrund været tilslutning til en analogislutning. Har efterlevende fået udbetalt en ulykkes- eller livsforsikringssum eller rate- eller kapitalpension efter førstafdøde, har det således været anført, at efterlevende muligvis vil kunne holde nogle af disse forsikrings- og pensionsformer uden for skiftet i medfør af en analogi til erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2.

Der er i teorien enighed om, at ulykkesforsikringer er omfattet af en analogi og dermed kan holdes uden for skiftet, ligesom det er den overvejende opfattelse, at analogien også kan udstrækkes til at gælde livsforsikringssummer, der er udbetalt til den efterlevende som begunstiget efter den førstafdøde ægtefælles død, uanset om denne skyldes en ulykke eller ej. Kapitalpension og lignende er kun mere sporadisk berørt i teorien. *Linda Nielsen* henviste i UfR 1986 B, s. 6 ff., til en analogi af erstatningsansvarsloven § 18, stk. 2, og anførte at ulykkesforsikringer, livsforsikringer og muligvis kapitalpension skulle kunne holdes uden for skiftet med førstafdøde ægtefælles arvinger. *Jørgen Nørgaard* påpegede i *Juristen*, 1986, s. 33 f., at private livs-

forsikringer er omfattet af erstatningsansvarlovens regel. Se tillige *Svend Danielsen*, Arvelovskommentaren 2005, s. 159 ff., og *Irene Nørgaard*, Arveret, 2004, s. 58, og *Finn Taksøe-Jensen*, Lærebog i Arveret, 2000, s. 125, - alle med henvisninger.

Spørgsmålet om analogiens rækkevidde er ikke afgjort i retspraksis og må anses for tvivlsomt.

I Justitsministeriets skrivelse af 26. november 1986 til Skattedepartementet og Assurandør Societetet anføres, at motivudtalelsen alene har haft til formål at opretholde hidtidig retstilstand.

6.4.3. Pensionsydelse fra længstlevendes egne ordninger udbetalt under det uskiftede bo

I det omfang udbetalte kapital- og ratepensionsbeløb fra førstafdødes ordninger, jf. ovenfor under 6.4.2., der er udbetalt til længstlevende, må antages at kunne udtages forlods, må det formentlig også antages, at længstlevendes egen udbetalte kapitalpension kan udtages forlods, hvis den ikke må antages at være forbrugt.

6.4.4. Skifte efter længstlevendes død

Ved skifte efter længstlevendes død vil de fleste af længstlevendes pensionsordninger bortfalde eller blive udbetalt til en begunstiget eller berettiget på andet grundlag. Eventuelle andre pensionsbeløb vil indgå i det uskiftede bo, medmindre de er særeje. Det uskiftede bo og længstlevendes særeje vil blive delt mellem de to ægtefællers arvinger efter arvelovens almindelige regler.

6.5. Konkluderende bemærkninger

Efter Højesterets afgørelse – refereret i UfR 2002.1849 – er de væsentligste problemer vedrørende ægtefællers pensionsordninger på dødsboskifte afklaret. Dette gælder dog ikke ordninger, der er udbetalt inden skifte af et uskiftet bo, og det gælder ikke længstlevendes kapitalpensionsordninger udbetalt før førstafdødes død.

Det har især stor praktisk interesse for valget af uskiftet bo eller ej, om udbetalte summer fra livsforsikringer, ratepension og kapitalpension mv. fra førstafdødes ordninger vil indgå i delingen af det uskiftede bo, såfremt længstlevende senere skal skifte med førstafdødes børn og eventuelt andre arvinger. Det samme gælder længstlevendes egne udbetalte kapitalpensioner mv. Den økonomiske situation for den længstlevende ægtefælle vil almindeligvis i høj grad påvirkes af, om sådanne summer senere indgår i delingen. På denne baggrund anføres i litteraturen, at efterlevende ægtefælle i visse tilfælde bør afstå fra at vælge uskiftet bo for med sikkerhed at kunne beholde kapital- og ratepension, livsforsikringer mv. Se hertil bl.a. Walbom, Dødsboskifte (1990), s. 47, og *Svend Danielsen*, Arvelovskommentaren (2005), s. 160. Tvivlen om, i hvilket omfang livsforsikringer, kapital- og ratepensioner skal indgå i skifte af et uskiftet bo, er uheldigt, set ud fra et ønske om forudsigelighed. Den gør det vanskeligt for advokater at

rådgive efterlevende ægtefæller om, hvorvidt de skal skifte eller sidde i uskiftet bo. Det er derfor nødvendigt at få retstilstanden afklaret.

Kapitel 7

Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse

7.1. Indledende bemærkninger

Ved separation og skilsmisse er lovens³⁶ hovedregel, at ægtefæller skal lignede deres fælleseje (eller synonymt hermed deres formuefællesskabsmidler). Ifølge retspraksis, som senest har fundet udtryk ved to højesteretsdomme fra 1998, er udgangspunktet, at kapitalpensioner og ratpensioner indgår i lighedelingen, mens retten til løbende livsbetingede pensionsydelse som altovervejende hovedregel udtages forlods af den pensionsberettigede ægtefælle (det vil sige uden at skulle indgå i lighedelingen).

Ægtefæller får ved ægteskabets indgåelse formuefællesskab, medmindre de træffer bestemmelse om særeje, jf. retsvirkningslovens § 15, stk. 1. Ægtefæller ejer ikke formuefællesskabsmidlerne i fællesskab. Tværtimod ejer de hver sit og hæfter normalt for hver sin gæld. Den danske formuefællesskabsordning er således karakteriseret ved principperne om særråden og særhæften under ægteskabet.

Hver ægtefælles del af formuefællesskabet - ægtefællens bodel - består af alt det, ægtefællen indbragte ved ægteskabets indgåelse, og af alt det ægtefællen senere har erhvervet - såfremt det ikke er gjort til særeje - uanset erhvervelsesmåden. Formuefællesskabet træder først og fremmest frem ved skifte (bodeling), idet der da som udgangspunkt skal ske en beløbsmæssig lighedeling af overskuddet af hver ægtefælles bodel. Den lod, der på skiftet tilfalder en ægtefælle, kaldes for ægtefællens boslod. Hver ægtefælle har på skiftet som udgangspunkt fortrinsret til at udtage sine egne aktiver til vurderingsprisen. Overstiger værdien af de aktiver og passiver, ægtefællen ønsker at udtage, vedkommendes boslod, skal det overskydende beløb betales kontant. Er den ene ægtefælles bodel positiv, mens den andens er negativ, skal ægtefællen med den positive nettobodel aflevere ½ heraf til den anden ægtefælle. Er begge ægtefællers bodele negative, beholder hver ægtefælle sine aktiver og passiver.

Langt de fleste bodelinger foregår privat. I enklere boer aftaler parterne undertiden selv, hvordan boet skal deles, eventuelt i forbindelse med en begrænset rådgivning i statsamtet. Ellers foregår private bodelinger med bistand fra ægtefællernes advokater. Bliver ægtefællerne ikke enige om en deling af fællesboet, må delingen foretages af skifteretten efter de nærmere regler i fællesboskifteloven. Der indgives årligt ca. 1000 begæringer til skifteretten om skifte af fællesboer, men der fuldføres kun ca. 100, svarende til 1-2 % af skilsmisserne. Skifteafgiften er betydelig – 2 % af boets aktiver, dog kun 1 % af den behæftede del af et aktiv. Det bemærkes, at skifteretten kun deler bodelenes overskud mellem ægtefællerne.

---

³⁶ Lov om ægteskabets retsvirkninger, jf. lovbekendtgørelse nr. 37 af 5. januar 1995.

Tidspunktet for udfærdigelse af bevilling eller for afsigelse af dom til separation eller umiddelbar skilsmisse, dvs. bevillingens eller dommens dato, er skæringstidspunktet for, hvornår formuefællesskabet ophører, jf. fællesboskiftelovens § 65, stk. 2. Dette tidspunkt er derfor også afgørende for, hvilke aktiver og passiver der indgår i boopgørelsen. Uden for boopgørelsen falder således erhvervelser fra tiden efter skæringsdagen, f.eks. løn, pension mv. der er optjent senere.

Aktiverne og passiverne skal normalt optages i boopgørelsen med den værdi, de har ved skiftets slutning. Realisation af nogle aktiver vil udløse en beskatning, og ifølge retspraksis skal der tages hensyn til denne såkaldte latente skattebyrde. Værdiansættelse af de pensioner, der skal indgå i bodelingen, volder derfor ofte problemer i praksis, jf. nærmere nedenfor.

Lov om ægteskabets retsvirkninger § 15, stk. 2, indeholder en regel om rettigheder, der ikke umiddelbart lader sig indpasse i systemet formuefællesskab og ligedeling:

"§ 15, stk. 2. På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, får reglerne om formuefællesskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særlig gældende regler".

Det er fortolkningen af denne regel, der har medført den klare hovedregel om, at løbende livsbetingede pensioner - men ikke kapital- og ratepensioner - holdes uden for ligedelingen.

Afgørende for om en rettighed er en § 15, stk. 2-rettighed, er, om den er "uoverdragelig eller i øvrigt af personlig art". Er det tilfældet, skal det nærmere vurderes, hvorvidt det vil være foreneligt med de særlige regler, der gælder for den pågældende rettighed, at inddrage den under formuefællesskabsreglerne. Fravigelse af ligedelingen mv. kan ske med støtte i anden lov, bekendtgørelse, forvaltningsakt, privat viljeserklæring³⁷ mv., eller som en fri retsdannelse skabt gennem teori og praksis. Personskadeerstatning og forsørgertabserstatning samt ophavsret og personlig goodwill kan eksempelvis udtages forlods i medfør af bestemmelsen, mens almindelig goodwill og bundne beløb, herunder frivillige og tvungne opsparingsordninger af forskellig slags, normalt indgår i ligedelingen.

Pensionsrettigheders behandling på separations- og skilsmissekifte er som nævnt i hovedsagen afhængig af, om der er tale om løbende livsbetingede pensionsrettigheder, idet disse rettigheder efter en fortolkning af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, anses for at være af så personlig art, at de ikke indgår i ligedelingen, eller om der er tale om kapital- og ratepensioner, der som klar hovedregel ikke anses for at være af så personlig art, at de udtages forlods. Rettighedernes formål er således efter gældende ret ikke afgørende for delingspørgsmålet.

---

³⁷ Aftalte eller ensidigt fastsatte vilkår, der eksempelvis indebærer en indskrænkning i adgangen til frit at disponere over rettigheden.

Beskrivelsen af gældende ret er centreret om retten til alderspension, hvorefter der knyttes en række bemærkninger til invaliditetsydelse og efterladte ydelser. I pkt. 7.2. redegøres for, hvorledes rentepension i form af løbende, livsbetingede ydelser, der har alderspension som deres primære formål, behandles ved separation og skilsmisse. Derefter beskrives retsstillingen med hensyn til kapital- og ratepensioner med alderdomsforsørgelse som det primære formål i pkt. 7.3. I pkt. 7.4. redegøres for, hvordan invaliditetsydelse behandles ved separation og skilsmisse og for efterladte ydelser, herunder enkepensionsloven af 1941. Herefter behandles i pkt. 7.5. pensionsordninger, der består af både rentepension og kapital/ratepension, samt pensionsordninger, der samtidig tjener flere pensionsformål, f.eks. alderdom og død. Retsstillingen for ægtefæller, der har forskellige pensionsordninger beskrives i pkt. 7.6. Endelig er der en kortfattet beskrivelse i pkt. 7.7. af ægteskabslovgivningens regler om vederlagskrav, om kompensationskrav efter "urimeligt-ringe-reglen" og om skævdeling. I pkt. 7.8. omtales mulighederne for at aftale en anden behandling af pensionsrettigheder på skifte end lovens ordning, herunder mulighederne for at indgå ægtepagt om særeje.

7.2. Løbende livsbetinget pension - rentepension

En rentepension kan oprettes som led i et ansættelsesforhold eller på privat basis. Ordninger som led i ansættelsesforhold er f.eks. pensionsforsikring i et livsforsikringsselskab, pensionskassepension i en tværgående pensionskasse eller i en firmapensionskasse, som led i en firmaaftale. Der indbetales normalt pensionsbidrag fra såvel arbejdsgiver som arbejdstager. Endvidere er der tjenestemandspension og arbejdsmarkedets tillægspension (ATP). De private ordninger er livrenter, der oprettes mod præmiebetaling eller mod større engangsindskud.

7.2.1. Tjenestemandspension, ATP, pensionskassepension, pensionsforsikring i ansættelsesforhold mv.

Disse pensions- og forsikringsordninger kan – i det omfang de er løbende og livsbetingede – alle udtages forlods på ægtefælleskifte i anledning af ægtefællernes separation eller skilsmisse, hvad enten der er knyttet ret til enke(mands)pension til ordningen eller ej.

Retten til forlods udtagelse af sådanne ordninger beror på de nævnte pensionsordningers karakter af personlige og uoverdragelige rettigheder. Adgangen til at genkøbe disse rettigheder er normalt meget begrænset, og betingelsen om, at man skal være i live for at få udbetalt de løbende ydelser, betyder, at der kun er tale om en pensionsydelse betinget af, at man på grund af alder, invaliditet mv. får behov for den. Om praksis se T:FA 2000.415 ØLD, UfR 1998.717 HD og UfR 1998.719 HD.

Irene Nørgaard anfører som begrundelse herfor i Familieret (2003) s. 530f følgende:

"Det mest karakteristiske ved de ordninger, der antages at kunne udtages forlods, synes at være rettighedernes *livsbetingede* karakter - *livsbetinget* i dobbelt forstand, *fordi* den berettigede typisk skal leve på første ydelses forfaldstid, og *fordi* ydelserne almindeligvis vedbliver at komme til udbetaling, så længe den berettigede lever. Deres værdi for den berettigede er altså knyttet til den berettigedes opnåelse af pensionsalderen - opnås denne ikke, vil der som udgangspunkt ikke blive tale om udbetalinger (i hvert fald ikke til den pågældende selv). Som berørt umiddelbart ovenfor, er det derudover karakteristisk, at udbetalingerne er *løbende* - de efterfølger lønudbetalinger.

Kombinationen af, at ydelserne er såvel livsbetingede som løbende, medfører et moment af hasardkontrakt. Det kan ikke på forhånd siges, hvad der økonomisk kommer ud af aftalen. Det er dog ikke "hasardmomentet" i sig selv, der er afgørende for retten til forlods udtagelse, men derimod kombinationen af "hasardmomentet" og kontraktens *alderdomsforsørgelsesformål*. Det, som gør retten så personlig, er, at det er den berettigedes liv, der er "hasardmomentet". Det store kontingent af liv under ordningen bevirker, at der er grundlag for en aktuarmæssig beregning - og dermed kan ordningen, selv om den er én blandt mange, blive tidsmæssigt "skræddersyet" til den enkelte berettigedes livsforløb.

Det er en betingelse for en forlods udtagelse efter § 15, stk. 2, at alle tre faktorer - *at* ordningen er livsbetinget, *at* den er med løbende udbetalinger, og *at* den tjener alderdomsforsørgelse - er opfyldt på én gang. Herved er ordningerne karakteriseret ved, at de tilsigter en spredning af den *økonomiske* risiko for et *langt* liv for de pensionsberettigede."

Der lægges også i litteraturen herom vægt på pensionsordningers obligatoriske karakter, på uoverdragelighed og eksekutionsfritagelse, og på den begrænsede mulighed (genkøbsmulighed) for at råde over pensionsordningen.

Tilsvarende ret til forlods udtagelse antages som udgangspunkt at gælde pensionsordninger, der på skilsmissetidspunktet er opretholdt som en selvbetalerordning uden forbindelse med et tjenesteforhold. I UfR 1993.102 VLD blev en hidtil obligatorisk ordning efter et ansættelsesforholds ophør fortsat som en frivillig ordning, og ægtefællerne var enige om, at ordningen i sin helhed kunne udtages forlods. I utrykt VLD af 20.12.1996, blev en livrente - oprettet som en pensionsordning i ansættelsesforhold i PFA og videreført som en selvbetalerordning - ikke inddraget i ligedelingen. Der var til ordningen knyttet en overlevelserente, som parterne var enige om, forlods skulle udlægges til hustruen. Se tillige Irene Nørgaard, Familieret (2003), s. 537 med henvisninger til bl.a. betænkning V/1968, s. 10.

Ved lov nr. 285 af 25. april 2001 blev der indført en ny frivillig supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister. Loven indebærer, at førtidspensionister (i henhold til lov om social pension) fra den 1. januar 2003 kunne vælge at indbetale bidrag til denne pensionsordning. Pensionsbidraget vil udgøre 4.680 kr. årligt (2005-niveau³⁸), hvoraf 2/3 af bidraget betales af staten. Ifølge ordningen konverteres indbetalingen ved det fyldte 65. år til en livsvarig alderspension. Ved dødsfald før det fyldte 65. år udbetales indbetalingerne i stedet til boet. Det fremgår af lovens § 33 c, stk. 2, at rettigheder i den supplerende arbejdsmarkedspension i tilfælde af separation eller skilsmisse kan udtages forlods af ejerægtefællen.

---

³⁸ Jf. vejledning nr. 96 af 8. november 2004.

7.2.2. Privat livrente

Det har hidtil været opfattelsen, at også privattegnede livrenter kan udtages forlods på separations- eller skilsmissekifte. Der er som begrundelse især blevet henvist til, at en livrente er en livsbetinget ret - og dermed en personlig ret, jf. ovenfor under 7.2.1. - og at livrenter normalt ikke kan genkøbes, se f.eks. Betænkning V/1968, s. 11 med henvisning bl.a. til motiverne til retsvirkningsloven fra 1918 samt *Irene Nørgaard*, *Familieret* (2003), s. 538f med henvisninger.

I nyere litteratur har retsopfattelsen været kritiseret, og der har været advokeret for at inddrage livrenter i lighedelingen, se f.eks. *Povl Holm-Jørgensen* i *Advokaten* 1982 s. 94, *Svend Danielson* i kommentaren til retsvirkningsloven, s. 92, *Finn Taksøe-Jensen og Jesper Vorstrup Rasmussen* i *Familieretten* (1990), s. 318, *Linda Nielsen* i *Familieformueretten*, s. 407, og *Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen* i *Familieretten* (2001), s. 305.

Retspraksis har dog fastholdt retstilstanden, hvorefter livrenter kan udtages forlods ved separation og skilsmisse, i hvert fald hvis de ikke kan genkøbes.

I T:FA 2000.415 ØLD havde M fra 1974 til 1993 indbetalt i alt 230.000 kr. på livrenter i Codan og Bikuben. Østre Landsret statuerede, at de pågældende livrenter "findes ... at være rettigheder af personlig art, som ikke skal inddrages under bodelingen, jf. § 15, stk. 2 i lov om ægteskabets retsvirkninger". Af Østre Landsrets dom fremgår, at den ene livrente havde tilknyttet overlevelserente, og at den anden var en "5-årig ophørende livrente med overlevelserente og en garantiperiode på 2 år. Landsretten udtaler: "Uanset at policerne ikke er fremlagt, må det efter det oplyste lægges til grund, at livrenterne er livsbetingede forsikringer, der er knyttet til appellants overlevelse, og at policerne ikke giver ret til tilbagekøb. Det må endvidere lægges til grund, at indstævnte efter policerne har ret til overlevelserente. Det følger heraf, at retten til policerne som en livrente er knyttet til appellants person, og at policerne ikke herudover indeholder en formuerettighed, der kan indgå i delingen af formuefællesskabet mellem ægtefællerne."

Retstilstanden vedrørende livrenter med tilknyttet overlevelserente, der ikke kan genkøbes, synes således afklaret. Tilsvarende må antages at gælde livrenter, der ikke har tilknyttet overlevelserente. I afgørelsen UfR 2000.937 VLD lagde parterne således til grund, at en livrente – tegnet ved indskud på i alt 575.000 kr. foretaget ved flere engangsindskud i årene 1977-1987, som bortfaldt ved forsikredes død, og som ikke kunne genkøbes – kunne udtages forlods.

I nogle tilfælde er det muligt at genkøbe livrenten. Er dette tilfældet, antages livrenten at skulle indgå i bodelingen.

Afgivelse af tilfredsstillende helbredsoplysninger som betingelse for tilbagekøb har ført til overvejelser om, hvilken betydning dette skal tillægges for inddragelse af livrenten under lighedelingen. Retspraksis har ikke taget stilling til spørgsmålet, og der er i teorien ikke enighed herom.

Irene Nørgaard anfører i *Familieret* (2003) s. 539 note 18, at:

"ægtefællen synes derfor at måtte kunne kræve, at genkøbsværdien medtages på skiftet, medmindre det på forhånd er klart, at betingelsen ikke er opfyldt, eller helbredsundersøgelsen - der typisk ikke er særlig omfattende - viser, at betingelsen ikke er opfyldt". I *Forsikringsoplysningens: Pensionsordningers stilling ved separation og skilsmisse* (2003) s. 6 anføres derimod, at pensionsordningen som følge af betingelsen om tilfredsstillende helbredsoplysninger "fortsat [må] være af en så betinget karakter, at den ikke indgår i bodelingen. Ægtefællen kan ikke forlange, at den anden ægtefælle som den forsikrede underkaster sig en helbredsundersøgelse på tidspunktet for skiftet med henblik på at få ordningens tilbagekøbsværdi udbetalt nu".

Livrenter tegnes i dag ofte med såkaldt garanteret udbetaling, hvilket indebærer, at der udbetales et beløb, hvis den forsikrede person dør i garantiperioden. I så fald udbetales den garanterede ydelse i en periode svarende til den resterende del af garantiperioden. I det omfang livrenten kan genkøbes, inddrages tilbagekøbsværdien formentlig i lighedelingen. Det vil afhænge af forsikringsbetingelsernes udformning, om livrenten kan genkøbes.

Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen anfører i *Familieretten* (2001) s. 306, at livrenten må antages at indgå i lighedelingen, i det omfang den i tilfælde af en garanteret udbetaling opnår en tilbagekøbsværdi. *Irene Nørgaard* påpeger i *Familieret* (2003) s. 539, at der ikke kan sættes lighedstegn mellem garanterede ydelser og genkøbsværdi og anfører, at meget taler for at behandle ordninger med genkøbsværdi som kapitalforsikringer. *C.C. Munksgaard Nielsen og Jesper Hjetting* anfører i *Pensionsforsikringsjura* (1998) s. 78, at livrenter som hovedregel kan holdes uden for boopgørelsen, og at det også gælder, selvom forsikringen indeholder en garantiperiode. I *Forsikringsoplysningens pjece* (2003) anføres s. 6f, at private renteordninger som hovedregel udtages forlods, selvom ordningen er med garanterede ydelser. "Garantien vil ikke kunne komme den pensionsberettigede selv til gode, idet der typisk vil være tale om en arverente, der kun kommer til udbetaling, hvis den pensionsberettigede dør i garantiperioden. Hvis de garanterede ydelser har en egentlig tilbagekøbsværdi, skal de dog inddrages i bodelingen."

En privattegnat livrente kan således som udgangspunkt udtages forlods på skifte i anledning af separation eller skilsmisse. Særlig ved privattegnede livrenter kan der blive tale om at tilkende ikke-ejerægtefællen et vederlagskrav, jf. nærmere om vederlagskrav under pkt. 7.7.1. Ægtefæller kan aftale, at der skal ske deling af livrenten - eventuelt således, at den først deles, når den kommer til udbetaling. Dette accepteres af forsikringsselskaberne, som har udfærdiget standardaftaler³⁹ herom.

---

³⁹ I *Forsikringsoplysningens pjece* (2003) s. 8 anføres et eksempel på en bodelingsaftale om deling af livrente: "Ifølge bodelingsaftale mellem forsikrede og medforsikrede skal halvdelen af den årlige livrente udbetales til den medforsikrede. Dette sker ved udlodning af halvdelen af livrenten til medforsikrede. Ved medforsikredes død før forsikrede tilfalder livrenten fuldt ud den forsikrede som uigenkaldeligt begunstiget. Ved forsikredes død før medforsikrede tilfalder overlevelsensrenten medforsikrede. Begunstiget i tilfælde af forsikredes og medforsikredes død inden garantiperiodens udløb er de forsikredes fællesbørn til lige deling. Bestemmelsen kan kun ændres af forsikrede og medforsikrede i forening."

7.3. Kapital- og ratepension mv.

Kapital- og ratepension indgår ifølge retspraksis som udgangspunkt i ligedelingen ved parternes separation og skilsmisse⁴⁰.

7.3.1. Pensionsordninger knyttet til ansættelsesforhold

Inddragelse under formuefællesskabets ligedelingsnorm er første gang statueret i det ledende præjudikat på området - UfR 1961.23 HD - Rørmosedommen.

UfR 1961.23 HD: Som led i en pensionsordning tegnede mandens firma en livsforsikring for manden og oprettede en kapitalpension i et pengeinstitut, som firmaet og manden indbetalte på. Højesteret antog, at livsforsikringspolice og de nævnte konti ikke var omfattet af enkepensionsloven eller dennes analogi. De for livsforsikringen og de nævnte kapitaler gældende vilkår og ordningens formål kunne ikke medføre, at disse værdier i henhold til retsvirkningsloven § 15, stk. 2, holdtes ude fra ligedelingen ved skiftet.

Det kan formentlig ikke udelukkes, at der forekommer ordninger, der er således klausulerede, at den pensionsberettigedes ret bliver af en så personlig karakter, at den må holdes uden for skiftet, jf. betænkning V (501/1968) s. 11. Det anføres i betænkningen, at der ikke på grundlag af dommene UfR 1961.23 HD og UfR 1962.870 HD kan gives mere præcise retningslinier. I UfR 1976.345 HD fandtes betingelserne for forlods udtagelse ikke opfyldt.

UfR 1976.345 HD: I en overenskomst mellem en direktør og det selskab, hvori han var ansat, om opsparing til en kapitalpension, hvortil bl.a. indbetaltes 21 % af gagen, var det fastsat, at selskabet under særlige omstændigheder kunne bestemme, at der, når udbetaling blev aktuel, skulle indkøbes en livrente. Denne klausul kunne ikke medføre, at kapitalen, der hidrørte fra opsparing under ægteskabet, ved skifte mellem direktøren og hans fraskilte hustru skulle undtages fra den almindelige ligedelingsregel.

Østre Landsrets dom, offentliggjort i **Fuldmægtigen 1986.90**, fastslog at en SAS-pilots kapitalpensionsordninger på ca. 80.000 kr. skulle deles med H, da de under visse nærmere betingelser ville blive udbetalt til fri rådighed til M eller dennes bo, og da vilkårene for og hensigten med ordningernes oprettelse ikke fandtes at kunne medføre et andet resultat.

Endvidere har skifteretten i Thisted ved **dom af 12.11.1993** statueret, at H's kapital- og ratepension med en nettoværdi på 329.494 kr. skulle indgå i ligedelingen, uanset de var surrogat for en kollektiv pensionsordning for bankansatte, som H på grund af en ryg- og hjertelidelse ikke havde kunnet deltage i. Skifteretten fandt ikke grundlag for, at værdierne i medføre af RVL § 15, stk. 2 kunne holdes uden for ligedelingen.

Skifteretten i Ringsted har dog ved **dom af 21.05.2002** truffet afgørelse om, at en arbejdsgiverbetalt kapitalpension, der var et tvunget led i ansættelsesforholdet, kunne udtages forlods.

Se også *Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen* i Familieretten (2001) s. 308-309, *Linda Nielsen* i Familieformueretten s. 413-419 og s. 424-425 og *Irene Nørgaard*, Familieret (2003) s. 542-551.

---

⁴⁰ Jf. herved UfR 1961.23 HD, UfR 1962.870 HD, UfR 1976.345 HD, UfR 1998.717 HD og 719 HD.

Trykt praksis viser ingen eksempler på en klausulering af en sådan art, at pensionsordningen kan holdes uden for ligedelingen som personlig. Det må derfor anses som den altovervejende hovedregel, at pensionsrettigheder i form af kapital- eller ratepension oprettet som led i ansættelsesforhold inddrages under ligedelingen i anledning af separation eller skilsmisse.

For obligatoriske arbejdsmarkedsordninger, som består af en blanding af forskellige pensions typer, hvoraf kapitalpensionen er undergivet den samme klausulering om begrænsninger i rådigheden samt om begrænset adgang til genkøb som resten af ordningen, kan en meget tæt sammenhæng med den øvrige del af ordningen tænkes at medføre, at den blandede obligatoriske arbejdsmarkedspension i sin helhed holdes uden for ligedelingen. Se i øvrigt afsnit 7.5.

Midlertidig⁴¹ og særlig pensionsopsparing i ATP (i henhold til lov nr. 803 af 24.9.1997 og lov nr. 468 af 1.7.1998), der udbetales, når kontohaveren fylder 65 år som en kapital eller i månedlige rater, inddrages også under ligedelingen. Dette er oplyst af ATP, og der er enighed herom i teorien. Tilsvarende antages at gælde indeståender i Lønmodtagernes Dyrtidsfond.

Hvordan det forholder sig med opsparede efterlønsbidrag, jf. § 77a i lov om arbejdsløshedsforsikring, er usikkert. Disse efterlønsbidrag kan formentlig udtages forlods på et ægtefælleskifte i anledning af separation eller skilsmisse. Selv om efterlønsbidraget udbetales til den berettigedes bo i tilfælde af den berettigedes død inden det fyldte 65. år, betales bidraget først og fremmest til sikring af en løbende forsørgelsesydelse. At efterlønsbidraget kan overføres til en anden pensionsordning inden det fyldte 65. år med fravalg af efterløn kan næppe bevirke, at værdien indgår i ligedelingen – slet ikke i det tilfælde, hvor den anden pensionsordning er med løbende livsbetingede ydelser. Præmie for udskudt overgang til efterløn, jf. § 74k i lov om arbejdsløshedsforsikring, indgår formentlig i ligedelingen, da den ikke tjener forsørgelsesformål og også udbetales i tilfælde af død, jf. Lotte Hebel Andersen i T:FA. 2002 side 83-84.

Rene risikoforsikringer i form af f.eks. gruppelevsforikringer indgår ikke i bodelingen, da de ikke indeholder noget opsparingsmoment og dermed er uden tilbagekøbsværdi.

7.3.2. Privat kapital- og ratepension

Kapital- og ratepension oprettet privat indgår også i bodelingen. Det gælder uanset om pensionen er oprettet i et forsikrings selskab eller foretaget som pensionsopsparing i et pengeinstitut.

Indekskontrakter, der kunne oprettes indtil 1972 (jf. lov nr. 260 af 2.1.1956 og lovebekendtgørelse nr. 581 af 27.6.1994) indgår efter praksis i ligedeling, når der er tale om kapital- eller ratepension, se f.eks. UfR 1989.417 VLD og *Irene Nørgaard* i Familieret (2003), s. 552 samt

---

⁴¹ Med virkning fra 1. januar 2003 blev kapitel 5b om midlertidig pensionsopsparing ophævet i lov om Arbejdsmarkedets Tillægspension, samtidig med at reguleringen af den særlige pensionsopsparing blev ændret.

Jørgen Nørgaard i Fuldmægtigen 1970, s. 73-81. Indekstillægget er en personlig ret, der muligvis har indflydelse på værdiansættelsen af indekskontrakten.

Selvpensioneringskonti efter de tidligere regler herom (jf. pensionsbeskatningsloven § 51 og bkg. nr. 683 af 18.9.1998) indgår i formuefællesskab og lighedeling, jf. *Irene Nørgaard* i Familieret (2003), s. 551 f og *Oluf Lind* i Advokaten i 1983.373. Selvpensioneringskontoen kan opdeles separat med respekt af udbetalingsvilkårene, jf. TfS 1989.289 SKD.

Livsforsikring uden fradragsret indgår i lighedelingen, hvis den har en tilbagekøbsværdi, medmindre tredjemand er indsat som uigenkaldeligt begunstiget også ved udbetaling i levende live, jf. hertil forsikringsaftalelovens §§ 107-108, UfR 1984.219 Ø, *Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen* i Familieretten (2001), s. 310 og *Irene Nørgaard* i Familieret (2003), s. 556.

Rene risikoforsikringer uden opsparringselement og dermed uden tilbagekøbsværdi, dvs. forsikringer der alene udbetales ved invaliditet eller død, som f.eks. gruppelevsforsikringer, skal ikke medtages ved bodelingen - uanset om forsikringen er med eller uden fradragsret.

Bonus som opspares eller tilskrives en kapital- eller ratepension, der indgår i lighedelingen, anses som en integreret del af pensionsordningen og deles efter reglerne herom, jf. *Forsikringsoplysningens pjece* (2003), s. 21.

7.3.3. Delingsmetoder ved kapital- og ratepensioner

Inddragelse af kapital- og ratepension under lighedelingen rejser en række spørgsmål om, hvordan denne inddragelse nærmere skal ske. Det skal afklares, hvem der har ret eller pligt til at udtage pensionsordningen, og om inddragelsen skal ske ved en egentlig udlodning af en del af ordningen til den anden ægtefælle, ved at indsætte den anden ægtefælle som begunstiget til en del af udbetalingen, eller ved en deling af ordningens værdi, og i sidstnævnte tilfælde, hvordan værdiansættelsen nærmere skal foretages. Ægtefællerne indgår oftest aftale herom, hvorfor der kun er ganske få domme om disse spørgsmål.

7.3.3.1. Den kvalitative deling - udtagelse

Når pensionsretten skal indgå i delingen, opstår spørgsmålet, om en ægtefælle har ret eller pligt til at få ordningen udlagt helt eller delvist, og om arbejdsgivers og pensionsinstitutts eventuelle rettigheder i forhold til spørgsmålet om deling.

a. Ægtefællens udtagelse af pensionsretten

Hvis den umiddelbart pensionsberettigede ægtefælle ønsker at udtage hele pensionsordningen, kan dette ske i medfør af fællesboskiftelovens § 70 a, stk. 2, nr. 1, der giver den, der ejer et aktiv, fortrinsret til udlæg. Den pensionsberettigede udtager herefter pensionsordningen som en del af sin boslod. Udtager ægtefællen værdier, der overstiger den pågældende boslod, skal det overskydende beløb som udgangspunkt betales kontant til den anden ægtefælle.

Ønsker den ægtefælle, til hvis bodel pensionsordningen hører, ikke at udtage (hele) ordningen som del af sin boslod, og kan ordningen ikke ophæves, er spørgsmålet, hvad der så skal ske. Valget står mellem udtagelsespligt for den pensionsberettigede ægtefælle eller en løsning, hvorefter ordningen i et eller andet omfang deles mellem ægtefællerne, jf. herom nærmere nedenfor pkt. 7.3.3.2, da ordningen netop ikke kan realiseres.

Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen påpeger i *Familieretten* (2001) s. 310, at den pensionsberettigede har udtagelsesret, men ikke udtagelsespligt, og at der heraf må følge en ret til opsat deling i de tilfælde, hvor pensionsretten er urealisabel. I *Forsikringsoplysningens pjece* (2003) s. 16, antages, at den anden ægtefælle formentlig ikke i henhold til skiftelovens § 70 b kan kræve kontant kompensation i stedet for udlodning. *Irene Nørgaard* anfører i *Familieret* (2003), s. 545, at ingen af ægtefællerne har udtagelsespligt eller ret til at blive udløst kontant, men kan ordningen ikke realiseres, bør udgangspunktet formentlig være, at ordningen i videst muligt omfang udlægges ejerægtefællen, hvis pensionsbehov den er tilpasset. Der peges dog samtidig på, at afgørelserne bør være meget konkrete. Se endelig *Linda Nielsen* i *Juristen* 1991, s. 218.

b. Forholdet til arbejdsgiveren og pensionsinstituttet

Arbejdsgiveren kan normalt ikke modsætte sig begunstigelse eller udlodning med respekt af udbetalingsvilkårene, jf. herved forudsætningsvis dommene i UfR 1961.23 HD og UfR 1976.345 HD. Det samme antages forudsætningsvis i *Betænkning V/1968*, idet der ikke foreslås vetoret for arbejdsgiveren. Se tilsvarende *Irene Nørgaard*, der i *Familieret* (2003), s. 550 - bl.a. på baggrund af, at ordninger omfattende af pensionsbeskatningsloven skal tilhøre arbejdstager - anfører, at "det er vanskeligt at begrunde, at arbejdsgiveren blot i kraft af at være kontraktspart skulle være berettiget til at modsætte sig ægtefællernes aftale om deling af selve ordningen, hvad enten der er tale om en opsplittning i to ordninger eller en "begunstigelsesdeling", så længe udbetalingsvilkårene respekteres. Ordningen tjener stadig pensionsformål for den ansatte og dennes - tidligere såvel som senere - ægtefælle".

I *Forsikringsoplysningens pjece* (2003), s. 14, anføres det, at:

“Det er klart, at ægtefællen må respektere forbehold efter PBL § 17, som opregner de forbehold, arbejdsgiveren gyldigt kan tage, hvis fradragsret for ordningen skal bevares”.

Det påpeges samtidig, at de mulige forbehold er yderst begrænsede.

Pensionsinstituttet må antages at være forpligtet til at acceptere en begunstigelsesløsning, idet denne ordning er omfattet af reglerne i forsikringsaftaleloven og pensionsopsparingsloven (og er omfattet af pensionsbeskatningsloven § 30, stk. 2, se herom nedenfor). I hvilket omfang et pensionsinstitut kan modsætte sig en egentlig udlodning af en del af ordningen er tvivlsomt. Pensionsinstituttets vedtægter, en rammeaftale, overenskomst el.lign. kan indeholde bestemmelser om, at ordningen ikke kan overdrages, men dette er ikke i sig selv ensbetydende med, at ordningen ikke kan udloddes på ægtefælleskifte med respekt af udbetalingsvilkårene. Det må anses for uafklaret, om en udtrykkelig bestemmelse i en kapital- eller ratepensionsordning om, at en pensionsordning ikke kan udloddes på ægtefælleskifte, er gyldig. Er det ved dom fastsat, at der skal ske deling af selve ordningen med respekt af udbetalingsvilkårene, må dommen være bindende også for pensionsinstituttet. Derimod kan pensionsinstituttet ikke være forpligtet til at acceptere en udlodning, der ikke respekterer de hidtil gældende udbetalingsvilkår. Det må kræve en egentlig tiltrædelse fra pensionsinstituttet, der i så fald kan kræve helbredsoplysninger vedrørende modtagerægtefællen, hvor dette er relevant.

7.3.3.2. Udlodning eller begunstigelse

Der findes ikke regler, der fastsætter, hvilken delingsmetode ægtefællerne har krav på i de situationer, hvor selve ordningen skal deles mellem ægtefællerne. Praksis i de forskellige pensionsinstitutter er forskellig, idet pengeinstitutterne i almindelighed anvender udlodning, mens forsikringsselskaberne i vid udstrækning anvender begunstigelsesindsættelser. I aftalepraksis anvendes i almindelighed udlodningsløsningen. Bruges udlodningsløsningen, falder den udloddede del af ordningen i arv ved den anden ægtefælles død før udbetalingstidspunktet, og ved begunstigelsesløsningen bortfalder begunstigelsen ved ægtefællens død⁴². Hensynet til arvingerne forekommer mindre tungtvejende, men begunstigelsesløsningen er uden holdepunkter i retsvirkningsloven.

Se om spørgsmålet *Linda Nielsen* i *Juristen* 1991, s. 217 ff., og *Familieformueretten*, s. 413 ff. og 423 ff., samt *Irene Nørgaard* i *Familieret* (2003), s. 544 ff.

I **UfR 2003.2576 VL** skulle en pensionsordning (obligatorisk pensionsordning som led i ansættelsesforhold) tilhørende M deles i forbindelse med skilsmisse. Der var enighed om, at pensionsordningen var omfattet af bodelingen, og at ordningen skulle lignedeles. Parterne var ligeledes enige om, at sagen ikke omhandlede fortolkning/forståelse af den indgåede bodelingsaftale. Landsretten

---

⁴² Medmindre der er indsat en subsidiært begunstiget.

udtalte: ”Efter skiftelovens § 68, stk. 1, jf. § 65, skal ægtefællers bodele, der udviser overskud, i tilfælde af separation eller skilsmisse deles ligeligt mellem ægtefællerne. Indsættelse af indstævnte som uigenkaldeligt begunstiget i appellantens [M] pensionsordning ville ikke indebære en reel lighedeling, idet indstævnte [H] ikke ville blive ejer af halvdelen af pensionsordningen og bl.a. ikke ville få adgang til at indsætte begunstigede. I tilfælde af indstævntes død før appellantens ville begunstigelsen af indstævnte endvidere bortfalde. Da indsættelse af subsidiært begunstigede i overensstemmelse med appellantens subsidiære påstand heller ikke ville bevirke en lighedeling mellem parterne, og da der, som sagen er forelagt for landsretten, ikke er spørgsmål om deling i form af udlodning, tiltrædes det, at indstævnte har ret til lighedeling i form af kontant afregning.”

Det må herefter antages, at begunstigelsesløsningen ikke er en delingsmetode, som modtager-ægtefællen er forpligtet til at acceptere.

a. Udlodning

Mens der ikke findes specifikke civilretlige regler om deling af pensionsordninger, er der i pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 2 og 3, fastsat regler om muligheden for udlodning, uden at den ved udlodningen foretagne overdragelse udløser den beskatning, som overdragelse af pensionsrettigheder ellers som udgangspunkt gør.

Reglerne om den afgiftsmæssige betydning af udlodning i pensionsbeskatningslovens § 30 blev ændret i 1996, således at de nye regler kan finde anvendelse på såvel pensionsordninger med løbende udbetalinger som kapital- og ratepension (dog ikke for selvpensioneringskonti og ikke nødvendigvis for indekskontrakter). Der kan ske udlodning efter tre modeller:

1) Udlodning med respekt af udbetalingsvilkårene.

De udloddede midler bliver ved forsikringsordninger overført til en præmiefri forsikring og ved opsparingsordninger i pengeinstitutter til en særskilt underkonto i pengeinstituttet. Der kan ikke foretages fradragsberettigede indbetalinger på de udskilte ordninger. Ejerægtefællen fortsætter som ejer i skattemæssig henseende (og forsikret) af hele ordningen. Den fraskilte eller fraseparerede ægtefælle (modtagende ægtefælle) bliver selvstændigt afgiftspligtig af den udloddede del og har ret til at indsætte begunstigede til denne del. Den modtagende ægtefælle har ret til at få sin udloddede del udbetalt mod betaling af den almindelige afgift (normalt 40 %) fra det pensionsudbetalingstidspunkt, som var gældende for ordningen på bodelingstidspunktet. Det er således uden betydning, at ejerægtefællen efter bodelingen vælger at udskyde pensionsudbetalingstidspunktet. Modtagerægtefællens stilling berøres ikke af, at den pensionsberettigede hæver sin pensionsopsparing i utide, og modtagerægtefællen kan selv hæve den udloddede del mod betaling af afgift (dog under forudsætning af, at den pensionsberettigede ægtefælle kunne have hævet pensionsordningen i utide - hvilket i nogle tilfælde vil kræve samtykke fra arbejdsgiveren). Bliver den oprindeligt pensionsberettigede invalid, kan modtagerægtefællen normalt vælge, om den udloddede del skal hæves eller blive stående til det aftalte udbetalingsstidspunkt.

Ved modtagerægtefællens død før udbetaling af den udloddede pensionsordning, falder den udloddede del i arv eller tilfalder en begunstiget, f.eks. en ny ægtefælle eller afdødes livsarvinger, men stadig med respekt af udbetalingsvilkårene.

2) Udlodning med respekt af udbetalingsvilkårene, men med ret for modtagerægtefællen til at foretage indskud på den udloddede forsikring eller konto med skattemæssig fradragsret og med ret til at indsætte begunstigede.

Ejerægtefællen er fortsat ejer (og forsikret) af hele pensionsordningen i skattemæssig forstand, men i relation til pensionsbeskatningslovens §§ 18 og 19 betragtes modtagerægtefællen som skattemæssig ejer, således at modtagerægtefællens indbetalinger kan fradrages, og modtagerægtefællens arbejdsgivers indbetalinger ikke medregnes ved opgørelsen af modtagerægtefællens skattepligtige indkomst. Modtagerægtefællen er også berettiget til at indsætte begunstigede. I *Forsikringsoplysningens pjece* (2003), s. 16 anføres, at modellen kun kan anvendes efter accept af pensionsinstituttet og næppe vil blive tilbudt af forsikringsselskaber.

3) Udlodning uden respekt af udbetalingsvilkårene. Udbetaling af pensionen bliver frigjort fra den oprindeligt pensionsberettigedes forhold, men afhængig af aldersforhold mv. hos den ægtefælle, der har fået (en del af) pensionen udloddet.

Valget skal foretages ved udlodning eller i umiddelbar forbindelse hermed. Modtagerægtefællen indtræder herefter som ejer (og forsikret) i relation til den udloddede del, der betragtes som oprindeligt oprettet af modtagerægtefællen. Den pensionsberettigede ægtefælle er herefter alene ejer (og forsikret) i forhold til den ikke-udloddede del. Modtagerægtefællen betragtes såvel civilretligt som skatteretligt som ejer og får følgelig udbetalt pensionen, når den pågældende selv opnår pensionsalderen eller bliver invalid. Ved modtagerægtefællens død udbetales pensionen til modtagerægtefællens dødsbo, medmindre modtagerægtefællen har indsat en begunstiget. Der kræves tiltrædelse fra pensionsinstituttet, og det antages, at pensionsinstituttet kan kræve helbredsoplysninger vedrørende modtagerægtefællen.

b. Begunstigelse

Delingen kan også ske ved, at den anden ægtefælle indsættes som begunstiget til en del af udbetalingerne fra ordningen. Ved en begunstigelsesløsning er den anden ægtefælle kun berettiget til et beløb, hvis den pågældende er i live på udbetalingstidspunktet. Den pågældende har ingen ejerbeføjelser, men kun en betinget ret. Heraf følger, at den pågældende ikke har kompetence til selv at indsætte (nye) begunstigede og ikke kan ophæve ordningen i utide. Dør den anden ægtefælle før den umiddelbart pensionsberettigede, bortfalder begunstigelsen, og ejerægtefæl-

len kan disponere over hele ordningen. Dette gælder dog ikke, hvis der uigenkaldeligt er indsat en subsidiært begunstiget, som opnår retten til pensionen eller forsikringen.

Ved kendelse fra Vestre Landsret refereret i UfR 2002.1887 antages det, at der skal betales boafgift på 15 % af en livsforsikringssum udbetalt til en fraskilt ægtefælle, når den fraskilte ægtefælle er indsat som uigenkaldeligt begunstiget, men ikke har betalt præmie eller vederlag for forsikringen, jf. boafgiftsloven § 3. Den omstændighed, at begunstigelsen blev foretaget som led i bodelingen, kunne medføre at beløbet blev betragtet som vederlag.

c. Deling ved udtagelse af ordningen mod kontant kompensation

Den pensionsberettigede ægtefælle er som nævnt ovenfor i pkt. 7.3.3.1. i kraft af udtagelsesretten i fællesboskiftelovens § 70 a, stk. 1, berettiget til at udtage hele pensionsordningen mod at kompensere den anden ægtefælle økonomisk. Når pensionsordningen udtages af den berettigede (eller af den anden ægtefælle efter aftale), skal ordningen som udgangspunkt værdiansættes.

7.3.4. Værdiansættelse

Der findes ingen specielle regler om værdiansættelse af pensionsrettigheder på separations- og skilsmissekifte. Der må foretages et konkret skøn over værdien. I de ganske få domme, som tager stilling til værdiansættelsesproblemet, lægges der særlig vægt på, hvornår den pensionsberettigede kan forventes at blive pensioneret, i hvilket omfang udbetalinger kan forventes at udløse afgift eller beskatning og ægtefællernes økonomiske situation. Af stor praktisk betydning er det meget komplicerede spørgsmål om passivering med en latent skattebyrde.

7.3.4.1. Passivering med latent skattebyrde

Når værdien af en pensionsordning skal opgøres, må der tages hensyn til, at der ved udbetalingen af pensionsordningen normalt skal erlægges skat eller afgift. Denne fremtidige skat eller afgift skal fragå ved fastsættelsen af pensionens værdi (passivering med den latente skattebyrde). Størrelsen af den latente skattebyrde afhænger af en række forhold. Ved ophævelse i "utid" vil beskatningen normalt være højere, end hvis ordningen ophæves i overensstemmelse med de aftalte vilkår. Samtidig kan såvel skattereglerne som ægtefællernes økonomiske forhold være ændret inden udbetalingstidspunktet.

Et spørgsmål er derfor, om den latente skattebyrde skal ansættes med udgangspunkt i den beskatning, der vil udløses ved realisation i "utid", eller den beskatning, der vil udløses ved ordinær udbetaling. Svaret må afhænge af ejerægtefællens alder, helbred, generelle økonomiske situation, likviditet mv.

Et andet og særdeles omdiskuteret spørgsmål er, om der ved pensionsordninger omfattet af pensionsbeskatningsloven er knyttet en fordel - den såkaldte "rentefri kredit" - ved ikke at skulle betale den latente skat på boopgørelsestidspunktet, men først på et senere tidspunkt, hvorfor den latente skattebyrde bør reduceres svarende til værdien af denne rentefri kredit. Til støtte for en sådan reduktion af passiveringen af den latente skattebyrde er det blevet anført, at forrentningen af ordningens indestående latente skat bør medføre, at den beregnede latente skat ikke skal medtages fuldt ud, idet forrentningen af den latente skat tilfalder pensionsindehaveren. Ansættes den latente skat f.eks. til 40 % af en ordning på 1 mio. kr., dvs. til 400.000 kr., er spørgsmålet, om passivet skal værdiansættes til mindre end 400.000 kr., idet forrentningen af den latente skat tilfalder pensionsindehaveren. Udvalget er af den opfattelse, at dette som udgangspunkt er en fejlagtig konklusion, idet hele forrentningen af den latente skat bliver betalt, når ordningen til sin tid udbetales.

Indregner man imidlertid de forskelle, der er mellem de forskellige skatte- og afgiftssatser, og tager man højde for, at alternative investeringsmuligheder kan udnyttes for eventuelle frie midler, bliver værdiansættelsesspørgsmålet ganske kompliceret og uden nogen entydig løsning. Værdiansættelsen bliver afhængig af de konkrete omstændigheder, såsom ægtefællernes alder, helbred, generelle økonomiske situation, likviditet mv.

Der er derfor efter udvalgets opfattelse intet belæg for på baggrund af den udskudte skat eller afgift at foretage en reduktion af passiveringen på grund af den såkaldte "rentefri kredit". At der alligevel i de nedennævnte domme er foretaget en reduktion af passiveringen kan bero på, at der er taget hensyn til andre af de ovenfor nævnte forhold.

I de nævnte domme fastslås, dels at der skal tages hensyn til den latente skattebyrde, og dels at passiveringen skal fastsættes skønsmæssigt blandt andet under hensyn til ejerægtefællens alder og økonomiske forhold, hvornår ejerægtefællen må forventes at få udbetalt ordningen og den såkaldte rentefri skattekredit.

Ufr 1989.417 VLD udlagdes nogle indekstrakter til realisationsværdien under hensyn til den pensionsberettigedes alder (40 år) og til, at landsretten ikke mente at kunne tilsidesætte mandens angivelse af, at han for at kunne opfylde sine forpligtigelser over for [hustruen] i forbindelse med delingen af fællesboet, ønskede at ophæve indekstrakterne.

I T:FA 1998.319VLD (FM1998.119) passiveredes med 40 % i forbindelse med værdiansættelsen på en kapitalpension, navnlig under hensyn til ejernes alder, 53 år.

I T:FA 2000.115 ØLD blev den latente skat på en kapitalpension medtaget med 35 % af indeståendet. Østre Landsret fandt ikke grundlag for at tilsidesætte den af skifteretten i Gentofte fastsatte passivering. Der var tale om en 48-årig purser, som havde mulighed for at gå på pension som 55-årig.

Udtalelserne i teorien er meget varierende:

Irene Nørgaard anfører i *Familieret* (2003), s. 547, note 37, at:

"Formentlig må man ofte ved kapitalpensionsopsparinger sætte ordningen til realisationsværdien ("ophævelsesvilkår"), når ejeren af ordningen er relativt ung, og ægtefællerne begge har den marginale skatteprocent på 60, som svarer til den 60 % afgift, der skal betales ved ophævelse i utide. Den anden ægtefælle kan bruge sin likviditetsforbedring (ved ikke at få udlagt en del af pensionsordningen, men tværtimod få penge) til selv at etablere en pensionsordning - med skattemæssigt fradrag for indbetalingerne".

Samtidig påpeges, at der ofte ikke kan blive tale om passivering på ophævelsesvilkår, eftersom det fremstår som overvejende sandsynligt, at pensionsordningen ikke vil blive ophævet i utide, se hertil utrykt VLD af 17. januar 1995 (2. afd. B-0549-93), hvor der blev lagt vægt på afgiften ved ordinær udbetaling. Se også *Linda Nielsen* i *Jur.* 1991, s. 217 ff.

Se tillige *Linda Nielsen* og *Jesper Vorstrup Rasmussen* i *Familieretten* (2001), s. 324-326, og *Linda Nielsen* i *Familieformueretten*, s. 413 samt *Povl Holm-Jørgensen* og *Hellen Thorup* i *Advokaten* 1984, s. 65, *Poul H. Lauridsen* i *Advokaten* 1985.77, *Lennart Lyng Andersen* i *UfR* 1989 B s. 152 ff. og *Forsikringsoplysningens* pjece, s. 16-17, samt *Forsikringsjura*, s. 230, og *Anne Broksø* og *Per Andreasen* i *T:FA* 2001 s. 429-434 og s. 238-239.

Peter Teisen antager i *Advokaten* 2000, s. 60-62, at skattepassiveringen altid skal være på mindst 40 %, da der er 40 % afgift på renterne af afgiftsdelen. Se hertil *Anne Broksø*, som i *Advokaten* 2000, s. 175-177 og 266-267, argumenterer herimod og ønsker at fastholde en mindre skattepassivering under hensyn til den rentefrie skattecredit.

Klaus Grünbaum og *Irene Nørgaard* argumenterer i *Advokaten* 2003, nr. 11, s. 304-306 for, at der ved de omtalte pensionsordninger ikke er tale om nogen rentefri skattecredit, men at forskelle i skatte- og afgiftssatser kan betyde, at en eksisterende ordning - f.eks. en allerede etableret kapitalpension - er mere fordelagtig at udtage end at få udbetalt kontantværdien efter afgift. I *Advokaten* 2004, s. 81-82 tilslutter *Broksø* og *Andreasen* sig principielt synspunktet. Se også *Teisen* i *Advokaten* 2004, s. 145.

Ved ratepension er det usikkert, om det er den pensionsberettigedes nuværende marginalskatteprocent (beskatning ved ophævelse i utide), eller den forventede skatteprocent på udbetalings-tidspunktet, der skal benyttes ved passiveringen under hensyn til, at pensionen til sin tid beskattes som personlig indkomst hos denne. Hvis der er forskel i ægtefællernes marginalskat, opstår tillige det spørgsmål, om der skal tages hensyn til ægtefællens lavere marginalskat. I *Forsikringsoplysningens* pjece s. 19 anføres imod denne løsning, at den er:

"baseret på en bagudrettet betragtning af årsagen til pensionsordningens oprettelse og placering hos den højst beskattede ægtefælle, og at de gældende regler om vurdering m.v. tager sigte på ak-

tivernes objektive værdi på skæringsdatoen, hvorfor hjemlen til at lade forudgående forhold influere på værdiansættelsen kan synes tvivlsom. At indehaveren modsat skulle kunne få ret i at kræve ægtefællens højere marginalskat lagt til grund, er ikke sandsynligt. Det synes således vanskeligt at opstille en klar regel for værdiansættelsen, og der findes ikke nogen retspraksis, der tager stilling hertil".

7.4. Invaliditetsydelse og efterladteydelse

7.4.1. Invaliditetsydelse

Udgangspunktet er, at pensions- og forsikringsrettigheder, der hjemler den berettigede en ydelse i anledning af invaliditet, er en personlig rettighed, der udtages forlods på ægtefælleskiftet. Dette gælder klart ved invalidepension i form af løbende livsbetingede ydelser, men antages også at gælde invalidesummer, i hvert fald i det omfang de kan udsondres fra de øvrige dele af en pensionsordning.

7.4.2. Efterladteydelse til ægtefællen

En række pensionsordninger indeholder ret til efterladteydelse for en efterlevende ægtefælle - typisk benævnt ægtefællepension. Spørgsmålet om, hvad der skal ske med retten til ægtefællepension efter separation eller skilsmisse, er for ordninger, der er led i ansættelsesforhold, reguleret i enkepensionsloven fra 1941. Det er uden betydning for retten til at bevare ægtefællepension trods separation eller skilsmisse, om ægtefællerne har haft fælleseje eller særeje. Om de nærmere regler kan henvises til betænkning 1293/1995 om bevarelse af ret til ægtefællepension efter skilsmisse side 29-39 og 156-181.

7.4.2.1. Enkepensionsloven af 1941 - kollektiv enkepension

Loven omfatter først og fremmest kollektive pensionsordninger som led i ansættelsesforhold med ret til enkepension⁴³. En ordning er kollektiv i lovens forstand, når enkepensionsretten er knyttet til hovedpensionsordningen på en sådan måde, at pensionsbidragenes størrelse er uafhængig af, om den pågældende ansatte er gift eller ugift. Inden for lovens område falder tjenestemandspension, ATP⁴⁴, de fleste pensionskasseordninger samt en del pensionsforsikringsordninger. Uden for falder kapital- og ratepension, individuelle ordninger, ordninger med enke- mandspension, ordninger uden ægtefællepension og private ordninger, herunder pensionsordninger, som på skilsmissetidspunktet er opretholdt uden nogen forbindelse med et ansættelsesforhold⁴⁵.

---

⁴³ Om overlevelsereinter i ansættelsesforhold, jf. enkepensionslovens § 1, stk. 3, se nedenfor under 7.4.2.2.

⁴⁴ Kun ATP-bidrag vedrørende tiden før den 1. januar 2002 er omfattet af enkepensionsloven. ATP-bidrag vedrørende tiden fra den 1. januar 2002 kan ikke anses for at være omfattet af enkepensionsloven, da dødsfaldsydelser, der knytter sig til disse bidrag, har karakter af en gruppelevsum.

⁴⁵ Om sidstnævnte se dog nærmere betænkning 1293/1995 side 161-62.

Når enkepensionsretten bevares efter en skilsmisse i henhold til enkepensionsloven, opstår der ikke noget delingsproblem⁴⁶.

Reglerne i enkepensionsloven gælder kun enker, men ikke enkemænd. Der er dog ofte via vedtægtsbestemmelser i pensionskasser mv. indført tilsvarende regler for enkemænd og for registrerede partnere.

Retten til enkepension berøres ikke af, at ægtefællerne er separeret, jf. enkepensionsloven § 1, stk. 2. Der synes at være enighed om, at fraseparerede enkemænd også bevarer ret til ægtefællepension, med mindre andet er bestemt i pensionsvedtægter mv.

Bevarelse af enkepensionsret efter skilsmisse er betinget af, at ægteskabet har varet i mindst 5 år, og at hustruen efter skilsmissen har ret til bidrag, jf. § 2, stk. 1. Ved tidsbegrænset bidrag bevares enkepensionsretten kun i den periode, hvori bidragspligten varer. Er der f.eks. kun bidragspligt i 5 år fra skilsmissen, bevares enkepensionsretten også kun i 5 år fra skilsmissen. Enkepensionen er således tiltænkt den funktion at skulle afløse en hel eller delvis forsørgelse fra den nu afdøde ægtefælle, hvad enten denne forsørgelse har fundet sted i kraft af en lønindtægt eller en egenpension, og således at den bidragsberettigede ægtefælle kan påregne en forsørgelsesydelse i hele bidragsperioden og kun i denne. Det er ingen betingelse, at der faktisk udredes et bidrag, ligesom det er uden betydning, om bidraget senere ændres i medfør af ægteskabslovens §§ 52 eller 53. Derimod vil en ændring efter ægteskabslovens § 58 og efter aftalelovens § 36 på grund af forholdene ved aftalens indgåelse få konsekvenser for enkepensionsretten.

Spørgsmålet om bevarelse af enkepension har tidligere muligvis haft en vis betydning ved afgørelsen af, om der skulle pålægges tidsbegrænset bidragspligt. Det bemærkes i en kommentar til UfR 1994.677 HD (UfR 1994 B, s. 440-443) af *Jørgen Nørgaard*, at det var Højesterets flertals opfattelse, at retten til enkepension er en funktion af afgørelsen vedrørende bidragspligt - ikke omvendt.

Hvis ægtefællerne har indgået aftale om hustrubidragets størrelse, skal bidragspligten – for at retten til ægtefællepension bevares – være reel, jf. UfR 1988.127 HD og UfR 2001.10 HD, hvor hustrubidrag på henholdsvis 10 kr. og 50 kr. om måneden ikke blev anset for at indebære nogen reel pligt.

---

⁴⁶ Det antages, at der ved 1941-lovens regler om bevarelse af enkepensionsret efter en skilsmisse som udgangspunkt er gjort op med hensynet til den ikke-pensionsberettigede ægtefælle - det vil i disse tilfælde sige hustruen på skilsmissetidspunktet - gennem muligheden for bevarelse af enkepensionsret (hvad enten hun i det konkrete tilfælde bevarer retten eller ej), jf. *Irene Nørgaard* "Familiernet" 2003, side 533 f. Enkepensionslovens betingelse om bidragspligt for at bevare ret til ægtefællepension bevirker dog, at der kun undtagelsesvist i praksis bevares enkepensionsret efter skilsmisse.

Det har siden 1986 været Finansministeriets praksis at notere bevarelse af retten til enkepension, når det aftalte bidrag udgør mindst 400 kr. pr. måned, jf. Administrations- og personaledepartementets cirkulæreskrivelse af 29.02.1988. Beløbet er pr. 1.10. 2000 sat op til 800 kr. månedligt, jf. Personalestyrelsens cirkulæreskrivelse af 14.06.2000 (nu Personalestyrelsens cirkulære af 25.09.2002).

Retten til enkepension bevares, selv om det aftales, at bidragets størrelse skal fastsættes af statsamtet, og at hustruen ikke for tiden ønsker bidrag fastsat - også hvis det aftales, at hustruen kun kan kræve bidrag fastsat i tilfælde af sygdom eller arbejdsløshed, jf. skarrildhusberetningen 1988, s. 9 f. Bidraget kan derimod ikke maksimeres til det til enhver tid gældende minimumsbidrag, jf. T:FA 1999.58. Ifølge skarrildhusberetningen 1985.40 kan der aftales gensidig bidragspligt, men ikke gensidig bidragspligt med aftalt beløb på 500 kr. pr. måned, jf. skarrildhusberetningen 1991.11-12. Det er dog tvivlsomt, om aftaler om gensidig bidragspligt medfører ret til bevarelse af ægtefællepension.

Det er en betingelse for at bevare retten til enkepension, at hustruen ikke har indgået nyt ægteskab, jf. enkepensionsloven § 2, stk. 4. Ophører det ny ægteskab, genindtræder retten til enkepension ikke. Der kan gives afkald på enkepensionsretten, se ØLD af 25/11 1985, omtalt i *Danielsen Ægteskabsloven*, kapitel 4 og 5 med kommentar, 1993, s. 200.

Efterlades flere berettigede ægtefæller, deles ægtefællepensionen mellem dem, dog således at den enkeltes andel mindst skal udgøre 1/3 af enkepensionsretten. Skal enkepensionsretten deles mellem flere end to berettigede, sker en lighedeling.

Den fraskilte hustru kan opnå andel i mandens udtrædelsesgodtgørelse i medfør af enkepensionsloven § 2, stk. 7, men retten er betinget af ret til tidsbegrænset bidragspligt.

I UfR 1974.961 ØLD blev det fastslået, at i tilfælde af mandens udtræden i separationstiden kunne hustruen forlange den af manden nytegnede pensionsforsikring ændret, således at der sikredes hende enkepensionsret af så vidt muligt samme karakter som under den hidtidige pensionsordning. Udbetaling af supplerende engangsydelse anses ikke som udtrædelsesgodtgørelse, jf. T:FA 1999.290 ØLD. Spørgsmålet om, hvordan den fraskilte hustrus retsstilling er, i tilfælde hvor manden efter skilsmisse overgår fra et pensionsområde til et andet, er ikke lovreguleret. Se hertil UfR 1980.948 ØLD, hvor den fraskilte hustrus pensionsret ikke blev anset for tabt ved mandens overførsel af en udtrædelsesgodtgørelse i relation til en tjenestemandspension.

7.4.2.2. Overlevelsrente i ansættelsesforhold

Falder en individuel overlevelsrente inden for enkepensionslovens område, idet den er oprettet og opretholdt i forbindelse med et tjenesteforhold for manden, bevares retten til overlevelsrente ved separation, og der skal ved skilsmisse tages stilling til, om og i hvilket omfang den fraskilte hustru skal bevare retten til overlevelsrenten, jf. enkepensionsloven § 1, stk. 3.

Ifølge ordlyden af enkepensionslovens § 1, stk. 3, skal det ved bevillingen eller dommen bestemmes, hvorvidt forsikringen skal overgå til den fraskilte hustrus "fri rådighed". Dette betyder sædvanligvis, at en del af forsikringen - overlevelsrenten - udskilles til hustruen, der typisk får en selvstændig police i form af en præmiefri forsikring med nedsat pension. Pensionsretten er på de hidtidige vilkår, herunder at det er en betingelse for udbetaling, at manden dør før hustruen. I to utrykte domme fra henholdsvis Østre Landsret af 24. september 1992 og Vestre Landsret af 4. marts 1991⁴⁷ blev det ud fra en konkret vurdering (ægteskabets varighed, hvorunder opsparingen til pensionen var sket, ægtefællernes økonomiske og personlige forhold mv.) besluttet, at forsikringerne skulle overgå til den fraskilte hustrus frie rådighed.

7.4.2.3. Privat overlevelsrente

Er en individuel overlevelsrente tegnet privat, er spørgsmålet om, hvad der skal ske med den efter separation eller skilsmisse, ikke reguleret. En overlevelsrente er en livrente, hvor udbetalingsperioden er knyttet til to begivenheder; den forsikredes død og den forsørgedes død. Almindeligvis er forsikrede og forsikringstager den ene ægtefælle, og forsørgede og begunstigede er den anden ægtefælle.

Overlevelsrenten kan ifølge en enig teori udtages forlods. Der er imidlertid ikke enighed om, for hvem overlevelsrenten er en personlig ret – den forsikrede eller den forsørgede, og spørgsmålet er uafklaret, idet der ikke ses at være retspraksis på området.

Irene Nørgaard antager i *Familieret* (2003) s. 541, at det med betydelig vægt - til støtte for at betragte overlevelsrenten som en personlig ret for den begunstigede ægtefælle - kan anføres, at overlevelsrenten er en livrente betinget af begunstigedes liv. Det er meningen, at begunstigede skal have glæde af den, og forsikringstageren kan aldrig blive berettiget til at modtage de løbende ydelser, idet renten udbetales efter dennes død. Vel kan forsikringstageren, hvis overlevelsrenten udlægges til ham, få glæde af den ved at indsætte en anden begunstiget, men konstruktionen er akavet, fordi den nye begunstigedes ret "hænger på" længden af den tidligere begunstigedes liv. Det anføres derfor, at det forekommer rigtigst at betragte overlevelsrenten som en personlig ret for den begunstigede – dog måske ikke i de tilfælde, hvor overlevelsren-

---

⁴⁷ Afgørelserne er omtalt i *Svend Danielsen, Ægteskabsloven kapitel 4 og 5 med kommentarer*, 1993, s. 197-98.

ten er tegnet sammen med den forsikredes egen livrente på en sådan måde, at forsikrede kan vælge at overflytte reserven fra overlevelserenten til forbedring af sin livrente.

Hos *Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen* anføres tilsvarende i *Familieretten* (2001) s. 306-307, at den begunstigede bør anses som berettiget. Der vil i praksis være tale om en bestemt navngiven ægtefælle.

I *Forsikringsoplysningens* pjece (2003) anføres derimod, at en:

"privattegnet overlevelserente til fordel for en ægtefælle udtages på separations- og skilsmisse-skifte forlods af forsikringstagerægtefællen", men at "deling/udlæg af fripoliceværdien af en privattegnede overlevelserente [kan] ske ved en aftale i overensstemmelse med pensionsbeskatningsloven § 30, stk. 2-4".

7.4.2.4. Begunstigelse i kapital - og ratepensionsordninger

En begunstigelse i en kapitalforsikring, en kapitalpension eller en ratepension vil i almindelighed bortfalde ved separation eller skilsmisse, jf. hertil forsikringsaftalelovens § 105, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 5, stk. 2. Værdien af ordningen indgår i lighedelingen, hvorved ikke-ejeren tilgodeses.

7.5. Blandede pensionsordninger

Pensionsordninger kan indeholde både kapitalpension og rentepension, og pensionsordninger kan tilgodes flere pensionsformål, f.eks. både alderdom og død.

En lang række pensionsordninger består af en blanding af de forskellige pensionstyper, herunder pensioner, der både består af rentepension og sumudbetalinger. I forsikringsselskaberne har sådanne pensionstyper været kendt igennem mange år. Udgangspunktet er, at de enkelte dele af forsikringen udsøndres og behandles hver for sig, således at f.eks. en pensionsforsikring i ansættelsesforhold udtages forlods, mens en kapitalpension i forbindelse hermed indgår i lighedelingen.

Hvad angår obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger, der indeholder kapitalpension, kan kapitalpensionsdelen have en så tæt sammenhæng med den øvrige del af ordningen og være undergivet sådanne klausuleringer om begrænsninger i rådigheden samt om begrænset adgang til genkøb, at dette kan tænkes at medføre, at den blandede obligatoriske arbejdsmarkedspension i sin helhed holdes uden for lighedelingen.

I pensionskasseordninger kan man eksempelvis ofte anvende en mindre del af indbetalingerne til en livsbetinget sumudbetaling, der benævnes som en supplerende engangsydelse. I UfR

1998.719 H tiltrådte Højesteret – i overensstemmelse med det af parterne anførte – at en pensionsordning i PKA, der omfattede en kollektiv arbejdsmarkedspensionsordning med en indbygget éngangssum i sin helhed var undtaget fra at indgå i ligedelingen. Ved afgørelsen T:FA 2000.472 Ø fastslog Østre Landsret, at en livsbetinget supplerende engangsydelse, der måtte anses for mindre betydende i forhold til de løbende livsbetingede ydelser, kunne holdes uden for ligedelingen.

7.6. Ægtefæller med forskellige pensionsordninger

I praksis forekommer en række tilfælde, hvor den ene ægtefælle har en kapital- eller ratepensionsordning, der indgår i ligedelingen, mens den anden ægtefælle har en pensionsordning med løbende livsbetingede ydelser, der kan holdes uden for ligedelingen.

En eventuel ændring af retstilstanden bør ifølge to afgørelser fra Højesteret afvente resultatet af ægtefællepensionsudvalgets arbejde:

Ufr 1998.717 HD: Ved skilsmisse efter 20 års ægteskab havde hustruen en arbejdsgiverbetalt kapitalpension på ca. 350.000 kr. Manden, der var tjenestemandspensionsberettiget, havde en privat kapitalpension på knap 50.000 kr., hvortil kom hans tjenestemandspensionsret gennem ansættelse i politiet. Hustruen blev i landsretten dømt til at anerkende, at hendes kapitalpension, oprettet som led i ansættelsesforhold, skulle indgå i fællesboet. Den omstændighed, at manden kunne udtage sin tjenestemandspension forlods, kunne ikke ud fra rimelighedsbetragtninger føre til et andet resultat. Højesteret tiltrådte, at ”H's kapitalpension efter hidtidig praksis ikke i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, kan holdes uden for fællesboet ved skifte i forbindelse med separation og skilsmisse. Det af Justitsministeriet nu nedsatte ægtefællepensionsudvalg skal blandt andet overveje behovet for en særskilt lovmæssig regulering af pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i forbindelse med separation og skilsmisse. På denne baggrund bør en eventuel ændring af hidtidig praksis afvente resultatet af udvalgets arbejde. Højesteret stadfæster derfor dommen”.

Ufr 1998.719 HD: Manden blev dømt til at anerkende, at to rateforsikringer på ca. 237.000 kr. skulle deles, uanset at hustruen i en pensionskasse havde en pensionsordning på det dobbelte, som ikke skulle deles. Det anføres i landsretsdommen, at der - uanset at det i den konkrete situation forekom mindre rimeligt, at parternes pensionsordninger behandledes forskelligt - ikke var grundlag for at fravige de regler, som ifølge parterne regulerer behandlingen af pensionsordninger, som de foreliggende på fællesboskifter. Højesteret tiltrådte - i overensstemmelse med det af parterne anførte - at det efter hidtidig praksis er således, ”at H's pensionsordning i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, holdes uden for fællesboet ved skifte i forbindelse med separation og skilsmisse, medens dette ikke er tilfældet for så vidt angår M's pensionsforsikring. Det af Justitsministeriet nu nedsatte ægtefællepensionsudvalg skal blandt andet overveje behovet for en særskilt lovmæssig regulering af pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i forbindelse med separation og skilsmisse. På denne baggrund bør en eventuel ændring af hidtidig praksis afvente resultatet af udvalgets arbejde. Højesteret stadfæster herefter dommen”.

7.7. Vederlagskrav, urimeligt-ringe reglen og skævdeling

Når en ægtefælle under ægteskabet oparbejder en pensionsret, der kan udtages forlods på et separations- eller skilsmissekifte, kan den anden ægtefælle i visse tilfælde have et krav, fordi der er anvendt fællesejemidler til at etablere ordningen, eller fordi den anden ægtefælle ellers ved separationen eller skilsmissen vil blive stillet urimeligt ringe.

7.7.1. Vederlagskrav

Vederlagskrav tilkommer efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, en ægtefælle:

"§ 23, stk. 2. Såfremt den anden ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af sit særeje eller af sådanne rettigheder, som nævnt i § 15, stk. 2 ...".

Heraf følger, at den anden ægtefælle kan have et vederlagskrav, hvis ejerægtefællen kan udtage en pensionsordning forlods i medfør af retsvirkningsloven § 15, stk. 2, og hvis ejerægtefællen har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af pensionsordningen.

Der er tale om en regel, som har til formål at sikre en rimelig balance mellem, hvad der er fælleseje, og hvad der kan holdes uden for bodelingen som særeje eller som personlige rettigheder.

Efter ordlyden i § 23, stk. 2, kan enhver forbedring af personlige rettigheder med fællesbo-midler udløse vederlagskrav, men retspraksis og teori har fortolket bestemmelsen indskrænkende. Praksis på området er beskeden, men de nyeste domme - ikke mindst UfR 1998.719 HD - har afvist vederlagskrav ved "rimelige" pensionsindbetalinger. Indbetalinger i form af større engangsindskud på private livrenter har hidtil givet anledning til vederlagskrav, jf. UfR 1932.1127 ØLD, og UfR 1944.368 ØLD, hvor indbetalingerne imidlertid ikke kan karakteriseres som "rimelige".

I **UfR 1932.1127 ØLD** statueredes vederlagskrav. Efter et 20-årigt ægteskab forlod manden ægtefællen, idet han tog alle aktiver med sig. 13 år senere købte han, efter at hustruen havde taget skridt til at få skilsmisse og fællesboet delt, en årlig livrente på 6.000 kr. for et indskud på ca. 51.000 kr. Han blev dømt til ved hjælp af livrentens tilbagekøbsværdi at tilsvare hustruen halvdel af indskuddet.

I **UfR 1944.368 ØLD** statueredes vederlagskrav i en situation, hvor det i separationsvilkårene hed, at fællesboet kun bestod af indbo. Manden havde imidlertid tre år forinden for et indfriet pantebrev købt en livrente på 725 kr. årligt. Han blev tilpligtet at yde hustruen et vederlag på halvdel af policens genkøbsværdi (Der havde været udbetaling fra livrenten i tre år, da parterne blev separeret).

I **ØLD af 22. april 1986** (10.441/85) fik manden et år før separationen i forbindelse med sin afskedigelse tilsagn om udbetaling af fratrædelsesgodtgørelse. Godtgørelsesbeløbet blev i det væsentligste anvendt til køb af en livsvarig livrente for manden. Hustruen fik medhold i, at godtgørelsesbeløbet var indgået under formuefællesskabets ligedelingsnorm. I forbindelse med bodelingen nedlagde hun påstand om tilkendelse af et vederlagskrav for det til tegning af livrenten indbetalte beløb med fradrag af særlig indkomstskat. Heri fik hun medhold, idet et vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 2, ikke er betinget af misbrug eller illoyalitet.

I **UfR 1993.102 VLD** er vederlag afvist i en sag, hvor manden på frivillig basis havde fortsat en pensionsordning, der i hans tidligere ansættelse var obligatorisk for ham. Hustruen havde været lærer og havde derfor ret til tjenestemandspension. Mandens indbetalinger på ca. 1.400 kr. månedlig (netto ca. 560 kr. månedlig efter skattebesparelse) blev anset beskedne i forhold til parternes indtægter, og pensionsrettens fortsættelse rimelig under hensyn til det om parternes økonomiske forhold oplyste. Vederlagskrav blev derfor afvist.

I **UfR 1998.719 HD** nedlagde manden påstand om vederlagskrav på 40.000 kr. svarende til hustruens nettoindbetalinger under et 10-årigt ægteskab til Pensionskassen for Lægeseekretærer. Da

hustruens pensionsordning var et tvungent led i hendes ansættelse, og efter det oplyste om ordningens indhold og parternes forhold måtte anses for rimelig, fandt skifteretten i Haderslev ikke, at der var grundlag for vederlagskrav. Vestre Landsret og Højesteret stadfæstede afgørelsen.

I afgørelsen **T:FA 2000.415 V** (omtalt ovenfor i pkt. 7.2.2) blev vederlagskrav også afvist, idet indbetalingerne på nogle livrenter fandtes at være rimelige i forhold til ægtefællernes daværende økonomiske forhold, samt ægtefællernes indtægts- og formueforhold på separationstidspunktet.

I **UfR 2000.937 VLD** blev H ikke tillagt noget vederlagskrav i et tilfælde, hvor M, der på tidspunktet for skiftet var 78 år, i årene 1977-1982 havde indbetalt i alt 575.000 kr. brutto (230.000 kr. netto) som engangsindskud på livrenter, som ifølge parternes enighed ikke skulle deles. Parterne blev skilt i 1996. Livrenterne gav i 1994 et afkast på knap 273.000 kr. Skifteretten i Silkeborg tilkendte H et vederlagskrav på 300.000 kr. Flertallet i Vestre Landsret fandt imidlertid ikke grundlag for at tillægge H noget vederlagskrav. Der blev taget hensyn til, at indbetalingerne i forhold til mandens indtægt og formueforhold i det væsentlige havde haft en rimelig størrelse og til, at hustruen fra 1987 og indtil samlivsophævelsen i 1995 havde nydt godt af udbetalingerne fra livrenterne, der måtte antages at have været ikke ubetydelige. En dissenterende dommer stemte for at tilkende hustruen 200.000 kr.

På baggrund af **UfR 1998.719 HD** må det antages, at det ikke er afgørende, at der kun er anvendt løbende indtægter til etablering af en pensionsordning, der udtages forlods, idet vederlagskravet i denne sag i så fald kunne være afvist allerede med henvisning til, at pensionsindbetalingerne var afholdt af løbende indtægter. Pensionsordningen var en obligatorisk ordning i PKA. Se også *Irene Nørgaard* i Formueordningen mellem ægtefæller, særlig efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 (2001), s. 376-377 med henvisninger.

Også spørgsmålet om størrelsen af vederlagskravet er genstand for tvivl. Det har været anført, at vederlagskravet bør kunne fastsættes skønsmæssigt, kunne indeksreguleres m.v.

Se hertil *Christian Trønning*, som i **UfR 1988 B**, s. 93, udtaler sig skeptisk over for indeksregulering, ligesom *Irene Nørgaard* i *Familieret* (2003), s. 433, afviser en indeksering, da en sådan mekanisk regulering hverken har støtte i bestemmelsens ordlyd, i trykt domspraksis eller i motiverne, ligesom praktiske vanskeligheder taler mod indeksregulering. I *Familieret* (1996) anfører *Noe Munck*, s. 392, at manglende pristals- og genstandsregulering ofte vil føre til resultater, der ikke synes forenelige med 1918-udkastets grundlæggende intentioner om at oprette den rette balance mellem særeje og fælleseje. *Noe Munck og Finn Taksøe-Jensen* anfører desuden i *Særeje* (1996), s. 97-98, at motiverne giver tilstrækkelig dækning til at fastslå, at vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, kan genstandsreguleres, ligesom motiverne giver dækning for, at der kan foretages en skønsmæssig værdiregulering. *Irene Nørgaard* anfører i *Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særejereformen i 1990* (2001), s. 377-387, at der ved fastsættelsen af et vederlagskrav skal ske en samlet skønsmæssig bedømmelse med udgangspunkt i de anvendte beløb mv. *Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen* henviser i *Familieretten* (2001), s. 335, til, at motiverne åbner mulighed for en mere skønsmæssig fastsættelse, idet man udtrykkeligt har henvist til, at beregningen burde overlades til praksis.

Se endvidere *Spleth*, som i UfR 1980 B, s. 313-316, anfører, at vederlaget ikke mekanisk kan sættes til det beløb, der er udlagt af fællesbomidler, men at der bør kunne ske en indeksregulering, således at vederlaget har den samme købekraft, som i sin tid blev udlagt af fællesboet. Se endelig *Danielsen og Hornslet* som i Kommentaren til Retsvirkningsloven (1986), s. 102, anfører, at meget taler for en indeksering, men at der ikke foreligger retspraksis til belysning af problemet.

I UfR 1998.505 VLD (der dog ikke vedrørte pension) blev et vederlagskrav nedsat skønsmæssigt med den begrundelse, at en ejendom var faldet i værdi, og en indeksregulering blev afvist.

Hvis en pensionsordning, der skulle indgå i ligedelingen er blevet konverteret til en ordning, der ikke skal deles, må dette kunne give anledning til vederlagskrav.

I det omfang vederlagskrav ved pensionsordninger overhovedet fastsættes, må det antages, at de kan fastsættes skønsmæssigt.

7.7.2. Urimeligt ringe reglen

Hvis den ene af ægtefællerne har pensionsrettigheder, som ikke indgår i bodelingen, har den anden ægtefælle mulighed for i medfør af ægteskabslovens § 56 at opnå en vis kompensation. Betingelsen er, at ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt i særlig grad taler derfor, og beløbet skal ydes for at sikre, at ægtefællen uden pensionsrettigheder ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmis- sen.

I retspraksis om særeje lægges vægt på, om den ene ægtefælle har medvirket til at skabe, forøge eller forbedre den anden ægtefælles midler, som kan holdes uden for bodelingen. Anvendelsen af bestemmelsen forudsætter, at der er væsentlig forskel på de beløb, ægtefællerne hver for sig kan holde uden for bodelingen. Reglen har ikke i trykt praksis været anvendt i forbindelse med en ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder, men i takt med de stigende værdier, som pensionsordninger relativt repræsenterer på ægtefælleskifte, må det forventes, at reglen kan få stigende betydning. Derimod er reglen i en dom fra 1998 (T:FA1998.116VLD) blevet anvendt på en kapitaliseret arbejdsskadeerstatning på godt ½ million, som kunne udtages forlods efter retsvirkningslovens § 15, stk. 2. Hustruen, der var 55 år og på sygedagpenge, blev tilkendt 50.000 kr. i medfør af ægteskabsloven § 56.

7.7.3. Skævdeling

Der kan i medfør af fællesboskiftelovens § 69 a ske skævdeling af fællesboet i stedet for ligedeling, hvis ligedeling vil være åbenbart urimelig, navnlig hvor ægteskabet har været kortvarigt

og uden økonomisk fællesskab af betydning. Skævdeling kommer næppe på tale, når ægteskabet har varet op mod 5 år eller mere.

7.8. Særeje og aftaler

En pensionsordning kan gøres til særeje ved ægtepagt. Det kan gælde såvel privatpension som pension oprettet som led i ansættelsesforhold. I så fald indgår pensionen naturligvis ikke i ligestillingen ved separation og skilsmisse.

7.8.1. Forhåndsftale om forlods udtagelse - særeje

7.8.1.1. Specifikation

I praksis giver det såkaldte specificationskrav anledning til problemer i relation til særejebestemmelser om pensionsrettigheder, hvortil der indbetales beløb *efter* ægtepagtens oprettelse. Specificationskravet fremgår ikke af loven, men følger af, at det skal kunne afgøres, hvad der er aftalt som særeje. Manglende specifikation vil kunne medføre, at særejebestemmelsen er uvirksom, og at ægtepagten kan afvises fra tinglysning i personbogen.

Tilstrækkelig specifikation kan ske ved henvisning til erhvervestidspunktet, erhvervesmåden eller artsbetegnelser, men dog ikke således, at det overlades til ejerægtefællen vilkårligt at forøge særejets omfang, f.eks. "mine til enhver tid værende pensionsrettigheder".

I **UFR 1997.948 VLD** oprettede parterne under ægteskabet en ægtepagt, hvori det bl.a. var bestemt, at indestående på konti i pengeinstitut, forsikringselskab mv., fremtidig skulle tilhøre hustruen som skilsmissesæreje. Denne bestemmelse blev afvist fra tinglysning på grund af utilstrækkelig individualisering .

For så vidt angår kapital- og ratepensionskonti anser Bil- og Personbogen sådanne konti for tilstrækkeligt individualiserede, såfremt det aftales, at særejet også omfatter fremtidige årlige indskud, der maksimalt kan udgøre det skattefradragsberettigede beløb ifølge lovgivningen herom.

I **T:FA 1998.1 VLD** oprettede ægtefællerne en ægtepagt, hvorefter de kapital- og ratepensionskonti, manden ejede, skulle være hans skilsmissesæreje. Pensionskontiene var angivet med konto- og depotnumre. Vestre Landsret tiltrådte, at ægtepagtens bestemmelse herom blev afvist fra tinglysning, da formuleringen indebar mulighed for, at manden vilkårligt kunne forøge særejets omfang.

I **T:FA 1998.7 VLD** oprettede parterne en ægtepagt, hvorefter hustruens kapitalpension i Danske Andelskassers Bank kontonummer ... skulle være hendes fuldstændige særeje. Ægtepagten blev afvist for så vidt angik kapitalpensionskontoen, idet der var tale om fremtidig erhvervelse med mulighed for, at hustruen kunne forøge særejet. Vestre Landsret stadfæstede afgørelsen, da bestemmelserne indebar mulighed for, at hustruen vilkårligt kunne forøge sit særeje.

I **T:FA 2001.387 VLK** oprettede parterne en ægtepagt, hvorefter "parternes respektive pensionsordninger – herunder samtlige kapitalpensioner – [skulle være] skilsmissesæreje". Ægtepagten omfattede foruden eksisterende pensionsordninger også pensionsordninger, der under ægte-

skabet måtte blive oprettet af ægtefællerne. Aftalen indeholdt en øvre grænse, således at skilsmis-sesæret alene omfattede pensionsordninger indtil 15 mio. kr. for hver af parterne. Ægtepagten blev afvist fra Bil- og Personbogen under henvisning til manglende individualisering af pensions-ordningerne. Afvisningen blev stadfæstet af landsretten under henvisning til, at ægtepagten gav ægtefællerne mulighed for vilkårligt at forøge særet på bekostning af fællesejet.

I **FM 2001.150 VLK** havde ægtefællerne i en ægtepagt bestemt, at samtlige kapital- og ra- tepensionsordninger skulle være skilsmis-sesæreje. Ægtepagten indeholdt desuden bestemmelser om, hvilke pensioner der var ved ægtepagtens oprettelse. Ægtepagten blev afvist fra tinglysning, da den på tilfældig måde åbnede mulighed for at overføre midler fra fælleseje til særeje ved senere etablering af andre pensionsordninger.

Irene Nørgaard har gennemgået praksis i Formueordninger mellem ægtefæller efter gen- nemførelsen af særejereformen i 1990 (2001) side 123-126 og side 136-142, og konkluderer, at praksis er uhensigtsmæssig, og at problemerne ved at bestemme særeje for eksisterende pensi- onsordninger bør løses ved hjælp af vederlagskravsreglen i retsvirkningsloven § 23, stk. 2.

Det er yderst tvivlsomt, om det i et ægteskab med særeje kan aftales, at de første f.eks. 350.000 kr. af en pensionsordning skal være fælleseje, og beløbet kan i hvert fald ikke pristalsreguleres.

I **UfR 1998.1674 HD** havde ægtefællerne i en ægtepagt bl.a. bestemt, at der i ægteskabet skulle være fuldstændigt særeje, men dog således, at 20 mio. kr. af tilbagekøbsværdien af mandens livs- forsikringspolicer skulle være fælleseje. I et tillæg til ægtepagten var det aftalt, at sumfællesejet skulle pristalsreguleres med virkning fra ægtepagtens oprettelse. Parterne blev separeret 3 år efter ægtepagten og 1 år efter ægtepagtstillægget. Manden udbetalte 10 mio. kr. til hustruen, som kræ- vede yderligere 1,1 mio. kr. som pristalsregulering. Højesteret udtalte, at en aftale om en individu- el formueordning må have sikker hjemmel i retsvirkningsloven § 28. Da hverken ordlyden af rets- virkningsloven § 28, stk. 2, eller bestemmelsens forarbejder gav et tilstrækkeligt sikkert grundlag for at antage, at ægtepagtstillægget var en gyldig aftale mellem parterne og med bemærkning om, at gyldigheden af ægtepagten ikke var til pådømmelse, tog højesteret herefter mandens frifindel- sespåstand til følge.

Der kan formentlig tinglyses en bestemmelse om, at f.eks. 12% af lønnen skal anvendes til pen- sion, som gøres til særeje, idet fremtidige indtægter kan gøres til særeje. Se hertil *Irene Nør- gaard*, Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 (2001) side 139, note 128 med henvisninger.

7.8.1.2. Særejereformer

Når pensioner gøres til særeje, kan det gøres på forskellige måder. Ved skilsmis-sesæreje er pensionerne særeje ved separation og skilsmisse, men indgår i fællesboet ved ægtefællens død. Ved fuldstændigt særeje er pensionerne særeje både i tilfælde af separation og skilsmisse og i tilfælde af ægtefællens død. Pensionen kan også gøres til delvis særeje, således at kun en brøk- del af pensionen er særeje - skilsmis-sesæreje eller fuldstændigt særeje. Særejebestemmelser kan tidsbegrænses, og de kan betinges af, at ægtefællerne dør i en bestemt rækkefølge. Det kan også bestemmes, at kun længstlevendes pensionsordninger er særeje. Indtægter af og surrogater for særeje er særeje, medmindre andet er bestemt. De forskellige begrænsede særejebestemmelser kan kombineres.

7.8.1.3. Særejefastsættelse

Særejet kan som nævnt aftales ved ægtepagt, der oprettes i overensstemmelse med retsvirkningsloven § 28 og tinglyses. Særejet kan også være fastsat i et testamente, hvor det bl.a. kan præciseres, om en særejeklausul foruden arv også skal gælde livs- og ulykkesforsikringssummer samt udbetaling fra kapital- og ratepensionskonti mv. Særeje kan ved forsikringsordninger fastsættes ved overholdelse af formkravene i forsikringsaftalelovens § 103, og for pensionsopsparing i pengeinstitut ved overholdelse af reglen i § 3 i lov om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter.

7.8.2. Forhåndsftale om deling

Ægtefæller kan undertiden ønske at indgå en forhåndsftale om, at en given pensionsrettighed skal indgå i ligedeling ved separation og skilsmisse, selvom retstilstanden er, at den kan udtales forlods. Sådanne aftaler er dog næppe gyldige. Se hertil *Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen*, Familieretten (2001), s. 182 ff. og *Irene Nørsgaard*, Formueordningen mellem ægtefæller, særlig efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 (2001), side 240 og 244.

Kapitel 8

Værdiansættelse og deling af pensioner

8.1. Indledning

Der er tre hovedspørgsmål i relation til værdiansættelse og deling af en pensionsordning i forbindelse med separation eller skilsmisse mellem ægtefæller:

- Kan værdien af ordningen opgøres på en relevant måde ?
- Hvordan foretages i givet fald sammenligning mellem ordninger ?
- Kan en opgjort værdi udskilles og eventuelt overføres?

Der skelnes i det følgende mellem, om pensionsordningen er etableret i et pengeinstitut, i et livs- og pensionsforsikringsselskab eller i en pensionskasse, eller om det er en tjenestemandspension fra stat eller kommune.

Kapitlet indeholder en teknisk beskrivelse af muligheder for værdiansættelse, sammenligning og deling af pensioner.

8.2. Værdiansættelse

8.2.1. Pensionsordning i et pengeinstitut

Da der i pengeinstitutter er tale om opsparingsordninger uden forsikringselement, volder værdiansættelsen ikke særlige problemer. Opsparingen inkl. forrentning indtil separationen eller skilsmissen opgøres efter gældende ret med henblik på at indgå i bodelingen. Der kan herefter ske udlodning af dele af opsparingen til den anden ægtefælle i medfør af pensionsbeskatningslovens § 30. Der har i praksis været usikkerhed med hensyn til beregningen af latent skattebyrde⁴⁸.

8.2.2. Pensionsordning i et livs- og pensionsforsikringsselskab eller i en pensionskasse

Der skelnes i det følgende mellem pensioner, der kun kommer til udbetaling i visse situationer - som f.eks. livsbetinget alderspension - og pensioner, der som hovedregel altid kommer til udbetaling - som f.eks. traditionelle kapital- eller ratepensioner.

---

⁴⁸ Jf. nærmere kap. 7, pkt. 3.4.1.

8.2.2.1. Kapital- og rateforsikringer

Disse pensionstyper giver ikke anledning til særlige problemer i relation til værdiansættelse, idet der her er tale om opsparingsordninger, der som hovedregel altid kommer til udbetaling. Som nævnt under 8.2.1. opgøres opsparingen inkl. forrentning indtil separationen eller skilsmissen. Der kan herefter ske udlodning af dele af opsparingen til den anden ægtefælle i medfør af pensionsbeskatningslovens § 30.

8.2.2.2. Livsbetingede ordninger

Værdiansættelsen af de livsbetingede ordninger vanskeliggøres umiddelbart af, at udbetalingen er knyttet til den pensionsberettigedes fortsatte liv. En livsbetinget alderspension giver normalt⁴⁹ ret til en løbende livsbetinget ydelse fra en vis alder, i dag typisk 60-65 år. En pensionstager har krav på de ydelser, som livs- og pensionsforsikringsselskabet eller pensionskassen (i det følgende benævnt pensionsinstituttet) har lovet vedkommende. Udbetaling af ydelserne er betinget af, at visse begivenheder indtræffer, f.eks. opnåelse af pensionsalder, indtrædelse af invaliditet eller død. Størrelsen af ydelserne beregnes ud fra de allerede indbetalte præmier samt de præmier, der er aftalt indbetalt i fremtiden og afhænger af den forsikringsrisiko, som pensionstageren udgør. I en stor obligatorisk arbejdsmarkedspensionsordning vil det typisk alene være pensionstagerens alder, der betyder noget for vurderingen af risikoen, idet de risici, der knytter sig til medlemmernes forskellige helbredsforhold, vil blive udlignet statistisk. I en individuel ordning spiller den enkeltes helbredsforhold ind på en mere direkte måde.

Ved beregningen af størrelsen af den løbende livsbetingede pension (og de hertil hensatte beløb) - en såkaldt aktuarmæssig beregning - lægges en gennemsnitsrestlevetid til grund, idet man ikke har kendskab til den enkelte pensionstagers fremtidige livsforløb. De, der ikke får brug for deres forsikring, eller kun får brug for den i et mindre omfang, betaler til dem, der får brug for forsikringen i et større omfang. Det er netop forsikringsopsparingens væsen i modsætning til bankbogen. Værdien for den enkelte person af pensionsretten kan derfor efterfølgende vise sig større eller mindre, alt efter hvor længe den pågældende lever, på samme måde som brandforsikringspræmien er "tabt" for dem, hvis hus ikke brænder.

Til opfyldelse af pensionstagerens krav har forsikringsselskabet på ethvert tidspunkt hensat et beløb svarende til den pensionsret, som den enkelte har optjent eller "sparet sammen til". De aktiver i selskabet, som dækker hensættelsen, tilhører imidlertid ikke pensionstageren men selskabet.

---

⁴⁹ Der kan i livsforsikringsselskaber indgås aftale om, at også kapitalpensioner er livsbetingede, dvs. de kommer ikke til udbetaling, hvis pensionstageren dør inden det aftalte udbetalingstidspunkt. Forsikring & Pension har dog oplyst, at dette sjældent forekommer.

Hensættelsen, som ofte også kaldes depotet, opbygges normalt ved, at:

- den del af pensionstagerens løbende præmieindbetalinger, som ikke anvendes løbende til dækning af ordningens rene risikoydelser, såsom f.eks. invalide-, børne- og ægtefællelydelser, samt administration, "spares op" til dækning af de fremtidige livsbetingede udbetalinger,
- de midler, der frigøres, når pensionstagere dør uden at opnå ret til udbetalinger, overføres til de tilbageværende pensionstagere (den såkaldte dødelighedsarv),
- de opsparede midler forrentes løbende.

Der foretages således i praksis på baggrund af et forudsat gennemsnitligt livsforløb for den pensionsberettigede en aktuarmæssig værdiansættelse baseret på forsikringsmatematisk viden, som forsikringsselskaberne i henhold til tilsynslovgivningen skal besidde for bl.a. at kunne opgøre deres forpligtelser. Denne værdi kaldes som nævnt ofte depotværdien og udtrykker størrelsen af selskabets hensættelser. Depotværdien fremgår bl.a. af livsforsikringsselskabernes forsikringsoversigter til pensionstagerne og er udgangspunkt for fastlæggelse af genkøbsværdien og den værdi, der kan medtages til en ny pensionsordning i tilfælde af jobskifte, se nedenfor.

Genkøbsværdier er de beløb, pensionstagere under særlige betingelser kan få med sig, hvis de pågældende forlader ordningen i "utide". Forskellen mellem genkøbsværdien og ordningens depotværdi er typisk et fradrag for de endnu ikke dækkede omkostninger, som forsikringsselskabet havde i forbindelse med etableringen af forsikringen. Genkøbsværdien svarer således i princippet til depotværdien efter dette fradrag. Endvidere kan der være et såkaldt kursværn, der begrænser størrelsen af genkøbsværdien i tilfælde af faldende kurser på selskabets aktiver. Selv om vilkårene i en ordning fører til, at genkøb ikke kan finde sted, vil en genkøbsværdi dog altid kunne beregnes aktuarmæssigt.

Ved obligatoriske pensionsordninger med løbende udbetalinger har pensionstageren i forbindelse med jobskifte under visse betingelser en lovbestemt ret til at overføre depotværdien til et andet selskab. Lovbestemmelsen er udmøntet i et regelsæt, som alle selskaber som minimum skal opfylde. Herudover findes der en såkaldt jobskifteaftale, som forsikringsselskaberne og pensionskasserne har indgået indbyrdes. Herved er retten til at overføre de aktuarmæssigt beregnede depotværdier blevet udvidet til at gælde pensionsordninger uden løbende udbetalinger samt visse frivillige aftaler.

Det fremgår af det nævnte regelsæt, at det afgivende selskab ved overførsel af pensionsmidler har pligt til at overføre hensættelsen inkl. tilskrevet bonus beregnet på det tekniske grundlag, jf. § 20, stk. 1, i lov om finansiel virksomhed og § 13 i lov om tilsyn med firmapensionskasser.

En anden situation, der også nødvendiggør en værdiansættelse af pensionsordninger, forekommer i forbindelse med efterløn, jf. lov om arbejdsløshedsforsikring § 74 i⁵⁰. Et medlems pensionsordninger medfører fradrag i efterløn for alle ordninger omfattet af pensionsbeskatningslovens afsnit I med undtagelse af pensioner fra Arbejdsmarkedets Tillægspension, invalidepensioner samt pensioner til efterlevende ægtefæller eller børn. Efter § 74 i, stk. 3, skal et medlem have opgjort værdien af alle sine pensionsordninger på tidspunktet umiddelbart før det 60. år. Efter § 74 i, stk. 4, har pengeinstitutter, livsforsikringselskaber og pensionskasser m.v. samt offentlige myndigheder, der forvalter pensionsordninger, pligt til at foretage indberetninger til Told- og Skattestyrelsen. For pensionsordninger med løbende livsvarige udbetalinger indberettes en beregnet årlig livsvarig ydelse ved udbetaling fra det 60. år, og for disse ordninger benyttes 80 % af værdien af dette pensionstilsagn som grundlag for fradraget i efterlønnen⁵¹.

En aktuarmæssig opgørelse af værdien af den enkelte pensionsberettigedes pension foretages med andre ord i adskillige situationer i praksis og udgør ikke noget teknisk problem. Som nævnt ovenfor er dette beløb udtryk for en gennemsnitsbetragtning, da det ikke kan udtrykke den ”korrekte” værdi af pensionen for den konkrete pensionstager, idet værdien ikke knytter sig til pensionstagerens konkrete helbredssituation og fremtidige livsforløb, subjektive pensionsbeskatning, efterlønsmulighed m.v., men er en heraf uafhængig aktuarmæssig gennemsnitsberegning.

8.2.3. Tjenestemandspension

Tjenestemandspension adskiller sig fra de øvrige pensionsformer ved at være en lovreguleret tilsagnsordning, hvortil staten⁵² ikke foretager nogen hensættelse svarende til den pensionsret, som tjenestemændene har optjent. Alderspensionens størrelse bestemmes af optjent pensionsalder, opnået pensionsgivende løn (skalatrín) på pensioneringstidspunktet og tjenstemændens alder på pensioneringstidspunktet.

Pensionsalderen er tjenestemandens ansættelsestid fra det 25. år og kan højst udgøre 37 år. For hvert pensionsalderår optjenes ret til en procentdel af den pensionsgivende løn på pensioneringstidspunktet. Den højeste pension udgør 57 % af den pensionsgivende løn. De enkelte pensionsalderår indgår i beregningsprocenten, således at 1.-16. pensionsalderår indgår med hver 1,75 procentpoint, 17.-32. pensionsalderår indgår med hver 1,5 procentpoint, og 33.-37. pensionsalderår indgår med hver 1 procentpoint. Der gives ret til løbende livsvarig alderspension, ægtefællepension, og invalidepension samt tidsbegrænset børnepension. Invalidepension (sva-

---

⁵⁰ Lovbekendtgørelse nr. 592 af 14. juli 1999.

⁵¹ For alle øvrige pensionsordninger indberettes depotet ved det 60. år, og den årlige ydelse opgøres som 5 % af depotet.

⁵² Ud over statstjenestemænd findes der ansatte med tjenestemandspensioner i kommuner og amtskommuner, ved en række selvejende institutioner og på visse overenskomstområder i forsvaret.

gelighedspension) er teknisk set livsvarig på tjenstemandsområdet, hvorved invalidepensionen efter det normale pensioneringstidspunkt fungerer som en alderspension.

Alderspension kan tidligst komme til udbetaling ved det 60. år og bliver reduceret med et førtidspensionsfradrag, hvis den kommer til udbetaling i alderen 60-64 år.

Hvis tjenstemanden fratræder sin stilling uden at være berettiget til aktuel pension (f.eks. ved stillingsskift) og har opnået mindst 3 års pensionsalder, har han ret til en opsat pension beregnet på grundlag af det opnåede skalatrin og den optjente pensionsalder på fratrædelsestidspunktet.

I stedet for en opsat pension kan tjenstemanden vælge at få en fratrædelsesgodtgørelse, der skal indbetales på en pensionsordning i et nyt ansættelsesforhold. Den nye pensionsordning skal opfylde særlige krav med hensyn til ydelsessammensætning, tilbagekøb og overflytning til anden pensionsordning. Fratrædelsesgodtgørelsen beregnes aktuarmæssigt på grundlag af den beregnede opsatte pension på fratrædelsestidspunktet.

Da der ikke opspares kapital, sker der heller ingen forrentning af en sådan, der kan danne grundlag for regulering af pensionen. Den reguleres i stedet i takt med reguleringen af tjenstemandslønninger, der aftales mellem finansministeren og tjenstemandsorganisationerne. Pr. 1. april 2005 er pensionen ekstraordinært reguleret med 1 pct. ud over lønreguleringen.

Med det forbehold, at fratrædelsesgodtgørelsen ikke er udtryk for værdien af pensionen for en konkret tjenstemand, idet den ikke knytter sig til tjenstemandens konkrete helbredssituation, fremtidige livsforløb, subjektive pensionsbeskatning mv., men er en heraf uafhængig aktuarmæssig beregning, kan den ud fra gennemsnitsbetragtninger anses som et efter særlige regler beregnet udtryk for ordningens værdi, der kan anvendes til pensionsammenligning mv.

8.3. Sammenligning af pensionsværdier

I praksis foretages der som nævnt ovenfor en løbende aktuarmæssig opgørelse af den enkelte pensions værdi, hvad enten der er tale om en løbende livsbetinget pension (rentepension), kapitalpension eller ratepension. For løbende livsbetingede rentepensioner sker det som beskrevet ovenfor, når sammenhængen mellem præmier og forsikringsydelser skal fastlægges, når genkøbsværdier skal beregnes, når der skal overføres midler fra et selskab til et andet på grund af en pensionstagers jobskifte, eller når selskabets regnskabsmæssige forpligtelser skal opgøres.

Aktuarmæssige sammenligninger mellem værdier af forskellige pensioner foretages også i praksis, f.eks. i forbindelse med udarbejdelse af valgmuligheder for den enkelte mellem de forskellige pensionstyper, og i forbindelse med omberegning fra en kapitalpension til en ratepension eller rentepension.

En sådan aktuarmæssig sammenligning af værdierne af forskellige pensioner udgør således ikke noget teknisk problem, men er på grund af sin statistiske natur ikke uden videre et éntydigt grundlag for en sammenligning af to konkrete ægtefællers pensioner, der som udgangspunkt må knytte sig til ægtefællernes helbred mv., jf. ovenfor under pkt. 8.2.2.2.

8.4. Overførsel af en andel af den opgjorte værdi

Når værdien af en pensionsordning er opgjort, og der er foretaget pensionsammenligning, vil der kunne opstå spørgsmål om, hvorledes en eventuel overførsel af en andel af pensionsretigheden til den anden ægtefælle kan ske i praksis. I den forbindelse vil der være hensyn at tage til begge ægtefæller og til pensionsudbyderen, herunder de øvrige pensionstagere i pensionsordningen.

8.4.1. Overførsel af en andel af kapital- og ratepensioner

Overførsel af en andel af en pensionsordning sker i vid udstrækning allerede i dag, når det gælder private kapital- og ratepensioner. Tilsvarende gælder nogle kapital- og ratepensioner oprettet som led i et ansættelsesforhold. I denne forbindelse giver skattelovgivningen adgang til udlodning efter tre modeller, som indeholder mulighed for, dels udlodning med respekt af udbetalingsvilkårene, dels udlodning på den anden ægtefælles egne vilkår. Se hertil pensionsbeskatningslovens § 30 og nærmere kapitel 4 (pensionstyperne).

En opgørelse, der kun skal medtage dele af pensionsordningen, f.eks. kun den del, der stammer fra indbetalinger mv. under ægteskabet, vil blive mere kompliceret, idet en nøjagtig beregning fordrer oplysninger om indbetalinger mv. for de enkelte år. En skønsmæssig fordeling vil dog normalt kunne foretages på et rimeligt grundlag.

8.4.2. Overførsel af en andel af løbende livsbetingede ydelser

I det følgende ses på, hvilke særlige problemer der er knyttet til en eventuel tilsvarende overførsel med hensyn til løbende livsbetingede ydelser (rentepensioner).

Rentepensionsordninger består typisk af opsparing til alderdommen, kombineret med risikoydelser, som f.eks. invalide-, børne- og ægtefælleydelser. De hensættelser, der eventuelt løbende foretages til risikoydelser, er primært af teknisk art og kan isoleret set være såvel negative som positive. I mange situationer vil hensættelsen til risikoydelser være af relativt underordnet betydning i forhold til hensættelsen til alderspensionen (depotet), og det vil derfor være naturligt i forbindelse med værdiansættelse at se bort fra risikoydelser, idet det kan være teknisk

kompliceret og ude af proportion at skulle tage hensyn hertil⁵³. Udgangspunktet i udvalget er altså, at en invalidepension ikke skal deles. Normalt ophører invalidepension på et givet tidspunkt – det normale alderspensionstidspunkt – og erstattes af alderspension, som herefter indgår i delingen. I ordninger, hvor invalidepensionen teknisk set er livsvarig, f.eks. som svagelighedspension på tjenestemandsområdet, fungerer invalidepensionen efter det normale pensioneringstidspunkt som en alderspension. Denne del, der reelt er alderspension, bør derfor indgå i delingen, som udgangspunkt fra 65 års alderen.

Når spørgsmålet vedrører overførsel af retten til en løbende livsbetinget ydelse, som f.eks. alderspension, der kun udbetales, når forsikringstageren er i live på alderspensioneringstidspunktet (typisk 60-65 år), skal en eventuel deling tage højde for, at man deler en betinget ydelse, da man på tidspunktet for skiftet ikke med sikkerhed ved, om pensionen nogensinde kommer til udbetaling. Der kan forekomme to muligheder: Pensionstageren kan afgang ved døden, inden han bliver 65 år, eller pensionstageren kan opleve at fylde 65 år. Kun i sidstnævnte tilfælde vil ordningen føre til udbetaling.

Denne situation kan der tages højde for ved at foretage delingen som ”opsat deling”, således at den faktiske deling kun sker, når - og hvis - betingelsen for udbetaling opfyldes. Opsat deling kan enten ske i form af en *begunstigelse* (der bortfalder ved begunstigedes død) eller som en egentlig *udlodning*. En deling kan således give den fraskilte ægtefælle ret til andel i pensionstagerens pension med udbetaling fra pensionstagerens pensionstidspunkt indtil den fraskilte ægtefælles død/pensionstagerens død (begunstigelsessituationen) eller indtil pensionstagerens død (udlodningssituationen, hvor den fraskilte ægtefælles arvinger i tilfælde af ægtefællens død før den pensionsberettigede arver ægtefællens ret til andel i pensionstagerens pension).

En sådan opsat deling griber ikke ind i pensionsordningens indretning og økonomi, idet størrelse og tidspunkt for pensionsudbetalingerne er uændrede. De begivenheder, der udløser udbetaling fra ordningen, er fortsat knyttet til pensionstagerens liv. Den faktiske værdi af det overførte beløb afhænger alene af pensionstagerens videre liv på nøjagtig samme vis, som hvis ægtefællerne ikke var blevet skilt.

En deling, hvor der ved skilsmissen overføres en del af den pensionsberettigede ægtefælles pension til den anden ægtefælle ud fra den anden ægtefælles egne forhold, således at pensionsretten løsrives fra den oprindeligt pensionsberettigedes vilkår, kendes i dag fra delingen af kapital- og ratepension, dog under forudsætning af, at det er muligt i relation til pensionsinstituttet.

---

⁵³ Der kan imidlertid være ordninger, hvor denne hensættelse har en størrelse, hvor det vil kunne være relevant at tage højde herfor i forbindelse med værdiansættelse af pensionsordningen. Dette kan dog i praksis være teknisk vanskeligt.

En sådan løsning, også vedrørende rentepensioner, vil indebære, at delingen og overførslen afgøres endeligt ved skilsmissem. Da en sådan egentlig deling kan føre til ”helbredsmæssig spekulation” mod pensionsordningen med henblik på samlet set at forøge ægtefællernes forventede pensionsudbetalinger, kan en sikring mod en sådan spekulation være indførelse af helbredsbedømmelse som betingelse for gennemførelse af en straksdeling, således at delingen bliver udgiftsneutral for forsikringsselskabet.

Det må under alle omstændigheder sikres, at de valgte løsninger i videst muligt omfang bliver administrativt omkostningsneutrale for pensionsinstituttet. Ægtefæller skal derfor altid betale de med delingen forbundne administrationsomkostninger, herunder eventuelle omkostninger til helbredsundersøgelser mv.

I forhold til de to nævnte delingsmetoder – opsat deling på ejerægtesfællens liv og deling med overførsel af en del af pensionen til ikke-ejerægtesfællen – kan der opstilles en række delingsmetoder, som ligger ”imellem” disse. I næste afsnit anføres nogle eksempler herpå. Udvalget lægger vægt på, at de enkelte pensionsinstitutter selv kan vælge hvilke metoder til deling af løbende livsbetingede ordninger, de vil tilbyde deres medlemmer, jf. lovudkastet i kap. 14. Det skal være muligt for pensionsinstitutterne at vælge de metoder, som man finder bedst egnede i forhold til pensionsinstituttets karakteristika. De tekniske og praktiske problemer, der eventuelt er forbundet hermed, løses bedst i det enkelte pensionsinstitut.

8.5. Eksempler på metoder til deling af løbende livsbetingede ordninger

Fælles for alle delingsmetoder er, at værdien af pensionsordningerne principielt skal opgøres, før der kan ske beregning af det, der skal overføres (kompensationsbeløbet). Kompensationen vil oftest udgøre et konkret kontant beløb. Bodelingsoverenskomsten vil i henhold til lovudkastets § 16 f, f.eks. kunne munde ud i, at ejerægtesfællen skal kompensere ikke-ejerægtesfællen med et bestemt kontant beløb, og at dette beløb skal udredes af den løbende livsvarige pension⁵⁴. Beløbet er det beløb, som ikke-ejerægtesfællen ville være berettiget til i kontant betaling, hvis ejerægtesfællen kunne udrede beløbet af andre midler på separations- eller skilsmissetidspunktet.

Valg af metode kan på grund af forskelle i beskatningen influere på selve beregningen af kompensationens størrelse. F.eks. vil en kontant afregning ved hjælp af (en del af) opsparingen i pensionsordningen som udgangspunkt forudsætte, at der betales afgift af den genkøbte del af pensionsordningen - og her er kompensationsbeløbet derfor nettobeløbet efter beskatning - mens en kompensation ved flytning af (en del af) opsparingen til en anden pensionsordning ikke nødvendigvis udløser afgift. Til gengæld vil beløbet ved senere udbetaling som udgangs-

---

⁵⁴ Hvis ejerægtesfællen har flere rentepensionsordninger, eventuelt i forskellige pensionsinstitutter, skal det afgøres fra hvilken ordning, kompensationen skal foretages.

punkt blive beskattet. Kompensationsbeløbet er da det overførte beløb fratrukket den latente skattebyrde. Se om udvalgets overvejelser pkt. 7.3.4

I det følgende anføres nogle eksempler på metoder til deling af løbende livsbetingede ordninger. De valgte eksempler er ikke til hinder for, at pensionsinstituttet selv etablerer andre metoder - som beskrevet tidligere i pkt. 8.4.2. - blot de opfylder de krav, som loven stiller, jf. lovudkastet i kap. 14.

Metode 1.

Værdien af pensionsordningen opgøres. Kompensationsbeløbet overføres kontant til ikke-ejerægtefællen, og ejerægtefællens pensionsordning reduceres tilsvarende.

Denne metode synes teknisk og administrativt at være den mest simple for pensionsinstitutterne, og den mest overskuelige og forudsigelige for ægtefællerne. Metode 1 vil være et delvist genkøb, som normalt ikke vil være tilladt i livsbetingede ordninger, subsidiært alene kunne tillades ved afgivelse af helbredsoplysninger - idet en eventuel forsikringsteknisk gevinst på ejerægtefællen, som er indregnet i forsikringsudligningssystemet, herved går tabt for pensionsinstituttet. Metoden kan misbruges af ægteparret imod pensionsordningen i den situation, hvor ejerægtefællen har et så dårligt helbred, at ægtefællerne lader sig skille proforma for at få udbetalt kompensationsbeløbet, som muligvis ellers var gået tabt for ægteparret, hvis ejerægtefællen afgik ved døden. For at imødegå en sådan spekulationsmulighed kan en decideret helbredsbedømmelse være nødvendig. En helbredsbedømmelse i skilsmisssituationen kan synes uhenigtsmæssig – måske endog misvisende – og der skal etableres en løsning på det forhold, at obligatoriske pensionsordninger, der ikke kræver helbredsoplysninger ved indtræden, ikke har et beredskab hertil. I ejerægtefællens pensionsordning kan reduktionen af pensionsrettighederne ske på samme måde, som hvis der var tale om et delvist genkøb, men der kan også alene være tale om reduktion af alderspensionen.

Metode 2.

Værdien af pensionsordningen opgøres. Kompensationsbeløbet anvendes til køb af en pensionsordning til ikke-ejerægtefællen på dennes liv, og ejerægtefællens pensionsordning reduceres tilsvarende. Den nye ordning kan etableres i samme pensionsinstitut, som ejerægtefællens pensionsordning er placeret i eller i et andet pensionsinstitut.

Metode 2 vil være et delvist genkøb, som normalt ikke vil være tilladt i livsbetingede ordninger, subsidiært alene kunne tillades ved afgivelse af helbredsoplysninger - idet en eventuel forsikringsteknisk gevinst på ejerægtefællen, som er indregnet i forsikringsudligningssystemet, herved går tabt for pensionsinstituttet.

Metode 2 har samme karakteristika som metode 1, men spekulationsmomentet i forhold til helbredet er muligvis reduceret lidt, da ikke-ejerægtefællen ikke får midlerne udbetalt kontant.

Metode 3.

Værdien af pensionsordningen opgøres. Kompensationsbeløbet anvendes til køb af en pensionsordning til ikke-ejerægtefællen på ejerægtefællens liv, og ejerægtefællens pensionsordning reduceres tilsvarende. Den nye ordning etableres i samme pensionsinstitut, som ejerægtefællens pensionsordning er placeret i.

Metode 3 adskiller sig fra metoderne 1 og 2 ved, at helbredsspekulationsmomentet helt er fjernet, idet udbetalingerne på ikke-ejerægtefællens ordning nu følger ejerægtefællens liv, og ordningen forbliver i samme pensionsinstitut, som ejerægtefællens pensionsordning er placeret i.

Metode 4.

Værdien af pensionsordningen opgøres. Kompensationsbeløbet anvendes til køb af en pensionsordning til ikke-ejerægtefællen på ejerægtefællens liv, og ejerægtefællens pensionsordning reduceres tilsvarende. Den nye ordning etableres i et andet pensionsinstitut.

Metode 4 vil være et delvist genkøb af ordningen, som normalt ikke vil være tilladt i livsbetingede ordninger, subsidiært alene kunne tillades ved afgivelse af helbredsoplysninger - idet en eventuel forsikringsteknisk gevinst på ejerægtefællen, som er indregnet i forsikringsudlignings-systemet, herved går tabt for pensionsinstituttet, når den nye ordning etableres i et andet pensionsinstitut. Der ses dog ikke her at være risiko for spekulativ adfærd fra ægtefællernes side mod det afgivende pensionsinstitut.

Metode 5.

Værdien af pensionsordningen opgøres. Kompensationsbeløbet anvendes i ejerægtefællens pensionsinstitut til at etablere en alderspensionsfripolice til ejerægtefællen med ikke-ejerægtefællen som uigenkaldeligt begunstiget, og ejerægtefællens pensionsordning reduceres tilsvarende.

Denne metode er et eksempel på opsat deling. Den adskiller sig fra de foregående, idet ikke-ejerægtefællen hverken får et kontant beløb eller sin egen ordning, men alene bliver begunstiget til de eventuelle alderspensionsudbetalinger, der måtte komme på fripolice.

Ejerægtefællen har normalt den samme rådighed over en fripolice, som over selve ordningen, men fripolice bør i videst muligt omfang følge hovedpolice. Metode 5 betyder ikke, at der under alle omstændigheder sker en øjeblikkelig reduktion af andre ydelser, der er fastsat i forhold til ejerægtefællens alderspensionstilsagn, f.eks. invalidepensionstilsagnet. Det bør være op til det enkelte pensionsinstitut at fastlægge reglerne for, hvordan dette skal foregå.

Metode 6.

Værdien af pensionsordningen opgøres. Der oprettes en skyggekonto, hvor der føres regnskab over, hvorledes den alderspensionsrettighed, der svarer til kompensationsbeløbet, som ikke-ejerægtefællen er berettiget til, udvikler sig. Udbetaling kan ske efter de metoder, der er anført under metoderne 3, 4 og 5.

Metode 6 adskiller sig fra metoderne 1 - 4 på samme måde, som metode 5 gør det. Spørgsmålet er, om metode 6 i praksis adskiller sig fra metode 5, idet et pensionsinstitut for entydigt at kunne følge udviklingen af den del af ordningen, der svarer til kompensationsbeløbet, reelt er nødt til at behandle ordningen, som om det er en aldersfripolice under metode 5.

Metode 7 - deling af tjenestemandspensioner.

For tjenestemænd vil deling af pensionsordningen tage udgangspunkt i opsat deling som beskrevet i metoderne 5 og 6 tilpasset de særlige forhold, der gør sig gældende for tjenestemandspensionssystemet.

Værdien af pensionsordningen opgøres i form af en fratrædelsesgodtgørelse. Kompensationsbeløbet anvendes til at beregne en andel af ejerægtefællens alderspension, hvortil ikke-ejerægtefællen som uigenkaldeligt begunstiget er berettiget. Andelen beregnes i forhold til den optjente pensionsret på separationstidspunktet og omregnes på pensioneringstidspunktet til en andel af den endeligt optjente pension. Pensionsudbetaling til ikke-ejerægtefællen følger i det hele ejerægtefællens liv.

8.6. Valg af delingsmetode ved løbende livsbetingede ydelser

Udvalget finder, at der i videst muligt omfang bør være valgfrihed for det enkelte pensionsinstitut - afgivende som modtagende - med hensyn til valg af den eller de delingsmetoder, som pensionsinstituttet vil tilbyde samt med hensyn til eventuelle etableringsmetoder for ikke-ejerægtefællens ordning. Det enkelte pensionsinstitut skal bl.a. til brug ved deling af pension ved separation og skilsmisse generelt anmelde til Finanstilsynet, hvorledes tilbagekøbsværdier og fripolicer beregnes, jf. § 20, stk. 1, nr. 2, i lov om finansiel virksomhed og § 13 i lov om tilsyn med firmapensionskasser. Det enkelte pensionsinstitut skal imidlertid ikke anmelde, hvordan ikke-ejerægtefællens andel efterfølgende anvendes, da dette er et aftaleretligt forhold mellem instituttet, et nyt institut og den pågældende ikke-ejerægtefælle.

Det skal i det enkelte pensionsinstitut være fastlagt, hvilke muligheder der er for ejerægtefællens nye ydelsessammensætning, efter at ordningen er "blevet reduceret tilsvarende". Er det alene alderspensionstilsagnet, der nedsættes, eller nedsættes ydelserne proportionalt? Eller er der andre muligheder? Det skal endvidere være fastlagt, hvorledes ikke-ejerægtefællens ydel-

sessammensætning kan være. Skal det alene være et alderspensionstilsagn, eller skal det være en kopi af ejerægtefællens ordning? Eller noget helt tredje?

Hvis et pensionsinstitut vil tilbyde at tegne en pensionsordning for ikke-ejerægtefællen, skal det fastlægges, hvilke rettigheder og pligter ikke-ejerægtefællen hermed vil få. Det skal her særlig bemærkes, at tværgående pensionskasser og arbejdsmarkedsrelaterede livsforsikringselskaber som udgangspunkt alene kan have bestemte erhvervsgrupper som medlemmer.

Kapitel 9

Fremmed ret

9.1. Indledning

Ved et ægtefælleskifte i andre europæiske lande vil spørgsmålet om pensionsrettigheders behandling på skifte være relevant, uanset hvilket ægtefælleformuesystem mv., der i øvrigt anvendes i de pågældende lande.

Pensionsrettigheder repræsenterer betydelige værdier og udgør sammen med ægtefællers bolig ofte de væsentligste formueaktiver i ægteskabet.

I visse europæiske lande udgør den offentlige pension det væsentligste grundlag for en indkomstbaseret pension, hvor den offentlige pension i andre lande indgår i samspil med forskellige tjenestemandspensioner og private pensionsordninger⁵⁵.

I mange europæiske lande er der de seneste årtier sket en reformering af det offentlige pensionssystem. Et generelt træk kan siges at være en nedprioritering af den offentlige pensionsdækning til fordel for mere individuelle ordninger. Målet for reformarbejdet er fra politisk hold at skabe holdbare, effektive og robuste systemer. Der stilles generelt højere krav end tidligere for at opnå en god pensionsdækning, og det er blevet mere almindeligt, at pensionsdækningen bestemmes af de individuelle indbetalinger i stedet for en gennemsnitlig lønindtægt over nogle få år. Dette skal ses i sammenhæng med, at den ældre befolkning udgør en stadig stigende andel af den europæiske befolkning⁵⁶.

Denne udvikling har imidlertid også medført, at spørgsmålet om pensionsordningers deling har fået endnu større aktualitet end tidligere.

På europæisk plan findes flere måder at behandle pensionsspørgsmålet på, men et generelt træk i udviklingen er, at det tilstræbes at udjævne forskellen mellem to ægtefællers pensionsrettigheder, enten gennem en deling af selve pensionsrettighederne eller deres værdi, eller ved en form for udjævning, kompensation eller skævdeling, som giver den dårligst stillede ægtefælle bedre mulighed for en alderdomsforsørgelse⁵⁷. Rettighedernes karakter har i flere lande ført til særskilte regelsæt om delingen.

---

⁵⁵ I Tyskland og Sverige udgør den offentlige pension en meget væsentlig del af grundlaget for en indkomstbaseret pension, hvorimod private pensionsordninger har en væsentlig større betydning i f.eks. England, jf. Margareta Brattström "Makars pensionsrättigheter" 2004, s. 233 - 234.

⁵⁶ Inden for EU udgør andelen af personer over 65 år 13 % og forventes at nærme sig 25 % i 2025.

⁵⁷ Jf. Margareta Brattström "Makars pensionsrättigheter" 2004, s. 240 og s. 255 - 256: I modsætning til de nugældende regler i Norden findes i Europa en række lande, hvor værdien af ægtefællernes samtlige pensionsordninger betragtes som et aktiv på lige fod med den øvrige økonomiske opgørelse, som aktualiseres ved ægteskabets ophør.

9.2. Norge

9.2.1. Pensionstyper

Det offentlige pensionssystem i Norge (folketrygden) består af en grundlæggende pension, der minder om den danske folkepensions grundbeløb. Herudover er der et specielt tillæg til pensionister med lave pensionsindkomster – lidt i stil med pensionstillægget i Danmark. Endelig er der et ydelsesdefineret element, der afhænger af indkomst som erhvervsaktiv og antallet af år som erhvervsaktiv. De offentlige pensioner giver samlet gennemsnitligt en pension på ca. 50 % af indkomsten som erhvervsaktiv⁵⁸.

Arbejdsmarkedspensionerne for offentlige ansatte er integreret med det offentlige pensionssystem. Samlet giver det offentlige pensionssystem og arbejdsmarkedspensionen for offentlige ansatte en pension på 66 % af indkomsten som erhvervsaktiv (inden for visse indkomstgrænser), hvis der er optjent ret til fuld pension. Arbejdsmarkedspensionerne i den private sektor omfatter alene godt 1/3-del af de ansatte. De er typisk ydelsesdefinerede og giver sammen med det offentlige pensionssystem en pension på i størrelsesordenen 60-70 % af indkomsten som erhvervsaktiv, hvis der er optjent ret til fuld pension.

Endelig er der individuelle bidragsdefinerede private pensioner, hvor der dog er begrænsninger i bidragets størrelse, hvis der skal være fradragsret.

Mens de fleste mænd i den erhvervsaktive alder har indtægtsgivende heldagsarbejde, er situationen i Norge mere sammensat for kvinder. En glidende udvikling over flere årtier har medført, at erhvervsfrekvensen for kvinder i dag nærmer sig mændenes. Dog har mange kvinder været helt eller delvist forsørget af ægtefællen, idet de har været hjemmearbejdende eller har haft deltidsarbejde i perioder af livet. Erhvervsfrekvensen for kvinder i den erhvervsaktive alder var 63,5 % i 2002 mod 73,6 % for mændenes vedkommende⁵⁹.

9.2.2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse

9.2.2.1. Formueordningen

Ægtefæller får ved ægteskabets indgåelse formuefællesskab, men kan ved ægtepagt bestemme, at der skal være helt eller delvist særeje i ægteskabet. Ved separation og skilsmisse er lovens

---

Dette gælder f.eks. for England/Wales, Frankrig, Holland, Irland, Italien, Schweiz og Tyskland. Ud af disse lande har en majoritet særskilte regler som muliggør en separat deling af pensionsordninger mellem ægtefællerne.

⁵⁸ Det offentlige pensionssystem i Norge må forventes ændret, idet Pensjonskommisjonen i NOU 2004:1 foreslår en ændring af pensionssystemet, således at ydelserne i højere grad bliver bestemt af individuelt betalte pensionsbidrag.

⁵⁹ Statistisk Sentralbyrå, Norge, 2002.

hovedregel, at ægtefæller skal ligedele deres fælleseje. Hver ægtefælles formuefællesskabsmidler opgøres hver for sig ved delingen. Kun overskud deles. Overstiger gælden værdien af aktiverne, foretages der ingen deling af ægtefællernes fælleseje.

Der er dog visse undtagelser fra ligedelingsreglen. Ekteskapsloven § 59 indeholder en meget væsentlig generel regel om skævdeling, der udgør en materiel undtagelse fra hovedreglen om ligedeling. Værdien af aktiver, som klart kan føres tilbage til midler, som ægtefællen havde, da ægteskabet blev indgået eller senere har erhvervet ved arv eller ved gave fra andre end ægtefællen, kan kræves holdt uden for delingen. Fører dette til et urimeligt resultat, kan der ses helt eller delvis bort fra reglen. Ved vurderingen skal der lægges særligt vægt på ægteskabets varighed og ægtefællernes indsats for familien. Derudover kan en ægtefælle - også efter ekteskapsloven § 59 - hvis stærke grunde taler derfor, holde hele eller dele af værdien af fællesjemidler uden for delingen, selv om disse aktiver ikke klart kan føres tilbage til midler, som ægtefællen havde, da ægteskabet blev indgået eller senere har erhvervet ved arv eller ved gave.

I følge ekteskapsloven § 61 er visse aktiver undtaget fra delingen. Dette gælder eksempelvis efter § 61, litra b, visse pensionsrettigheder, som ikke har en genkøbsværdi, der kan realiseres. Rettigheder knyttet til folketrygden, Statens Pensjonskasse (en obligatorisk pensionsordning for ansatte i stat og kommuner) og private kollektive pensionsordninger med obligatorisk tilslutning (der i vidt omfang dækker arbejdsmarkedet) holdes derfor uden for delingen. Private kapitalforsikringer deles derimod. For livrenteforsikring antages udgangspunktet at være, at sådanne forsikringer holdes uden for delingen. Hvis livrenten har en genkøbsværdi, indgår denne værdi i delingen.

Hvis udtagelsen af en pensionsordning uden deling fører til, at den anden ægtefælle stilles urimeligt dårligt, kan han eller hun tilkendes et beløb for at hindre dette, jf. ekteskapsloven § 61, litra b. I lovens forarbejder⁶⁰ anføres om reglens tilsigtede anvendelsesområde: ”Av momenter som det vil være naturlig å legge vekt på ved vurderingen av om kompensasjonsregelen skal anvendes i det enkelte tilfelle, vil departementet fremheve: varigheten av ekteskapet, pensjonsrettighetenes størrelse og opptjeningstidens lengde, partenes alder og den annen ektefelles mulighet for å opparbeide egne pensjonsrettigheter. For å markere betydningen av å hindre urimelighet på skifter etter langvarige ekteskap, er ekteskapets lengde uttrykkelig fremhevet i lovteksten”.

Spørgsmålet om compensation ved deling af pensionsrettigheder ved separation eller skilsmisse har blandt andet været behandlet i en betænkning (NOU 1994:6) afgivet i 1994 af en kommission under den norske regering og af en arbejdsgruppe, der afgav rapport i 1998. Senest har Pensjonskommissjonen under den norske regering overvejet spørgsmålet om deling af pensions-

---

⁶⁰ Ot prp nr 66 (1996 – 97) om lov om endringer i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap.

rettigheder. Af Pensjonskommissionens betænkning (NOU 2004:1), afgivet i januar 2004, fremgår det, at kommissionen foreslår en nærmere udredning med henblik på at indføre en enkelt og praktisk ordning med deling af pensionsrettigheder.

Ved Stortingsmelding af 10. december 2004⁶¹ ”Pensjonsreform – tryghet for pensjonen” blev det af den norske regering udmeldt, at regeringen vil vurdere reglerne i ægteskabsloven med henblik på at udarbejde praktikable regler, som i større grad indebærer, at der tages hensyn til værdien af pensionsrettigheder i forbindelse med skifte af fælleseje. Det er den norske regerings opfattelse, at retfærdighedshensyn taler for, at der i højere grad end efter de nuværende regler tages hensyn til pensionsrettigheder ved skifte. Samtidig fremgår det af udmeldingen, at deling af pensionsrettigheder rejser en række andre spørgsmål end deling af andre typer formuegoder, og at en regel om, at der skal ske deling af pensionsrettigheder eventuelt må kombineres med en adgang til at udsætte delingen af værdien af pensionsordningen.

Har en ægtefælle brugt fællesejemidler til at øge værdien af egne pensionsordninger, som er undtaget fra ligedelingen, kan den anden ægtefælle kræve et vederlag i det omfang, udgifter hertil overstiger, hvad der må anses for *rimeligt*, jf. ekteskabsloven § 63. Kravet om, at udgifterne til pensionen skal overstige, hvad der må anses for rimeligt, er således fastsat direkte i loven. Vederlag kan kun kræves i det omfang, ægtefællens midler ikke er nødvendige til dækning af gæld.

9.2.2.2. Særeje

En pensionsordning kan ligesom i dansk ret gøres til særeje ved ægtepagt. Der gælder ikke i norsk ret et specificationskrav svarende til i dansk ret. Dette indebærer en langt videre adgang til at bestemme, at en ægtefælles pensionsordning skal være særeje. Således vil for eksempel en bestemmelse om, at den til enhver tid værende pension i henhold til en given pensionsordning skal være særeje, være gyldig. Denne vide adgang antages dog i litteraturen⁶² at balanceres af reglerne om vederlagskrav efter reglen i ekteskabsloven § 63 om vederlagskrav.

9.2.3. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død

Ægtefælleskiftet finder med visse undtagelser sted efter de samme regler, som gælder ved skifte i tilfælde af separation og skilsmisse, jf. ekteskabsloven § 76 og 77.

---

⁶¹ Stortingsmelding af 10. december 2004, nr. 12 (2004-2005).

⁶² Anders Agell ”Nordisk ätenskapsrätt” Nord 2003:2, s. 177.

9.2.3.1. Efterlevendes pensionsrettigheder

Som generelt princip gælder, at den efterlevende ægtefælle har ret til udtagelse uden deling af egne pensionsrettigheder uden genkøbsværdi i samme omfang som ved skifte i tilfælde af skilsmisse eller separation, jf. ekteskapsloven § 77, smh. med § 61. Den efterlevende ægtefælle kan også kræve skævdeling efter § 59, kræve et beløb for at hindre, at pågældende bliver stillet urimeligt dårligt efter § 61 b og stille krav om vederlag efter § 63.

9.2.3.2. Førstafdødes pensionsrettigheder

Om inddragelse på skiftet af afdødes egen løbende pension gælder som udgangspunkt samme regler som ved skifte i tilfælde af skilsmisse, jf. ekteskapslovens § 77. Bestemmelsen vil dog ofte være uden betydning, idet pensionen ophører. Førstafdødes egenpensionsrettigheder afløses ofte af ægtefælle- og børnepension.

9.2.3.2.1. Pensionsordninger, hvori der kan indsættes begunstigede

Er der indsat en begunstiget i en forsikring, indgår forsikringssummen ikke i boet. Hvis der ikke er indsat en begunstiget, tilfalder forsikringsbeløbet ubeskåret den efterlevende ægtefælle, jf. lov om forsikringsavtaler § 15 - 1. Er andre end ægtefællen eller børn indsat som begunstiget, og blev ægtefællen og/eller børnene forsørget af førstafdøde, kan de - hvis udbetaling til begunstigede vil være klart urimelig - kræve forsikringssummen helt eller delvis udbetalt til sig⁶³.

9.2.3.2.2. Den fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension efter førstafdøde ægtefælle

For så vidt angår den *fraskilte* ægtefælles ret til ægtefællepension gælder for de offentlige pensioner, bortset fra trygdeordningen, og for private kollektive pensionsordninger med obligatorisk tilslutning, at disse ved dødsfald afløses af en ægtefællepension, hvis ægteskabet har varet mindst 10 år, og den fraskilte ægtefælle var mindst 45 år ved skilsmissen, jf. nærmere ekteskapsloven § 86.

For så vidt angår *trygdeordningen* fastslår lovens hovedregel, at den fraskilte efterlevende har ret til pension, hvis:

- a) Vedkommende ikke har giftet sig igen.
- b) Den tidligere ægtefælle døde inden 5 år efter skilsmissen, og

---

⁶³ Om de nærmere kriterier herfor henvises til Peter Lødrup "Nordisk Arverett" 2003:3, s. 154.

- c) ægteskabet varede i mindst 25 år, eller i mindst 15 år, hvis ægtefællerne havde børn sammen.

For så vidt angår andre forsikringer gælder eventuelle aftalte vilkår om ægtefællepension, herunder om ret til ægtefællepension efter skilsmisse.

Var den afdøde ægtefælle gift igen, og er såvel den efterlevende som den fraskilte ægtefælle berettiget til ægtefællepension efter afdøde, deles pensionen mellem de berettigede i forhold til det antal påbegyndte år, hver af dem var gift med afdøde.

9.3. Sverige

9.3.1. Pensionstyper⁶⁴

I Sverige findes den såkaldte allmänna pension. For personer født efter 1953 består den af en indkomstpension og en premiepension. Ydelserne fra begge pensionsstyper er afgiftsbestemt, og den optjente pensionsret bestemmes af en persons hele livsindkomst, herunder sociale pensioner som eksempelvis föräldrepension. Den optjente pensionsret er dog maksimeret, således at de højeste indkomster ikke fuldt ud kompenseres. En fjerdedel af mændene har indkomster over maksimum mod blot hver tiende kvinde. En person kan også optjene pensionsret gennem fiktive indkomster, som tilføres pensionsgrundlaget, for eksempel ved at være forælder til børn under 4 år. Det er antaget, at pensionen kommer til at modsvare mellem 50 og 60 % af livsindkomsten⁶⁵. I 2002 indtjente kvinder ret til allmän pension på 81 % af, hvad mændene indtjente⁶⁶.

Personer født før 1938 får en såkaldt tillægspension, der består af et grundbeløb, som er ens for alle, samt et indkomstrelateret beløb – en ordning, der stort set svarer til den danske folkepension. Personer født mellem 1938 og 1953 får en pension, som er en blanding af dels indkomstpension og premiepension dels tillægspension.

For alle grupper af modtagere af allmän pension gælder desuden en minimumsbeskyttelse - fra 2003 - i form af en garantipension med mulighed for visse tillæg. Pensionen ydes til personer, der har haft en lav indkomst eller ikke har haft indkomst.

---

⁶⁴ Efter et omfattende reformarbejde blev der i 1998 indført en ny lov om allmän pension (lag 1998:674 om indkomstgrundad ålderspension, LIP), som gælder fuldt ud fra 2003. Loven regulerer 3 forskellige pensionsformer: tillægspension, indkomstpension og premiepension. Tillægspensionen består af det, som før udgjorde indkomstbaseret folkepension og den allmänna tillægspensionen (ATP).

⁶⁵ Prop. 1997/98:151 s. 610 ff. og prop.1999/2000:91 s. 139

⁶⁶ Pensionssystemets årsredovisning 2003 s. 31 ff.

Hertil kommer tjänstepensioner, som typisk baserer sig på kollektive aftaler mellem arbejdsmarkedets parter. Omkring 90 % af arbejdstagerne er omfattet af kollektivt aftalt ret til tjenstepension⁶⁷. Niveauet for ordningerne er typisk lavere end for de danske som følge af, at de offentlige ordninger er noget mere gunstige⁶⁸. Derimod er disse ordninger ikke maksimerede, hvorfor lønforskelle mellem f.eks. mænd og kvinder får større gennemslagskraft for disse pensioner.

Endelig er der privattegnede livs- eller kapitalforsikringer og de såkaldte individuelle pensionsopparere i henhold til loven herom⁶⁹. Erhvervsfrekvensen for kvinder i den erhvervsaktive alder er ca. 72 % mod ca. 75 % for mænds vedkommende. Andelen af kvinder med pensionsgrundende indkomst er dermed i dag næsten lige så høj som for mænd i så godt som alle aldersklasser. Derimod er størrelsen af kvindernes indkomst og dermed størrelsen af den indkomstrelaterede pension lavere end mændenes. Yderligere arbejder flere kvinder på deltid. I år 2001 arbejdede 25 % af kvinderne mellem 20-64 år på deltid mod 7 % af mændene. Når der er børn under 16 år i familien, er tallene 40 % af kvinderne og knap 5 % af mændene⁷⁰.

9.3.2. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse

9.3.2.1. Formueordningen

Ægtefæller får ved ægteskabets indgåelse formuefællesskab, men kan ved ægtepagt bestemme, at der skal være helt eller delvist særeje i ægteskabet. Ved separation og skilsmisse er lovens hovedregel, at ægtefæller skal ligedele deres fælleseje, jf. äktenskapsbalken kap. 10, 1 §. Hver ægtefælles formuefællesskabsmidler opgøres ved delingen for sig. Kun overskud deles.

Äktenskapsbalken kap. 12, 1 §, indeholder dog en generel regel om skævdeling - *jämkning* - hvorefter en ægtefælle kan beholde mere end sin andel af fællesejet, såfremt det særligt under hensyntagen til ægteskabets længde og til ægtefællernes økonomiske forhold samt omstændighederne i øvrigt findes urimeligt, at den ene ægtefælle skal aflevere ejendom til den anden ægtefælle. Ifølge forarbejderne vil skævdeling som hovedregel ikke komme på tale, når ægteskabet har varet 5 år eller mere.

Ifølge äktenskapsbalken kap. 10, 3 §, er visse aktiver undtaget fra delingen. Dette gælder rettigheder, som ikke kan overdrages, eller som er af personlig art, og dette indebærer i praksis, at

---

⁶⁷ Departementsserie 2003:65 s. 47.

⁶⁸ Margareta Brattström "Makars Pensionsrättigheter".

⁶⁹ Der er tale om en ren opsparingsform uden at være en forsikring.

⁷⁰ Der henvises til SCB:s På tal om kvinnor och män s. 46 og 51.

alle rettigheder knyttet til almannpensionen og til tjenstepensioner baseret på kollektivaftaler mellem arbejdsmarkedets parter ikke skal deles⁷¹.

Pensionsrettigheder, der er overdragelige, eller som ikke er af personlig art, indgår som udgangspunkt i bodelingen. Imidlertid kan visse pensionsrettigheder⁷², der er overdragelige eller af ikke personlig art, helt eller delvis undtages fra deling. Hvorvidt sådanne rettigheder skal undtages fra deling, beror ifølge loven på, om det på grund af parternes økonomiske forhold og omstændigheder i øvrigt vil være urimeligt, hvis hele pensionsretten indgik i delingen. Reglen kan derfor blandt andet anvendes i situationer, hvor den ene ægtefælle har en pension, der kan udtages forlods, mens den anden har en pension, der skal deles. Reglen skal dog ifølge forarbejderne fortolkes restriktivt.

Retsstillingen i Sverige vedrørende pensionsrettigheder, herunder yderligere mulighed for deling på skifte, har løbende været overvejet fra 1962⁷³ og i meget betydeligt omfang i de senere år. I 1987 førte tanken om balance mellem ægtefællernes pensionsrettigheder til, at der blev indført en generel regel om, at også pensionsforsikringer, der var overdragelige og ikke af personlig art, skulle holdes uden for delingen. Indførelsen af reglen var navnlig begrundet i kritik af, at pensionsforsikringer ikke blev behandlet på samme måde som andre pensioner. Reglen blev dog allerede i 1989 begrænset, idet det havde vist sig, at pensionsforsikringer i vidt omfang blev anvendt først og fremmest til kapitalplacering og ikke til pensionsopsparing. Der blev derfor indsat en undtagelsesbestemmelse til hovedreglen, således at rettighederne i undtagelsestilfælde kunne inddrages i skiftet. Særlig SOU 1995:8 indeholder en lang diskussion om de to principielle måder at betragte pensionsrettigheder på. Pensionsordninger kan betragtes som repræsenterende en økonomisk værdi, der derfor skal indgå i bodelingen, eller som den enkelte ægtefælles mulighed for forsørgelse efter en skilsmisse, hvorfor en udjævning skal ske efter principperne om underholdsbidrag. Konklusionen var, at den ene betragtningsmåde ikke var rigtigere end den anden, og at forskellige situationer kræver forskellige løsninger. I 1998 vendte man herefter tilbage til det oprindelige udgangspunkt, hvorefter rettigheder i henhold til pensionsforsikringer, der er skattepligtige ved udbetalingen - og også de i 1993 indførte pensioner efter lov om individuelt pensionssparande - som hovedregel indgår i bodelingen, men dog kan undtages, hvis det ville være urimeligt at lade dem indgå i delingen, jf. de nærmere kriterier herfor i äktenskapsbalken kap. 10, 3 §. Som begrundelse for ændringen blev navnlig anført, at pensionsforsikringerne i de senere år i vidt omfang havde ændret karakter fra at være egentlige

---

⁷¹ Derimod er der en adgang for ægtefæller til under ægteskabet kontinuerligt at overføre indtjent premiepension fra den ene ægtefælle til den anden. Denne mulighed blev i 2002 dog kun udnyttet af 2,3 promille af alle ægtepar.

⁷² Det gælder pensionsrettigheder, der foreligger på grundlag af en aftale ifølge loven om individuelt pensionssparande eller på grundlag af en pensionsforsikring. I sidstnævnte tilfælde under forudsætning af, at det beløb, der udbetales, beskattes som indkomst, og at der er tale om alders- eller sygepension. Ved henvisningen til loven om individuelt pensionssparande og skattereglerne for forsikringer sikres, at alene pensioner og opsparing med egentlige pensionsformål, kan undtages, jf. nærmere Statens Offentlige Utredninger 1995:8, Pensionsrättigheter og bodeling.

⁷³ jf. SOU 1971:19, SOU 1981:61, SOU 1981:85, SOU 1990:76, SOU 1994:20 og SOU 1995:8

forsikringer med pensionsformål til at være opsparingsformer uden forsikringsmoment. Det var derfor vigtigt, at de indgik i bodelingen for at beskytte den svagere ægtefælle. Det blev muligt at afbøde urimelige situationer ved fastsættelse af underholdsbidrag, og der indførtes en adgang for ægtefæller til under ægteskabet kontinuerligt at overføre indtjent premiepension fra den ene ægtefælle til den anden⁷⁴.

9.3.2.2. Vederlagskrav og urimelig ringe-regler

Trods den generelle rimelighedsregel i äktenskapsbalken kap. 10, 3 §, der giver mulighed for at undtage pensionsrettigheder, der er overdragelige og ikke af særlig personlig karakter fra deling, kan der i visse tilfælde opstå urimelige situationer. Det gælder navnlig, hvis der er stor forskel på parternes pensionsrettigheder.

9.3.2.2.1. Vederlagskrav

Har en ægtefælle uden den anden ægtefælles samtykke inden for 3 år før "talan väcktes om äktenskapskillnad" - efter praksis tidspunktet for begæring eller stævning om separation eller skilsmisse - i ikke ubetydeligt omfang brugt fællesejemidler til at øge værdien af pensionsordninger, som er undtaget fra lighedelingen, skal værdien af de anvendte fællesejemidler tillægges bodelen tilhørende den ægtefælle, der har anvendt midlerne til at øge sin pensionsopsparing, jf. äktenskapsbalken kap. 11, 4 §. Reglen er i modsætning til de danske og norske regler tidsbegrænset til 3 år.

9.3.2.2.2. Urimeleg ringe-regler

Der findes ikke i svensk ret en regel svarende til de danske og norske regler om kompensation i tilfælde, hvor den ene ægtefælle stilles urimeleg ringe⁷⁵. En sådan regels anvendelsesområde ville – på grund af rimelighedsregelen i äktenskapsbalken kap. 10, 3 §, om muligheden for at undtage en overdragelig og ikke-personlig pensionsordning fra deling – alene være relevant i de tilfælde, hvor den anden ægtefælle ikke har pension eller kun en meget lille pension.

Derimod er der mulighed for at afbøde urimeleg situationer gennem fastsættelse af underholdsbidrag i henhold til äktenskapsbalken kap. 6, 7 §, hvorefter der kan fastsættes bidrag – ikke blot i en overgangstid, men for en længere tid – for ægtefæller, der har svært ved at forsørge sig selv efter opløsning af et langvarigt ægteskab eller af andre særlige grunde. Der skal ifølge lo-

---

⁷⁴ Margareta Brattström har i "Makers pensionsrättigheter" en nærmere gennemgang af udviklingen på s. 125-136.

⁷⁵ Jf. i Danmark ægteskabslovens § 56.

ven tages hensyn til, om ægtefællen har behov for bidrag *til dækning af pensionsbehov*. Bidraget kan endvidere ved et sådant pensionsbehov fastsættes til et engangsbeløb, jf. kap 6, 8 §.

9.3.2.2.3. Særeje

En pensionsordning kan ligesom i dansk og norsk ret gøres til særeje ved ægtepagt. Der gælder et specifikationskrav nogenlunde svarende til det i dansk ret gældende. Bestemmelser, hvorefter det er muligt for en ægtefælle ensidigt at påvirke størrelsen og indholdet af særejet, er ugyldige efter svensk ret. Således vil for eksempel en bestemmelse om, at den til enhver tid værende pension i henhold til en given pensionsordning skal være særeje, være ugyldig.

9.3.3. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død

Ægtefælleskifte af fællesejeformue finder som udgangspunkt sted efter de samme regler, som gælder ved skifte i tilfælde af separation og skilsmisse, jf. äkteskapsbalken kap. 11. Herfra gælder dog en væsentlig undtagelse som fastsat i äkteskapsbalken kap. 12,2, § 1, der sætter ligedelingsreglen helt ud af kraft ved skifte efter den ene ægtefælles død. Det bestemmes, at hver "side" kan beholde sin bodel, hvis den efterlevende ægtefælle begærer det. Den efterlevende ægtefælle kan også begrænse sin begæring til en andel af sin bodel, således at den anden side - førstafdødes arvinger - beholder en tilsvarende andel af den afdøde ægtefælles bodel, hvorefter resten af boet deles efter de almindelige ligedelingsregler i äkterskapsbalken kap. 11. Som det fremgår, er der tale om en mere vidtgående regel end et aftalt særeje, idet den efterlevende ægtefælles krav er uafhængigt af afdødes accept under ægteskabet.

Reglen om "jämknning" - skævdeling - finder ikke anvendelse ved dødsboskifte.

Der er ikke som i dansk og norsk ret mulighed for at hensidde i uskiftet bo, men den efterlevende ægtefælle kan - medmindre førstafdøde har særbørn - begære at overtage hele afdødes formue med fri dispositionsret, således at fælles livsarvingers arveret og arveretten for arvinger i anden arveklasse udskydes til skifte - typisk efter efterlevende ægtefælles død. Såfremt den efterlevende ægtefælle ikke overtager afdødes formue med fri dispositionsret, arver den efterlevende ægtefælle intet⁷⁶. Ved skifte i længstlevendes levende live gælder samme regler som ved skifte straks.

9.3.3.1. Efterlevendes pensionsrettigheder

I henhold til äkterskapsbalken kap. 10, 3 § undtages rettigheder, som er af personlig art eller som ikke kan overdrages, fra bodelingen. Dette gælder også - i modsætning til, hvad der gælder

---

⁷⁶ Herom henvises til Peter Lødrup, Nordisk Arverett, Nord 2003;3, s. 129 ff.

ved skifte ved skilsmisse - pensionsrettigheder på grundlag af en aftale ifølge loven om individuelle pensionsopsparere eller på grundlag af en forsikring. Hovedreglen er således, at den efterlevende ægtefælle ved skifte efter ægtefællens død kan undtage alle sine pensionsrettigheder, mens der ved skifte ved separation eller skilsmisse lægges vægt på, om pensionsrettigheden kan overdrages eller i øvrigt er af personlig art.

9.3.3.2. Førstafdødes pensionsrettigheder

Med hensyn til inddragelse på skiftet af afdødes pension i øvrigt gælder reglen i äktenskapsbalken kap. 10, 3 §, hvorefter rettigheder, som ikke kan overdrages eller i øvrigt er af personlig art, undtages fra bodeling. Dette vil dog oftest være uden betydning, idet pensionen ophører.

For så vidt angår pensionsrettigheder på grundlag af loven om individuelle pensionsopsparere eller på grundlag af en forsikring, hvor udbetalinger beskattes som indkomst, anvendes reglerne i loven om individuelle pensionopsparere eller reglen i lag om försäkringsavtal, dvs. reglerne om begunstigeelse, jf. äktenskapsbalken kap. 10, 5 §. Der henvises herom til afsnit 9.2.3.2.1 om ordninger, hvori der kan indsættes en begunstiget.

9.3.3.2.1. Ordninger, hvori der kan indsættes en begunstiget

Er der indsat en begunstiget i en forsikringsordning eller i en ordning efter loven om individuelle pensionsopsparere, indgår forsikringen ikke i boet, men tilfalder den begunstigede. Hvis forsikringstageren ikke har indsat en begunstiget, indgår forsikringssummen derimod i boet, jf. lag om försäkringsavtal § 104. Loven indeholder dog ligesom i norsk ret mulighed for at tillægge andre hele eller en del af forsikringssummen for at undgå urimelige situationer.

9.3.3.2.2. Den fraskilte efterlevende ægtefælles ret til ægtefællepension på grundlag af førstafdøde ægtefælles pensionsrettigheder

Der findes ikke i svensk ret generelle lovregler om ret til ægtefællepension. Dog indeholder visse kollektivaftaler regler om en overgangsydelse, herunder også til den fraskilte ægtefælle.

9.4. England

9.4.1. Pensionstyper

Det offentlige pensionssystem i England består af 2 forskellige former for pension – dels en grundpension (Basic State Pension) og dels en tillægspension (Additional State Pension). Begge ordninger administreres af staten.

Grundpensionen er en almindelig obligatorisk basispension for alle arbejdstagere, der har indbetalt bidrag til ordningen. Pensionen udbetales med samme beløb til alle under forudsætning af, at man har arbejdet et vist antal år.

Tillægspensionen er indkomstafhængig med hovedsigtet på lav- og mellemindkomster. Den giver en kompensation på 20-40 % af den tidligere løn indtil en vis grænse. Den omfatter i visse tilfælde personer med lang tids fravær fra arbejdsmarkedet på grund af f.eks. sygdom eller børneopdragelse⁷⁷. Som noget helt særligt for England kan den enkelte tillægspensionsberettigede vælge at træde ud af ordningen ("contracting out") og i stedet placere pensionsmidlerne i private pensionsordninger. Dette vil typisk medføre nogle skattefordele for den enkelte pensionstager. Kun ca. 22 % af den arbejdende befolkning er derfor omfattet af tillægspensionen.

Begge typer offentlig pension udbetales først fra pensionsalderen, som for mænd er 65 år og for kvinder 60 år⁷⁸.

Udover de offentlige pensioner findes der endvidere en stor variation af private pensionsordninger – herunder arbejdstager/arbejdsgiver-relaterede ordninger.

Private pensionsordninger (Personal Pensions Plans)⁷⁹ tilbydes af forsikringsselskaber, visse banker og andre finansielle virksomheder og er baseret på pensionstagerens egne indbetalinger. Det forekommer - omend sjældent - at arbejdsgiveren yder bidrag til sådanne ordninger.

Det forekommer ligeledes, at arbejdsgiveren tilbyder pensionsordninger som et led i ansættelsen (Occupational Pension)⁸⁰. Disse ordninger er baseret på virksomhedernes etablering af fonde, hvis midler kommer fra arbejdsgiverne eller delvist fra arbejdstagerne.

De private pensionsordninger har en forholdsvis stor betydning i England. Dette skyldes til dels, at ca. 75 % af den arbejdende befolkning udnytter muligheden for at udtræde af tillægspensionen til fordel for sådanne ordninger.

Selvom kvinderne også i England udgør en stadig stigende del af arbejdsmarkedet, er der dog fortsat væsentlige forskelle på mænds og kvinders erhvervsindkomst og erhvervsfrekvens.⁸¹ Siden 1999 er kvinders timeløn i England forblevet på lidt over 80 % af mændenes indtjening. Erhvervsfrekvensen for kvinder i den erhvervsaktive alder var i 2003 73 %, mens den for mæn-

---

⁷⁷ The Pension Service, Department for Work and Pensions.

⁷⁸ Pensionsalderen for kvinder vil fra 2010 – 2020 gradvist stige til 65 år, jf. herved The Pension Service, Department for Work and Pensions.

⁷⁹ Jf. OPAS, the Pensions Advisory Service.

⁸⁰ Do.

⁸¹ Jf. National Statistics Online – Home of Official UK Statistics

denes vedkommende var 84 %. Frekvensen for kvinder har de seneste mange år været stigende, hvorimod den for mænd har været faldende. Kvinder i England udgør dog fortsat den største andel af de deltidsbeskæftigede – navnlig hvis de har mindreårige børn. Således var næsten 40 % af de erhvervsaktive kvinder med mindreårige børn deltidsbeskæftigede i 2003 mod 4 % af mændene i samme situation⁸².

9.4.2. Formueordningen

I England praktiseres ”common law”. Dette er kendetegnet ved, at landets højeste domstole har stor retsskabende virksomhed. Dog tilhører netop familieretten et område, hvor der er sket en forholdsvis omfattende lovmæssig regulering. Retspraksis har dog også på dette område fortsat stor betydning.

I England findes der ikke en lovhjemlet formueordning mellem ægtefæller, hvorfor indgåelse af ægteskab som udgangspunkt ikke har indflydelse på parternes formuerettigheder under ægteskabet. Der er således særeje under ægteskabet⁸³.

Der gælder dog visse undtagelser, hvoraf de vigtigste er ”The Married Womens Property Act 1964” og ”The Matrimonial Proceedings and Property Act 1970”. Begge har dog ringe betydning i praksis⁸⁴.

Fraværet af en lovhjemlet formueordning indebærer også, at der i forbindelse med separation og skilsmisse ikke findes særskilte regler om delingen af ægtefællernes aktiver og passiver. Formuedelingen foretages oftest ved aftale mellem parterne og ellers af domstolene.

Aftaler mellem ægtefæller indgås efter de civile retlige regler og kan som sådan efterprøves af domstolene. Domstolene har her en vidtgående mulighed for at foretage en omfordeling med henblik på at opnå den mest rimelige løsning⁸⁵. Domstolene har mulighed for at træffe tre typer afgørelser i forbindelse med formuedelingen:

”*Financial Provision*” - her pålægges den ene ægtefælle at udbetale en sum penge til den anden, enten i form af en tidsbegrænset periodisk ydelse eller et engangsbeløb.

”*Property Adjustment*” - dette indebærer, at domstolene kan overdrage aktiver fra den ene ægtefælle til den anden eller foranledige salg af sådanne.

---

⁸² Tallene for erhvervsaktive uden mindreårige børn var henholdsvis 23 % og 9 %.

⁸³ Hamilton & Perry, *Family Law in Europe*, s. 105 og 109.

⁸⁴ Stephen M. Cretney and others, *Principles of Family Law*, 7th edition, p. 163 og p. 166.

⁸⁵ Domstolenes afgørelser træffes efter bestemmelserne i *Matrimonial Causes Act 1973*.

”*Pension Sharing Order*” - siden ultimo 2000 har domstolene endvidere kunne beslutte, at den ene ægtefælles pensionsrettigheder deles for dermed at skabe selvstændige pensionsrettigheder for hver ægtefælle.

Domstolenes afgørelser træffes ud fra en række konkret beskrevne hensyn, hvorefter det overordnet skal tilstræbes at nå frem til et generelt rimeligt resultat. Herudover har hensynet til mindreårige børns velfærd førsteprioritet og herefter inddrages hensyn, som bl.a. vedrører parternes økonomiske evne og behov, parternes alder og ægteskabets varighed, sygdom, bidrag til familiens velfærd ydet under ægteskabet, parternes adfærd samt eventuelt potentielt økonomisk tab på grund af skilsmissen, som f.eks. ægtefællepension.

I en konkret sag fra 2000 blev det præciseret, at udgangspunktet for domstolenes afgørelser skal være en lighedeling mellem parterne baseret på en tankegang om, at ægtefæller under et ægteskab bidrager ligeligt til familiens velfærd, uanset hvordan parterne har arrangeret sig under ægteskabet⁸⁶. Lighedeling skal kun fraviges, når der findes gode grunde til det og kun i den udstrækning, det er velbegrundet i det enkelte tilfælde.

Domstolene skal ved afgørelserne endvidere tilstræbe, at parterne efter skilsmissen hurtigst muligt gøres økonomisk uafhængige af hinanden ved et såkaldt ”clean break”.

9.4.3. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse

Ved spørgsmålet om delingen af ægtefællers formuerettigheder skal der i henhold til ovennævnte principper også tages stilling til parternes pensionsrettigheder.

Pensionsrettigheder har i England særdeles stor betydning ved delingen af ægtefællernes aktiver, idet sådanne rettigheder sammen med ægtefællernes faste ejendom ofte udgør de to eneste væsentlige formuegoder⁸⁷.

Som nævnt har de engelske domstole stor mulighed for at træffe afgørelse om omfordeling af ægtefællers aktiver med henblik på at opnå det for ægtefællerne mest rimelige resultat. For pensionsrettigheders vedkommende har der dog foreligget visse begrænsninger i domstolenes adgang til at foretage en omfordeling mellem parterne.

Således kunne pensionsrettigheder frem til 1996 kun indgå som et aktiv i forbindelse med delingen, hvis der var ret til udbetaling inden for en overskuelig fremtid⁸⁸. Endvidere har domstolene alene haft mulighed for at tildele den ene ægtefælle et engangsbeløb som kompensation for

---

⁸⁶ White vs. White, 2000, The House of Lords.

⁸⁷ Stephen M. Cretney and others, Principles of Family Law, 7th edition, p. 406.

⁸⁸ Matrimonial Causes Act 1973, section 25.

den anden ægtefælles pensionsordning, hvilket endvidere har forudsat tilstedeværelsen af øvrige aktiver i ægteskabet⁸⁹.

Den nævnte adgang kan fortsat anvendes af domstolene, men med ny lovgivning, som trådte i kraft i henholdsvis 1996 og 2000, er domstolene indrømmet flere muligheder for at inddrage og dele pensionsordninger i forbindelse med separation og skilsmisse⁹⁰.

Således stilles der ikke længere krav om, at en pensionsordning skal komme til udbetaling inden for en overskuelig fremtid for at blive betragtet som et aktiv i forbindelse med formuedelingen.

Herudover er domstolene indrømmet mulighed for at bestemme, at en del af en ægtefælles pension skal tilkomme den anden ægtefælle, når den kommer til udbetaling i henhold til pensionsaftalens vilkår ("Pension Attachment"). Dette betyder, at pensionsselskabet skal forestå fordelingen mellem ægtefællerne på tidspunktet for pensionens udbetaling. Der kan træffes bestemmelse om engangsbeløb eller om periodiske ydelser, hvorfor der er tale om en form for "Financial Provision", jf. ovenfor.

Denne mulighed er dog ikke ofte anvendt i praksis, idet den for det første strider mod den grundlæggende intention om "clean break" mellem ægtefællerne, og for det andet indebærer en høj grad af usikkerhed på grund af afhængigheden af sikredes opnåelse af pensionsalder samt den anden ægtefælles livsforløb⁹¹.

Som den mest vidtgående mulighed for at inddrage pensionsordninger i delingen mellem ægtefæller har domstolene siden 2000 haft mulighed for at dele pensioner – "Pension Sharing Order". Dette gælder dog ikke den offentlige grundpension, men det gælder tillægspensionen.

Domstolene har efter disse bestemmelser mulighed for at træffe afgørelse om, at en andel af den ene ægtefælles pensionsordnings værdi overføres til den anden, enten ved at ægtefællen indtræder i den oprindelige pensionsordning, eller ved at beløbet overføres til en ny ordning. Der er i denne forbindelse udstedt et omfattende regelsæt for beregningen af en pensionsordnings værdi, og den konkrete beregning foretages i alle tilfælde af sagkyndige – i praksis af pensionsselskabet⁹².

Domstolene træffer beslutning ud fra en samlet vurdering af alle omstændigheder og aktiver - herunder pensionsordninger - og kan f.eks. bestemme, at der ud fra administrative og økonomi-

---

⁸⁹ Se ovf. under 3.2. om Financial Provision eller Property Adjustment.

⁹⁰ The Pensions Act 1995 og ændringer til the Matrimonial Causes Act 1973 (section 25B(1)) samt Welfare Reform and Pensions Act 1999.

⁹¹ Stephen M. Cretney and others, Principles of Family Law, 7th edition, p. 410-411.

⁹² Divorce etc. (Pensions) Regulations 2000, reg. 3.

ske hensyn alene skal ske deling af en enkelt større pensionsordning i stedet for deling af flere forskellige mindre ordninger. Domstolene er ikke forpligtede til at træffe afgørelse om deling af de foreliggende pensionsordninger og kan i stedet bestemme, at der skal ske en skævdeling af øvrige aktiver.

I alle tilfælde træffes afgørelserne for at opnå en helhedsorienteret løsning, som er rimelig i det enkelte tilfælde, og hvor udgangspunktet som nævnt er lighed⁹³.

9.4.4. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død

I engelsk ret findes der ikke regler om tvangsarv, hvorfor der er fuld testationsfrihed⁹⁴. En ægtefælle kan derfor testere alle sine aktiver til ægtefællen, til børnene eller til tredjemand.

De nærmere regler om fordelingen af arven findes i Administration of Estates Act 1925, som indeholder detaljerede regler om fordelingen af arven, når afdøde ikke har oprettet testamente. Ægtefællen har legal arveret. Samtidig hjemler loven en adgang for domstolene til at tilkende visse familiemedlemmer en del af afdødes formue, hvis disse ikke er tilgodeset ved testamente eller i kraft af bestemmelserne i loven i øvrigt. Dette gælder også afdødes fraskilte ægtefælle.

9.4.4.1. Efterlevendes pensionsrettigheder

Det følger af engelsk ret – herunder navnlig af fraværet af en legal formueordning – at den efterlevende ægtefælle beholder egne pensionsrettigheder.

9.4.4.2. Førstafdødes pensionsrettigheder

I det omfang pensionen ikke falder bort ved ægtefællens død, gælder de samme regler som anført ovenfor om arv efter afdøde.

For så vidt angår de statslige pensionsordninger gælder særlig regler om den efterlevendes arv.

9.4.4.3. Den fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension efter førstafdøde ægtefælle

Retsstillingen for den fraskilte ægtefælle vedrørende ægtefællepension beror på den enkelte pensionstype/aftale.

---

⁹³ Det diskuteres løbende, om man med det nuværende regelsæt sammenholdt med domstolenes vidtgående kompetence i praksis har opnået den for parterne rimelige løsning ved ægtefælleskifte. Det anføres, at ovennævnte dom – ”White vs. White” – ikke har medført en større grad af forudsigelighed på området end sig medført en generel anerkendelse af ægteskabet som et ligestillet parterskab, jf. herved bl.a. Stephen M. Cretney and others, Principles of Family Law, 7th edition, p. 415-417.

⁹⁴ Wills Act 1837 med senere ændringer.

Når det gælder den statslige grundpension, har den efterlevende ret til i visse tilfælde at modtage et beløb på baggrund af førstafdødes pensionsindbetalinger. Denne ret bortfalder i alle tilfælde, når den efterlevende selv når pensionsalderen.

Retten til en ægtefællepension efter førstafdøde ophører altid ved skilsmisse, men bevares i separationsperioden⁹⁵.

9.5. Tyskland

9.5.1. Pensionstyper

Det offentlige pensionssystem i Tyskland består af en statspension, der omfatter alle arbejdstagere. Er man ikke beskæftiget, omfattes man som udgangspunkt ikke af en ret til pension fra det offentlige. Dog giver arbejdsløshed, uddannelse og pleje af børn og syge en vis pensionsret. Herudover er der mulighed for at indbetale frivillige pensionsbidrag⁹⁶.

Den offentlige pension finansieres gennem løbende faste bidrag fra både arbejdstager og arbejdsgiver. Pensionens størrelse beregnes på grundlag af de indbetalte bidrag, og den er afhængig af såvel arbejdsperiodens længde som af indkomstens størrelse. Den er den vigtigste alderspension og udbetales fra det 65. år.

Som supplement til statspensionen findes tjenestepension samt individuelle pensionsordninger. For statsansatte træder tjenestepensionen i stedet for statspensionen. Man kan endvidere være sikret i form af kollektive pensionsordninger mellem større grupper af arbejdstagere og virksomheder eller mellem den enkelte virksomhed og dens ansatte.

Med en reform i 2001 er der sket en radikal ændring af pensionssystemets struktur⁹⁷. Traditionelt har statspensionen sikret en meget høj dækning (ca. 70 % af den tidligere løn) og dermed i mindre grad nødvendiggjort supplerende dækning. Med reformen sker der frem til 2010 en gradvis nedgang i den procentuelle dækning (til 64 %), hvorfor staten har introduceret nye former for supplerende dækning. Private pensionsformer vil således i Tyskland over sigt blive et nødvendigt supplement til den offentlige ordning for at sikre opretholdelse af levestandarden efter pensioneringen. De nye pensionsformer har karakter af frivillige ordninger, men staten vil fremme deltagelse heri ved hjælp af lovregulering – herunder skattemæssige lettelser.

Selvom kvinderne ligesom i mange øvrige europæiske lande udgør en stadig stigende del af arbejdsmarkedet, er der dog også i Tyskland fortsat væsentlige forskelle på mænds og kvinders

---

⁹⁵ Hamilton & Perry, Family Law.

⁹⁶ Jf. Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung – information om "Rentenversicherung".

⁹⁷ Jf. herved Bundesversicherungsanstalt., "Supplementary Pension Provision in Germany".

erhvervsfrekvens. Erhvervsfrekvensen for kvinder i den erhvervsaktive alder var i 2003 65 %, og for mænds vedkommende 79 %. Kvinders timeløn var i juli 2004 knap 80 % af mændenes indtjening. Kvinderne udgjorde i 2003 den største andel af de deltidsbeskæftigede. Således var 41 % af de erhvervsaktive kvinder deltidsbeskæftigede mod 4 % af mændene⁹⁸.

9.5.2. Formueordningen

Den legale formueordning mellem ægtefæller er i Tyskland en form for ”tilvækstformuefællesskab”. Har ægtefællerne således ikke ved ægtepagt indgået anden aftale, er der mellem ægtefællerne ”Zugewinngemeinschaft”⁹⁹. Dette betyder, at der under ægteskabet er særeje mellem ægtefællerne. Ved ægteskabets ophør skal der alene ske deling af den værditilvækst, der har fundet sted under ægteskabet¹⁰⁰. Gaver og arv erhvervet under ægteskabet sidestilles med ejendom, som var til stede ved ægteskabets indgåelse. Værdien af aktiverne kan reguleres efter forbrugerprisindekset, således at værdistigningen ud over indekseringen deles. Gæld fratrækkes før deling.

For at imødegå senere bevisproblemer kan hver ægtefælle forlange, at den anden ægtefælle medvirker til at udarbejde en fortegnelse over aktiver ved ægteskabets indgåelse. Denne fortegnelse vil ved efterfølgende tvister blive lagt til grund ved bedømmelsen af spørgsmålet om værditilvækst under ægteskabet¹⁰¹.

Udgangspunktet ved delingen af værditilvæksten er lighedeling. Er den ene ægtefælles formue-tilvækst større end den andens, skal udligningen ske ved betaling af halvdelen af differencen mellem hver ægtefælles formue-tilvækst. Vil dette føre til et urimeligt resultat, kan der ske deling efter en mere konkret vurdering¹⁰².

Baggrunden for udgangspunktet om lighedeling af værditilvækst beror på en antagelse om ægtefællers ligestilling under ægteskabet – herunder den gensidige forpligtelse til at bidrage til familiens underhold. Hjemmearbejde har samme værdi som erhvervsarbejde. Ægtefællernes fordeling af arbejdet mellem sig anses for deres fælles beslutning.

Som alternativer til ordningen om deling af værditilvækst findes i tysk ret to formueordninger, hvor ægtefæller kan aftale henholdsvis fuldstændigt særeje, eller hvad der svarer til fælleseje¹⁰³.

---

⁹⁸ Jf. herved tal fra Statistisches Bundesamt, ”Microzensus”.

⁹⁹ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) § 1363.

¹⁰⁰ Bestemmelsen er kopieret fra den svenske ”giftermålsbalk fra 1920.

¹⁰¹ ”Verzeichnis des Anfangsvermögens” – BGB § 1377.

¹⁰² BGB § 1381.

¹⁰³ BGB §§ 1414 og 1415.

Aftaler om fuldstændigt særeje er forholdsvis almindelige, hvorimod der sjældent indgås aftaler om fælleseje¹⁰⁴.

9.5.3. Pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse

I 1977 indførtes regler om deling af pensioner - "Versorgerungsausgleich"¹⁰⁵.

Pensionsdelingsreglerne blev indført som et led i en større reform af familieretten, hvor ligestilling mellem ægtefællerne var den grundlæggende tanke, og hvor det forekom ulogisk at holde pensionsrettigheder ude fra delingen mellem ægtefællerne. Deling af pensionsrettigheder blev fra politisk hold først og fremmest motiveret af følgende grundprincipper¹⁰⁶:

- Kvinder og mænd skal dele den værditilvækst, som sker under ægteskabet og dermed også af pensionsrettigheder
- Fraskilte kvinder skal sikres ret til en egen alderspension
- Niveauet for en fraskilt kvindes alderspension skal overstige eksistensminimum

De tidligere begrundelser for at holde pensionsrettigheder uden for delingen – *at* pensioner var resultat af den ansattes eget arbejde, *at* den ikke havde med det ægteskabelige fællesskab at gøre, *at* ret til periodiske ydelser ikke kunne indgå, før ret til udbetaling forelå, idet den berettigede ikke kunne disponere over pensionen før, *og at* værdien af pensionsretten ikke kunne beregnes på forhånd - accepteredes ikke mere.

Under lovgivningsarbejdet fremførtes, at det ikke var rigtigt, at ægtefæller er ubundne individer. Tværtimod indebærer et ægteskab en blanding af materielle og immaterielle ydelser, som kun kan vurderes af de involverede ægtefæller, og som beror på tid og situation. Begge ægtefællers indsats for familien er lige vigtig, og frugterne af hver ægtefælles indsats skal deles. Retten til pension udgør en sikker fordring, og at værdien er vanskelig at beregne retfærdiggør ikke, at pensionsrettigheder undtages fra deling.

Der er tale om et detaljeret regelsæt, hvor hovedreglen er, at der skal ske lighedeling af pensions værditilvækst under ægteskabet¹⁰⁷. Lighedeling kan dog undlades, hvis dette vil føre til et urimeligt resultat. Ordningen svarer stort set til lovens hovedregel om delingen af værditilvækst af anden formue, sådan at pensionsdeling også kan hindres ved aftale om særeje.

---

¹⁰⁴ Carolyn Hamilton, ed., *Family Law in Europe*, sec. ed., s. 303.

¹⁰⁵ De 3 omtalte formueordninger under pkt. 9.5n.2. blev indført 20 år tidligere i 1957 og omfattede traditionelt ikke deling af pensionsrettigheder og blev begrundet med, at dette ikke havde med det ægteskabelige fællesskab at gøre.

¹⁰⁶ Lücke, *Dividing the Assets on Family Breakdown*, 1998 s. 42 - 45.

¹⁰⁷ BGB §§ 1587-1587o.

Reglerne omfatter alle rettigheder til alderspension, der er opnået under ægteskabet gennem arbejde eller præmiebetaling, ligesom reglerne gælder, uanset om ordningen er obligatorisk eller frivillig. Livsforsikringer falder dog uden for pensionsdelingsreglerne, men er omfattet af de almindelige regler om formuedeling af værditilvækst.

Pensionsrettighedernes særlige karakter har medført, at pensionsrettigheder deles separat - adskilt fra ægtefællernes øvrige formue. Pensionsdelingen sker normalt ved en egentlig opdeling af pensionen. Man kan dog i visse tilfælde vælge at tillægge ægtefællen en andel af pensionen, når den kommer til udbetaling i henhold til de gældende udbetalingsvilkår. Delingen sker ved, at domstolen af egen drift behandler delingssspørgsmålet - uden at en af ægtefællerne behøver at påstå deling - hvorfor delingssspørgsmålet i hovedsagen gennemføres af domstolen i samspil med det pågældende pensionsinstitut¹⁰⁸.

Der sker en meget høj grad af pensionsudligning. Således sker der deling af pensionsrettigheder i 95 % af skilsmisserne¹⁰⁹. Der er tale om overførsel af betydelige beløb.

9.5.4. Pensionsrettigheders behandling ved en ægtefælles død

Efter tysk ret har testator som et grundlæggende princip ret til at råde frit over hele formuen. Dog indrømmes ægtefæller og øvrige efterkommere et krav, som kaldes "Pflichtteil" (tvangsarv)¹¹⁰.

Ved den ene ægtefælles død vil skiftet i forhold til den efterlevende ægtefælle skulle ske både efter formueordningens delingsregler og de arveretlige bestemmelser. Den efterlevende ægtefælle vil - udover vedkommendes andel af boet, som følge af formueordningen - modtage 1/4 af førstafdødes del af boet som arv. Hvis den efterlevende ægtefælle imidlertid skal arve sammen med andre legalt berettigede, vil den efterlevende ægtefælle modtage i alt 1/2 af førstafdødes del af boet¹¹¹.

Har den afdøde ægtefælle oprettet testamente, hvori den efterlevende ægtefælle ikke er tilgode-set, medfører reglerne om tvangsarv, at den efterlevende ægtefælle kan gøre et krav gældende mod boet. Der er tale om et detaljeret og kompliceret regelsæt, der skal sikre den efterlevende sin retmæssige andel af boet under inddragelse af en eventuel værditilvækst hidrørende fra ægteskabets formueordning.

---

¹⁰⁸ Margareta Brattström, *Makars Pensionsrättigheter* s. 279

¹⁰⁹ Voegli & Willenbacher, *Property Division and Pension-Splitting in the FRG, Economic Consequences of Divorce, The International Perspective*, 1992, s. 181.

¹¹⁰ BGB § 2303.

¹¹¹ BGB §§ 1371(1), 1931(1) og (3).

Har ægtefællerne aftalt særeje, vil delingen i tilfælde af den ene ægtefælles død alene ske efter de arveretlige regler¹¹².

9.5.4.1. Efterlevendes pensionsrettigheder

Det følger af den legale formueordning, herunder reglerne om værditilvækst, at den efterlevende ægtefælle kan udtage egne pensionsordninger mod at udrede eventuel værditilvækst efter reglerne herom.

9.5.4.2. Førstafdødes pensionsrettigheder

Såfremt pensionen ikke falder bort ved ægtefællens død, gælder de samme regler som anført ovenfor om arv efter afdøde. Den statslige pension og i øvrigt også mange kollektive pensionsordninger indeholder dog særlige regler om en efterlevendes ægtefælles arv.

I Tyskland omfatter den statslige pension en obligatorisk ægtefællepension, og det samme gælder de fleste tjenstepensioner. En efterlevende ægtefælle, som levede sammen med den afdøde ægtefælle på tidspunktet for dødsfaldet, har således under visse nærmere betingelser ret til ægtefællepension på op til 60 % af den afdødes statspension. Retten bortfalder, hvis ægtefællen på ny indgår ægteskab. Er ægteskabet indgået efter den 1. januar 2002, kan den efterlevende ægtefælle alene modtage ægtefællepension i 24 måneder.

9.5.4.2.1. Den fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension efter førstafdøde ægtefælle

Tysk ret indeholder ikke særlige regler, som hjemler en ret til ægtefællepension for fraskilte ægtefæller.

---

¹¹² BGB § 1931(1).

Kapitel 10

Tidligere reformovervejelser

10.1. Indledning

Problemerne i relation til pensions- og forsikringsrettigheders behandling på ægtefælleskifte har eksisteret i en længere årrække og har givet anledning til en række udvalgsarbejder mv.

Ægteskabsudvalget af 1957 afgav således betænkning V i 1968¹¹³ med et udkast til lov om opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed, ligesom finansministeren i 1986 nedsatte et embedsmandsudvalg, der i 1990 offentliggjorde en rapport om pensioners behandling ved separation, skilsmisse og død. Herudover nedsatte industriministeren et udvalg i 1989, der afgav betænkning i 1995¹¹⁴.

Endelig har Advokatrådet i 1995 fremsendt nogle lovgivningsmodeller om pensions- og forsikringsrettigheders behandling på ægtefælleskifte til Justitsministeriet, der sendte rapporten i høring sammen med 1995-betænkningen fra industriministerens udvalg.

Ingen af de nævnte betænkninger med tilhørende reformforslag førte imidlertid til en ændring i lovgivningen – hverken enkepensionsloven af 1941 eller ægteskabslovgivningens regler om pensions- og forsikringsrettigheders behandling på ægtefælleskifte.

10.2. Ægteskabsudvalget af 1957 – betænkning V fra 1968

På baggrund af et brev fra Danmarks Sparekasseforening og Danske Bankers Fællesrepræsentation anmodede Justitsministeriet ægteskabsudvalget om at gøre spørgsmålet om en lovmæssig regulering af visse centrale civile retlige problemer i forbindelse med pensionsopsparing i pengeinstitutterne til genstand for behandling i udvalget. I den nævnte skrivelse var blandt andet anført, at de beskyttelsesregler, der var behov for, for at en pensionsopsparingsordning med sikkerhed skal kunne fyldestgøre sit formål, blandt andet må kræve ”lovregler, der på rimelig måde løser spørgsmålet om skifte af pensionsretten ved skifte af formuefællesskab mellem ægtefæller i levende live”. Justitsministeriet præciserede, at også spørgsmål om en eventuel lovregulering uden for ægteskabslovgivningens rammer af de omhandlede pensionsordninger måtte inddrages under udvalgets overvejelser. Ægteskabsudvalget betonedede, at udformningen af lovregler på dette område byder på betydelige vanskeligheder. I betænkning V anføres herom på side 6:

---

¹¹³ Betænkning nr. 501/1968.

¹¹⁴ Betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret.

”Spørgsmålet om de omhandlede pensionsrettigheders stilling ved skifte af ægtefællers fællesbo i levende live, opstår ikke sjældent i praksis, og det må formentlig erkendes, at gældende ret her på flere punkter kan give anledning til tvivl. Overvejselen af, hvilke regler der bør gælde i disse tilfælde, vanskeliggøres imidlertid i væsentlig grad af, at spørgsmålet om pensionsrettigheders stilling ved separation og skilsmisse ikke tidligere har været gjort til genstand for en samlet vurdering. Dette har resulteret i, at retsstillingen efter gældende ret afhænger af, hvorledes pensionsordningen er udformet, medens forskellen mellem de retsvirkninger, der er knyttet til de forskellige typer af pensionsordninger, næppe lader sig begrunde rationelt. Efter ægteskabsudvalgets opfattelse er der derfor behov for at få foretaget en mere omfattende undersøgelse og vurdering af de gældende regler om pensionsrettigheders stilling ved skifte af ægtefællers fællesbo end den, udvalgets kommissorium åbner mulighed for at gennemføre. Udvalget har under hensyn hertil fundet det hensigtsmæssigt at udskille spørgsmålet om, hvorvidt der på indeværende tidspunkt bør lovgives om dette spørgsmål, specielt med hensyn til de pensionsordninger, der er omfattet af kommissoriet, til særskilt behandling i det følgende afsnit.”

Ægteskabsudvalget tog sit udgangspunkt i en overvejelse af, om principperne i 1941-loven burde søges udvidet til også at gælde for de pensionsordninger, der fremtræder som kapitalforsikringer eller har form af indskud på spærret konto i et pengeinstitut. Det fremhæves imidlertid som nærliggende at betragte gældende rets ligedelingsregel for de her omhandlede pensionsordninger som et naturligt alternativ til bestemmelserne i 1941-loven. Ud fra en afvejning af argumenterne for og imod pensionsudligning, jf. herom nedenfor, valgte ægteskabsudvalget at fremsætte et lovudkast begrænset til *kapitalpension i form af arbejdsgiverpension* og i hovedsagen udformet som en kodifikation af gældende ret:

”Udkast til lov om opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed.

§ 1. For opsparing i pensionsøjemed, som efter aftale mellem arbejdstager og dennes arbejdsgiver sker ved indbetalinger fra arbejdsgiveren eller fra begge parter i forening, gælder reglerne i dette kapitel, såfremt

...

§ 6. Ved ophør af kontohaverens ægteskab ved skilsmisse eller separation tillægges der kontohaverens ægtefælle ret til halvdelen af det beløb, der på tidspunktet for formuefællesskabets ophør indestod på kontoen.

Stk. 2. Deling efter stk. 1 finder ikke sted, hvis beløbet ikke overstiger 5.000 kr.,

hvis ægteskabet ikke indtil det i stk. 1 nævnte tidspunkt har bestået i 5 år,

hvis kontohaverens ægtefælle har ret til en ikke ubetydelig pensionsydelse, der hverken efter de særlige regler, der gælder for pensionsretten, medtages under skiftet ved opgørelsen af ægtefælens bodel eller deles efter reglerne i denne lov.

Stk. 3. Kontohaverens ægtefælle kan i forbindelse med bodelingen give afkald på sin ret efter stk. 1.

§ 7. Påløbende renter m.v. af den andel, der efter § 6 tilhører kontohaverens ægtefælle, tilskrives denne del af kapitalen.

Stk. 2. Ægtefællens andel med påløbne renter m.v. efter stk. 1 forfalder til betaling, når kontohaveren får udbetalt det opsparede beløb eller opfylder betingelserne herfor, og ved kontohaverens død.

Stk. 3. Har ægtefællen over for pengeinstituttet anmeldt og godtgjort at have ret til en del af det på kontoen indestående beløb med påløbne renter m.v., kan pengeinstituttet ikke med frigørende virkning over for ægtefællen udbetale den pågældendes del af det opsparede beløb til kontohaveren.

§ 8. Kontohaveren indtræder i ægtefællens ret efter §§ 6 og 7, hvis denne afgår ved døden før det i § 7, stk. 2, nævnte forfaldstidspunkt, eller hvis separation bortfalder.

Stk. 2. Ægtefællen kan overdrage sin ret efter §§ 6 og 7 til kontohaveren, men kan ikke i øvrigt råde over den. Ægtefællens ret er unddraget retsforfølgning.

§ 9. Efter at deling i henhold til § 6 har fundet sted, kan kontohaveren ikke træffe aftale om ændring af pensionsaftalen til skade for ægtefællen.

§ 10. For kapitalforsikring i pensionsøjemed, hvortil præmier eller kapitalindskud efter aftale mellem en arbejdstager og dennes arbejdsgiver indbetales af arbejdsgiveren eller af begge parter i forning, gælder reglerne i dette kapitel, såfremt...

§ 12. Ved ophør af de forsikredes ægteskab ved skilsmisse eller omstødelse såvel som i tilfælde af separation eller bosondring tillægges der den forsikredes ægtefælle ret som uigenkaldeligt begunstiget for halvdelen af den forsikringsydelse, der svarer til forsikringens nettopræmiereserve på tidspunktet for formuefællesskabets ophør. Forsikringsselskabet skal på begæring foretage notering om den begunstigede ægtefælles ret.

Stk. 2. Den begunstigede har ret til at få udbetalt sin andel af forsikringssummen efter stk. 1, når den forsikrede får udbetalt sin andel eller opfylder betingelserne herfor, samt ved den forsikredes død.

Stk. 3. Reglerne i § 6, stk. 2 og 3, samt § 8 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 4. Deling efter reglerne i stk. 1-3 finder sted, selv om den forsikrede uigenkaldeligt har indsat en anden end ægtefællen som begunstiget."

Udvalgets lovudkast er imidlertid aldrig gennemført, hvorfor problemerne stadig består, både for så vidt angår arbejdsgiverpension i form af kapital- og ratepension og for så vidt angår valget mellem ret til deling af pensionsordningen og 1941-lovens ordning med bevarelse af enkepension.

10.3. Finansministeriets embedsmandsudvalg fra 1986

10.3.1. Kommissoriet

Finansministeriet nedsatte den 22. januar 1986 et embedsmandsudvalg med den opgave at overveje en revision af lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse samt overveje, om der bør udarbejdes regler for alle pensionsordninger og gældende såvel i tilfælde af separation og skilsmisse som i tilfælde af den pensionsberettigede ægtefælles død. Kommissoriet indeholder blandt andet følgende uddybning:

"På baggrund af, at der i mange pensionsordninger, herunder tjenestemandspension og Arbejdsmarkedets tillægspension, er indført ret til enkemandspension, samt under hensyn til den skete udvidelse af forskellige typer af pensionsordninger, herunder kapitalforsikringer og pensionsopsparingsordninger, har Finansministeriet efter drøftelse med Justitsministeriet fundet, at der bør nedsættes et udvalg med den opgave at overveje lovgivningen om bevarelse af enkepensionsret og eventuelt stille forslag om sådanne lovændringer, som udvalgets overvejelser måtte give anledning til.

Udvalgets overvejelser bør ske i lyset af lovgivningen om ligebehandling af mænd og kvinder samt udviklingen med hensyn til pensionsordninger på det offentlige og det private arbejdsmarked, ligesom hensyn bør tages til strukturen af det offentlige sociale pensionssystem.

Inden for disse rammer skal udvalget overveje en revision af lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse med henblik på at indføre mulighed for bevarelse af enkemandspensionsret, således at der indføres ligestilling mellem mænd og kvinder. Ligeledes bør udvalget overveje, om det fortsat skal være en betingelse for at bevare enke(mands)pensionsret, at den anden ægtefælle ved skilsmissen er pålagt bidragspligt, jf. betænkning 4 (719/1974), s. 29, fra Justitsministeriets ægteskabsudvalg af 1969. Udvalget bør endvidere drøfte, om enkepensionsloven i

alle tilfælde sikrer afdødes efterlevende ægtefælle tilstrækkeligt i forhold til den fraskilte ægtefælle.

Endvidere bør udvalget tage stilling til, om den nuværende lovgivning – der især har haft tjenestemandspensionsordning for øje, men også omfatter andre pensionsordninger, der er led i ansættelsesforhold – må anses for hensigtsmæssig. Det bør i denne forbindelse overvejes, om og i hvilket omfang det vil være muligt og hensigtsmæssigt at udarbejde regler om enker og enkemænds bevarelse af pensionsret ved separation og skilsmisse, der kan gælde for alle pensionsordninger, herunder kapitalforsikrings- og pensionsopsparingsordninger, hvad enten de er etableret som led i ansættelsesforhold eller ej, jf. herved bemærkningerne i betænkning V fra Justitsministeriets ægteskabsudvalg af 1957, s. 15 og s. 19.

Udvalget bør også – med udgangspunkt i drøftelserne i betænkning V fra Justitsministeriets ægteskabsudvalg af 1957 – overveje, om der bør udarbejdes regler for pensionsordningers stilling på skifte såvel i tilfælde af separation og skilsmisse som i tilfælde af den pensionsberettigedes ægtefælles død...”

10.3.2. Løsningsmodeller

Udvalget afsluttede sit arbejde i september 1988 og afgav i marts 1990 ”Rapport om pensionsrettighedens bevarelse ved separation og skilsmisse”. Udvalget opstillede to modeller til betingelser for bevarelse af ægtefællepensionsret ved skilsmisse.

Den første løsningsmodel er opstillet på grundlag af forsørgelsessynspunktet bag 1941-loven og går ud på, at ret til ægtefællepension bevares, når ægteskabet har bestået i 20 år, og ægtefællen er fyldt 45 år på skilsmissetidspunktet. Modellen knytter sig til de samme kriterier, som domstolene lægger vægt på ved pålæg af tidsbegrænset bidragspligt.

Den anden løsningsmodel er opstillet på grundlag af afsavnssynspunktet og går ud på, at en ægtefælle ved skilsmisse bevarer ret til ægtefællepension, når ægteskabet har varet i 5 (eventuelt 10) år. Den fraskiltes andel af ægtefællepensionen sættes i forhold til den eller de perioder, hvor der under ægteskabet er registreret pensionsaldersoptjening eller foretaget indbetaling af ordinær pensionsbidrag til ordningen.

Endvidere pegede udvalget på visse andre punkter, hvor enkepensionslovens regler efter udvalgets opfattelse bør ændres. Udvalget fandt blandt andet, at retten for en fraskilt ægtefælle til at give afkald på en ægtefællepensionsret bør udvides, således at en ægtefælle også efter skilsmissen kan give afkald på en bevaret ægtefællepensionsret til fordel for en senere ægtefælle, og at deling af en ægtefællepension mellem to eller flere skal ske således, at den efterlevende ægtefælle altid skal have halvdelen af pensionen.

Endelig påpegede udvalget, at anvendelsesområdet for lovgivningen fortsat skal være pensionsordninger i ansættelsesforhold, der giver ret til ægtefællepension i form af løbende livsbetingede ydelser.

Som baggrund for forslagene henviste udvalget til, at udbetaling af enkepension i en lang række tilfælde ikke afløser en aktuel bidragsbetaling, blandt andet fordi der jævnlige i statsamtterne ved vilkårsforhandlingen indgås aftale om tidsubegrænset bidragspligt alene med det formål at bevare enkepensionsret. Et afsavnssynspunkt gælder i to-indkomstfamilien også i forhold til ægtemænd. Ønsket om reel ligestilling mellem mænd og kvinder med hensyn til bevarelse af ægtefællepensionsret ved skilsmisse kan efter rapporten kun opnås, hvis adgangen hertil ikke knyttes til bidragspligten. Udvalget drøftede, om enkepensionsloven bør ophæves, således at betingelserne for at bevare ægtefællepensionsret varierer fra ordning til ordning. En sådan løsning afvistes dog, da det anses for hensigtsmæssigt, at muligheden og betingelserne for bevarelse af ægtefællepensionsret efter skilsmisse som hidtil gøres afhængig af ensartede regler for alle pensionsordninger og ikke af særregler i de forskellige pensionsordninger.

Udvalget drøftede endvidere muligheden for at fastsætte ensartede regler for alle pensionsordninger om bevarelse af ægtefællepensionsret ved separation og skilsmisse. Med udgangspunkt i den almindelige regel om lighed af formuerettigheder drøftede udvalget, om det vil være muligt i alle pensionsordninger, der giver ret til pension i form af løbende livsbetingede ydelser, at kapitalisere pensionsrettighederne og lade værdien indgå på et ægtefælleskifte svarende til, hvad der gælder for kapital- og ratepensionsordninger. En sådan løsning afvistes imidlertid med henvisning til, at der ikke i tjenestemandspensionsordninger ved skilsmisse kan opgøres en kapitalværdi, der kan indgå som aktiv i bodelingen, at det endvidere er vanskeligt at finde frem til et veldefineret beløb i tilsagnsordninger, hvor der ikke er umiddelbar sammenhæng mellem indbetalingerne og pensionsydelsen, og at livrenter og overlevelsesrenter ganske vist kan kapitaliseres, men i almindelighed ikke kan tilbagekøbes over for selskabet. På denne baggrund fandt udvalget ikke, at det vil være muligt at indføre en generel regel om, at pensionsrettigheder i form af løbende livsbetingede ydelser kan medtages i boopgørelsen i forbindelse med skifte i anledning af separation og skilsmisse.

Endelig drøftede udvalget muligheden for at indføre en almindelig regel om, at ejere af kapital- og ratepensionsordninger på skilsmisseskitte forlods udtager retten til engangs- og rateudbetalingerne svarende til gældende ret for pensioner med løbende livsbetingede ydelser. I så fald måtte enkepensionsloven som konsekvens søges udvidet til også at gælde for disse ordninger. Også denne løsning afvistes dog med henvisning til, at en overførsel af de nugældende betingelser i enkepensionsloven, eller af de betingelser, som udvalget har opstillet i sine modeller til kapital- og ratepensionsordninger, vil kunne medføre urimelige resultater i de tilfælde, hvor betingelserne for bevarelse af enkepensionsret ikke er til stede. Der henvises herved til, at kapital- og ratepensionsordninger kan oprettes både i og uden for ansættelsesforhold, og at ordningerne kan repræsentere betydelige værdier og være tilvejebragt og vedligeholdt af fællesboets midler. Hvis ejeren af en sådan ordning udtager den forlods, må det derfor forventes, at den anden ægtefælle vil fremsætte vederlagskrav. Udvalget anfører som sin opfattelse, at tilbagekøbsværdien/opsparrings-værdien af kapital- og ratepensionsordninger, hvad enten de er oprettet som led i

ansættelsesforhold eller ikke, i overensstemmelse med det almindelige lighedingsprincip som hidtil bør indgå i bodelingen på ægtefælleskifte. I denne forbindelse afviste udvalget, at der skulle være behov for at sondre mellem kapital- og ratepensionsordninger, der er oprettet som led i et ansættelsesforhold og privatoprettede kapital- og ratepensionsordninger. ”Det afgørende må være, om ordningen kan deles, eller om den fraskilte ægtefælle alene kan indsættes som begunstiget”. Endelig fandt udvalget det ikke hensigtsmæssigt, hvis der gennem fastsættelse af skifteretlige regler gøres indgreb i ægtefællernes frihed til at aftale, hvorledes der skal forholdes med pensionsordninger, der ikke er omfattet af enkepensionsloven.

Der er ikke på baggrund af udvalgets rapport fremsat lovforslag.

10.4. Industriministeriets udvalg. Betænkning 1293/1995 om fraskiltes pensionsret

Den 14. december 1989 har et sagkyndigt udvalg, der er nedsat af industriministeren om lovgivning om pensionsoverførsler fået et tillægskommissorium, hvorefter udvalget skal overveje, om der fortsat er behov for lovgivning om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse og i givet fald udarbejde udkast til sådanne ændringer, som udvalgets overvejelser måtte give anledning til.

Udvalget har i juni 1995 afgivet Betænkning 1293/95: Fraskiltes pensionsret.

10.4.1. Kommissorium

Ved udvalgets overvejelser af, om der fortsat er et behov for lovgivning om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, skal ifølge kommissoriet følgende forhold tages i betragtning:

- ”a. at udbredelsen af ægtefællepensioner bliver stadig mindre som følge af et faldende behov for forsørgelse ægtefællerne imellem,
- b. om man skal regulere bevarelse af ægtefællepensionsrettigheder ved skilsmisse, når man ikke med generel lovregulering kræver ægtefællepension ved forsikringsmæssige pensionsordninger,
- c. at ”skifteretlige” hensyn til, at ægtefællen har bidraget til pensionen, ikke holder, hvor der er tale om obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger, som den anden ægtefælle som ansat ikke kan fravælge,
- d. at en situation uden lovregulering på området betyder, at den enkelte pensionsordning kan bestemme, om der skal være adgang til bevarelse af pensionsret ved skilsmisse, hvilke betingelser der skal opfyldes, samt regler for deling af en ægtefællepension mellem fraskilt ægtefælle og den efterlevende ægtefælle. Hvis pensionsordningerne fastsætter forskellige bestemmelser om betingelser og deling af ægtefællepensionsrettigheder, kan der opstå problemer om overførsel af pensionsrettigheder mellem ordningerne,
- e. at det uden generel lovgivning ville være overladt til statsamterne, som normalt bevilger skilsmisser, at afklare, hvilke regler der gælder den konkrete pensionsordning, samt om ægtefællerne ønsker, at pensionsrettighederne skal bevares af den fraskilte ægtefælle, hvis der er mulighed herfor,
- f. at ægtefællerne ved skilsmisse kan aftale, at kapital- og ratepensionsordninger holdes helt eller delvis uden for lighedelingen på ægtefælleskifte,

g. på tjenestemandsområdet kan retsstillingen for pensionsrettigheder ved skilsmisse fastlægges som bestemmelser i tjenestemandspensionsloven, hvis anden lovgivning ophæves.

Tilsvarende spørgsmål må overvejes omkring ATP-loven.”

10.4.2. Udvalgets overvejelser

Et flertal af udvalgets medlemmer mente, at der fortsat er behov for en lovgivning men med forskellige begrundelser. Flertallet delte sig i fire mindretal.

Et første mindretal af udvalgets medlemmer fandt, at en særskilt lovgivning stadig er nødvendig. Dels er der stadig et beskyttelsesbehov at varetage over for den fraskilte, selv om det kvantitativt er mindre end i 1941, dels skaber en lovgivning en klarhed, som der er behov for i praksis, og som ikke kan skabes ad anden vej.

Et andet mindretal var enig i, at lovregulering stadig er påkrævet. En revision af 1941-loven burde dog indgå som en del af en samlet civilretlig lovgivning, omfattende alle pensionsordninger. Tidligere erfaringer omkring ønsket for en samlet lovgivning tilsiger dog en særskilt revision af 1941-loven nu.

Begge disse mindretal gik ind for en lovskitse, der bl.a. indebærer, at der skal være krav om bidragspligt, som ægtefællepensionen bliver et surrogat for, og at ægteskabet inden separationen ellers skilsmissen skal have varet mindst 10 år. Såfremt bidragspligten er tidsbegrænset, begrænses retten til enkepension til samme tidsrum. Hvis bidragsretten er aftalt, kræves for bevarelse af ret til ægtefællepension, at bidraget mindst svarer til normalbidraget for børn (hvilket i 1995 var 703 kr. pr. måned).

Et tredje mindretal var enig i, at der fortsat er behov for lovregulering på området. En større revision af 1941-loven bør dog indgå i en samlet civilretlig lovgivning omfattende alle pensionsordninger. Ændringer i den eksisterende 1941-lov bør begrænse sig til helt nødvendige ændringer, der er begrundet i ligestilling mellem kønnene, eller som udviklingen har vist et trængende behov for.

Et fjerde mindretal fandt ikke behov for fortsat lovregulering af retten til ægtefællepension til fraskilte i arbejdsmarkedspensionsordningerne, idet retten til ægtefællepension til fraskilte bør reguleres af den enkelte pensionsordnings regler.

Det fremhæves, at såfremt man ønsker at bibeholde en særskilt lovgivning, skal loven af principielle ligestillingsgrunde og af hensyn til Danmarks internationale forpligtelser behandle mænd og kvinder ens. Der bør tages stilling til flere tekniske spørgsmål i dag, f.eks. ved udtræden og overførsler af pensionsordninger. Endelig fremhæves, at et væsentligt spørgsmål for ud-

valget har været i rimelig grad at sikre, at ægtefællepension til fraskilte opfylder et reelt forsørgelsesbehov, og at begge parter under ægteskabet med rimelighed kan siges at have indrettet sig på en pensionsdækning også til den efterlevende, før det kan komme på tale, at den fraskilte kan bevare ret til ægtefællepension.

Udvalget pointerede, at spørgsmålet om bevarelse af ægtefællepensionsret er et delemne under det meget omfattende og stadigt voksende problem vedrørende pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse. Det falder imidlertid uden for udvalgets kommissorium at foreslå ændringer i lovgivningen om ægteskabets retsvirkninger eller foreslå særskilt lovregulering af alle pensionsrettigheders behandling ved separation eller skilsmisse.

Der er ikke på baggrund af betænkning 1293/1995 fremsat lovforslag.

10.5. Advokatrådets redegørelse fra oktober 1995 om pensioners behandling på ægtefælleskifte

I april 1995 blev der nedsat en arbejdsgruppe under Advokatrådet med henblik på at udarbejde en redegørelse til brug for justitsministerens overvejelser om eventuelt at indføre lovgivning om pensioners behandling på ægtefælleskifte, idet retsstillingen blev anset for præget af usikkerhed og urimelighed.

Arbejdsgruppen arbejdede med tre forskellige løsningsmodeller: Lighedeling af alle pensions- og forsikringsrettigheder, der giver ret til alderspension (model 1); en skønsmæssig regel, der giver mulighed for at foretage en konkret vurdering af, hvad der vil være rimeligt i det enkelte tilfælde (model 2); eller forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder, således at ingen af pensionsrettigheder indgår i lighedelingen (model 3).

Det blev anført, at fordelene ved *lighedeling* af alle pensions- og forsikringsrettigheder bl.a. er, at det vil klargøre retstilstanden, og at pensions- og forsikringsrettigheder herved behandles som anden formue. Ulempen er, at den nærmere afgrænsning af, hvad der skal indgå i lighedelingen, og hvordan lighedelingen skal gennemføres, giver anledning til en række problemer i praksis.

En skønsregel bevirker, at sager, der virker konkret urimelige, kan undgås. Derved undgås endvidere de afgrænsningsvanskeligheder, som en mere præcis regel vil medføre. Samtidig er reglen fleksibel, idet den ikke nødvendiggør hverken total ligestilling eller total afvisning af deling. Ulempen er, at reglen kan virke processkabende, idet den nærmere fortolkning må udvikles af retspraksis.

Forlods udtagelse af alle pensions- og forsikringsrettigheder vil også medføre en større klarhed i retstilstanden. Herved behandles enhver fremtidig pension på samme måde som fremtidig løn og kan eventuelt danne basis for udmåling af ægtefællebidrag. Afvisningen af at dele pensions- og forsikringsrettigheder vil imidlertid medføre, at der ikke tages hensyn til, at pension normalt erhverves på samme måde som anden formue, og at det ofte vil være tilfældigt, eller båret af skattemæssige hensyn, om et beløb har karakter af almindelig opsparing eller pensionsopsparing.

Der var enighed i arbejdsgruppen om ”at det mest hensigtsmæssige vil være at vælge model 2 som den foreløbige løsning, indtil der kan foretages en længe tiltrængt revision af den samlede retsvirkningslov. Det er herved anset for afgørende, at model 2 løser størstedelen af de aktuelle problemer i relation til pensionsrettigheders behandling på ægtefælleskifte, idet den baserer sig på en rimelighedsvurdering. Desuden udgør skønsregelen et fleksibelt instrument, som hjemler mulighed for at foretage en helhedsvurdering, hvor der tages hensyn til de konkrete forhold i det enkelte ægteskab. Herved etableres også en god basis for forhandlinger om pensioners behandling ved separation og skilsmisse”.

10.6. Høringsudtalelser

Erhvervsministerens betænkning fra 1995 *betænkning 1293/1995 om fraskiltes pensionsret* og Advokatrådets rapport fra 1995 har begge været i høring hos en lang række myndigheder og institutioner. Høringssvarene har været varierende, både hvad angår vurdering af den nugældende retstilstand, ønsker til den fremtidige retstilstand samt begrundelserne herfor. Der kan således ikke på baggrund heraf udledes en løsning, der kan forventes at samle bred enighed. For Advokatrådets rapport kan bl.a. nævnes, at høringssvarene her har varieret fra en bevarelse af de gældende regler til en tilslutning til rådets anbefaling om en skønsregel. Tilsvarende kan det for betænkning 1293/1995 nævnes, at høringssvarene her anbefaler såvel bevarelse som fuldstændig ophævelse af en lovregulering af fraskiltes ret til ægtefællepension.

10.7. Konkluderende bemærkninger

Som fremhævet i indledningen har ingen af de pågældende rapporter med tilhørende reformforslag ført til fremsættelse af lovforslag – hverken med hensyn til 1941-loven eller med hensyn til ægteskabs- og arvelovgivningens regler om forsikring og pension.

Kapitel 11

Udvalgets overvejelser om pensioners behandling ved en ægtefælles død

11.1. Indledning

Når en ægtefælle dør, skal det fastlægges, hvad der skal ske med den pågældendes aktiver, herunder den pågældendes pensions- og forsikringsrettigheder. Det skal afgøres, hvilke rettigheder der falder i arv, hvilke der bortfalder, og hvilke der behandles efter de særlige regler om udbetaling til begunstigede eller lignende. En efterlevende ægtefælle må – hvis der er børn efter førstafdøde – efter dødsfaldet tage stilling til, om fællesboet ønskes skiftet straks, eller om den pågældende kan og vil hensidde i uskiftet bo. I den forbindelse skal det afklares, hvordan den længstlevende ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder skal behandles i hver af de to situationer.

Overtager den længstlevende ægtefælle ikke boet til hensidde i uskiftet bo, er udgangspunktet, at hver ægtefælles nettofælleseje opgøres, hvorefter hver ægtefælles nettobodelsoverskud almindeligvis ligedeles mellem ægtefællerne. Førstafdødes andel af fællesejet og førstafdødes eventuelle særeje er det, der falder i arv til længstlevende og til førstafdødes øvrige arvinger. Den længstlevende ægtefælle får – ud over sin arv efter førstafdøde – sin andel af fællesejet og sit eventuelle særeje. I konkurrence med førstafdødes børn, børnebørn m.fl. arver ægtefællen – medmindre førstafdøde har oprettet testamente – efter de nugældende regler 1/3 af det, førstafdøde efterlader sig.

Som beskrevet i kapitel 6 bortfalder en række af førstafdødes løbende pensionsrettigheder ved førstafdødes død, herunder vedkommendes tjenestemandspension, ATP, pensionskassepension, pensionsforsikring og livrente, og egenpensionen afløses eventuelt af en ægtefællepension eller overlevelserente for den længstlevende ægtefælle. Livs- og ulykkesforsikring, kapital- og ratepension vil typisk tilfalde en begunstiget, som i kraft af begunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende" i praksis næsten altid vil være den længstlevende ægtefælle. Det er således undtagelsen, at den førstafdøde ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder indgår i fællesejet og falder i arv efter de almindelige regler herom. Udgangspunktet er derfor, at den længstlevende ægtefælle i relation til førstafdødes pensions- og forsikringsrettigheder er tilgodeset via lovgivning og praksis. De problemstillinger, der måtte være knyttet til disse regler, er - bortset fra reglerne i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2, - ikke omfattet af udvalgets overvejelser.

Længstlevende ægtefælles personlige og uoverdragelige rettigheder, der er fælleseje, skal efter retsvirkningslovens § 15, stk. 2, kun indgå i lighedelingen "i det omfang det er foreneligt med de for disse rettigheder særlig gældende regler". Efter retspraksis kan længstlevende ægtefælle i

kraft af denne bestemmelse udtage næsten alle sine pensions- og forsikringsrettigheder forlods, dvs. uden at de skal indgå i lighedelingen¹¹⁵.

Pensionsrettigheder, der er afledt fra førstafdødes pensionsordning(er), herunder ægtefællepension i medfør af tjenestemandspensionsloven eller som følge af en kollektiv pensionskasseordning eller pensionsforsikring, udtages også forlods af den længstlevende ægtefælle. Tilsvarende gælder en overlevelserente fra en privat tegnet forsikring. Denne ret til forlods udtagelse af pensions- og forsikringsrettigheder gælder på dødsboskifte i langt videre omfang end ved skifte i anledning af separation og skilsmisse, se nærmere kapitel 6.

Den længstlevende ægtefælle har ret til – i stedet for at skifte fællesejet straks – at sidde i uskiftet bo med fællesejet, men kun med fælles livsarvinger (børn, børnebørn mv.). Den førstafdøde ægtefælles særlige livsarvinger, f.eks. børn fra et tidligere ægteskab, kan forlange at få deres arv af fællesejet med det samme, og førstafdødes eventuelle særeje skal skiftes med det samme. Et særbarn kan give samtykke til, at længstlevende kan sidde i uskiftet bo med fælleseje. Er et særbarn umyndigt, kan en værge eller skifteværge samtykke i, at fællesejet udleveres til hensiden i uskiftet bo. Den længstlevende ægtefælles særeje indgår ikke i det uskiftede bo.

Selv om udgangspunktet er, at alt, hvad der ikke er gjort til særeje, indgår i det uskiftede bo, opstår både for de pensions- og forsikringsrettigheder, som den længstlevende ægtefælle har modtaget som følge af førstafdødes død, og for den længstlevende ægtefælles egne pensions- og forsikringsrettigheder, spørgsmålet om disse rettigheders behandling ved et eventuelt senere skifte, mens den længstlevende ægtefælle lever. Arvelovens § 14, stk. 2, indeholder den regel, at det afgørende for, om sådanne personlige og uoverdragelige rettigheder skal indgå i delingen af et uskiftet bo, er, om dette vil være "foreneligt med de for disse rettigheder særlig gældende regler".

Spørgsmålet om pensionernes og forsikringernes behandling har ikke stor praktisk betydning, så længe den længstlevende ægtefælle sidder i uskiftet bo. Den længstlevende ægtefælle råder, mens vedkommende sidder i uskiftet bo, normalt over alle aktiver i boet uanset, om den pågældende senere er berettiget til at holde aktiverne uden for delingen af det uskiftede bo eller ej. Der gælder kun enkelte begrænsninger i rådigheden over det uskiftede bo, idet der ikke må ske misbrug mv., jf. nærmere arvelovens §§ 20-22.

Når den længstlevende ægtefælle dør - uden at det uskiftede bo har været skiftet - vil den pågældendes pensions- og forsikringsrettigheder indgå i det uskiftede bo, medmindre de falder bort eller tilfalder begunstigede. De beløb, som den længstlevende har modtaget fra førstafdø-

---

¹¹⁵ Længstlevende kan efter dommen UfR 2002.1849 H udtage sine egne *rimelige* private kapitalpensionsordninger uden at skulle dele dem med førstafdødes arvinger.

des pensions- og forsikringsrettigheder, vil ved længstlevendes død også blot indgå i det uskiftede bo. Rettighedernes personlige element er – når begge ægtefæller er døde – bortfaldet.

Hvis den længstlevende ægtefælle derimod skal skifte det uskiftede bo, mens vedkommende lever, kan det få stor økonomisk betydning, om den pågældendes pensions- og forsikringsrettigheder indgår i delingen eller kan udtages forlods. Omfattes de af delingen med førstafdøde ægtefælles livsarvinger, skal arvingerne tilsammen almindeligvis have 1/3 af værdien af disse rettigheder. Livsarvingerne er jo – såfremt der ikke er oprettet testamente – efter de nugældende regler berettiget til at arve 2/3 af førstafdødes halvdel af fællesejet. Hvilke pensions- og forsikringsrettigheder, den længstlevende kan udtage forlods, og hvilke, der skal indgå i delingen med førstafdøde ægtefælles arvinger, er uafklaret på en række væsentlige punkter. Det gælder særlig de ordninger, der er udbetalt til længstlevende i anledning af førstafdødes død.

Udvalgets overvejelser vil tage udgangspunkt i, at forudsætningerne for retstilstanden har ændret sig siden indførelse af reglerne i retsvirkningslovens § 15, stk. 2, og arvelovens § 14, stk. 2. På denne baggrund foretages en afvejning af hensynene til den længstlevende ægtefælle, til førstafdøde ægtefælles arvinger, til førstafdøde ægtefælles ønsker og til ønsket om klarhed og forudsigelighed.

11.2. Ændrede forudsætninger

Der er igennem de senere årtier sket markante ændringer i familiemønstrene, i pensionernes betydning og karakter og i samfundsopfattelsen. Disse ændrede forhold må tages i betragtning, når en reform af pensioners og forsikrings behandling på ægtefælleskifte i anledning af en ægtefælles død skal overvejes.

De ændrede familiemønstre og de mange skilsmisser har bevirket, at der nu ved ægtefælleskiftet i anledning af død meget ofte vil være særbørn. Ud af befolkningen på ca. 5,4 millioner mennesker lever 38 pct. som ægtepar¹¹⁶. Der er således ca. 2 millioner mennesker, der lever i ægteskab, og der indgås ca. 37.000 ægteskaber årligt. Det årlige antal skilsmisser er ca. 15.000¹¹⁷. I knapt halvdelen af ægteskaberne er der hjemmeboende børn under 18 år. Finn Tak-søe-Jensen anslår i en redegørelse om behovet for ændringer i arveloven, at der i godt en 1/3-del af alle ægteskaber, det vil sige ca. 360.000, er særbørn, og at dette tal er stigende¹¹⁸. Særbørnene betyder for det første, at længstlevende ægtefælle ikke har ret til at sidde i uskiftet bo. For det andet betyder det, at der kan være særlige hensyn at tage til disse særbørn. Den længstlevende ægtefælle vil ikke altid ønske at tilgodese særbørnene på samme måde og i samme omfang, som det i almindelighed vil være tilfældet i forhold til ægtefællernes fælles børn, børne-

¹¹⁶ Danmarks Statistik, Danmark i tal, 2004.

¹¹⁷ Danmarks Statistik, Befolkningens bevægelser, 2002.

¹¹⁸ Redegørelsen, der er udarbejdet efter anmodning fra Justitsministeriet, er fra februar 1999.

børn mv. Yderligere vil særbørn samtidig have arveret efter den anden af deres biologiske forældre. Interessekollisionen mellem længstlevende ægtefælle og førstafdøde ægtefælles særbørn kan give anledning til komplikationer.

Samtidig er det tidspunkt, hvor man typisk arver forældre, ændret med den øgede levealder. De fleste børn er i dag voksne – ofte midaldrende – når de arver. Det har betydning for de forsørgelse hensyn, som indgår i afvejningen af hensynet til den længstlevende ægtefælle sammenholdt med hensynet til førstafdøde ægtefælles arvinger. Interessekollisionen vil ofte være mellem den længstlevende – ældre – ægtefælle og de midaldrende børn.

Hensynet til den længstlevende ægtefælle bærer de nuværende regler om uskiftet bo. Den længstlevende ægtefælle har en egentlig ret til over for fællesbørn at sidde i uskiftet bo med fællesejet, hvilket bevirker, at længstlevende under det uskiftede bo kan beholde egne pensions- og forsikringsrettigheder og de fleste af de af førstafdødes pensions- og forsikringsrettigheder, der kommer til udbetaling i anledning af førstafdødes død. Tidligere var uskiftet bo løsningen i nærmest alle dødsfaldssituationer med børn, men reglerne kan ikke finde anvendelse i de i dag mange tilfælde, hvor der er særbørn, medmindre særbørnene samtykker.

Endvidere er forsørgelsessituationen mellem ægtefællerne ændret markant igennem de senere årtier. Kvindernes stærkt stigende deltagelse på arbejdsmarkedet har bevirket, at der i modsætning til tidligere ikke er tale om forsørgelse fra manden til hustruen, men typisk om en vis egenforsørgelse via egne indtægter eller pensionsrettigheder og/eller en gensidig medforsørgelse – om end ofte af forskellig størrelsesorden. Den længstlevende ægtefælles mulighed for nogenlunde at kunne opretholde sin hidtidige levestandard vil ofte være afhængig af, at den førstafdøde ægtefælles (med)forsørgelse afløses af en pensions- eller forsikringsydelse, som ikke skal deles med førstafdøde ægtefælles arvinger.

Pensionsformålet er i dag centreret om sikring af egenpension. Ægtefællepensionsdækning mindskes nu ofte til fordel for egenpension, dels ved at ægtefælledækningen slet ikke er en del af pensionsordningerne eller er tidsbegrænset, dels ved at ægtefælledækningen helt eller delvist kan vælges fra. I det hele taget spiller sikring af egen alderdom i praksis langt den største økonomiske rolle.

Pensionerne har også ændret størrelse og karakter. Pensionsformuerne er steget meget betragteligt igennem de senere år og udgjorde i 2004 en samlet værdi af mere end 1.800 mia. kr., hvortil kommer tjenestemandspension (og social pension)¹¹⁹. Herved er den økonomiske betydning

---

¹¹⁹ Den samlede pensionsformue er opgjort som balancen for alle pensionsinstitutterne - herunder ATP og LD – undtagen pengeinstitutterne. For pengeinstitutterne er pensionsformuen defineret som summen af indeksskonti, kapitalpensionskonti, selvpensioneringskonti, ratepensionskonti, rate- og kapitalpensionsdepoter og selvpensioneringsdepoter. I opgørelsen af pensionsformuen er pensionsinstitutternes egenkapital medregnet. Kilde: Finanstilsynet.

af, hvorledes pensioner og forsikringer behandles ved en ægtefælles død, steget meget betragteligt. Pensionsformuerne ligger i dag på linie med bruttonationalproduktet og er i økonomisk henseende ved at nærme sig den traditionelle formue – huse, biler osv. med en vækst, der bevirker, at pensionsformuerne forventes at være ca. det dobbelte af bruttonationalproduktet i 2050¹²⁰.

Også det samlede pensionsbillede er på flere måder ændret. Fra at være løbende livsbetingede ydelser har pensionerne ved kapital- og ratepensioners indtog på pensionsmarkedet ændret karakter, og udviklingen går i retning af mere individuelle og sammensatte ordninger. I de senere år har andelen af bidragene, der går til løbende livsbetingede ydelser, dog været konstant. Udbredelsen af ATP og de obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger har derudover bevirket, at langt de fleste ægtefæller i fremtiden vil have en pensionsordning ud over retten til social pension. Individuelle pensioner spiller dog også en betydelig rolle, ofte sådan at den enkelte ægtefælle har flere pensions- og forsikringsordninger af forskellig karakter.

Samfundsudviklingen har på en række områder været præget af en ægtefællevenlig tendens. Den længstlevende ægtefælles position er herunder styrket i forhold til den førstafdøde ægtefælles arvingers. Tendensen gælder f.eks. reglerne om boafgift fra 1995, hvorefter den længstlevende ægtefælle ikke længere skal betale boafgift. Førstafdøde ægtefælles børn skal normalt betale 15 pct. i boafgift, når arven overstiger en vis sum. Tendensen gælder pensionslovgivning og praksis i forsikringsselskaber, pengeinstitutter mv., hvorefter ydelser til efterladte først og fremmest tilgodeser den længstlevende ægtefælle ved ægtefællepension mv. Den gælder retspraksis, jf. særlig Højesterets afgørelse refereret i UfR 2002.1849, jf. nærmere ovenfor i kapitel VI. Den gælder den i praksis almindeligvis benyttede begunstigelsesklausul "nærmeste pårørende", der efter udfyldningsreglerne i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, og pensionsopsparingslovens § 5, stk. 5, skal fortolkes som den længstlevende ægtefælle, også selvom førstafdøde ægtefælle tillige efterlader sig børn. Disse regler og den praksis, der knytter sig til forsikringsaftaleloven § 105 og pensionsopsparingsloven § 5, er udtryk for, at førstafdøde som udgangspunkt formodes at ønske, at alene længstlevende skal være berettiget til de ydelser, der primært tjener forsørgelsesformål.

De ægtefæller, der opretter testamente, ønsker ofte at tilgodese den længstlevende ægtefælle, når der efterlades både ægtefælle og børn. Finn Taksø-Jensens undersøgelse af testamenter oprettet i 1987 viste således, at der forelå en række typeønsker hos de ægtefæller, der faktisk opretter testamente. Mere end 75 pct. af de testamenter, der i 1987 oprettedes af ægtefæller med børn, indeholdt bestemmelse om, at den længstlevende ægtefælles arvelod skulle forøges i skiftetilfælde. Tallene er blevet bekræftet ved en stikprøveundersøgelse af testamenter oprettet ved Københavns Byret i januar 1999. Der blev i 1987 oprettet godt 25.000 notartestamenter, mens

---

¹²⁰ "Regeringen januar 2000, Et bæredygtigt pensionssystem" tabel 8.5.4. Den private formue 1998-2100.

tallet i 1998 var godt 36.000. Sådanne testamenter kan dog også være udtryk for, at ægtefæller gensidigt ønsker at sikre hinanden for derigennem at sikre sig selv frem for børnene, og at ægtefællerne derfor er parate til at lade børnene komme i anden række i forhold til den længstlevende – hvem af ægtefællerne det end bliver.

11.3. Hensynsafvejning

11.3.1. Modstående hensyn

Der er et betydeligt hensyn at tage til den længstlevende ægtefælle, som ved sin ægtefælles død ofte vil have vanskeligt ved at opretholde den hidtidige levestandard, hvis der i vid udstrækning skal afleveres formue til den førstafdøde ægtefælles arvinger. Det gælder, hvad enten der er tale om værdier fra det fælles hjem, herunder fast ejendom, indbo mv., eller der er tale om forsikring, pension mv., der er tænkt at træde i stedet for den førstafdødes (med)forsørgelse.

Heroverfor står hensynet til førstafdødes livsarvinger – dvs. børn eller børnebørn m.fl. – særligt deres forsørgelsesbehov, som navnlig forekommer beskyttelsesværdigt, når de er mindreårige. Desuden kan livsarvingerne – selv om pensions- og forsikringsordninger ikke er arv, men primært tjener forsørgelsesformål – have et ønske om at få andel i det, deres afdøde far eller mor efterlader sig, som udtryk for den tætte forbindelse mellem dem. Dette behov kan være særligt udtalt, når børnene ikke har et tilsvarende tæt forhold til faderens eller moderens efterlevende ægtefælle, hvilket især kan være tilfældet for særbørn.

Endelig kan der være et hensyn til førstafdødes ønske om, hvorledes ægtefællernes formue skal fordeles, når den første af ægtefællerne dør.

11.3.2. Udvalgets hensynsafvejning

Det er udvalgets opfattelse, at den ægtefællevenlige holdning og tendens ved skifte i anledning af en ægtefælles død er velbegrunderet og bør fortsættes. Dette støttes på hensynet til den længstlevende ægtefælles forsørgelse og det beskyttelsesværdige i ønsket om at opretholde det hidtidige hjem og den hidtidige levestandard i videst muligt omfang. Det støttes også på det forhold, at de fleste børn ved førstafdøde ægtefælles død er voksne, og at det på denne baggrund forekommer rimeligt som udgangspunkt at lade deres behov vige for den længstlevende ægtefælles behov.

11.3.2.1. Førstafdødes pensions- og forsikringsordninger

Førstafdødes løbende livsbetingede pensionsordninger ophører og afløses ofte af en ægtefælledækning og en børnepension til børn op til f.eks. 21 eller 24 år. Den i de enkelte pensionsord-

ninger liggende interesseafvejning af de impliceredes forsørgelsesbehov bør fortsat foretages i tjenestemandspensionsloven, de enkelte pensionskassevedtægter, andre arbejdsmarkedsordninger mv.

I de ordninger, hvor førstafdøde er berettiget til at indsætte begunstigede, kan det overvejes at sikre den længstlevende ægtefælle ret til en andel i udbetalinger fra disse ordninger - særlig de ordninger, der rummer et betydeligt opsparingselement. Hensynet til den længstlevende ægtefælles forsørgelse taler for at sikre en ægtefælle et vist minimum af eksempelvis førstafdødes opsparede kapitalpension – særligt i situationer, hvor ægtefællernes øvrige formue er relativ beskedent. En sådan regel findes allerede i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2. Reglerne sikrer imidlertid kun den længstlevende ægtefælle i de tilfælde, hvor førstafdøde har begunstiget en ikke-tvangsarving – den sikrer ikke den længstlevende mod begunstigelser af andre tvangsarvinger, f.eks. førstafdødes børn. Denne meget frie dispositionsmulighed for førstafdøde til fordel for egne børn – og til skade for den længstlevende ægtefælle – må give anledning til overvejelser på baggrund af udviklingen, siden forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, trådte i kraft i 1932. Dels er der placeret relativt meget større beløb i sådanne ordninger, dels går udviklingen i retning af mere ægtefællevenlige regler. Det kunne derfor være i overensstemmelse med den generelle udvikling at udvide den efterlevende ægtefælles beskyttelse efter forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2, ikke blot til begunstigelser af ikke-tvangsarvinger, men til også at omfatte førstafdødes begunstigelse af tvangsarvinger. Det ville betyde, at pensions- eller forsikringsbeløb, der udbetales i anledning af førstafdødes død, beregningsmæssigt tillægges dødsboet ved beregningen af den længstlevende ægtefælles andel af fællesboet¹²¹ og ved beregningen af den længstlevende ægtefælles tvangsarv efter førstafdøde. Problemet har i praksis hidtil ikke været stort. Udvalget finder på grund af spørgsmålets nære sammenhæng med tvangsarvereglerne, at en eventuel ændring af reglerne henhører under arvelovsudvalgets overvejelser.

De pensions- og forsikringsbeløb, der er udbetalt fra førstafdødes egne ordninger inden førstafdødes død til førstafdøde selv, vil normalt være beløb, der er tiltænkt førstafdødes egen forsørgelse. Men de kan også være tiltænkt begge ægtefællers – eventuelt børns – forsørgelse. Fordelingen af sådanne beløb vil ved fælleseje almindeligvis resultere i, at ægtefællen efter de nu-gældende regler får 2/3 (som er halvdelen af fællesejet plus 1/3 af den anden halvdel som arv efter førstafdøde), og barnet eller børnene får 1/3 i alt. Beløbenes mulige formål – medforsørgelse af længstlevende ægtefælle og børn – er dermed almindeligvis opfyldt. Det er derfor udvalgets opfattelse, at sådanne beløb blot skal indgå i ligedelingen som hidtil.

---

¹²¹ Medmindre forsikringen er fuldstændigt særeje.

11.3.2.2. Længstlevendes pensions- og forsikringsordninger

Hvad angår den længstlevende ægtefælles egne pensions- og forsikringsrettigheder - herunder også pensionsrettigheder afledet fra førstafdødes pensionsrettigheder - er de i almindelighed tiltænkt forsørgelse for den længstlevende ægtefælle i form af pension, der enten skal dække den pågældendes egen alderdom eller skal dække tabet af forsørgelse fra den anden ægtefælle som følge af dennes død. Dertil kommer, at pensionsaktiver ikke er aktiver af særlig affektionsværdi for førstafdødes børn, således som det f.eks. kan være tilfældet med familiefirmaer, arvegods og lignende. På den baggrund er det udvalgets opfattelse, at den længstlevende ægtefælle som udgangspunkt skal kunne udtage alle sine egne pensionsrettigheder forlods på skifte med førstafdøde ægtefælles arvinger, hvad enten skiftet foretages ved førstafdødes død, eller der skiftes efter, at den længstlevende ægtefælle har siddet i uskiftet bo, men mens den længstlevende lever. Dette er i hovedsagen en cementering af retstilstanden.

Ifølge den nugældende retstilstand gælder retten til forlods udtagelse muligvis kun, indtil et pensionsbeløb er udbetalt. Alle udbetalte løbende livsbetingede ydelser bør efter udvalgets opfattelse indgå som almindelig formue på skiftet. Beløbene skal som udgangspunkt dække netop løbende forsørgelse. Det samme bør gælde allerede foretagne ratepensionsudbetalinger, da de primært har samme formål. Længstlevendes kapitalpensionsordninger bør derimod kunne udtages forlods af længstlevende, selv om de er udbetalt, medmindre de er forbrugt. Det kan være tilfældigt, om en kapitalpensionsordning er udbetalt eller ej på skiftetidspunktet, og kapitalen er som altovervejende hovedregel tænkt som forsørgelse af længstlevende – også selv om den er udbetalt. Det kan i en række tilfælde også være tilfældigt, om pensionen er tegnet som rentepension, der vil kunne udtages forlods for så vidt angår de fremtidige ydelser, eller kapitalpension, der udbetales som en sum, men er tiltænkt løbende fremtidig forsørgelse på samme måde som de løbende ydelser. Også længstlevendes eventuelt udbetalte supplerende engangsydelse bør udtages forlods af længstlevende.

Retten til forlodsudtagelse gælder ikke beløb, der har mistet deres karakter af pensionsopsparing, eksempelvis fordi de er udbetalt i utide. Er beløbet overført til en anden pensionsordning, kan denne ordning udtages forlods.

Udvalget har overvejet, om der i lighed med udvalgets udkast til pensioners behandling i tilfælde af separation og skilsmisse bør gives længstlevende adgang til deling af værdien af førstafdødes ikke rimelige pensionsrettigheder, eller adgang til kompensation i tilfælde, hvor længstlevende som følge af forholdene under ægteskabet har foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende – fællesskabskompensation – eller i tilfælde, hvor ægtefællen i øvrigt vil være pensionsmæssigt ringe stillet efter et længerevarende ægteskab. Se nærmere om dette i kapitel 12, pkt. 2.4.2, 2.4.4. og 2.4.5. Udvalget finder ikke tilstrækkeligt behov for en sådan adgang, idet længstlevende ægtefælle som be-

skrevet via tvangsarvereglerne, begunstigelsesklausuler, forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingsloven § 4, stk. 2, og ægtefælledækning i øvrigt - sammenholdt med at længstlevende kan udtage sine egne pensionsrettigheder forlods - normalt vil være rimeligt beskyttet. En eventuel yderligere sikring bør efter udvalgets opfattelse vurderes af arvelovsudvalget, jf. særligt bemærkningerne under pkt. 11.3.2.1. til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2. Derimod forudsætter udvalget, at reglen i retsvirkningsloven § 23, stk. 1, finder anvendelse på førstafdødes pensionsindbetalinger, hvis de er uforholdsmæssigt store, jf. nærmere nedenfor under pkt. 11.3.3. om misbrug mv.

11.3.2.3. Særligt om beløb udbetalt til længstlevende, når et uskiftet bo skal skiftes i længstlevende ægtefælles levende live

Spørgsmålet om, hvilken betydning det skal tillægges, at en pension er kommet til *udbetaling* til længstlevende, når et uskiftet bo skal skiftes, mens længstlevende lever, opstår i flere situationer. Dels kan der være udbetalt beløb fra førstafdødes ordninger, dels kan der være udbetalinger fra længstlevendes egne ordninger eller ordninger afledet af førstafdødes ordninger, eksempelvis en ægtefællepension. Der kan også være udbetalt beløb til længstlevende, mens førstaf-døde levede.

Alle udbetalte løbende *livsbetingede* ydelser bør efter udvalgets opfattelse indgå som almindelig formue på skiftet. Beløbene skal som udgangspunkt dække netop løbende forsørgelse. Det samme bør gælde allerede foretagne *ratepensionsudbetalinger*, da de primært har samme formål. Endnu ikke udbetalte rater fra førstafdødes ratepension skal udbetales til den begunstigede uden om boet, mens endnu ikke udbetalte rater fra længstlevendes ratepensionsordning bør udtages af længstlevende, jf. ovenfor afsnit 11.3.2.1. og 11.3.2.2.

Førstafdødes kapitalpensionsordninger, der er udbetalt længstlevende som begunstiget, tjener almindeligvis også længstlevendes pensionsformål og bør udtages forlods af længstlevende. Herved sikres overensstemmelse med reglen i erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, om forlods udtagelse af en forsørgertabserstatning. Er førstafdødes kapitalpension udbetalt til boet, fordi der ingen begunstiget var indsat, bør kapitalen fortsat indgå i delingen.

Længstlevendes kapitalpensionsordninger bør også kunne udtages forlods af længstlevende, selv om de er udbetalt, jf. ovenfor om skifte ved førstafdøde ægtefælles død. Det samme bør gælde en eventuel udbetalt supplerende engangsydelse.

Spørgsmålet om uskiftet bos betydning for en senere deling i længstlevende ægtefælles levende live henhører dog efter udvalgets opfattelse under arvelovsudvalget.

11.3.2.4. Omfanget af forlods udtagelse af udbetalte beløb

Forsørgelsesformålet kan ikke strækkes længere, end at førstafdødes og længstlevendes udbetalte kapitalpensioner mv. – hvis de kan udtages forlods – kun kan udtages forlods, i det omfang de ikke må anses som forbrugt. Kriteriet ”ikke anses for forbrugt” kendes allerede fra erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2. Bevisbyrden for, at beløbet ikke må anses som forbrugt, bør påhvile den længstlevende ægtefælle, som ønsker at udtage de pågældende pensions- og forsikringsrettigheder forlods på dødsboskifte. Det er udvalgets opfattelse, at retten til forlods udtagelse også bør gælde surrogater af pensionsbeløbene, samt renter af og værdistigninger på pensionsbeløbene og surrogaterne herfor. Dette vil afvige fra retsstillingen i medfør af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, hvorefter renter og værdistigninger bliver fælleseje, men vil svare til retsstillingen med hensyn til særeje, hvor renter og værdistigninger også bliver særeje, ligesom det vil være i overensstemmelse med almindelige surrogationsbetragtninger.

11.3.2.5. Særligt om hensynet til den førstafdøde ægtefælles særbørn

Det må overvejes nærmere, om den omstændighed, at længstlevende som udgangspunkt kan udtage sine egne pensionsordninger, medfører et behov for beskyttelse af førstafdøde ægtefælles børn i særlige situationer. Da der er tale om pensions- og forsikringsordninger, er det i særlig grad børnenes modstående forsørgelsesbehov, der skal undersøges. Ved afvejningen af hensynet til den længstlevende ægtefælle mod hensynet til førstafdødes børn kan det være af betydning, hvordan familierne er sammensat, f.eks. med hensyn til:

- a) at ægtefællerne kan have voksne fællesbørn,
- b) at førstafdøde kan have voksne særbørn,
- c) at ægtefællerne kan have mindreårige fællesbørn,
- d) at den førstafdøde ægtefælle kan have et mindreårigt særbarn, der forsørges i hjemmet,
- e) at førstafdøde kan have mindreårige særbørn, der ikke forsørges i hjemmet, eller der ikke er forbindelse til, og
- f) at der er myndige børn under uddannelse.

Ad a-b)

Ved voksne fællesbørn og særbørn er der almindeligvis intet forsørgelsesbehov. Efter udvalgets opfattelse må børnenes ønske om at få del i den længstlevende ægtefælles pensionsrettigheder vige for hensynet til længstlevende ægtefælle.

Ad c)

Når der er tale om mindreårige fællesbørn, der forsørges i hjemmet, må længstlevende formodes at bidrage til deres forsørgelse ved hjælp af de samlede økonomiske midler, der er til rådighed, og der vil blive udbetalt særligt børnetilskud som følge af førstafdødes død. Længstleven-

de vil være berettiget til at sidde i uskiftet bo. Den længstlevendes forsørgelse af børnene vil i almindelighed fortsætte, selvom længstlevende ægtefælle vælger at indgå nyt ægteskab, og i så fald kan børnene efter de gældende regler kræve skifte af et eventuelt uskiftet bo. Det er udvalgets opfattelse, at ret til forlods udtagelse for den længstlevende ægtefælle af dennes egne pensionsrettigheder er velbegrundet.

Ad d)

Ved mindreårige særbørn, der forsørges i hjemmet, vil der i almindelighed blive tale om, at længstlevende skal skifte med førstafdødes særbørn. Særbørn vil efter de nugældende regler modtage eventuel arv fra den førstafdøde ægtefælle, og arven skal udredes af førstafdødes særlige og andel af fællesboet. Hvis børnene bliver boende hos stedmoderen/stedfaderen, vil de i almindelighed blive forsørget af denne og modtage børnebidrag fra den anden af forældrene. Den længstlevende ægtefælle har ikke ret til at sidde i uskiftet bo med særbørn. Gives der samtykke til uskiftet bo, skal den længstlevende ægtefælle efter de nugældende regler overtage forsørgelsespligten over for særbørnene. Det er udvalgets opfattelse, at ret til forlods udtagelse for den længstlevende ægtefælle af dennes egne pensionsrettigheder er velbegrundet.

Ad e)

Hvis det mindreårige særbarn flytter til den anden af sine forældre eller hele tiden har boet der, vil det blive forsørget der og modtage særligt børnetilskud som følge af den ene af forældrenes død. Forsørgelsessituationen vil derfor primært være afhængig af særbarnets mors eller fars økonomiske situation.

Det er udvalgets opfattelse, at det også i situation e) i almindelighed er rimeligt at lade længstlevende ægtefælle udtage sine egne pensions- og forsikringsrettigheder forlods på skiftet med førstafdødes mindreårige særbørn. Forsørgelsen af mindreårige særbørn må sikres ved børnepension efter førstafdøde og ved ret til arv efter førstafdøde, ikke ved indgreb i længstlevendes pensions- og forsikringsrettigheder.

Ad f)

Med de nugældende regler for uddannelsesstøtte er det velbegrundet at lade længstlevende udtage sine pensions- og forsikringsordninger forlods. Også i denne situation bør børnepension og arv efter førstafdøde være det supplerende forsørgelsesgrundlag – ikke længstlevendes pensions- og forsikringsordninger.

Spørgsmålet om arv til mindreårige børn og til børn under uddannelse henhører under arveløvsudvalget.

11.3.3. Sikring mod misbrug mv.

En stærk stilling for den længstlevende ægtefælle i relation til pensions- og forsikringsordninger kan især ved privattegnede ordninger medføre, at en – eller begge – ægtefæller binder meget betydelige beløb i sådanne ordninger. Det kan ske under ægteskabet, og mens den længstlevendes sidder i uskiftet bo.

Førstafdødes arvingers beskyttelse mod sådanne dispositioner findes i dag i retsvirkningslovens § 23, stk. 1, og arvelovens § 21, der dog kun sikrer dem ved egentligt misbrug i form af uforholdsmæssig stor pensionsopsparing. Den førstafdøde ægtefælles arvinger er efter ændringen af retsvirkningsloven § 23, der trådte i kraft i 1997, ikke længere beskyttet af reglen i stk. 2, 2. pkt., om en ægtefælles anvendelse af fællesejemidler til erhvervelse eller forbedring af sær-eje eller rettigheder, herunder pensionsrettigheder, der ikke indgår i lighedelingen. Ændringen, der blev foretaget i forbindelse med revisionen af dødsboskifteloven, blev ikke begrundet.

Længstlevende ægtefælle kan imidlertid også have behov for beskyttelse på dødsboskifte. Har den førstafdøde ægtefælle oparbejdet uforholdsmæssigt store pensions- eller forsikringsordninger - særlig store egenpensionsordninger i form af rentepensioner - som den længstlevende ægtefælle ikke får glæde af enten ved, at der er sikret den pågældende en rimelig, løbende ægtefælledækning eller ved, at ægtefællen er indsat som begunstiget eller er beskyttet af reglen i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2, kan længstlevende siges at være for dårligt stillet, medmindre længstlevende tilkendes vederlagskrav eller anden kompensation. I tilfælde af separation eller skilsmisse kan en ægtefælle efter gældende ret i sådanne situationer kræve vederlag efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, 1. pkt., for indbetalinger ud over rimelige pensionsordninger. Efter udvalgets lovudkast om pensionsrettigheders behandling på separations- og skilsmissekifte kan en ægtefælle kræve lighedeling af beløb indbetalt på en pensionsordning, der går ud over det rimelige. Se kapitel 12, pkt. 2.4.2.

Udvalget foreslår, at *arvingerne* efter førstafdøde kun skal kunne kræve regulering i egentlige misbrugstilfælde efter reglen i retsvirkningsloven § 23, stk. 1, men at arvinger ikke har ret til deling eller kompensation efter regler svarende til reglerne i de foreslåede §§ 16 b, 16 d eller 16 e i retsvirkningsloven. Der henvises til udvalgets lovudkast i kapitel 14. Det betyder, at længstlevende godt kan have eller etablere ordninger, der giver vedkommende en højere pensionsmæssig dækningsgrad end sædvanligt for den pågældendes økonomiske situation – blot der ikke er tale om helt uforholdsmæssigt store ordninger. Misbrug foreligger især, når længstlevende ægtefælle kort før den anden ægtefælles død på illoyal måde anvender væsentlige fællesejemidler til erhvervelse af egne pensionsrettigheder med det formål at sikre, at de ikke skal indgå i delingen med førstafdøde ægtefælles arvinger.

Tilsvarende kan en ægtefælle, der har siddet i uskiftet bo, men skal skifte i levende live, tænkes at have anvendt boets midler til erhvervelse af egne pensionsrettigheder med det formål at undgå deling med førstafdøde ægtefælles arvinger. Den nugældende arvelovs § 20 giver førstafdødes arvinger ret til at forlange skifte af et uskiftet bo i tilfælde, hvor det godtgøres, at længstlevende misbruger sin rådighed over boet. Arvingerne har endvidere efter arvelovens § 21 ret til vederlag, hvis ægtefællen har misbrugt sin rådighed over det uskiftede bo og derved væsentligt har formindsket dette. Som misbrug betragtes efter arvelovens § 20, stk. 2, bl.a. tegning af uforholdsmæssig høj livrente. Selvom det antages, at der skal meget til, før misbrugsgrænsen er overskredet ved tegning af livrenter, kan der i medfør af bestemmelsen tages hensyn til en samlet bedømmelse af formueomstændighederne, længstlevendes behov for at sikre sin fremtidige tilværelse og motivet, herunder om det er illoyalt over for livsarvingerne. Der er således også ved skifte efter hensiddet i uskiftet bo efter de nugældende regler hjemmel til at yde vederlag i tilfælde, hvor den længstlevende ægtefælle har erhvervet egne pensionsrettigheder på en måde, der må karakteriseres som misbrug. Den længstlevendes dispositioner under hensiddet i uskiftet bo overvejes i arvelovsudvalget.

Længstlevende vil normalt enten være berettiget til ægtefælledækning, være begunstiget i en eller flere ordninger eller være sikret af reglerne i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2 mv. Endvidere er længstlevende tvangsarving efter førstafdøde. Som nævnt under 11.3.2.1. vil dette – sammenholdt med, at længstlevende kan udtage sine egne pensionsrettigheder forlods – normalt føre til, at længstlevende er relativt rimeligt beskyttet ved førstafdødes død. Såfremt førstafdøde har indbetalt uforholdsmæssigt store beløb på ordninger, som længstlevende ikke får del i – f.eks. store indbetalinger på livrente eller andre ordninger med løbende livsbetingede egenpensionsydelse – vil reglerne om vederlagskrav i retsvirkningsloven § 23, stk. 1, kunne anvendes. De særlige delings- og kompensationsregler, der foreslås indført for separations- og skilsmisssituationer, foreslås derfor ikke indført for dødsboskifte. Beskyttelsen af længstlevende – særligt reglerne i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2, som er nærmere omtalt under pkt. 11.3.2.1. – hører på grund af deres nære tilknytning til tvangsarvereglerne under arvelovsudvalget.

11.3.4. Udvalgets samlede forslag

Der er enighed i udvalget om, at den ægtefællevenlige tendens, som har præget udviklingen igennem de senere år, og som harmonerer med en afvejning af længstlevende ægtefælles interesser over for førstafdøde ægtefælles arvinger, bør fortsættes.

Udgangspunktet bør derfor efter udvalgets mening være en regel om, at længstlevende ægtefælle på skifte med førstafdøde ægtefælles arvinger forlods er berettiget til at udtage sine egne pensionsrettigheder og lignende ordninger, der tjener pensionsformål. Reglen bør gælde alle typer af egne ordninger, der indbetales til, oprettes eller bliver udbetalt efter bestemmelserne i

pensionsbeskatningslovens afsnit I, hvad enten der er tale om ret til egenpension, invaliditetsydelse eller efterladte ydelser, om ret til løbende livsbetingede ydelser, kapital- eller ratepension eller indekstraktter, om en aftalebestemt eller lovbestemt ordning, eller om pension som led i ansættelsesforhold eller privatpension. Heller ikke den skattemæssige behandling bør være afgørende for, om en ordning kan udtages forlods. Forlodsudtagelsen bør selvsagt også gælde eksempelvis pensionsordninger oprettet af udstationerede, der ikke beskattes i Danmark. Bl.a. på grund af skiftende skattemæssig behandling af forskellige former for aldersopsparing er der oprettet en lang række forskellige ordninger – herunder eksempelvis privattegnede livsforsikringer med opsparing, der ikke er omfattet af pensionsbeskatningslovens afsnit I, og hvis præmier ikke kan fradrages i den skattepligtige indkomst. Disse forsikringsordninger adskiller sig efter udvalgets opfattelse ikke så væsentligt fra privattegnede kapitalpensionsforsikringsordninger og -opsparingsordninger eller fra indekstraktter, at de ikke bør udtages forlods af den længstlevende ægtefælle. De var før skattereformen fra 1987 en aldersopsparingsform for blandt andet ægtefæller, der ikke var berettigede til at oprette pensionsordninger, fordi de pågældende ikke havde et ansættelsesforhold, og de tjener som udgangspunkt også aldersforsørgelsesformål såvel som livsforsikringsformål. Det må dog være en betingelse for, at ordningen kan være omfattet af forlodsudtagelsen, at den er oprettet i et forsikringsselskab, pengeinstitut eller lignende, at den er knyttet til længstlevendes liv og alder, at der er aftalt et tidligste tidspunkt for udbetalingen, der svarer til pensionsalderen for længstlevendes erhverv, og at der som begunstiget i ordningen er indsat en af de af pensionsbeskatningslovens § 5, stk. 2, nævnte personer eller dødsboet.

Det må i øvrigt bero på en konkret vurdering, om en ordning kan sidestilles med en pensionsordning med den virkning, at længstlevende kan udtage ordningen forlods på skifte med førstafdødes arvinger. Almindeligvis er pensionsordninger både uoverdragelige og fritaget for kreditorforfølgning. Disse kriterier bør dog ikke i sig selv være afgørende, idet flere pensionsordninger rent faktisk kan realiseres om end almindeligvis med den virkning, at realisationen udløser beskatning. Er en ordning imidlertid stillet som sikkerhed eller lignende, må gælden på det underliggende forhold inden for ordningens værdi dog i hvert fald belaste forlodsudtagelsen.

Konsekvensen af det anførte er, at længstlevende ægtefælle eksempelvis vil være berettiget til forlods at udtage:

- Tjenestemandspensioner – herunder ægtefællepension i henhold til tjenestemandspensionsloven og lignende offentlige tilsagnsordninger,
- alle typer arbejdsmarkedspensioner i pensionskasser, i livs- og pensionsforsikringsselskaber og i pengeinstitutter,
- alle typer individuelt oprettede eller videreførte ordninger i pensionskasser og i livs- og pensionsforsikringsselskaber,
- kapital- og ratepensioner samt indekstraktter i pengeinstitutter,

- selvpensioneringskonti,
- ATP,
- den særlige Pensionsopsparing,
- den supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister,
- LD,
- den statslige supplerende understøttelsesordning,
- efterløn,
- tilsvarende udenlandske ordninger.

Retten til forlods udtagelse vil yderligere omfatte længstlevendes udbetalte kapitalpension- og kapitalforsikringsordninger. Det er en betingelse, at kapitalen ikke må anses som forbrugt, og at dette kan godtgøres. Retten til forlods udtagelse gælder også surrogater, f.eks. værdipapirer og fast ejendom købt for pensionsmidlerne, samt indtægter af og værdistigning på pensionsmidlerne eller surrogater herfor.

Retten til forlodsudtagelse gælder ikke beløb, der har mistet deres karakter af pensionsopsparing, eksempelvis fordi de er udbetalt i utide. Er beløbet overført til en anden pensionsordning, kan denne udtages forlods.

Endelig bør den længstlevende ægtefælles vide adgang til forlods udtagelse af pensionsordninger mv. på dødsboskifte fortsat medføre en vis sikring af førstafdødes livsarvinger mod længstlevendes uforholdsmæssigt store indbetalinger på egne ordninger.

Kapitel 12

Udvalgets overvejelser om og forslag til pensioners behandling ved separation og skilsmisse

12.1. Baggrund

I Ægtefællepensionsudvalgets kommissorium påpeges, at den samlede pensionsformue inden for de senere årtier er vokset meget betydeligt, at antallet af separationer og skilsmisser er steget, og at samfundsforholdene og forholdet mellem ægtefæller, bl.a. med hensyn til indtægts- og formueforhold, har ændret sig væsentligt. På denne baggrund er det fundet uheldigt, at retsstillingen vedrørende behandlingen af pensions- og forsikringsrettigheder på ægtefælleskifte på en række punkter kan give anledning til tvivl eller opfattes som urimelig. Den nuværende rets-tilstand, hvor rentepensioner normalt udtages forlods ved separation og skilsmisse, mens kapital- og ratepensioner indgår i lighedelingen, kan i en række tilfælde forekomme urimelig og uhensigtsmæssig, da resultatet kan være, at den ene ægtefælle ved skilsmissen får sin egen pension samt halvdelen af den anden ægtefælles, mens den anden kun får halvdelen af sin egen pension. Som påpeget i kommissoriet skal det ligeledes overvejes, om det er rimeligt, at den ene ægtefælle kan udtage sin pensionsordning, uden at den anden ægtefælle får del i værdien, selv om den anden ægtefælle enten slet ikke har en pension eller kun har en mindre pension. Der kan i det hele henvises til kommissoriet.

Den samlede pensionsformue i Danmark udgør mere end 1.800 mia. kr. (2004) og stiger med ca. 100-200 mia. kr. årligt. Værdien af de samlede pensionsrettigheder ligger i dag på linje med bruttonationalproduktet. Pensionsformuen forventes i 2050 at være to gange bruttonationalproduktet. Hertil kommer tjenestemandspensionen. Det forventes i regeringens rapport "Et bæredygtigt pensionssystem" fra 2000, at pensionsformuen i 2050 vil være mere end halvanden gang så stor som den "frie formue", som findes bl.a. i friværdien i ejerboliger. I samme rapport opgøres den frie formue til at være meget beskeden, indtil parterne er ca. 40 år, mens den for personer over 60 år er gennemsnitlig 300.000 - 400.000 kr. Der er ikke foretaget en tilsvarende beregning af pensionsformuen. Det er klart, at pensionsopsparingen vil være stigende med alderen, men der findes ikke nærmere opgørelser over, hvordan den er fordelt mellem ægtefæller, se herom kapitel 5 om statistik.

Pensioner har fået en langt større udbredelse i befolkningen end tidligere - ikke mindst ved den lange række af obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger, der er etableret igennem de senere år. Arbejdsmarkedspensionsordninger dækker nu store områder af arbejdsmarkedet, og det må med tiden forventes, at langt de fleste arbejdstagere vil være dækket af sådanne arbejds-

markeds pensionsordninger¹²². Over 90 % af de, der har været lønmodtagere i hele perioden 1995-2000, og som var 30-65 år i 2000, har bidraget til en arbejdsmarkedspensionsordning (herunder tjenestemandspension) i løbet af perioden. Antallet af dækkede skønnes dog at være større, idet en person blandt de resterende knap 8 % kan have bidraget til en arbejdsmarkedspension i (et) tidligere år¹²³.

Udviklingen på pensionsområdet er præget af, at den enkelte pensionstagers mulighed for at træffe beslutninger om en lang række pensions spørgsmål øges. Det gælder pensionsordningens ydelsessammensætning, hvor der eventuelt kan til- eller fravælges ægtefælledækning, børnedækning, sum-, rate- eller løbende livslang udbetaling eller ændres på, hvor stor en del af ordningen, der skal udbetales som sumudbetaling og som løbende ydelser. Skattereglerne vil ofte have betydning for disse valg. De øgede valgmuligheder gælder også på investeringssiden, hvor pensionsordninger i stigende grad giver mulighed for at vælge investeringsforvalter og/eller investeringssammensætning. Der er dog forskel på valgmulighederne i en privat tegnet pensionsordning og en arbejdsmarkedspensionsordning, ligesom retsvirkningen af at opnå øgede valgmuligheder ikke er den samme i private pensionsordninger og i arbejdsmarkedspensionsordninger.

Udviklingen indebærer, at grundlaget for den retlige behandling af pensionsordningerne må revideres. Det har i særlig grad betydning, at egenpensionselementet i visse pensionsordninger er blevet forstærket, og at kapital- og ratepensioner, som falder i arv eller udbetales til en begunstiget ved den umiddelbart pensionsberettigedes død, er blevet mere udbredte.

Der er siden indførelsen af reglerne i ægteskabslovgivningen i 1920'erne sket markante ændringer i familiemønstrene. Forsørgelsessituationen er ændret på grund af kvinders højere erhvervsfrekvens. I langt de fleste tilfælde vil begge ægtefæller i dag have erhvervsarbejde og dermed også have pensionsrettigheder. Der er ikke længere tale om en generel pengeforsørgelse fra ægtemandens side til en hjemmearbejdende hustru igennem et langt ægteskab, men normalt om to gensidigt medforsørgende ægtefæller, der som følge af forskellig arbejdssituation og opsparingstradition kan have forskellige pensionsordninger. Værdien af ægtefællernes pensionsopsparing kan imidlertid være forskellig som følge af forskel i alder, hvornår de har færdiguddannet sig, hvilken uddannelse de har og som følge af den måde, de har indrettet sig på under ægteskabet, f.eks. med hensyn til orlov, deltid, arbejdstidens længde osv.

---

¹²² Betegnelserne pensionsordninger og pensionsrettigheder bruges i betænkningen på den måde, at begrebet *pensionsrettigheder* dækker bredt, hvorimod *pensionsordninger* typisk omfatter pensionsrettigheder, der har flere pensionsydelser i samme produkt. Udtrykkene anvendes dog ofte synonymt.

¹²³ "Større valgfrihed i pensionsopsparingen", Økonomi- og Erhvervsministeriet m.fl., maj 2003.

Siden 1920'erne er familiemønstrene endvidere ændret i kraft af en stigende skilsmissefrekvens. Der er flere korterevarende ægteskaber¹²⁴. Når ægteskaber, der opløses ved skilsmisse, gennemsnitlig varer kortere end tidligere, og når betingelserne for at opnå ret til ægtefællebidrag samtidig er skærpet, medfører det, at den interesseafvejning, som enkepensionsloven fra 1941¹²⁵ repræsenterer, nu kun løser et mindre antal fraskilte ægtefællers pensionsproblem.

Den stigende betydning af pensionsrettighederne – både hvad angår størrelse og udbredelse – de mange forskellige pensionstyper, den ændrede erhvervsfrekvens for kvinder, den stigende skilsmissefrekvens og de korterevarende ægteskaber betyder derfor, at pensioners behandling på separations- og skilsmisseskitte er et spørgsmål af stor praktisk og økonomisk betydning, der bør overvejes på baggrund af disse ændrede forhold.

12.2. Gennemførelse af regler om pensionsrettigheders behandling ved skilsmisse

Der er enighed i udvalget om, at såvel familiepolitiske som pensionspolitiske hensyn er vægtige. Der er også enighed om, at den nuværende retstilstand, hvor rentepensioner normalt udtages forlods ved separation og skilsmisse, mens kapital- og ratepensioner indgår i lighedelingen, i en række tilfælde kan forekomme urimelig og uhensigtsmæssig. Som påpeget i kommissoriet skal det ligeledes overvejes, om det er rimeligt, at den ene ægtefælle kan udtage en pensionsordning, uden at den anden ægtefælle får del i værdien, selv om den anden ægtefælle enten slet ikke har en pension eller kun har en mindre pension.

Hvis retstilstanden skal ændres, er der flere veje at gå:

- Lighedeling af alle pensionsrettigheder, uanset pensionsform.
- Forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder, uanset pensionsform.
- Pensionsssammenligning med en vis kompensationsmulighed.
- Forlods udtagelse af visse typer af pensionsrettigheder suppleret med en modvægtsregel (en regel om, at ordninger, der normalt ikke kan udtages forlods, dog kan udtages forlods som kompensation - inden for værdien af den anden ægtefælles forlods udtagne ordning).
- Forlods udtagelse af visse typer af pensionsrettigheder kombineret med en modvægtsregel og en yderligere kompensationsregel ved urimelighed.
- Forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder, der er oparbejdet før ægteskabet, men lighedeling af pensionsrettigheder oparbejdet under ægteskabet.

---

¹²⁴ Af de i år 2000 i alt 14.394 gennemførte skilsmisser havde ægteskabet varet i under 5 år i 5.063 tilfælde og i under 10 år i 8.095 tilfælde, jf. Danmarks Statistik, Statistisk Årbog 2001.

¹²⁵ Enkepensionsloven samt vedtægtsbestemmelser, der henviser til denne (og dermed inkluderer enkemænd), regulerer en fraskilt ægtefælles mulighed for at få del i den anden ægtefælles pensionsret. Hovedsigtet er sikring af forsørgelse af en fraskilt *bidragsberettiget* ægtefælle i hele bidragsperioden. Enkepensionsloven muliggjorde for første gang, at en fraskilt enke kunne få del i ægtemandens løbende livsbetingede pensionsordning, der ifølge retsvirkningsloven kunne - og kan - udtages forlods.

- Forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder, medmindre ægteskabet – eventuelt ægteskabet og et samliv før ægteskabet - har været et vist antal år.
- Forlods udtagelse af alle pensionsordninger med mulighed for kompensation efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, og ægteskabslovens § 56 – eventuelt således, at disse allerede eksisterende regler tilpasses det særlige pensionsspørgsmål.
- Forlods udtagelse af alle rimelige pensionsordninger (rimelig i forhold til indehaverens økonomiske situation) kombineret med en kompensations- og/eller rimelighedsregel.

I det følgende skitseres først de to “rene” grundmodeller – de to førstnævnte i den ovenstående opregning - for en regulering af pensionsrettigheders behandling ved separation og skilsmisse samt de bagvedliggende hensyn og hovedproblemer ved disse grundmodellers gennemførelse. Herefter suppleres gennemgangen med muligheden for - og problemerne ved - forskellige sondringer og kompensationsordninger.

12.2.1. Grundmodeller

12.2.1.1. Lighedeling af alle pensionsrettigheder

Der kan tænkes indført en generel regel om, at alle pensionsrettigheder som udgangspunkt skal indgå i lighedelingen. Heri ligger, at pensionsrettigheder bør behandles på samme måde som “traditionel formue”. Herved understøttes det familiepolitiske synspunkt bag formuefællesskab og lighedeling - sikring af familiens enkelte medlemmers økonomisk tryghed og en lige værdsættelse af hus- og omsorgsarbejde med pengeindtjening. En ægtefælle kan i så fald indrette sig ud fra, hvad der som helhed tjener familien bedst, uden at skulle overveje, om det er økonomisk u hensigtsmæssigt for vedkommende i tilfælde af ægteskabets ophør. Den enkelte ægtefælles bidrag til fællesskabet og ægtefælless brug af fællesskabet – hvilket omfang og hvilken form det end har – vil føre til samme økonomiske resultat. En ægtefælle er – uden at behøve at indgå aftale herom med den anden ægtefælle – sikret økonomisk ligestilling på skifte.

Et udgangspunkt om lighedeling vil forudsætte, at alle ægtefællernes pensionsrettigheder kan værdiansættes eller på anden måde gøres sammenlignelige eller delbare. Dette sker allerede for kapital- og ratepension og kan under nærmere angivne omstændigheder også foretages for andre ordninger, se hertil kapitel 8 om værdiansættelse og deling af pensioner og kapitel 9 om fremmed ret.

En meget nøjagtig værdiansættelse af alle pensionsrettigheder kan give anledning til praktiske problemer i forbindelse med delingen, der ikke nødvendigvis står mål med betydningen heraf. Desuden vil der ved deling jævnlige kunne etableres - ofte beskedne - rettigheder for den ene ægtefælle over den anden ægtefælless pensionsordning, der først udbetales lang tid efter skilsmissen (i visse tilfælde slet ikke) - og måske på et tidspunkt, hvor den ene ægtefælless pensions-

behov endnu ikke er aktuelt eller måske for længst har været det. Dette kan forekomme uhen-sigtsmæssigt.

En egentlig lighedeling af alle pensionsrettigheder vil også medføre, at der fremover på så godt som alle separations- eller skilsmissekifter skal foretages værdiansættelser af pensionsrettig-heder, selv om der i mange situationer vil vise sig ikke at være betydelige forskelle i pensioner-nes værdi.

En lighedeling af pensionsrettigheder er ikke nødvendigvis ensbetydende med ligestilling i pen-sionsmæssig henseende. En ældre ægtefælle vil alt andet lige have en større pensionsopsparring end sin yngre ægtefælle og vil have færre år til at opspare yderligere pension. Også forskelle i erhvervssituation, herunder forskellig pensioneringsalder for erhvervet, kan medføre, at lignede-ling på skifte ikke medfører pensionsmæssig ligestilling.

12.2.1.2. Forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder

En regel om forlods udtagelse af alle pensionsordninger uanset deres karakter understøtter det pensionspolitiske synspunkt, at en pensionsberettiget ægtefælle skal beholde sin egen pension, fordi den er etableret med henblik på vedkommendes fortsatte forsørgelse, når lønindtægten falder væk. Pensionsformålet er knyttet nært til den pensionsberettigede person og afpasset til vedkommendes forsørgelsesbehov, ligesom pensionen kan bidrage til forsørgelse af den pen-sionsberettigedes eventuelle nye familie. Pensioners personlige karakter og særlige formål er anerkendt i andre henseender, idet pensionsordninger f.eks. som udgangspunkt er fritaget for kreditorforfølgning. Forlods udtagelse betyder en anerkendelse af, at pensionsrettigheder kan være særlige rettigheder, der kun udbetales betinget af indehaverens fortsatte liv – og dermed af indehaverens forsørgelsesbehov – og derfor bør behandles anderledes end “traditionel formue”. Forlods udtagelse vil medføre, at obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger tilgodeser ar-bejdstageren ved pensioneringen, hvilket har været et af formålene for arbejdsmarkedets parter ved ordningernes etablering. Forlods udtagelse vil indebære, at det ikke vil være nødvendigt at værdiansætte pensioner – da de ikke skal deles, ligesom ægtefæller ved valg af pensionsordning ikke behøver at tage hensyn til, hvordan pensionsordningen behandles på skifte. Også de enkel-te pensionsordningers ydelsessammensætning kan fastlægges uden hensyntagen til den skifte-mæssige behandling.

Til gengæld kan der opstå rimelighedsspørgsmål i forhold til anden opsparring, hvis kun pensi-onsrettigheder kan udtages forlods. Det kan således forekomme urimeligt, at den ene ægtefælle skal dele sin opsparring i form af obligationer med den anden ægtefælle, mens denne ægtefælle uden deling kan udtage obligationer, der er led i en pensionsopsparring. Under ægteskabet kan det bero på hensyn, som kan forekomme relativt tilfældige i relation til lighedeling ved skilsmis-se, om der med henblik på ægtefællernes pensionering er foretaget “almindelig” opsparring eller

pensionsopsparing. Det gælder særlig den opsparing, der foretages i form af individuelle, private pensionsordninger. Der kan også i øvrigt være tilfælde, hvor det ud fra ægtefællernes konkrete forhold kan forekomme urimeligt, hvis der ikke er mulighed for at yde en ægtefælle kompensation under hensyn til ægtefællernes forskellige pensionsmæssige situation og baggrunden herfor. Forlodsudtagelse kan også forekomme urimelig i den situation, hvor kun den ene ægtefælle har en pensionsordning.

12.2.1.3. Mellemløsninger

Har begge ægtefæller pensioner af en vis om end forskellig størrelse, vil en pensionsammenligning - eventuelt kombineret med en kompensations- eller rimelighedsregel - normalt føre til rimelige resultater for begge ægtefæller.

Den situation, at den ene ægtefælle har en pensionsordning, mens den anden ikke har en pensionsordning, nødvendiggør derimod en mere principiel stillingtagen til pensioners behandling på skifte.

Tager man ved udformningen af reglerne udgangspunkt i en egentlig lighed af værdien af ægtefællers pensionsrettigheder, vil det være vanskeligt at indarbejde mere pensionspolitiske modifikationer til dette udgangspunkt. Et udgangspunkt om forlodsudtagelse vil derimod på en ret enkel måde kunne modificeres med regler, der tager mere familiepolitiske hensyn.

Man kan også forestille sig, at der indføres et udgangspunkt om, at ægtefællernes pensioner skal sammenlignes, hvorefter der foretages en vis pensionsudligning/kompensation, eller man kan forestille sig et udgangspunkt, der bygger på en sontring mellem forskellige pensionsformer, hvorefter der gives mulighed for at udligne urimeligheder ved denne sontring.

Man kan indføre en sontring mellem, om pensionsrettigheder er opsparet før eller under ægteskabet. Man kan også stille som betingelse for at dele pensionsrettigheder helt eller delvist, at ægteskabet har varet et vist antal år, ligesom en løsning kan være, at rimelige pensionsordninger i forhold til indehaverens økonomiske situation udtages forlods uafhængigt af den anden ægtefælles pensionsmæssige situation. Der kan indføres bagatelgrænser, så mindre pensionsrettigheder ikke inddrages i delingen.

Udvalget har drøftet muligheden for at løse et eventuelt behov for kompensation via de eksisterende regler om *ægtefællebidrag*. Såfremt en ægtefælle er pålagt pligt til at betale bidrag, vil forskelle i ægtefællernes løbende livsbetingede pensionsydelse blive udlignet i et vist - mindre - omfang. Ved pensionsordninger, der er omfattet af enkepensionsloven, vil kompensation via ægtefællebidrag uden tidsbegrænsning kunne vise sig at være bedre for den fraskilte hustru end deling af selve ordningen. Det vil være tilfældet, hvor manden dør, inden han går på pension,

og/eller i de tilfælde hvor den fraskilte hustru overlever manden i en længere årrække. Kompensation via reglerne om ægtefællebidrag sætter de forsørgelsesmæssige aspekter i første række. Da der i dag kun i mindre omfang pålægges bidragspligt, vil kompensationen kun omfatte et fåtal af ægtefæller (hustruer), nemlig ægtefæller fra de længerevarende ægteskaber med betydelige forskelle i erhvervsmuligheder.

Det har også været overvejet, om bidragspligt kunne pålægges alene med henblik på fra pensionstidspunktet at kompensere for ægtefællernes eventuelle pensionsforskelle. Bidragsinstituttet ville dermed komme til at fungere som en form for "afdragsordning". Den nugældende skattemæssige behandling af ægtefællebidrag vil gøre en sådan løsning uhensigtsmæssig. Normalt vil bidragsmodtageren blive beskattet højere end svarende til værdien af fradragsretten for den bidragspligtige.

Endelig kan man kombinere de forskellige kriterier.

Ved en konkret rimelighedsbedømmelse undgår man de afgrænsningsvanskeligheder, som en mere præcis regel vil medføre. Ud fra ægtefællernes konkrete forhold kan en rimelighedsbedømmelse føre til en total ligedeling af deres samlede pensionsrettigheder, til en total afvisning af at lade nogen del af pensionsrettighederne indgå i ligedelingen, eller til en delvis inddragelse af pensionsrettighederne i ligedelingen.

Ulempen ved en generel rimelighedsvurdering er, at den kan føre til retsusikkerhed og virke processkabende, idet den nærmere fortolkning må udvikles i retspraksis. I det omfang, der ikke er nogen klar retstilstand at henholde sig til, vanskeliggøres parternes forhandlingssituation. Jo mere skønspræget en regel er, jo mere kan den tvinge til proces, fordi man ikke kender løsningen, før domspraksis - fra tilfældegruppe til tilfældegruppe - har fastlagt retningslinier for rimelighedsvurderingen.

Denne ulempe må ses i lyset af erfaringer med andre lignende regler og kan mindskes på forskellig måde.

Erfaringer fra rimelighedsreglen i ægteskabslovens § 56 har vist, at domstolene ved deres fortolkning kan fastlægge vejledende principper for, hvornår der kan ydes kompensation og i givet fald med hvilke beløb. Domstolene har udtrykt som deres opfattelse, at retspraksis forholdsvis hurtigt vil kunne fastlægges på grundlag af en rimelighedsregel¹²⁶. Denne opfattelse forudsætter imidlertid, at bodelingssagerne ofte indbringes for skifteretten, hvad de erfaringsmæssigt sjældent bliver. Det skal derfor i forbindelse med reglernes udformning overvejes, på hvilken måde det mest hensigtsmæssigt kan præciseres, hvilke faktorer der skal indgå i bedømmelsen, således

---

¹²⁶ Jf. afgivne høringssvar i forbindelse med Justitsministeriets høring over Advokatrådets redegørelse fra oktober 1995 om pensioners behandling på ægtefælleskifte.

at ægtefæller, pensionsinstitutter, advokater m.fl. kan indgå aftaler om pensionsordninger uden at være henvist til at rejse sag herom ved domstolene.

Endelig kan ulemperne ved en generel rimelighedsregel mindskes ved, at reglen ikke danner udgangspunkt for pensionsrettighedernes behandling under skiftet, men alene skal medvirke til at afværge urimeligheder i forhold til udgangspunktet.

12.2.2. Mulige sondringer

Man kan forestille sig en sondring mellem

- rentepension og kapital- og ratepension
- privatpension og arbejdsmarkedspension
- obligatoriske og frivillige ordninger
- pensionsordninger med og uden mulighed for genkøb
- rimelige pensionsordninger og urimeligt store pensionsordninger i forhold til indehaverens økonomiske situation
- pensionsordninger oparbejdet før og under ægteskabet
- kortere- og længerevarende ægteskaber

12.2.2.1. Sondring mellem rentepension og kapital- og ratepension

Sondringen mellem på den ene side rentepension og på den anden side kapital- og ratepension kendes fra retsstillingen i dag. Her betones forskellen mellem på den ene side en opsparingsform (kapital- og ratepension), hvor udbetalingen ikke relaterer sig til et individuelt behov afhængigt af, hvor gammel pensionsindehaveren bliver, og på den anden side en eventualret i form af livsbetinget løbende forsørgelse i pensionsperioden (rentepension). Hvor det således ved rentepensioner ikke på forhånd er muligt at vide, hvad der - om noget overhovedet - faktisk kommer ud af de foretagne indbetalinger, fordi det er afhængigt af, om pensionsindehaveren opnår pensionsalderen, og især af hvor længe vedkommende er pensionsmodtager, er det karakteristisk for rate- og kapitalpensioner, at der under alle omstændigheder kommer beløb til udbetaling, nemlig det indbetalte beløb forrentet og reguleret på forskellig vis.

En sondring mellem kapital- og ratepensioner og rentepensioner medfører imidlertid, at der kan forekomme urimelige resultater ved, at den ene ægtefælle får sin rentepension og $\frac{1}{2}$ af den anden ægtefælles kapital- og ratepension, mens den anden ægtefælle kun får $\frac{1}{2}$ kapital- og ratepension. Problemerne herved er velkendte fra retspraksis. Sondringen tilgodeser således i sin rene form ikke ønsket om at kunne tage hensyn til situationer, hvor ægtefællerne har hver sin type pensionsordning, eller hvor kun den ene har en pensionsordning, og denne ordning kan udtages uden deling (rentepension). Sondringen bør således ikke stå alene.

12.2.2.2. Sondring mellem privatpension og arbejdsmarkedspension

En sondring mellem privatpension, der ligedeles, og arbejdsmarkedspension, der udtages forlods, vil medføre, at kapital- og ratepension oprettet som led i ansættelsesforhold som noget nyt vil kunne udtages forlods, og at private livrenter (rentepensioner, der er tegnet privat) som noget nyt skal indgå i bodelingen.

Pensionernes grundlag og den måde, hvorpå de er etableret, vil være i centrum. Der vil gælde et mere familiepolitisk præget princip for privatpension og et mere pensionspolitisk præget princip for arbejdsmarkedspension. Der kan være urimeligheder knyttet til sondringen, f.eks. hvor den ene ægtefælle er arbejdstager med obligatorisk pensionsordning, og den anden er selvstændig - og dermed afskåret fra at etablere arbejdsmarkedspension - eller er ansat uden pensionsordning og har valgt en privattegnede pensionsordning. Således kan også denne sondring resultere i, at den ene ægtefælle får hele sin (arbejdsmarkeds)pension samt ½ af den andens private pension, mens den anden kun får ½ af sin privattegnede pension, eller den kan resultere i, at kun den ene efter separationen/skilsmissen har en pension, nemlig sin arbejdsmarkedspension. Heller ikke denne sondring bør derfor stå alene.

12.2.2.3. Sondring mellem obligatoriske og frivillige pensionsordninger

En sondring mellem obligatoriske og frivillige pensionsordninger vil medføre, at obligatoriske kapital- og ratepensioner som noget nyt vil kunne udtages forlods, mens privat etablerede livrenter og frivillige, løbende arbejdsmarkedspensioner også som noget nyt vil indgå i ligestillingen. Der lægges ved denne sondring vægt på pensionsrettens grundlag, nærmere betegnet valgfriheden med hensyn til pensionsordningens etablering. Der vil gælde et mere familiepolitisk præget princip for de frivillige pensionsordninger og et mere pensionspolitisk præget princip for de obligatoriske ordninger. Også denne sondring kan dog i konkrete tilfælde virke urimelig, f.eks. hvor den ene ægtefælle har en obligatorisk arbejdsmarkedspensionsordning baseret på overenskomst, mens den anden - uden reelt at have haft noget valg i henseende til sin pensionsordning - har en helt tilsvarende ordning, der blot er etableret på "frivillig" basis. Denne sondring kan derfor også resultere i, at den ene får såvel sin egen pension som ½ af den anden ægtefælles pension, eller den kan resultere i, at kun den ene har en pension, nemlig sin obligatoriske ordning. Heller ikke denne sondring bør derfor stå alene.

12.2.2.4. Sondringen mellem ordninger henholdsvis med og uden mulighed for genkøb på separations- og skilsmissetidspunktet

En sondring mellem ordninger med mulighed for genkøb og ordninger uden mulighed for genkøb indebærer en fokusering på, om ordningen har en værdi på tidspunktet for separationen/skilsmissen.

Manglende genkøbsmulighed betyder, at ordningens primære formål – sikring af et indtægtsgrundlag ved pensionering – fastholdes gennem indbetalingsperioden.

I det omfang en ordning er uden mulighed for genkøb, har den ingen aktuel realisationsværdi for den berettigede. For at ordningen får en værdi for den berettigede, forudsætter det opnåelse af de i aftalegrundlaget fastsatte kriterier, eksempelvis opnået pensionsalder.

Arbejdsmarkedspensionsordninger, hvad enten de har form af rentepensioner eller kapital- eller ratepensioner, og private livrenteordninger kan typisk ikke genkøbes på separations- og skilsmissetidspunktet.

En række pensionsordninger - først og fremmest private kapital- og ratepensioner - har i dag en genkøbsmulighed. Genkøb indebærer dog en beskatning på for tiden 60 %.

Sondringen vil derfor kunne føre til det resultat, at den ene ægtefælle ved separation eller skilsmisse uden deling kan udtage hele sin ordning - der ikke kan genkøbes - mens den anden ægtefælles ordning - der kan genkøbes - indgår i delingen. Sondringen kan på separations- eller skilsmisseskitte også føre til, at en ægtefælle udtager hele sin ordning, der ikke kan genkøbes, mens den anden ægtefælle slet ingen pensionsordning har.

Sondringen bør derfor heller ikke stå alene. Den kan eventuelt kombineres med andre sontringer.

12.2.2.5. Sondring mellem en ægtefælles "rimelige" pensionsordninger og samme ægtefælles "for store" pensionsordninger i forhold til ægtefællens økonomiske situation

Hvis isoleret set rimelige pensionsordninger (rimelige på indbetalingstidspunktet henset til indbetalingernes størrelse, hvad der er sædvanligt efter den pågældende ægtefælles økonomiske og uddannelsesmæssige situation mv.) kan udtages forlods, mens "urimeligt" store pensionsordninger deles for så vidt angår den "overskydende" værdi, er det pensionspolitiske princip det fremherskende. Princippet er dog modificeret af det familiepolitiske princip i de situationer, hvor en ægtefælles pensionsordning eller pensionsordninger har et præg af "ekstra opsparing".

Denne sontring kendes i dag fra de løbende livsbetingede pensionsordninger (rentepensioner), der efter gældende ret kan udtages forlods uden compensation til den anden ægtefælle, hvis

ordningen er rimelig. I domspraksis tillægges en ægtefælle nemlig ikke vederlagskrav, når den anden ægtefælle kun har overført midler fra fællesejet til en rimelig pensionsordning.¹²⁷

Ved kreditorforfølgning mod pensionsrettigheder kendes en lignende sontring. Det følger af forsikringsaftalelovens § 117, at kun ”for store” pensionsindbetalinger kan omstødes og dermed inddrages i konkursboet i tilfælde af pensionsindehaverens konkurs.

Fordelen ved denne sontring er særlig, at den enkelte pensionstagers valg af pensionstype ikke bliver påvirket af, hvordan pensionen i givet fald skal behandles på et skifte. Derudover er det en fordel, at de enkelte pensionsinstitutter kan sammensætte den ydelsesdækning, der passer den enkelte pensionsdeltager bedst. Dertil kommer, at det som den altovervejende hovedregel ikke vil være nødvendigt at værdiansætte ægtefællers pensionsordninger, idet langt den største del af de eksisterende pensionsordninger må antages at være sædvanlige og rimelige. Det gælder f.eks. alle sædvanlige arbejdsmarkedsordninger. Ulempen ved sontringen kan måske - i lighed med de øvrige sontringer gående på pensionsordningens karakter - være, at den ikke løser det problem, som er påpeget i kommissoriet, at den ene ægtefælle har en pensionsordning, der kan udtages forlods, mens den anden ægtefælle slet ingen pensionsordning har.

Sontringen kan kombineres med andre sontringer.

12.2.2.6. Sontring mellem kortere- og længerevarende ægteskaber

Hvis man indfører en regel om, at pensionsrettigheder kun ligedeles, såfremt ægteskabet har varet i et vist antal år - eksempelvis mere end 5 år eller 10 år¹²⁸ - eller ikke har været ”korterevarende”, kan det pensionspolitiske princip siges at være i forgrunden, men ved længerevarende ægteskaber bliver der tale om, at det familiepolitiske princip bliver afgørende. En sontring af denne art kendes eksempelvis fra enkepensionsloven og ATP-loven. Det kan være både meget rimeligt og praktisk ved korterevarende ægteskaber ikke at skulle værdiansætte eller ligedeles pensionsrettigheder, der i disse situationer ofte i helt overvejende grad er oparbejdet før ægteskabet. Sontringen kan i sin rene form dog føre til urimelige resultater i de situationer, hvor ægtefællerne har haft et (længerevarende) samlivsforhold før ægteskabet. Man kan derfor overveje en regel om, at pensionsordninger efter korterevarende ægteskaber ikke skal indgå i ligestillingen. Ved bedømmelsen af, om et ægteskab har været korterevarende, kan der tages et vist hensyn til en forudgående samlivsperiode af ægteskabslignende karakter med økonomisk fællesskab.

---

¹²⁷ Der er tale om en fortolkning af retsvirkningslovens § 23, stk. 2 - vedrørende muligheden for at tillægge en ægtefælle vederlagskrav, når den anden ægtefælle har overført midler fra sit fælleseje til rettigheder, der udtages forlods.

¹²⁸ Af de i år 2000 i alt 14.394 opnåede skilsmisser, havde ægteskabet varet i under 5 år i 5.063 tilfælde og i under 10 år i 8.095 tilfælde, jf. Danmarks Statistik, Statistisk Årbog 2001.

Sondringen kan kombineres med andre sondringer.

12.2.2.7. Sondring mellem pensionsrettigheder oparbejdet før og under ægteskabet

En sådan sondring vil betyde, at pensionsrettigheder uden hensyntagen til deres art vil blive udtaget forlods, i det omfang de er oparbejdet før ægteskabet, mens pensionsrettigheder oparbejdet under ægteskabet lignedes. Herved fastholdes hensynet til at tilgodese fællesskabsadfærd under ægteskabet – men heller ikke mere.

Sondringen vil i særlig grad være hensigtsmæssig, når der er en vis *aldersforskel* mellem ægtefæller, der har stort set samme pensionstype. Den vil typisk få mindre betydning, jo længere ægteskabet har varet. Selv om sondringen forekommer rimelig i mange situationer, kan den i sin rene form forekomme mindre hensigtsmæssig i situationer, hvor ægtefællerne har haft et længerevarende samliv før ægteskabets indgåelse. En regel kan dog udformes, så den giver mulighed for helt eller delvist at ligestille samlivsforhold med ægteskab. Den kan også føre til urimelige resultater, hvis den ene ægtefælle ved ægteskabets indgåelse alene har en god pensionsordning, mens den anden ægtefælle udelukkende har anden formue.

Sondringen kan i praksis være vanskelig at arbejde med, idet den principielt forudsætter, at man kan opgøre pensionsordningens værdi ved ægteskabets indgåelse eller udskille en del af pensionsordningen på dette tidspunkt. Man kan dog vælge at fastsætte den del, der kan udtages forlods, skønmæssigt eller pålægge den, der påberåber sig forlodsudtagelse, bevisbyrden for, hvor stor en del der var opsparet ved ægteskabets indgåelse.

Sondringen kan kombineres med andre sondringer.

12.2.2.8. Sammenfatning

De under 12.2.2.1.- 12.2.2.5. nævnte sondringer fokuserer på kendetegn ved pensionsordninger, som alle kan forekomme relevante. Ingen af dem synes dog at burde være afgørende for, hvornår en pensionsordning uden yderligere regulering kan udtages forlods eller inddrages under lighedelingen. Dertil kommer, at sondringer afhængig af pensionstype kan få som konsekvens, at valget af pensionstype ikke alene bliver bestemt af, hvilken pensionstype der passer den enkelte person bedst, men også i et vist omfang bliver bestemt af, hvordan pensionsordningen behandles på skifte. Det er ud fra et pensionssynspunkt og ud fra et markedsprincip uheldigt. En sondring gående på pensionernes art vil heller ikke løse det problem på skifte, at den ene har en pensionsordning, der kan udtages forlods, mens den anden ingen pensionsordning har, eller det problem, at den ene har en ordning, der kan udtages forlods, mens den anden har en ordning, der skal deles.

Såfremt sondringer efter pensionernes art alligevel anses som hensigtsmæssige udgangspunkter, skal de derfor suppleres med regler, som giver mulighed for at tage hensyn til situationer, hvor ægtefællerne har henholdsvis en pensionsordning, der udtages forlods, henholdsvis en pensionsordning, der indgår i lighedelingen, eller slet ingen pensionsordning, for at undgå en retsstilling, hvor forskelle, som for det enkelte ægtepar kan forekomme tilfældige eller urimelige, får afgørende indflydelse på delingsspørgsmålet.

Har den ene ægtefælle en pensionsordning, som efter en valgt sondring skal udtages forlods, mens den anden ægtefælle har en ordning, der efter samme sondring skal lignedes, kan man - *uafhængigt af hvilken sondring det drejer sig om* - afhjælpe resultatet ved at indføre en regel om, at den ordning, der principielt skal lignedes, dog kan udtages forlods til kompensation (inden for værdien af den ordning, som den anden ægtefælle kan udtage forlods, en "modvægtsregel"). Der er i udvalget enighed om, at en form for modvægtsregel i givet fald er rimelig og ønskelig.

Skal man afhjælpe den situation, at den ene har en ordning, der kan udtages forlods, mens den anden ikke har nogen ordning overhovedet, eller afhjælpe den situation, at der er meget stor forskel på de ordninger, der kan udtages forlods, er man - *uafhængigt af hvilken sondring det drejer sig om* - nødt til at have en rimelighedsregel eller en kompensationsregel. Det nuværende system har to relevante regler, nemlig ægteskabslovens § 56 - urimeligt ringe-reglen - og retsvirkningslovens § 23, stk. 2, om vederlagskrav i anledning af, at en ægtefælle under ægteskabet har anvendt midler til erhvervelse eller forbedring af en ordning, der kan udtages forlods. Spørgsmålet er, om disse regler er tilfredsstillende i relation til pensionsordninger, jf. nærmere nedenfor under 12.2.3.

De under 12.2.2.6. og 12.2.2.7. nævnte sondringer - mellem kortere- eller længerevarende ægteskaber og opsparing før eller efter ægteskabets indgåelse - forekommer også begge relevante. Såfremt man indfører en eller anden form for rimeligheds- eller kompensationsregel, bør det under alle omstændigheder indgå med betydelig vægt i vurderingen, hvor længe ægteskabet (samlevet) har varet, og hvor stor en del af pensionerne, der er opsparet før ægteskabet (samlevet) og under ægteskabet. Om pensionsordningen er rimelig i forhold til den pågældendes økonomi forekommer også at være af betydning for vurderingen i relation til en rimeligheds- og kompensationsregel. Dette gælder dog ikke, hvis man vælger, at sondringen mellem rimelige og "for store" pensionsordninger skal være udgangspunktet.

Endelig har udvalget overvejet spørgsmålet om behandlingen af allerede *udbetalte* beløb fra pensionsordninger. Ydelser fra løbende livsbetingede ordninger vil almindeligvis blive brugt i takt med udbetalingerne. Det vil i vidt omfang også gælde udbetalinger fra ratepensioner. Derimod må det antages, at udbetalte kapitalpensionsbeløb normalt vil blive placeret som afkastgivende formue eller som udgiftsbesparende kapitalanbringelse. Da en udbetalt kapitalpension

som udgangspunkt fortsat skal tjene aldersforsørgelsesformål, kan det forekomme tilfældigt, hvis den på skifte skal behandles anderledes end en ikke udbetalt kapitalpension. Hæves en kapitalpension, således at der skal betales afgift efter pensionsbeskatningslovens § 28 - den hæves altså "i utide" - er udgangspunktet, at beløbet har mistet sin karakter af pensionsopsparing.

12.2.3. Mulige former for pensionssammenligning og/eller kompensation

Hvis en pensionsrettighed skal indgå i en egentlig lighedeling, må der foretages en værdiansættelse, herunder passivering med eventuel latent skattebyrde. Selv om en afklaring af de værdiansættelsesproblemer, der knytter sig til latente skattebyrder, er ønskelig, er det udvalgets opfattelse, at dette spørgsmål ikke egner sig til lovgivning, men må afklares i retspraksis. Forlades princippet om total lighedeling, og afløses dette af en kompensationsregel, er det ikke nødvendigt at foretage en præcis værdiansættelse, idet der kan foretages en skønsmæssig opgørelse af kompensationsbeløbets størrelse.

Skal der ske regulering på baggrund af, at ægtefællerne har forskellige pensionsordninger, kan dette ske ved, at der foretages en pensionssammenligning, hvorefter der kompenseres - i et eller andet omfang - for forskelle i værdi. Regulering kan også ske ved, at nogle pensionsrettigheder udtages forlods, hvorefter der som "modvægt" forlods kan udtages andre pensionsrettigheder, der ellers skulle indgå i lighedelingen.

Ved pensionssammenligning kan det overvejes, om der skal tages hensyn til ægtefællernes eventuelle forskel i alder, idet man næppe får et reelt billede af en ægtefælles pensionsmæssige stilling uden at se på vedkommende ægtefælles alder. Pensionsopsparing foregår typisk over mange år. Det kan derfor være relevant at tage hensyn til alder - og dermed til pensionsopsparingsmulighed - når man eksempelvis sammenligner en 45-årigs pension med en 55-årigs.

Kompensation kan være afhængig af pensionsrettighedens karakter og værdi og/eller ægtefællernes personlige forhold, herunder ægteskabets varighed, formueforholdene i øvrigt, ægtefællernes alder og mulighed for selv at etablere pensionsrettigheder osv. Der kan sættes snævre grænser for, hvornår der skal kunne ydes kompensation, eller der kan fastsættes mere bredt favnende kriterier.

Når der skal ydes kompensation, kan pensionens karakter være af betydning for, hvorledes dette nærmere kan ske, medmindre ægtefællernes formueforhold muliggør, at kompensationen blot kan foretages ved hjælp af skiftets øvrige formue. Nogle pensionsordninger kan kun deles med respekt af de oprindelige udbetalingsvilkår; andre kan deles således, at den udloddede del kan tilpasses den modtagende ægtefælles individuelle forhold.

Særlig de obligatoriske arbejdsmarkedspensionsordninger med løbende livsbetingede ydelser giver anledning til praktiske vanskeligheder i relation til gennemførelse af pensionsammenligning eller kompensation. Baggrunden herfor er, at der er tale om eventualrettigheder, som først aktualiseres ved pensioneringstidspunktet i henhold til pensionsaftalen. Selv om disse pensionsrettigheder med løbende livsbetingede ydelser utvivlsomt har en økonomisk værdi, kan det diskuteres, på hvilken måde man med rimelighed kan værdiansætte dem, idet det ikke på forhånd kan siges, hvad der økonomisk kommer ud af den pågældende ordning. En deling straks ved skilsmissen af en beregnet værdi vil ikke altid forekomme rimelig, da dette kan skabe likviditetsvanskeligheder for den pensionsberettigede og kan pålægge den pensionsberettigede at dele en værdi, som måske aldrig kommer til udbetaling. Skal sådanne pensionsrettigheder ikke blot udtages forlods, må kompensationen derfor, hvis den pensionsberettigede ikke kan tilbyde en anden løsning, kunne ske som en form for udlodning¹²⁹ til "den anden" ægtefælle, som dermed kan få en kompensation, der udbetales i takt med - og som en andel i - pensionens udbetaling til den pensionsberettigede.

En deling, hvor en ægtefælle tillægges andel i den andens løbende egenpensionsudbetalinger, kan i flere situationer være uhensigtsmæssig for ikke-ejerægtefællen. Det er f.eks. ikke nogen reel løsning for en ægtefælle, der er noget ældre end den pensionsberettigede, idet vedkommende risikerer aldrig at få del i udbetalingerne. Heller ikke i den omvendte situation, hvor den pensionsberettigede er noget ældre end den anden ægtefælle, er deling af løbende egenpensionsudbetalinger en hensigtsmæssig løsning¹³⁰. Endelig vil deling af løbende ydelser for en ægtefælle til en egenpensionsberettiget med et dårligt helbred heller ikke være en hensigtsmæssig løsning, idet en andel af de løbende egenpensionsudbetalinger er betinget af egenpensionistens fortsatte liv¹³¹.

Den gældende lovgivning indeholder i ægteskabslovens § 56 en regel - der imidlertid ikke er en skifteregel - hvorefter en ægtefælle kan kompenseres med henblik på at sikre, at vedkommende ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende. Reglen har henblik på ægteskaber med særveje, men finder også anvendelse på ægteskaber med personlige og/eller uoverdragelige rettigheder, herunder pensionsrettigheder. Der er endnu ikke eksempler i domspraksis på, at en ægtefælle er blevet kompenseret på grund af den anden ægtefælles pensionsrettigheder, hvilket gi-

---

¹²⁹ Der må yderligere tages stilling til, om udlodningen er en egentlig udlodning i form af en rettighed, der falder i arv, eller om udlodningen blot er en begunstigelse, der bortfalder ved den begunstigedes død før egenpensionisten.

¹³⁰ Den løsning, at den ældre egenpensionist beholder hele sin egenpension, men sikrer den yngre ægtefælle ægtefællepension fra sin død efter reglerne om bevarelse af ægtefællepension efter skilsmisse, kan alt i alt medføre en bedre sikring af begge. Det gælder særlig, når egenpensionisten er mand, og vedkommende er pensionist eller tæt ved at blive det. Den yngre ægtefælle vil statistisk overleve den ældre i et antal år svarende til aldersforskellen mellem dem samt statistisk set yderligere et antal år svarende til differencen mellem mænds og kvinders levealder. Den yngre vil i givet fald få sin pension udbetalt på et mere pensionsrelevant tidspunkt. Løsningsvalget er selvfølgelig yderligere afhængig af ægtefællernes helbred.

¹³¹ Det kan på skilsmissetidspunktet være en bedre løsning, at egenpensionisten beholder sin pension ubeskåret, mens den anden ægtefælle samtidig sikres ret til ægtefællepension efter reglerne om bevarelse af ægtefællepension efter skilsmisse.

vetvis hænger sammen med, at rimelighedsvurderingen relaterer sig til ægtefællernes *samlede* økonomiske situation. I takt med, at pensionsrettighedernes økonomiske betydning forstærkes, kan man tænke sig, at reglen kan få en vis betydning også ved pensionsrettigheder. Det kunne overvejes at ændre reglen, der har været kritiseret for at tildele for beskedne kompensationer, netop med henblik på ved skifte i videre omfang at kunne kompensere betydelige forskelle i ægtefællernes pensionsmæssige stilling. Ægteskabslovens § 56 finder efter retspraksis kun anvendelse på ægteskaber, der har været i op mod 5 år eller mere.

Reglen i retsvirkningslovens § 23, stk. 2, rummer som nævnt også mulighed for at kompensere en ægtefælle. Hvis en ægtefælle under ægteskabet med fællesejemidler har indbetalt beløb på en pensionsordning, der kan udtages forlods, kan den anden ægtefælle på skifte kræve kompensation herfor i form af et vederlagskrav. Principielt giver reglen mulighed for at kompensere fuldt ud for de indbetalte beløb, men nyere retspraksis har begrænset kompensationen til indbetalinger ud over det rimelige. Denne nyere retspraksis beror på en fortolkning af retsvirkningslovens § 23, stk. 2. Indholdet af denne bestemmelse kan dog ændres i forbindelse med nye regler om pensioners behandling på skifte, men reglen giver under alle omstændigheder kun mulighed for at kompensere indbetalinger foretaget under ægteskabet.

Man kunne også overveje at indføre en regel af den karakter, som blev foreslået i betænkning 415/1966 (lovudkastets § 12)¹³². En nogenlunde tilsvarende regel blev foreslået i betænkning 716/1974 (lovudkastets § 19, stk. 2, nr. 1)¹³³. Reglen har til formål at kompensere en ægtefælle, der gennem bidrag til familiens underhold, arbejde eller afsavn har medvirket til at forøge den anden ægtefælles særeje. Hvis reglen kom til at omfatte pensionsrettigheder, ville den eksempelvis give mulighed for kompensation til en ægtefælle i de situationer, hvor arbejdsfordelingen i ægteskabet har medført, at den ene ægtefælles pension er ”sakket agterud”.

12.2.4. Konklusion

Som nævnt er der i udvalget enighed om, at såvel familiepolitiske hensyn som pensionspolitiske hensyn er vægtige. Vanskeligheden er imidlertid, at disse to hensyn helt åbenbart trækker i hver sin retning. Det familiepolitiske hensyn taler primært for en lighedeling af pensionsrettig-

---

¹³² Bet. III nr. 415/1966: ”§ 12. Er en ægtefælles særeje efter ægteskabets indgåelse forøget i værdi, og har den anden ægtefælle gennem bidrag til familiens underhold, arbejde eller afsavn i væsentlig grad medvirket til forøgelsen, kan der ved ægteskabets ophør såvel som i tilfælde af bosondring eller separation efter påstand tillægges denne ægtefælle, men ikke dennes arvinger, en godtgørelse herfor. Godtgørelsen kan ikke overstige halvdelen af forøgelsen...”

¹³³ Bet. 3 nr. 716/1974:

”§ 19. Reglen om lighedeling og bestemmelse om særeje kan fraviges, hvis ...

Stk. 2. Fravigelse kan endvidere ske, hvis:

1) En ægtefælle gennem arbejde, bidrag til familiens underhold, afsavn eller på anden måde i væsentlig grad har medvirket til forøgelse af den andel, der tilfalder den anden ægtefælle, eller har medvirket til forbedring af den anden ægtefælles stilling i øvrigt, eller
.....”

heder, og det pensionspolitiske taler primært for udtagelse af pensionsrettigheder uden deling (forlodsudtagelse). Det kan ikke siges, at det ene hensyn er rigtigere end det andet. Udvalget har set det som sin opgave at afveje de to hensyn.

Der er i udvalget også enighed om, at en sondring gående på pensionstyper ikke løser de spørgsmål, der er rejst i kommissoriet, og at alle pensionstyper derfor som udgangspunkt bør behandles på samme måde på grund af deres formål, nemlig alderdomsforsørgelse. Dels vil eventuelle sondringer kunne medføre urimeligheder, hvis ægtefællerne har forskellige pensionstyper, dels - og ikke mindst - går udviklingen i retning af, at pensionsrettigheder oftere end før har en bred ydelsessammensætning med elementer fra forskellige pensionstyper.

Der er ligeledes i udvalget enighed om, at mindre forskelle i værdien af ægtefællers pensionsrettigheder ikke bør udlignes, idet ulemperne ved udligning af sådanne forskelle ofte er store.

Tager man udgangspunkt i en lighed af værdien af ægtefællers pensionsrettigheder, hvorved man følger ægteskabslovgivningens hovedregel, vil det være vanskeligt at indarbejde pensionspolitiske modifikationer til dette udgangspunkt, medmindre man - som efter gældende ret - vil undtage visse pensionstyper fra lighed. Lighed tager heller ikke højde for visse pensionsrettigheders særegne karakter af betingede rettigheder opbygget efter forsikringsmæssige principper, der knytter sig til den enkeltes pensionsalder og pensioneringstidspunkt, som gør det vanskeligt at værdiansætte dem og vanskeligt teknisk og administrativt at dele dem. En egentlig lighed vil heller ikke tage højde for, at ægtefæller ikke helt sjældent har ret forskellig alder, en omstændighed, der kan føre til, at en lighed ikke er rimelig for den ældste af ægtefællerne. En lighed af pensionsrettigheder vil yderligere medføre, at enhver forskel i pensionernes værdi skal udlignes, og værdierne skal derfor kunne fastsættes eller i hvert fald kunne sammenlignes. Det vil i mange tilfælde være en opgave, der ikke står mål med den udligning, der skal foretages. På baggrund af den høje erhvervsfrekvens både for mænd og for kvinder og på baggrund af den store procentdel af befolkningen, der allerede har pensionsordninger, og udviklingen i antallet af personer, der er omfattet af pensionsordninger, er det næppe på lidt længere sigt hensigtsmæssigt at etablere en ordning, der tager udgangspunkt i lighed af alle pensionsordninger, idet det vil medføre, at der fremover på så godt som alle separations- eller skilsmissekifter skal foretages værdiansættelse og deling af pensionsrettigheder.

Tager man udgangspunkt i det pensionspolitiske hensyn - pensionsrettigheder udtages forlods - kan dette udgangspunkt ret enkelt modificeres med familiepolitiske hensyn. Udviklingen i pensionsopsparingen - både hvad angår opsparingens størrelse og antal personer omfattet af pensionsordninger - vil formentlig med tiden til stadighed mindske behovet for at korrigere resultatet af en forlods udtagelse af pensionsordninger.

Kompromismodellen, som udvalget har arbejdet med, har derfor taget udgangspunkt i, at ægtefæller må indrette sig efter, at de i henseende til pension - som det også gælder for fremtidig lønindtægt - får den pension, som svarer til deres uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige situation, selv om der har været fælleseje i ægteskabet, og selv om deres ægtefælle har en bedre pensionsmæssig situation. En ægtefælle bliver derved - som andre - som udgangspunkt selv gjort ansvarlig for at etablere sit fremtidige forsørgelsesgrundlag. Dette enkle udgangspunkt må antages at understøtte, at alle personer, der har mulighed for det, hvad enten de er gift, lever i parforhold eller er enlige, i deres livsforløb søger at etablere en rimelig pensionsopsparing. Den udvikling væk fra ægtefælledækning, der ses i pensionsbilledet, viser, at selv en ægtefælle, der ikke bliver skilt, ikke kan påregne en rimelig supplerende alderdomsforsørgelse, medmindre vedkommende selv etablerer den.

Med dette pensionspolitiske *udgangspunkt* har udvalget bevæget sig længst muligt væk fra ægteskabslovgivningens almindelige lighedsprincip og de hensyn, der bærer dette, hvorfor udgangspunktet må modificeres for at opnå en afbalancering i forhold til det familiepolitiske hensyn.

Der har i udvalget været betydelig uenighed om vægtningen af de to modstående hensyn. Udvalget har herefter delt sig i et flertal på 10 bestående af udvalgets formand, professor, dr. jur. Irene Nørgaard, direktør Dorrit Sylvest Nielsen, højesteretsdommer Jytte Scharling, chefkonsulent Gorm Neigaard, kontorchef Ole Kirkegaard, advokat Hellen Thorup, fuldmægtig Jesper Ruvald Knudsen, advokat Jytte Lindgård, specialkonsulent Kristian Vie Madsen, fg. kontorchef Birgit Thostrup Christensen og et mindretal på 6 bestående af juridisk konsulent Evelyn Jørgensen, kontorchef Johan Jessen, vicedirektør Carsten Andersen, seniorøkonom Gitte Terp Henriksen, overenskomstchef Steen Müntzberg og sekretariatschef Jens Ove Dall.

Udvalgets *flertal* foreslår herefter de modstående hensyn afbalanceret således:

1. Alene *rimelige* pensionsordninger uanset art bør kunne udtages forlods. Værdien af en rimelig ordning indgår således ikke i delingen på skifte, selv om ordningen er omfattet af formuefællesskabet. Denne regel vil i mange ægteskaber løse delingsproblemet enkelt og rimeligt ved, at hver ægtefælle blot beholder sin rimelige pensionsordning. Har en ægtefælle ordninger, der har præg af ekstra opsparing, skal værdien af den ekstra opsparing derimod deles.
2. Ved *korterevarende* ægteskaber skal der ikke ske deling af pensionsrettigheder. Dette er dels udtryk for et ønske om ikke at foretage mindre justeringer, dels udtryk for et ønske om at forenkle regelsystemet.
3. Den ægtefælle, der *af hensyn til familien* eller af hensyn til den anden ægtefælle helt eller delvist har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller har arbejdet på nedsat tid, kan få

kompensation, hvis fraværet har medført, at vedkommende har foretaget en mindre pensionsopsparring end en rimelig pensionsopsparring for den pågældende. Reglen skal sikre, at konsekvenserne af ægtefællernes fællesskab og valg af arbejdsfordeling ikke kun skal bæres af den ene, men skal bæres af begge ægtefæller. Ægtefæller skal kunne indrette sig, som de finder det bedst, uden tanke på de indbyrdes pensionsmæssige konsekvenser. Reglen er en erstatningslignende, men begrænset kompensationsregel, hvor kompensationen højst kan føre til, at ægtefællen får halvdelen af ægtefællernes samlede pensionsopsparring under ægteskabet, jf. nærmere nedenfor.

4. De ovenstående regler suppleres med en regel, der sikrer, at en ægtefælle, der enten ingen pension har, eller som kun har en beskeden pension, efter et længerevarende ægteskab kan få kompensation for derved ikke at blive pensionsmæssigt urimeligt stillet. Reglen er en ren *rimelighedsregel*, der ved længerevarende ægteskaber skal afbøde urimelige konsekvenser af lovens udgangspunkt.

Flertallet, der for nogle medlemmers vedkommende gerne havde set, at de familiepolitiske betragtninger havde vejet tungere, har fundet det afgørende at nå til en samlet afbalanceret løsning, der kan fungere. For flertallet er reglen nævnt under 3 derfor helt afgørende for såvel balancen i forslaget som for det nærmere indhold af rimelighedsreglen nævnt under 4.

For *flertallet* har det ligeledes været afgørende, at der i undtagelsestilfælde åbnes mulighed for, at de beløb, der skal udredes til en ægtefælle efter reglerne nævnt under 3 og 4, i en eller anden form om nødvendigt kan udredes af pensionsmidler. Det betyder ikke, at pensionsmidler skal udbetales i forbindelse med skiftet, men det betyder, at ægtefællens ret til kompensation kan sikres efter regler, som de enkelte pensionsinstitutter er forpligtede til nærmere at fastsætte.

Mindretallet lægger vægt på forsørgelseshensynet bag pensionsordningerne, dvs. at tab af erhvervsindkomst ved alder eller invaliditet fortsat skal kunne dækkes gennem pensionen. Endvidere lægges vægt på, at reglerne skal kunne forklares og administreres så enkelt som muligt. Derfor kan mindretallet ikke tilslutte sig de dele af forslaget, som vedrører kompensation til en ægtefælle for fravær fra arbejdsmarkedet, ligesom den del, der åbner mulighed for at kompensere via en arbejdsmarkedspension (herunder en tjenestemandspension) heller ikke kan støttes.

Der har naturligvis været drøftet yderligere muligheder for et afbalanceret regelsæt. F.eks. har det været overvejet, om forlodsudtagelsen kunne begrænses til pensionsopsparring foretaget før ægteskabet kombineret med en lighed af værdien af opsparringen foretaget under ægteskabet. Løsningen virker umiddelbart enkel. Den vil imidlertid indebære, at alle pensionsrettigheder - i hvert fald tilnærmelsesvis - skulle kunne værdiansættes både ved ægteskabets indgåelse og i forbindelse med separationen eller skilsmissen. Det ville yderligere betyde, at der skulle

foretages pensionsdeling i stort set alle separations- og skilsmisseboer. Udvalgets har fundet en sådan løsning for kompliceret.

12.2.4.1. Forslagets nærmere indhold

For udvalget har det ved den nærmere udformning af reglerne været vigtigt ret præcist at tage stilling til, hvornår det vil være så urimeligt blot at lade ægtefæller udtage deres respektive pensionsordninger uden deling, at der skal ske en form for compensation. Der er langt imellem, at de overordnede domstole får forelagt sager om skifteretlige delingsspørgsmål. Da pensioner imidlertid er en del af stort set alle skifter i dag, er det hensigtsmæssigt, at ægtefæller, pensionsinstitutter og advokater straks får reelle muligheder for på skifte at etablere aftaler om pensioner. Det betyder, at reglerne ikke må udformes som meget brede skønsregler. Samtidig bør der naturligvis være plads til et vist skøn.

12.2.4.2. Forlodsudtagelsen begrænses til ”rimelige pensionsrettigheder”

I det omfang en ægtefælle under ægteskabet af fællesejemidler har oparbejdet pensionsrettigheder, der overstiger, hvad der må anses for rimelige ordninger, skal værdien af den del af pensionsrettighederne, der overstiger det rimelige, efter udvalgets opfattelse indgå i delingen mellem ægtefællerne. Reglen om forlods udtagelse af pensionsrettigheder er en fravigelse af den almindelige lighedingsregel. De ordninger, der skal kunne udtages forlods, må derfor begrænses for at undgå urimelige resultater af, at niveauet for ægtefællernes pensionsopsparing er meget forskelligt.

Reglen om, at rimelige pensionsrettigheder holdes uden for bodelingen, bør efter udvalgets opfattelse omfatte alle typer af pensionsrettigheder, uanset art, herunder udbetalingsvilkår (én-gangs-, rate- eller løbende udbetaling mv.), og uanset, om pensionsopsparingen er obligatorisk eller frivillig, privat eller en arbejdsmarkedspensionsordning, en tjenestemandspension, ATP-ordning, indekskontrakt mv. Forlodsudtagelsen bør dog ikke omfatte de pensionslignende ordninger, som udvalget foreslår omfattet af længstlevendes ret til forlodsudtagelse på dødsboskifte¹³⁴. Efter udkastet skal værdien af f.eks. de pensionslignende ordninger, der kan realiseres på skiftet uden skattemæssige konsekvenser - det gælder bl.a. visse forsikringsordninger med opsparing - indgå i delingen. Det særlige hensyn, der gælder i forhold til en efterlevende ægtefælle, gælder efter udvalgets opfattelse ikke i forbindelse med det økonomiske opgør mellem to ægtefæller.

Når udvalget har valgt at begrænse forlodsudtagelsen til ”rimelige pensionsordninger”, er forklaringen - udover at en sådan afgrænsning også tager højde for aldersforskelle mellem ægte-

---

¹³⁴ Se mere herom i kapitel 11, pkt. 3.2.2.

fæller - at man med udtrykket "sædvanlige pensionsordninger" ikke altid vil kunne opnå den tilsigtede afgrænsning. Der vil være grupper, for hvem der ikke er noget sædvanligt pensionsopsparringsforløb. Det vil eksempelvis gælde selvstændige erhvervsdrivende. Også pensionsordninger for mindre grupper, der har et kortere eller anderledes opsparringsforløb end sædvanligt, som f.eks. piloter, balletdansere, sangere og lignende, vil falde ind under begrebet rimelige pensionsrettigheder, hvis ordningen må anses for rimelig i forhold til den pågældende ægtefælles økonomiske situation og forventede pensioneringstidspunkt. Centralt ved vurderingen af, om en ordning er rimelig, er efter udvalgets opfattelse imidlertid, om ordningen er sædvanlig for den pågældende. Alle sædvanlige arbejdsmarkedspensioner er rimelige. Ordninger aftalt mellem arbejdsmarkedets parter må anses som udtryk for det pensionsopsparringsniveau, der er almindeligt accepteret som svarende til de pågældendes uddannelses- eller arbejdsmæssige situation. Ved vurderingen af, om en pensionsordning, f.eks. for en selvstændig erhvervsdrivende, kan holdes uden for bodelingen, må der lægges vægt på, om ordningen må anses for rimelig ud fra virksomhedens økonomiske forhold¹³⁵.

Det er *flertallets* opfattelse, at har en ægtefælle foretaget en ekstra opsparring i ønsket om en større dækningsgrad end f.eks. vedkommendes arbejdsmarkedspension sikrer, bør værdien af en sådan ekstra opsparring sidestilles med anden opsparring og indgå i delingen med den anden ægtefælle, hvis denne ikke har foretaget en tilsvarende ekstra opsparring.

Som udgangspunkt vil regelmæssige indbetalinger til en pensionsordning, der størrelsesmæssigt svarer til de på et givet tidspunkt sædvanlige arbejdsmarkedspensionsindbetalinger inden for det pågældende område, derfor efter *flertallets* opfattelse kunne holdes uden for bodelingen. Det bør gælde uafhængigt af, om den pågældende ægtefælle på indbetalingstidspunktet er ansat eller ej, og om ægtefællen har en pensionsordning som led i sin ansættelse eller ej. Andre pensionsindbetalinger vil derimod efter *flertallets* opfattelse som udgangspunkt falde uden for det

---

¹³⁵ a) Ægtefælle A har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 800.000 kr. Ægtefælle B har en kapitalpension, hvis værdi er 700.000 kr. Begge har betalt sædvanlige indbetalinger på deres respektive ordninger. *I dag*: A udtager sin egen pensionsordning på 800.000 kr. samt halvdelen af B's kapitalpension (350.000 kr.) og får samlet 1.150.000 kr. ($1\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$). B udtager 350.000 kr. *Forslaget*: A og B udtager hver især deres pensionsordninger forlods.

b) Ægtefælle A har en kapitalpension på 800.000 kr. Ægtefælle B har en kapitalpension på 500.000 kr. Begge har betalt sædvanlige indbetalinger på deres respektive ordninger. *I dag*: A og B får hver 650.000 kr. *Forslaget*: A og B udtager hver især deres pensionsordning forlods.

c) Ægtefælle A har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 1.600.000 kr. Ægtefælle B har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 1.400.000 kr. Begge har betalt sædvanlige indbetalinger på deres respektive ordninger. *I dag*: A og B udtager hver især deres pensionsordning forlods. *Forslaget*: A og B udtager hver især deres pensionsordning forlods.

d) Ægtefælle A har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 1.000.000 og yderligere en privat kapitalpension på 1.000.000 kr. Ægtefælle B har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 800.000 kr. Kapitalpensionen er under ægteskabet af skattemæssige grunde opsparet hos A. Begge har betalt sædvanlige indbetalinger på deres respektive arbejdsmarkedsordninger. *I dag*: A og B udtager hver især deres arbejdsmarkedspension forlods. Kapitalpensionen ligedeles mellem ægtefællerne. A udtager samlet 1.500.000 kr., og B udtager samlet 1.300.000 kr. *Forslaget*: A og B udtager hver især deres arbejdsmarkedspension forlods. Kapitalpensionen anses som en ekstraopsparring og dermed ikke som rimelig, hvorfor denne indgår i lighedelingen mellem ægtefællerne. A og B udtager samlet hver især det samme beløb som i dag.

rimelige, uden at flertallet af den grund vil betegne sådanne indbetalinger som urimelige – de bør blot sidestilles med anden opsparing. Derved tages bl.a. højde for, at opsparingen af skattemæssige grunde foretages alene hos den ene af ægtefællerne. Ved vurderingen af, om en pensionsordning må anses for rimelig, må der størrelsesmæssigt ud over ægtefællens egen situation og indtjeningsforhold også lægges vægt på ægtefællernes samlede situation. Pensionsindbetalinger udover en sædvanlig arbejdsmarkedspension - eller hvad der svarer hertil - som har til formål at bringe den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle op på niveau med den anden ægtefælle, vil derfor som udgangspunkt skulle anses som en del af en rimelig pensionsordning, hvis ægtefællernes økonomiske forhold i øvrigt tilsiger en sådan ekstra opsparing. Foretager begge ægtefæller ekstra pensionsindbetalinger, vil lighedingsprincippet for disse ekstra indbetalinger føre til, at kun differencen i værdien af den yderligere opsparing bliver delt.

Hensigten med at knytte afgrænsningen til, hvad der på indbetalingstidspunktet er sædvanlige pensionsindbetalinger for den pågældende ægtefælle - eller hvad der svarer hertil - er også at tilvejebringe en så objektiv målestok som mulig. Det afgørende bør efter *flertallets* opfattelse være, hvilke beløb der indbetales f. eks. efter den pågældendes overenskomst. Målestokken er således ikke det nuværende pensionsniveau, ikke det gennemsnitlige danske pensionsniveau og ikke en rimelig dækningsgrad. Hvis en ægtefælle samtidig med en sædvanlig pensionsopsparing foretager en ekstra pensionsopsparing, der i andre sammenhænge vil kunne karakteriseres som rimelig, skal værdien af denne ekstra pensionsopsparing indgå i delingen, da den som udgangspunkt bør sidestilles med anden opsparing. Har den ekstra indbetaling haft til formål at kompensere for, at pensionsopsparingen er påbegyndt i en relativ sen alder som følge af, at der slet ikke har været pensionsdækning på ægtefællens arbejdsområde, at der har været ret beskedne indbetalingsprocenter, eller fordi ægtefællen er kommet sent ind på arbejdsmarkedet, er udgangspunktet stadig, at værdien af den ekstra indbetaling skal indgå i delingen – medmindre den pågældende er den, der i forvejen har den mindste pensionsopsparing. Dette skal sikre, at den ægtefælle, der har den mindste pensionsopsparing, ikke skal affinde sig med, at den anden ægtefælle – ud over at have den største pensionsopsparing – også forlods kan udtage en ekstra opsparing.

Det er *flertallets* opfattelse, at denne afgrænsning af, hvad der kan karakteriseres som en rimelig pensionsordning, – ud over ønsket om at fastsætte en objektiv målestok – sikrer, at man undgår urimelige konsekvenser af, at kun den ene ægtefælle foretager ekstra pensionsopsparing.

Det er også *mindretallets* opfattelse, at rimelige indbetalinger til en pensionsordning skal udtages forlods ved separation eller skilsmisse. Derimod er der ikke tilslutning til flertallets forslag, hvorefter enhver indbetaling fra den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle ud over det sædvanlige niveau for en erhvervsgruppe eller et overenskomstområde ikke skal anses for rimelig,

og derfor skal indgå i delingen ved separation eller skilsmisse. Forslaget harmonerer efter *mindretallets* opfattelse ikke med mønstret i dagens pensionsopsparing og vil efter *mindretallets* opfattelse indebære, at man i vidt omfang ved separation eller skilsmisse skal overveje, om pensionsordninger alligevel skal inddrages i bodelingen imod intentionerne i de øvrige dele af forslaget. I stedet finder *mindretallet*, at der ved separation eller skilsmisse alene bør ske inddragelse af indbetalinger af spekulativ karakter (misbrug af fællesejemidler).

Selv om en pensionsordning anses for rimelig og derfor kan udtages forlods af fællesboet, kan en ægtefælle blive pålagt at betale et beløb til den anden ægtefælle, jf. nærmere nedenfor.

Efter bestemmelsen i ægteskabslovens § 56 kan en ægtefælle få en kompensation i de tilfælde, hvor den pågældende ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring ellers stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende, fordi den anden ægtefælle har særeje og/eller pensionsrettigheder, som ikke indgår i bodelingen.

12.2.4.3. Alle pensionsrettigheder efter et korterevarende ægteskab skal kunne udtages forlods

Ved skifte i tilfælde af separation eller skilsmisse efter et korterevarende ægteskab skal ægtefællernes pensionsrettigheder efter udvalgets opfattelse ikke indgå i delingen. Dels betyder det en vis forenkling, og dels forekommer det rimeligt, at man ikke får del i den anden ægtefælles pensionsopsparing efter blot få års ægteskab. Et ægteskab vil i denne sammenhæng som udgangspunkt blive anset for korterevarende, hvis det har været i mindre end ca. 5 år.

Der skal ved opgørelsen af ægteskabets varighed som udgangspunkt ikke tages hensyn til et forudgående samliv. Der kan dog forekomme situationer, hvor det vil være rimeligt også at lægge vægt på et forudgående samliv med økonomisk fællesskab af nogen længde.

Fællesboskiftelovens § 69 a indeholder en regel om, at der under visse betingelser kan ske skævdeling, hvis ægteskabet har været kortvarigt. Også ved denne regel er grænsen for, hvad der normalt betragtes som et kortvarigt ægteskab omkring 5 år.

Reglen om, at pensionsrettigheder i de korterevarende ægteskaber holdes uden for bodelingen, bør efter udvalgets opfattelse omfatte alle typer af pensionsrettigheder, uanset art. Forlodsudtagelsen foreslås dog ikke at omfatte de pensionslignende rettigheder, der er omfattet af den længstlevende ægtefælles ret til forlodsudtagelse på dødsboskifte. F.eks. skal de pensionslignende ordninger, der kan realiseres på skifte uden skattemæssige konsekvenser – det gælder bl.a. visse forsikringsordninger med opsparing – indgå i ligedelingen. Afgrænsningen er den samme, som foreslås for de rimelige pensionsordninger. Der henvises til afsnit 12.2.4.2.

I de almindelige situationer har reglen ikke noget reelt indhold, idet rimelige pensionsrettigheder normalt altid vil kunne udtages forlods. Men den afskærer i grænsetilfælde diskussionen om, hvorvidt ægtefællers pensionsrettigheder *er* rimelige. Er der foretaget en vis ekstra opsparing, har reglen derimod et reelt indhold, idet værdien af denne ekstra opsparing ellers skal indgå i delingen.

Er der foretaget uforholdsmæssigt store indbetalinger under et korterevarende ægteskab, kan den anden ægtefælle imidlertid forlange vederlag herfor efter misbrugsreglen i retsvirkningslovens § 23, stk. 1. Ved afgørelsen af, om der foreligger misbrug, bør der navnlig lægges vægt på størrelsen af indbetalingerne, om der er tale om indbetalinger, der fraviger ægtefællens sædvanlige indbetalingsmønstre. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis en ægtefælle tegner en privat livrente med et større engangsindskud, selv om ægtefællen ikke tidligere har foretaget sådanne indskud. Det bør også indgå i vurderingen, om indskuddet er foretaget på et tidspunkt, hvor separation eller skilsmisse var nært forestående. At der er tale om et engangsindskud, som ægtefællen ikke tidligere har foretaget, vil dog ikke i alle tilfælde betyde, at der er tale om en illoyal disposition, der kan danne grundlag for et vederlagskrav. Der kan f.eks. være tale om en sædvanlig disposition i forbindelse med etablering af en pensionsordning for en selvstændig erhvervsdrivende.

Også ved korterevarende ægteskaber kan der blive tale om kompensation efter reglen om fællesskabskompensation, jf. nærmere nedenfor under 12.2.4.4.

12.2.4.4. Den ene ægtefælle har som følge af forholdene under ægteskabet foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende - fællesskabskompensation

For at opnå balance mellem de pensionsretlige og de familieretlige hensyn har udvalgets *flertal* fundet det helt afgørende at medtage en regel, der gør det muligt for ægtefæller under ægteskabet at indrette sig - af hensyn til familien som helhed - som de finder det mest hensigtsmæssigt, uden at skulle tage højde for de indbyrdes pensionsmæssige konsekvenser. Hvis ægtefæller er enige om, at den ene skal tage børne- eller barselsorlov, at den ene skal arbejde på deltid, for at børnene ikke skal være for længe i institution, eller for at der blot skal være mere tid til børnene, eller at det er bedst for børnene eller for familien som helhed, at den ene indtil videre ikke er på arbejdsmarkedet, er det ikke rimeligt at følge det pensionspolitiske udgangspunkt om, at pensionsrettigheder kan udtages forlods. Dette vil medføre, at den ægtefælle, der indretter sig efter familiens ønsker og behov, alene skal bære det pensionsmæssige tab, der måtte blive en følge heraf. Samme betragtning gør sig gældende i de situationer, hvor en ægtefælle på grund af den anden ægtefælles arbejde i udlandet eller på grund af den andens arbejdsskift i et eller andet omfang må stille sin arbejdsmarkedstilknytning i bero. Endelig er der situationer, hvor

den ene ægtefælles arbejdssituation gør det ønskeligt, at den anden ægtefælle helt eller delvist ikke er på arbejdsmarkedet.

Nogle overenskomster indeholder bestemmelser om pensionsindbetalinger under visse former for fravær - det gælder bl.a. i et vist omfang barselsorlov - men i en lang række situationer er det helt op til ægtefællerne selv at sørge for at opretholde pensionsindbetalingerne for den ægtefælle, der ikke (fuldt ud) er tilknyttet arbejdsmarkedet. Selv om ægtefæller økonomisk vil kunne magte at foretage fuld pensionsopsparing for en ægtefælle, som i en periode er helt eller delvist fraværende fra arbejdsmarkedet, viser erfaringen, at en sådan opsparing langt fra altid foretages i praksis.

I ægteskaber med formuefællesskab løser ligedelingsreglen for anden opsparing end pensionsopsparing utilsigtede konsekvenser af arbejdsdelingen ved, at anden opsparing indgår i delingen ved separation eller skilsmisse, uanset hvem af ægtefællerne, der har foretaget den. Det forekommer ikke *flertallet* rimeligt, at kun den ene ægtefælle skal bære de pensionsmæssige konsekvenser af den måde, ægtefællerne har valgt at indrette sig på under ægteskabet. Selv om der er en stigning i antallet af ordninger, der sikrer pensionsindbetalinger under forskellige former for fravær fra arbejdsmarkedet, kan det konstateres, at der stadig er en del ægtefæller, der arbejder på deltid, eller af andre grunde er fraværende fra arbejdsmarkedet i perioder, uden at der foretages pensionsindbetalinger i fuldt omfang.

Manglende pensionsopsparing, der skyldes fravær fra arbejdsmarkedet på grund af sygdom eller arbejdsløshed mv., kan ikke begrunde kompensation efter denne bestemmelse. Om kompensation i sådanne tilfælde henvises til udvalgets overvejelser i afsnit 12.2.4.5. om kompensation i længerevarende ægteskaber.

Det vil efter *flertallets* opfattelse ikke i praksis være vanskeligt at udskille de tilfælde, hvor ægteskabet er årsag til den manglende pensionsindbetaling, fra andre tilfælde. En noget tilsvarende problemstilling kendes fra ægtefællebidragsinstituttet. Reglen bør typisk anvendes på ægteskaber, hvor der har været mindreårige børn – men dog ikke udelukkende på sådanne ægteskaber.

Kompensationsreglen vil også kunne bruges i de korterevarende ægteskaber. Som følge af forslaget om, at adgangen til kompensation ikke forudsættes anvendt på mindre pensionstab, jf. nedenfor, vil spørgsmålet om kompensation kun sjældent være aktuelt i de korterevarende ægteskaber.

Opgørelsen af kompensationsbeløbet skal efter *flertallets* opfattelse tage udgangspunkt i det beløb, som en ægtefælle ville have opsparet til pension, hvis den pågældende ikke havde været på deltid, haft orlov eller været hjemmearbejdende. Har en ægtefælle f.eks. været på deltid i 10 år,

vil kompensationen som udgangspunkt svare til nettoværdien af forskellen mellem det, ægtefællen rent faktisk har opsparet i pension, og det der ville være opsparet, hvis vedkommende havde arbejdet på fuld tid. Arbejdsgiverens eventuelle pensionsbidrag indgår i denne beregning. Hvis ægtefællen har været hjemmearbejdende, må der foretages et skøn over den pensionsopsparring, som den pågældende ville have foretaget, hvis vedkommende havde været på arbejdsmarkedet.

Det beløb, der skal betales i kompensation, skal efter *flertallets* opfattelse *højst* udgøre halvdelen af forskellen mellem værdien af den pensionsopsparring, hver af ægtefællerne af fællesejemidler har foretaget under ægteskabet¹³⁶. Dette betyder, at kompensationen højst kan stille den modtagende ægtefælle sådan, at denne får halvdelen af den samlede pensionsopsparring, der er foretaget af fællesejemidler under ægteskabet. Kompensationen er begrundet i ægtefællernes såkaldte "fællesskabsadfærd". Dette synspunkt kan efter *flertallets* opfattelse ikke føre til, at en ægtefælle får mere end halvdelen af den opsparring, der er foretaget under ægteskabet. Har en ægtefælle f.eks. i en periode været hjemmearbejdende for at passe familiens børn, men alligevel samlet set under ægteskabet sparet mere op end den anden ægtefælle, kan ægtefællen ikke få kompensation for den manglende pensionsopsparring.

Har en ægtefælle M opsparet 600.000 kr. til sin pension, mens den anden ægtefælle H har opsparet 300.000 kr. til sin pension, kan kompensationen højst udgøre værdien af 150.000 pensionskroner, således at begge principielt har 450.000 kr. i pensionsopsparring. De nævnte tal er bruttotal. Ved en beskatning på 50 % betyder det, at kompensationen højst er på 75.000 kr. Skal kompensationen konkret være de 75.000 kr., skal H fra M's boslod eller særeje have 75.000 kr. Skal H's krav dækkes ved forlods udtagelse af fællesboet, inden boet ligedeles, skal H have 150.000 kr., idet midlerne for halvdelen vedkommende i forvejen er H's.

Reglen foreslås således udformet, at ægtefællen maksimalt samlet får ½ af opsparringen under ægteskabet foretaget af *fællesejemidler*. Det er derfor uden betydning, om de pensionsordninger, der indbetales til, er fælleseje eller særeje, medmindre ægtefællerne ved ægtepagt har aftalt, at indbetalingerne skal være særeje, jf. nedenfor under 12.2.4.9.

Selv om udgangspunktet er, at der skal betales kompensation for de manglende pensionsindbetalinger, såfremt betingelserne herfor er opfyldt, er det ikke hensigten med reglen, at enhver

---

¹³⁶ Ægtefælle A har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 600.000 kr., og ægtefælle B har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 350.000 kr. – begge dele under ægteskabet. B har været hjemmearbejdende i 5 år på grund af børn, ægteskabet har varet 12 år, og begge ægtefæller har samme uddannelse og erhverv mv. *I dag*: Begge ægtefæller udtager hver især deres egen pensionsordning forlods. *Forslaget*: B udtager sin egen pensionsordning og kompenseres med op til halvdelen af forskellen mellem værdien af den pensionsopsparring, hver ægtefælle har foretaget under ægteskabet, hvilket vil sige op til 125.000 kr. før skat.

forskel mellem ægtefællernes pensionsindbetalinger under ægteskabet skal udlignes. Efter *flertallets* opfattelse bør der kun betales kompensation, hvis den manglende pensionsopsparring overstiger en vis *bagatelgrænse* svarende til op mod to års pensionsindbetalinger for en fuldtidsforsikret. De to år skal ses i sammenhæng med, at reglen også foreslås anvendt ved de korterevarende ægteskaber, jf. ovenfor.

Reglen er en erstatningslignende regel, hvor erstatningens størrelse dog begrænses på forskellig måde. Det er derfor som udgangspunkt uden betydning, hvordan ægtefællerne i øvrigt er stillet pensions- eller formuemæssigt. Der vil dog kunne forekomme situationer, hvor ægtefællernes øvrige pensionsmæssige og økonomiske forhold er af en sådan karakter, at det ikke vil være rimeligt at pålægge en ægtefælle at betale kompensation til den anden ægtefælle.

Adgangen til at udtage pensionsrettigheder forlods er en modifikation til det almindelige lighedsprincip i retsvirkningslovens § 16, stk. 2, smh. med fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Der bør derfor ikke ydes kompensation i videre omfang, end at den kompensationsmodtagende ægtefælles samlede pension værdimæssigt kan bringes op på den kompensationsbetalende ægtefælles niveau. Der skal heller ikke betales kompensation af en insolvent ægtefælle, jf. princippet i fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Ved bedømmelsen af solvensen skal nettoværdien af den pensionsordning, der kan udtages forlods medregnes. En ægtefælle kan således ikke blive stillet ringere, end hvis værdien af den pågældendes pensionsordning indgik i lighedelingen¹³⁷.

Fællesskabskompensationsreglen skal afbøde urimelige konsekvenser af det udgangspunkt, at pensionsordninger kan udtages forlods på ægtefælleskifte. Reglen er dermed ikke blot et væsentligt, men også et afgørende led i afbalanceringen af de familiepolitiske og pensionspolitiske hensyn. Reglen har nær sammenhæng med flertallets accept af, at undergrænsen for anvendelsen af rimelighedsreglen sættes ved 15 års ægteskab, jf. nærmere nedenfor. *Flertallet* mener, at reglen utvivlsomt er omfattet af udvalgets kommissorium.

Det er *mindretallets* opfattelse, at forslaget om fællesskabskompensation sigte mod at kompensere for kvinders arbejde i hjemmet. *Mindretallet* finder, at de traditionelle kønsrollemønstre derved fastlåses, og fokus på mænd og kvinders ligestilling på arbejdsmarkedet svækkes.

Mindretallet finder, at forslaget er rettet mod et problem, som i takt med udbygningen af velfærdselementer i overenskomsterne må antages at blive mindre og mindre. Senest er der på hele det offentlige arbejdsmarked aftalt indbetaling af pensionsbidrag under den del af barselsperioden, hvor lønmodtageren modtager barseldagpenge. Det synes derfor ude af proportioner at

---

¹³⁷ Eksempel: Ægtefællen har bortset fra sin pensionsordning et formueunderskud på 300.000 kr. Pensionsordningens nettoværdi er 200.000 kr. Dette medfører, at der ikke skal betales kompensation. Hvis pensionsordningens nettoværdi er 400.000 kr., kan kompensationen maksimalt udgøre 50.000 kr.

indføre en efter *mindretallets* opfattelse uklar regel, der på trods af sin dalende betydning vil komplicere forholdene for de fleste.

Efter *mindretallets* opfattelse vil forslaget øge komplikationerne samt indebære en markant forøgelse af de administrative omkostninger ved mange skilsmisser. Det må forventes, at udgifterne til rådgiverne - særlig advokaterne - ofte vil overstige det beløb, som skal ydes i kompensation.

Dertil kommer, at forslaget efter *mindretallets* opfattelse er uklart i kriterierne for, hvornår der skal ydes kompensation. Hvordan forestiller man sig eksempelvis, at ægtefællerne i tilfælde af en skilsmisse skulle være enige om årsagen til, at den ene part i en periode ikke var på arbejdsmarkedet eller kun deltog i mindre omfang.

Dermed bliver reglen i sig selv konfliktskabende, og det bliver efter *mindretallets* opfattelse nærmest umuligt at rådgive om reglens konsekvenser, hvorfor det må forventes, at den vil føre til, at det i et langt større antal skilsmisser end i dag vil blive nødvendigt med advokatbistand og lignende.

Mindretallet finder, at den fornødne kompensation i givet fald bør foretages efter de almindelige regler om bidragspligt.

Det er *mindretallets* opfattelse, at forslaget om kompensation, når en ægtefælle "helt eller delvist... af hensyn til familien eller den anden ægtefælle har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller har arbejdet på nedsat tid", er uden for det kommissorium, som udvalget er nedsat til at arbejde efter. Der er tale om en familieretlig kompensationsregel, som intet har at gøre med de problemer vedrørende pensioners behandling på ægtefælleskiftet, som udvalget er blevet nedsat til at løse.

12.2.4.5. Rimelighedsreglen ved længerevarende ægteskaber

Udvalget finder, at en bestemmelse om, at alle rimelige pensionsrettigheder kan udtages forlods, må suppleres med en regel, der forhindrer, at en ægtefælle stilles pensionsmæssigt urimeligt efter et længerevarende ægteskab.

Formålet med den foreslåede regel er at sikre, at en ægtefælle, der enten slet ikke har en pensionsordning eller kun har en beskeden pensionsordning, efter et længerevarende ægteskab ikke bliver stillet urimeligt i pensionsmæssig henseende, fordi den anden ægtefælle har pensionsrettigheder af en vis størrelse, der vil kunne udtages forlods på skifte.

Forslaget om, at en ægtefælle efter et længerevarende ægteskab ikke må stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, hvis der er stor forskel mellem værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder, skal ses på baggrund af, at reglen i ægteskabslovens § 56 efter udvalgets opfattelse ikke i tilstrækkelig grad sikrer dette.

Reglen i § 56 giver adgang til kompensation i ægteskaber med særeje og rettigheder, der kan udtages forlods på skifte. Bestemmelsen skal sikre, at en ægtefælle ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende. Udvalget finder, at dette kriterium er for strengt. Det må være tilstrækkeligt til at pålægge kompensation, at ægtefællen vil blive stillet urimeligt. Det er endvidere ægtefællens samlede økonomiske situation, der skal være urimeligt ringe, for at § 56 kan udløse kompensation. Derved forekommer reglen for bred, når der skal kompenseres for konsekvensen af, at rimelige pensionsværdier undtages fra lighedingsreglen, uden at ægtefællerne ved ægtepagt selv har aftalt det.

§ 56 vil imidlertid fortsat finde anvendelse ved siden af den foreslåede kompensationsmulighed i de situationer, hvor en ægtefælle ud over sin større pension også har særeje, der er betydeligt større end den anden ægtefælles.

Det har været drøftet, om et *længerevarende ægteskab* i denne sammenhæng er et ægteskab over 10 år eller over 15 år. Der har i udvalget været enighed om, at der kan tages hensyn til et forudgående samlivsforhold med økonomisk fællesskab. For at gøre regelsættet enkelt er grænsen foreslået sat ved 15 år. Derved skal reglen kun anvendes på et ret begrænset antal ægtefæller. Kun hvert 4. ægteskab, der opløses ved skilsmisse, har været i 15 år, og i en stor del af disse ægteskaber vil ægtefællerne begge have pensionsrettigheder. Grænsen skal også ses i sammenhæng med, at pensionsopsparing foretages over mange år, og at pensionsrettigheder har en særlig karakter.

For flertallet skal denne tidsgrænse klart ses i sammenhæng med den af flertallet foreslåede fællesskabskompensationsregel, der er beskrevet i pkt.12.2.4.4. Fordelen ved to særskilte regler frem for en bred rimelighedsregel, der dækker begge kompensationsmuligheder, er efter flertallets opfattelse, at det bliver mere tydeligt, hvad der bør kompenseres for, når udgangspunktet er, at pensionsrettigheder ikke indgår i delingen på skifte. For flertallet er fællesskabskompensationsreglen en regel, der skal afbøde urimelige konsekvenser af et forløb, hvor der er en klar sammenhæng mellem årsag (fællesskabet) og pensionstab. Reglen er således en erstatningslignende bestemmelse. Rimelighedsreglen derimod er en regel, der alene skal samle en lille gruppe ægtefæller op, der af mange forskellige grunde blot er havnet i en pensionsmæssig relativ dårlig situation.

Der er som nævnt i udvalget enighed om *ikke* at foreslå udligning af mindre forskelle i pensionsordninger. Rimelighedsreglen foreslås kun anvendt, hvor der er *stor forskel* på værdien af

ægtefællernes pensionsrettigheder. Denne del af reglen har sammenhæng med, at offentlige pensionsydelse ikke indgår i vurderingen af størrelsen af en ægtefælles pensionsrettigheder og med beskatningen af pensionsrettigheder, jf. nærmere nedenfor.

Vurderingen af, om der er stor forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsordninger, bør efter udvalgets opfattelse foretages i lyset af, at formålet med at betale et beløb til den anden ægtefælle er at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i *pensionsmæssig* henseende. Ud over at sammenligne pensionsværdierne på skiftetidspunktet er det derfor nødvendigt at fremskrive ægtefællernes pensionsrettigheder til det sædvanlige pensioneringstidspunkt. Både på skiftetidspunktet og på fremskrivningstidspunktet bør der være stor forskel. Herved tages der højde for aldersforskel i ægteskabet. Alt andet lige vil en ældre ægtefælles pensionsopsparing være større end en yngres. Den ældre har haft flere år at spare op i. Den ældre vil desuden have en kortere periode tilbage til at foretage yderligere opsparing. Ved fremskrivningen, der almindeligvis fremgår af de årlige udsendte pensionstilsagn, fastlægges en prognose for pensionssituationen, når den indtræder, og det er efter udvalgets opfattelse rigtigt også at sammenligne pensionerne på disse tidspunkter på grund af pensionsrettighedernes forsørgelsesformål.

Kapitalpensioner bør efter udvalgets opfattelse ved sammenligningen skønsmæssigt omregnes til løbende udbetalinger, idet formålet med pensioner er den løbende forsørgelse. Ved løbende livsbetingede pensionsrettigheder bør det være alderspensionstilsagnet, der er afgørende for sammenligningen. At der er andre ydelser i form af invaliditetsydelse, børnepension mv., knyttet til ordningen, er selvfølgelig en fordel for indehaveren af ordningen, men forekommer ikke relevant ved en sammenligning af de to ægtefællers pensionsmæssige stilling. Normalt ophører invalidepension ved alderspensioneringstidspunktet og afløses af en alderspension. I de tilfælde, f.eks. ved tjenestemandspension, hvor en person modtager en livsvarig løbende invaliditetsydelse, skal ydelsens størrelse på tidspunktet for ret til folkepension være sammenligningsgrundlaget.

Selv om der ofte vil være en vis forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder, vil denne ikke altid kunne karakteriseres som *stor*. I dag vil en årlig forskel i de løbende udbetalinger før skat på op til ca. 50.000 nutidskroner mellem ægtefællernes to pensionsordninger fremskrevet til de sædvanlige pensioneringstidspunkter, efter udvalgets opfattelse normalt ikke kunne anses for stor. Udligning bør derfor ikke foretages, hvis der ikke er en forskel på ca. 50.000 kr., ligesom der heller ikke bør kompenseres i videre omfang, end der stadig er en forskel på ca. 50.000 kr. i de årlige løbende udbetalinger før skat. En sådan beløbsgrænse er ikke absolut og vil løbende skulle tilpasses. Der ses bort fra folkepensionen og andre ydelser fra det offentlige, når forskellen i størrelsen vurderes. Med en beskatning af løbende udbetalinger på 40-50 % betyder en forskel på ca. 50.000 kr. i pensionernes størrelse en forskel på ca. 25-30.000 kr. årligt i disponibel indkomst. Hertil kommer, at de offentlige pensionsydelse i et vist omfang er indtægtsbestemte, hvorved forskellen i disponibel indkomst yderligere reduceres.

Betaling af et beløb til en ægtefælle skal efter udvalgets opfattelse sikre, at denne ikke stilles *urimeligt i pensionsmæssig henseende*.

Har den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle bortset fra sin folkepension mv. en pensionsrettighed, der – ved et sædvanligt indbetalingsforløb frem til sædvanlig pensionsalder – årligt udgør ca. 135.000 nutidskroner før skat, kan den pågældende ægtefælle efter udvalgets opfattelse i dag normalt ikke anses for at være urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende.

Kompensationen bør efter udvalgets opfattelse heller ikke bringe en ægtefælles pensionsrettigheder over, hvad der svarer til ca. 135.000 kr. årligt. Beløbet svarer til den årlige pension, som en faglært tjenestemand med fuld pensionsalder, der fratræder på grund af alder ved det 62. år, ville kunne opnå ved sit 65. år, altså fra det tidspunkt, hvor han yderligere kan få folkepension¹³⁸. Heller ikke denne grænse er absolut, og den bør tilpasses udviklingen.

Ved vurderingen af, om en ægtefælle vil være urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende, skal der efter udvalgets opfattelse også tages hensyn til *ægtefællens formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt*.

Er der stor forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder, men ejer den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle særemidler, der kompenserer for den pågældendes ringe pensionsmæssige stilling, bør der ikke ydes ægtefællen et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende. Derimod er det normalt uden betydning for vurderingen af den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle, om den bedst stillede ægtefælle har et større særeje. I denne situation vil der eventuelt kunne ydes et beløb efter ægteskabslovens § 56.

Der bør endvidere ikke kunne ydes den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle et beløb, hvis den pågældende i forbindelse med skiftet modtager en betydelig boslod fra den anden ægtefælle, eller hvis den pågældende modtager en kompensation efter fællesskabskompensationsreglen, der kompenserer dennes pensionsmæssige ringe stilling - begge dele i et sådant omfang, at den pågældende ikke længere ud fra en samlet vurdering kan anses for at være urimeligt stillet.

Har den ene ægtefælle stort set hele sin opsparing placeret i pensionsrettigheder, mens den anden har en ikke ubetydelig anden opsparing, men en ringe pensionsopsparing, bør det også indgå i rimelighedsvurderingen, at den pensionsmæssigt dårligst stillede skal dele hele sin opsparing med den pensionsmæssigt bedst stillede.

---

¹³⁸ Niveau fra april 2005 er godt 134.000 kr. årligt. For april 2003 var niveauet ca. 130.000 kr.

Hvis den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle er berettiget til ægtefællebidrag og ægtefællepension uden tidsbegrænsning, vil dette ligeledes indgå i vurderingen af, om den pågældende et stillet urimeligt i pensionsmæssig henseende afhængig af såvel egenpensionens som ægtefællepensionens størrelse. En eventuel ret til ægtefællebidrag uden tidsbegrænsning og dermed ægtefællepension uden tidsbegrænsning vil f.eks. betyde, at der er et muligt livsvarigt forsørgelsesgrundlag ud over ægtefællens egne indtægter.

Mindretallet finder dog generelt, at der ikke skal ydes kompensation, hvis boet i det væsentlige alene indeholder én arbejdsmarkedspensionsordning. I stedet bør kompensationen i givet fald ydes efter reglerne om bidragspligt – evt. ved fastsættelse af bidrag ved pensionsordningens udbetaling.

Størrelsen af det beløb, der skal betales, for at en ægtefælle ikke bliver stillet urimeligt, bør fastsættes skønsmæssigt. Ved den skønsmæssige fastsættelse bør de ovenfor nævnte omstændigheder, som vedrører, om der skal betales et beløb, indgå. Hertil kommer ægtefællernes alder, helbred og erhvervsevne.

Da beløbet skal betales for at undgå en urimelig pensionsituation i forhold til den andens pensionsmæssige situation, er der i udvalget enighed om, at der normalt ikke bør udredes større beløb end nogenlunde svarende til ca. 25 % af forskellen mellem værdien af hver af ægtefællernes opsparring. Anvendelsen af dette maksimum forudsætter, at ægteskabet har varet noget længere end 15 år, og at ægtefællen med den mindste pension stort set ikke har andet end sin folkepension. Hertil kommer, at beløbet i almindelighed ikke bør bringe pensionsniveauet sammenlagt med ægtefællens egne pensionsrettigheder eksklusiv offentlige ydelser over ca. 135.000 kr. årligt i løbende udbetaling, og at forskellen mellem de løbende pensionsbetalinger også efter kompensationen kan være op til 50.000 kr.¹³⁹.

Ovennævnte principper for kompensationen bygger i et vist omfang på principperne for fastsættelse af ægtefællebidrag.

Er den enes (omregnede) løbende pension på 220.000 kr. før skat, mens den andens kun er på 40.000 kr., vil der almindeligvis maksimalt skulle betales et beløb på 25 % af differencen i opsparringen. Beløbets nærmere fastlæggelse beror herefter på, hvor længe ægtefællerne har været

---

¹³⁹ Ægtefælle A har en arbejdsmarkedspension med løbende ydelser, hvor der er opsparet 3.000.000 kr. Ægtefælle B har ingen pensionsordning. Ægteskabet har varet 25 år, A er 52 år og B er 50 år. B har ikke til sit arbejde haft tilknyttet en pensionsordning. En sædvanlig indbetaling gennem hele B's arbejdsliv under ægteskabet ville have ført til en pensionsopsparing på 800.000 kr. *I dag*: A udtager sin arbejdsmarkedspension med løbende ydelser forlods. B udtager ikke noget. *Forslaget*: En skønsmæssig vurdering vil føre til, at B anses som urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende, og at der derfor udbetales et kompensationsbeløb på op mod 750.000 kr. Alle tal er før skat. Vurderingen indebærer tillige, at der tages hensyn til ægtefællernes øvrige formueforhold og omstændighederne i øvrigt - hvilket kan indebære, at kompensationsbeløbet reguleres.

gift, deres alder, arbejdsevne, helbred og formueforholdene i ægteskabet i øvrigt. Hvad dette selv med en maksimalt udligning på 25 % af værdien af den foretagne opsparing betyder for ægtefællernes pensionsituation, vil afhænge af deres alder, pensionstype, beskatning af pensionsindbetaling og udbetaling mv. Kompensation på 25 % af differencen medfører altså ikke uden videre, at den enes pension bliver 45.000 kr. mindre, mens den andens bliver 45.000 kr. større.

Det har i udvalget været drøftet, om der skal lægges den begrænsning på kompensationen, at en ægtefælle ikke kan få mere i kompensation, end at vedkommende samlet set bliver bragt op på det niveau, som den pågældende ægtefælle ville kunne påregne, såfremt vedkommende havde foretaget de for sit erhverv sædvanlige pensionsindbetalinger under ægteskabet, således at eksempelvis en folkeskolelærer maksimalt kunne nå op på en folkeskolelærers normalniveau, selv om vedkommende er gift med en langt bedre pensionsmæssigt stillet ægtefælle. Selv om normalpensionsniveauet for en given gruppe i flere situationer er egnet som maksimum, giver en sådan begrænsning problemer i relation til målgruppen for rimelighedsreglen, nemlig ægtefæller med ingen eller så godt som ingen pensionsordning. Det gælder særlig de ældre hjemmearbejdende ægtefæller eller ægtefæller med en meget ringe eller ustruktureret tilknytning til arbejdsmarkedet. En egentlig regel forekommer for de pensionsmæssigt noget bedre stillede ægtefæller endvidere overflødig i lyset af princippet om, at en ægtefælle ikke bør kompenseres mere, end at vedkommendes pension når op på ca. 135.000 kr. årligt. Udvalget har derfor afstået fra at foreslå en egentlig regel med dette indhold. Der er dog enighed om, at princippet langt ad vejen bør følges. Er man ufaglært, skal kompensationen som udgangspunkt begrænses til et beløb, der ikke overstiger en ufaglærts pensionsindbetalinger under ægteskabet i de perioder, hvor der ikke er indbetalt til en pensionsordning.

Ligesom efter fællesskabskompensationsreglen vil der ikke kunne kræves et beløb af en ægtefælle, der er insolvent, jf. princippet i fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Det betyder, at en ægtefælle ikke kan blive stillet ringere, end hvis den pågældendes pensionsordning indgik i bodelingen. Der henvises til pkt. 12.2.4.4.

12.2.4.6. Udbetalte pensioner

Er en ægtefælle blevet pensioneret eller i hvert fald har nået en alder, hvor visse pensionsudbetalinger allerede er påbegyndt, må det afklares, om udbetalte pensionsbeløb skal indgå i delingen, eller om de kan udtages forlods. Normalt vil beløb fra en løbende livsbetinget pensionsordning blive forbrugt løbende. Det er jo netop hensigten, at de løbende ydelser skal sikre den løbende forsørgelse. Også ratepensionsbeløb udbetales løbende over en årrække, og de udbetalte rater må som det klare udgangspunkt antages også at blive forbrugt løbende. For at forenkle regelsættet er der enighed i udvalget om, at udbetalte løbende livsbetingede ydelser og udbetal-

te ratepensionsydelse altid indgår i lighedelingen, selv om de i det enkelte tilfælde ikke skulle være forbrugt.

Samme betragtning gør sig ikke gældende ved pensioner udbetalt i form af *engangskapitaler* og heller ikke ved de såkaldte supplerende engangsydelser. Særlig for en kapitalpension vil pensionen bestå i forsørgelse i form af afkast samt forbrug af kapitalen. Det foreslås derfor, at en ægtefælle, hvis kapitalpension eller supplerende engangsydelse er kommet til udbetaling, kan holde det udbetalte beløb uden for bodelingen, hvis den pågældende havde kunnet holde pensionsrettigheden uden for bodelingen, såfremt den ikke var blevet udbetalt.

Beløbet kan kun holdes ude af bodelingen, hvis det ikke kan antages at være *forbrugt*. Det er *ikke* noget krav, at pensionen er holdt adskilt fra ægtefællens øvrige formue. En udbetalt pension er f.eks. ikke forbrugt, fordi den er anvendt til at indfri en prioritet i ægtefællernes faste ejendom, eller fordi den er placeret i obligationer, der ligger i depot med andre lignende obligationer.

Også surrogater for og indtægter af sådanne pensioner bør efter udvalgets opfattelse kunne udtages forlods. For indtægter af en pensionskapital kan dette forekomme ulogisk, men forslaget skal ses i lyset af, at indtægter normalt forbruges løbende, og gør de ikke det, vil de ofte være sammenblandet med kapitalen eller surrogater heraf. Det er derfor enklest at lade indtægterne følge kapitalen. Retsstillingen vil dermed også følge den almindelige regel om, at indtægter af særeje er særeje.

Retten til forlodsudtagelse gælder ikke beløb, der har mistet deres karakter af pensionsopsparing, eksempelvis fordi de er udbetalt i utide. Er beløbet overført til en anden pensionsordning, kan denne ordning udtages forlods.

Forslaget skal sammenholdes med forslaget om behandlingen af udbetalte pensioner på dødsboskifte, der for længstlevendes udbetalte pensionsordninger har samme afgrænsning.

12.2.4.7. Udtagelsesret, udtagelsespligt og betaling af kompensation

Hvis der skal ske deling af værdien af den del af en pensionsordning, der overstiger, hvad der må anses for rimelig, eller hvis der skal betales et beløb efter reglerne om fællesskabskompensation eller for at sikre, at ægtefællen ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, har ejeren af pensionsordningen ret til at udtage hele sin pensionsordning, jf. fællesboskiftelovens § 70 a, mod at betale den anden ægtefælle vedkommendes andel kontant, eller ved at beløbet afregnes som led i fællesboets deling.

Benytter ejerægtefællen ikke sin *udtagelsesret*, bør udgangspunktet være, at pensionsordningen, hvis den ikke kan ophæves, udlægges til ejerægtefællen, idet den er tilpasset dennes forhold. Der gælder således en *udtagelsespligt* for ejerægtefællen. Den anden ægtefælle vil i stedet blive kompenseret ved en skævdeling af fællesboet. I nogle tilfælde vil dette imidlertid ikke være muligt, fordi der ikke er tilstrækkelige øvrige aktiver i boet.

I andre tilfælde vil en sådan løsning være urimelig over for ejerægtefællen, fordi denne - for at kunne betale den anden ægtefælles kompensationskrav eller krav på deling - vil blive nødt til at sælge aktiver, der er nødvendige for den pågældendes erhverv, eller vil være afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig. Udvalget foreslår derfor, at det i sådanne tilfælde skal kunne bestemmes, at betaling af beløbet skal ske afdragsvis mod, at ejerægtefællen stiller sikkerhed for og forrenter beløbet. Der bør kun accepteres afdragsordninger, der løber over en kortere årrække, som regel ikke over 5 år. Da kompensationsbeløb som udgangspunkt er fastlagt som kontantbeløb, og da lighedingsprincippet finder anvendelse på eventuel ekstra opsparing, skal vilkårene med hensyn til forrentning og sikkerhedsstillelse for afdragsordninger være sådanne, at deres reelle værdi svarer til de beløb, der skulle være betalt kontant. Ved en skønsmæssig fastlagt compensation kan afdragsordningens vilkår dog indgå som en del af skønnet.

Hvis heller ikke afdragsvis betaling er mulig, fordi ejerægtefællen ikke kan stille sikkerhed eller ikke har økonomisk mulighed for at afdrage beløbet over en kortere årrække, eller fordi en afdragsordning af andre grunde ikke vil være rimelig ud fra hensynet til begge ægtefællers forhold, bør det efter *udvalgets flertals* opfattelse kunne bestemmes, at der i stedet skal sikres ikke-ejerægtefællen del i ejerægtefællens pension (udtagelsespligt for ikke-ejerægtefællen). Der bør kun i særlige tilfælde blive tale om, at en ægtefælle skal sikres en andel af den anden ægtefælles løbende livsbetingede pensionsydelse, der er eller har været led i et ansættelsesforhold. Har ejerægtefællen en kapitalpensionsordning, skal compensationen først gives som en andel i denne ordning. Derefter kan der kompenseres ved hjælp af en ratepensionsordning, og kun som en sidste mulighed skal der kunne kompenseres ved hjælp af en løbende livsbetinget ordning, der er eller har været led i et ansættelsesforhold. Som det overvejende udgangspunkt bør udlægget ske i eventuelle privattegnede kapital- eller ratepensionsordninger.

For ordninger med *løbende livsbetingede ydelser, der er eller har været led i et ansættelsesforhold*, bør det være de enkelte pensionsinstitutter mv., der afgør, hvilke generelle kompensationsmetoder, de kan tilbyde i de særlige tilfælde, hvor der ikke er andre muligheder for compensation. Metoderne kan f.eks. vælges som kontant udbetaling, opsplitning af selve pensionsordningen i to ordninger: én til ægtefællen og én til ejerægtefællen, deling af de løbende ydelser, når de kommer til udbetaling, deling ved indsættelse af ægtefællen som uigenkaldelig begunstiget mv. Værdien af den ret, der tilbydes ægtefællen, skal altid svare til det beløb, der skulle være udbetalt kontant. Pensionsinstitutterne kan tilbyde metoder, der kræver afgivelse af helbredsoplysninger, hvis dette er nødvendigt for at forhindre spekulation mod pensionsordning-

gen, men skal altid tilbyde mindst én kompensationsmetode, der ikke indebærer afgivelse af helbredsoplysninger.

For tjenestemænd o.lign. forudsættes regler om deling af pension fastsat i lov om tjenestemandspension, i særlige love der indeholder tjenestemandslignende pensionsordninger (lov om vederlag og pension for ministre og lov om pensionering af civilt personel m.v. i forsvaret) og i tjenestemandregulativer og -vedtægter for kommunale og amtskommunale tjenestemænd.

Udkast til forslag til ændring i lov om tjenestemandspension m.fl. love er medtaget i udvalgets udkast til forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger mv., jf. kapitel 14. Folketingets præsidium træffer beslutning om eventuelt forslag til ændring af lov om valg til Folketinget, der indeholder regler om pension til folketingsmedlemmer og disses ægtefæller.

Privattegnede kapital- og ratepensionsordninger bør udlægges ved en deling af selve ordningen og ikke ved at indsætte ægtefællen som uigenkaldelig begunstiget. Dette gælder efter *flertallets* opfattelse ligeledes for kapital- og ratepensionsordninger, der er eller har været led i et ansættelsesforhold. Disse ordninger, der efter gældende ret indgår i lighedelingen, har en værdi, der typisk ikke er betinget af ejerægtefællens liv. En andel i en pensionsrettighed tildeles, fordi kontant betaling ikke er mulig. En deling af selve rettigheden kommer kontant betaling nærmest, fordi retten til andelen ved deling ikke er en betinget ret, men et aktiv i ægtefællens formue, der eksempelvis falder i arv. Indsættes ægtefællen derimod kun som begunstiget i pensionsrettigheden, bortfalder begunstigelsen ved den begunstigedes død før udbetalingstidspunktet. Retten er således betinget af, at den begunstigede lever på udbetalingstidspunktet.

Efter *mindretallets* opfattelse repræsenterer forslaget om at kompensere i en arbejdsmarkedspensionsordning et fundamentalt indgreb i og brud på forudsætningerne for opbygningen af arbejdsmarkedspensionsordningerne.

Det er *mindretallets* opfattelse, at forslaget skaber usikkerhed om grundlaget for pensionsopsparingen, hvilket kan få negative konsekvenser for opbakningen til arbejdsmarkedspensionsordningerne. Baggrunden for de aftaler, som har ført til udbredelse af arbejdsmarkedspensionsordningerne, blev skabt ved Fælleserklæringen mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter af 1987.

Mindretallet understreger, at et af grundprincipperne for arbejdsmarkedets parter etablering af arbejdsmarkedspensionsordningerne er gennem obligatoriske ordninger at sikre den enkelte en indtægt ved pensionering, som står i forhold til indtægten som erhvervsaktiv. Den obligatoriske karakter af arbejdsmarkedspensionsordningerne er en forudsætning for at kunne sikre alle arbejdstagere uden brug af individuelle helbredsbedømmelser.

Derfor er der skabt et værn om pensionsordningerne, således at de ikke kan overdrages, pantsættes eller gøres til genstand for kreditorforfølgning. De kan endvidere kun i ganske begrænsede tilfælde - f.eks. i forbindelse med immigration - genkøbes.

Flertallets forslag griber efter *mindretallets* opfattelse på dette punkt afgørende ind i de eksisterende arbejdsmarkedspensionsordninger, idet forslaget forudsætter ændringer i ordningernes vedtægter mv.

En konsekvens af forslaget med de store muligheder for ved en skilsmisse at blive mødt af kompensationskrav (på et skønsmæssigt grundlag) vil efter *mindretallets* opfattelse være, at den enkelte vil have vanskeligt ved at overskue konsekvenserne for pensionsdækningen ved alderspensioneringen – særligt i de tilfælde, hvor en person er blevet skilt flere gange.

Mindretallet påpeger, at der ikke under udvalgsarbejdet er påvist tilstrækkelig vægtige grunde til eller behov for sådanne delings- eller kompensationsregler, som forudsætter indgreb i arbejdsmarkedspensionsordningerne.

Herunder er der ikke i udvalget forelagt statistisk dokumentation for, at der ved et stort antal skilsmisser foreligger en situation, hvor den ene ægtefælle grundet skilsmissen har et særligt underholdsbehov ved pensionering, og hvor dette behov ikke kan løses af de eksisterende regler om deling ved separation eller skilsmisse.

Forslaget om at kompensere i en arbejdsmarkedspensionsordning bygger efter *mindretallets* opfattelse på den forudsætning, at alle aktiverne i boet har samme karakter. Der er imidlertid fundamentale forskelle på henholdsvis livsbetingede rettigheder og f.eks. friværdi i en fast ejendom. En af de afgørende forskelle er, at de livsbetingede rettigheder i dag ikke kan realiseres ved skifte, mens friværdien kan realiseres.

Derfor finder *mindretallet*, at man ikke umiddelbart kan sidestille disse rettigheder, selvom man kan finde tekniske metoder til at værdiansætte dem, og man bør i øvrigt ikke kunne dele livsbetingede ordninger uanset deres type.

Mindretallet finder, at de hensyn, som gør sig gældende for arbejdsmarkedspensionerne i vidt omfang også gør sig gældende for tjenestemandspensionerne. Det urimelige i at dele en sådan ordning fremtræder dog endnu mere åbenlyst, dels fordi der ikke er indbetalt midler til ordningen, dels på grund af ordningens karakter af lovfæstet personlig rettighed.

Endelig peger man i kommissoriet på, at der i dag hersker en vis retsikkerhed på området. *Mindretallet* finder ikke, at forslaget om at kompensere i en arbejdsmarkedspension skaber en klarhed, som vil medføre en større grad af retssikkerhed.

I de tilfælde, hvor der ikke er andre midler i fællesboet end den ene ægtefælles arbejdsmarkedspension, er det for *flertallet* afgørende, at den ægtefælle, der ikke har en pensionsordning, kan få en vis andel af arbejdsmarkedspensionsordningen. Det bør efter flertallets opfattelse særligt gælde i de tilfælde, hvor ægteskabet har været langvarigt.

Det har i udvalget været drøftet, hvordan det kan sikres, at ægtefæller ikke foretager deling af pensionsrettigheder i videre omfang, end de generelle regler giver adgang til, dvs. i de situationer, hvor domstolene, hvis de fik spørgsmålet forelagt, ville træffe afgørelse om deling af en pensionsrettighed. Baggrunden er dels ønsket om at sikre, at der ikke spekuleres mod pensionsinstituttet, dels at pensionsrettigheder ikke deles i et sådant omfang, at de ikke kan tjene deres primære formål, nemlig ejerægtefællens forsørgelse.

Stort set alle skifter foregår ved, at ægtefællerne selv indgår aftaler om boets deling ved en såkaldt bodelingsaftale. Det vil være et meget omfattende arbejde for pensionsinstitutterne, skifteretterne og andre, der i givet fald skulle være kontrolmyndighed, at påse, om ægtefællernes aftaler om deling af pensionsrettigheder går ud over de grænser herom, som lovgivningen har opstillet for domstolenes afgørelser. Hvis et pensionsinstitut derfor forlanger det, bør ægtefællerne efter udvalgets opfattelse pålægges pligt til at afgive en erklæring på tro og love om, at betingelserne for delingsreglernes anvendelse er til stede, herunder at delingen ikke sker i større omfang end efter reglerne om compensation, deling af ”for store” pensioner mv. Hvis pensionsinstituttet ikke mener, at en sådan erklæring er påkrævet for deres ordninger, eller hvis instituttet i den konkrete situation ikke skønner det nødvendigt med en erklæring, kan den selvfølgelig undlades. Er begge ægtefæller samt pensionsinstituttet enige om en delingsordning, er der ikke noget til hinder for, at ægtefællerne kan indgå en sådan aftale, selv om den fraviger de nævnte principper.

Pensionsinstituttet kan kræve, at ægtefællerne betaler administrationsomkostningerne ved, at en ægtefælle skal give den anden ægtefælle en andel af en pensionsrettighed. Fordelingen mellem ægtefællerne følger de almindelige formueretlige principper.

12.2.4.8. Ekstra opsparing - en opsparing ud over det rimelige - skal deles

Udvalget finder det rigtigst, at ejerægtefællen også har udtagelsespligt til alle (dele af) pensionsrettigheder i de situationer, hvor værdien går ud over det rimelige, og dermed har form af ekstra opsparing, der skal indgå i lighedelingen. Det bør dog ikke gælde ordninger, der kan opheves. Samme problemstillinger om likviditet mv., som nævnt under pkt. 12.2.4.7., kan forekomme i disse situationer. Det vil næppe være noget stort praktisk problem. De nævnte principper bør imidlertid også gælde for disse rettigheder.

12.2.4.9. Ægtepagter om pensionsrettigheder

Med udvalgets anbefalinger vil det normalt ikke være nødvendigt at oprette ægtepagter, hvorved pensionsrettigheder gøres til særeje, idet rimelige pensionsordninger under alle omstændigheder vil kunne udtages forlods.

Ægtefæller kan dog have et ønske om at undgå reglerne om compensation eller deling af værdien af ekstra opsparing. Dette ønske kan gælde både for allerede foretagne indbetalinger og for fremtidige indbetalinger på en pensionsrettighed.

I tinglysningspraksis afvises ofte særejeægtepagtsbestemmelser om pensionsordninger, som omfatter ikke blot allerede foretagne indbetalinger, men pensionsrettigheden som sådan. Dette sker med den begrundelse, at en ægtefælle ikke selv skal kunne forøge sit særeje med fællesejemidler. Denne praksis er uhensigtsmæssig at opretholde, særlig når udgangspunktet er, at heller ikke værdien af rimelige fremtidige pensionsindbetalinger skal indgå i lighedelingen. Udvalget foreslår derfor, at ægtefæller ved ægtepagt skal kunne aftale, at også fremtidige indbetalinger på en pensionsrettighed skal være særeje. Dette betyder, at ordningen/rettigheden som sådan er særeje. Reglerne om compensation eller lighedeling af ekstra indbetalinger finder ikke anvendelse på fremtidige indbetalinger, såfremt særejeægtepagten omfatter sådanne indbetalinger.

Fremtidige indbetalinger kan dog være omfattet af retsvirkningslovens § 23, stk. 1, om misbrug, såfremt de er uforholdsmæssigt store. De er derimod efter udkastet ikke omfattet af retsvirkningslovens § 23, stk. 2, jf. nedenfor. Urimelig ringe-reglen i ægteskabslovens § 56 kan - såfremt betingelserne i øvrigt er opfyldt - finde anvendelse på pensionsordninger, der er særeje.

Retsvirkningslovens regler om deling kan ikke gyldigt fraviges ved aftale mellem ægtefæller, medmindre aftalen har særlig lovhjemmel. Dette udgangspunkt fraviges dog, men kun når der foreligger en aktuel separations- eller skilsmisssituation. Ægtefæller kan således ikke aftale, at værdien af en pensionsrettighed skal indgå i delingen, før en separation eller skilsmisse er aktuel. Det har derfor i udvalget været overvejet, om og i hvilket omfang sådanne aftaler skal kunne indgås ved ægtepagt. Særlig ægtefæller, der er gift på det tidspunkt, hvor reglerne eventuelt ændres, kan have behov for at aftale, at en pensionsrettighed fortsat skal indgå i delingen på skilsmisse/separationsskifte. Det gælder f.eks. de situationer, hvor den ene har haft en kapitalpension, hvis værdi efter de nugældende regler skal indgå i delingen, og hvor der ikke i øvrigt er pensionsordninger i ægteskabet. Ægtefællerne kan ikke dele selve ordningen under ægteskabet, da det vil udløse beskatning, og det vil være for usikkert for ikke-ejerægtefællen at vente, til separation/skilsmisse eventuelt er aktuel.

Flertallet foreslår derfor, at ægtefæller ved ægtepagt kan aftale, at værdien af en kapital- og ratpensionsordning skal indgå i delingen som hidtil på separations- og skilsmissekifte eller ved bosondring. *Mindretallet* finder ikke, at ægtefæller skal kunne aftale, at værdien af en arbejdsmarkedspension skal indgå i delingen. Herudover finder udvalget ikke, at der er behov for at fravige delingsreglerne ved separation og skilsmisse.

Om udtagelsesret og -pligt mv. henvises til pkt.12.2.4.7. De der nævnte principper for delingen bør også finde anvendelse på pensionsrettigheder, hvis værdi som følge af ægtefællernes ægtepagt indgår i delingen.

Et tilsvarende behov for aftaler om deling af værdien af pensionsrettigheder på dødsboskifte er ikke aktuelt.

12.2.4.10. Særligt om vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2

Retsvirkningslovens § 23, stk. 2, om vederlagskrav i tilfælde, hvor en ægtefælle anvender midler af fællesboet til forbedring af sit særeje eller § 15, stk. 2-rettigheder, vil efter udvalgets lovudkast ikke finde anvendelse i forhold til indbetaling på pensionsordninger. Baggrunden herfor er, at der med forslaget etableres særlige delingsregler for pensionsrettigheder. Derimod vil lovens § 23, stk. 1, om misbrug fortsat kunne finde anvendelse.

12.2.4.11. Konsekvensændringer

Udvalget er af den opfattelse, at der ikke er behov for at ændre pensionsbeskatningslovens § 30 som følge af forslaget. Derimod bør en ændring eller præcisering af boafgiftslovens § 3 overvejes, idet det kan være u hensigtsmæssigt, at en fraskilt eller frasepareret ægtefælle, der som led i boets deling bliver indsat som uigenkaldeligt begunstiget i sin tidligere ægtefælles pensionsrettighed, skal betale boafgift af udbetalte beløb ved den tidligere ægtefælles død.

Det vil endvidere være nødvendigt at gennemføre konsekvensændringer af tjenestemandspensionsloven og enkelte andre love, der omfatter tjenestemandspensionslignende lovgivning.

12.2.4.12. Ikrafttræden

Udvalget foreslår, at loven træder i kraft forholdsvis kort tid efter vedtagelsen i Folketinget med virkning for separationer, skilsmisser og dødsfald, der indtræder efter lovens ikrafttræden. Pensionsinstitutterne skal have tid til at tilpasse deres vedtægter mv. til delingsreglerne, og ægtefællerne skal have tid til at indgå ægtepagter om deling af rettigheder, der efter de nye regler kan udtages forlods, men som efter de gældende regler indgår i lighedelingen. På den anden side er der et hensyn at tage til ægtefæller, hvor den ene har en pensionsordning, der efter de gæl-

dende regler deles, mens den anden kan udtage sin ordning forlods i forbindelse med bodelingen.

Kapitel 13

Udvalgets overvejelser om bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse

13.1. Indledning

Spørgsmålet om bevarelse af en ret til en løbende livsbetinget pensionsydelse fra ens ægtefælles død - ægtefællepension eller overlevelserente - efter en separation eller skilsmisse er en del af det mere omfattende emne om pensionsrettigheders behandling ved separation eller skilsmisse.

Ægtefællepension knytter sig typisk til en hovedpensionsordning, der har form af en ret til en livsvarig løbende ydelse fra pensionsalderens indtræden.

13.2. Gældende ret

Finansministeren nedsatte i 1938 et udvalg, der afgav betænkning om fraskilte hustruers pensionsret, betænkning af 24. november 1939. På denne baggrund blev lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse (enkepensionsloven) vedtaget. Loven er senere ændret ved lov nr. 268 af 14. juni 1951, lov nr. 261 af 4. juni 1969 og lov nr. 250 af 25. april 1990.

Enkepensionsloven omfatter enkepension efter mandlige tjenestemænd og andre mænd, der som led i deres tjenesteforhold er omfattet af en kollektiv pensionsordning eller har enkepension sikret ved overlevelserente, jf. lovens § 1. Lovens hovedindhold vedrører kollektive pensionsordninger, dvs. pensionsordninger, hvis bidrag er uafhængige af, om manden er gift eller ugift. Tjenestemandspension er endvidere omfattet af lovens pensionsbegreb.

Efter lovens § 1, stk. 2, bliver retten til enkepension ikke berørt af, at ægtefællerne er blevet separeret – dvs. retten bevares i separationsperioden. Retten til enkepension efter skilsmisse bevares kun, hvis ægteskabet har varet mindst 5 år (herunder medregnes en eventuel separationstid), og der påhviler manden en pligt til at betale underholdsbidrag til den tidligere hustru. Er der tale om en tidsbegrænset bidragsperiode, bevarer den tidligere hustru kun retten til enkepension i bidragsperioden.

Er der mellem de tidligere ægtefæller indgået *aftale* om pligt til at betale underholdsbidrag og aftale om også størrelsen af dette bidrag, skal der være tale om en reel bidragspligt. Har ægtefællerne *ikke* indgået aftale om bidragets størrelse, *fastsætter* statsamtet efter ansøgning størrelsen, og statsamtet kan - ligeledes efter ansøgning - ændre et tidligere fastsat bidrag. Bidraget kan nedsættes til 0 kr., hvis bidragspligtige efter en konkret vurdering ikke har økonomisk evne

til at betale bidrag og/eller den bidragsberettigede ikke har behov for bidraget. I disse tilfælde er det uden betydning for spørgsmålet om bevarelse af retten til enkepension efter skilsmisse, at bidraget er fastsat til 0 kr. eller et i øvrigt beskedent beløb.

Finansministeriet har i cirkulæreskrivelse af 14. juni 2000 oplyst, at ministeriet vil kræve, at et *aftalt* bidrag udgør mindst 800 kr. månedligt for at foretage notering af enkepensionsret. Det henhører dog under domstolens afgørelse, om der er tale om en reel bidragspligt. I to nyere afgørelser - refereret i UfR 1988.127 H og UfR 2001.10 H - har Højesteret antaget, at aftaler om beskedne bidrag ikke medførte ret til ægtefællepension, da aftalerne ikke var udtryk for en reel bidragspligt.

Det afgørende for ret til bevarelse af enkepension er forholdene på tidspunktet for skilsmissen. Senere ændringer af bidragspligtens længde eller bidragets størrelse efter ægteskabslovens §§ 52 og 53 har således ikke indflydelse på den fraskilte enkes ret til pension. Er der derimod tale om en tilsidesættelse eller ændring af bidragsaftalen på grund af oprindelige forhold – dvs. forhold, der forelå ved aftalens indgåelse, kan dette få betydning for bevarelsen af enkepensionsretten.

Af enkepensionslovens § 2, stk. 4, følger det, at retten til enkepension bortfalder, hvis den fraskilte hustru indgår nyt ægteskab. Retten til enkepension indtræder ikke på ny, hvis det nye ægteskab ophører.

Efterlader den afdøde egenpensionsberettigede ægtefælle sig flere berettigede til enkepension - f.eks. en fraskilt hustru og en enke - skal der efter lovens § 2, stk. 3 og stk. 6, ske deling mellem disse. Samlet set skal der ikke udredes et højere beløb, fordi der er flere berettigede. I stedet foretages en deling efter det antal påbegyndte år, de enkelte berettigede har været gift med den afdøde, dog således at den enkeltes andel mindst udgør en tredjedel af pensionen. Er der flere berettigede end to, skal der ske ligedeling af pensionen mellem alle berettigede.

Enkepensionsloven regulerer også tilfælde, hvor enkepension er sikret i form af overlevelseshærente, jf. herved lovens § 1, stk. 3. Ved sådanne ordninger skal der i forbindelse med skilsmisse tages stilling til, om overlevelseshærenten skal overgå til den fraskilte ægtefælles fri rådighed. Hvis overlevelseshærenten overgår til den fraskilte hustrus fri rådighed, indebærer dette, at en del af mandens forsikring bliver udskilt til hustruen. Hustruens ret er dog fortsat betinget af, at manden afgår ved døden før hende. Der er ikke som ved enkepension fastsat nærmere regler/betingelser for hustruens ret til overlevelseshærente.

Fra 1. januar 1970 skal det af dom eller bevilling til skilsmisse fremgå, hvis hustruen ikke skal bevare retten til enkepension. Er der intet anført, bevares ret til enkepension, hvis betingelserne om bidragsret og 5 års ægteskab er opfyldt. Ret til enkepension skal anmeldes til den myndig-

hed eller institution, der skal udbetale pensionen, for dermed at sikre, at pensionen rent faktisk udbetales til den berettigede. Dette følger af lovens § 2, stk. 8. Er der ikke sket en sådan anmeldelse, kan der med frigørende virkning ske udbetaling til afdødes enke, ligesom der med frigørende virkning kan ske udbetaling af en eventuel godtgørelse eller tilbagekøbsværdi til manden, hvis han udtræder af pensionsordningen eller tilbagekøber denne, jf. herved lovens § 2, stk. 7.

Om gældende ret henvises i øvrigt til Pensionsoverførselsudvalgets betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret.

13.3. Udvalgets overvejelser

Det følger af udvalgets kommissorium, at udvalget skal inddrage de overvejelser, der er gjort i tidligere betænkninger mv. på området, herunder i Pensionsoverførselsudvalgets betænkning om fraskiltes pensionsret (nr. 1293/1995).

Udvalget har ved sine overvejelser taget udgangspunkt i de overvejelser og forslag, som er behandlet i Pensionsoverførselsudvalgets betænkning, samt i de høringssvar som efterfølgende er indkommet.

Flertallet i ægtefællepensionsudvalget er overvejende enig med Pensionsoverførselsudvalgets flertal i, at der fortsat er behov for en samlet lovregulering af spørgsmålet. Flertallet består af formand, professor, dr. jur., Irene Nørgaard, direktør Dorrit Sylvest Nielsen, højesteretsdommer Jytte Scharling, chefkonsulent Gorm Neigaard, kontorchef Ole Kirkegaard, advokat Hellen Thorup, fuldmægtig Jesper Ruvald Knudsen, advokat Jytte Lindgård, specialkonsulent Kristian Vie Madsen, fg. kontorchef Birgit Thostrup Christensen, kontorchef Johan Jessen, vicedirektør Carsten Andersen og overenskomstchef Steen Müntzberg.

Det er dog ægtefællepensionsudvalgets *flertals* opfattelse, at kun påkrævede ændringer af loven bør gennemføres. Dette skyldes, at der i de senere år har været en tendens mod begrænsning af ægtefælledækning til fordel for egenpensionsdækning. Ægtefæller er i stigende omfang begge på arbejdsmarkedet og vil derfor normalt have eller få en pensionsordning. Hertil kommer, at bidragspligt i stadigt stigende omfang ikke pålægges. Behovet for en særskilt lovregulering vil derfor efter *flertallets* opfattelse efter en årrække - i takt med udbygningen af de enkelte pensionsordninger - ikke længere være tilstede.

Ægtefællepensionsudvalgets *flertal* er derudover enig med Pensionsoverførselsudvalget i, at loven skal gøres kønsneutral.

Ægtefællepensionsudvalgets *flertal* foreslår ikke en ændring af lovens område, men foreslår som Pensionsoverførselsudvalget blot en præcisering af, at ordninger, der har været led i et an-

sættelsesforhold, og som er opretholdt uden nogen forbindelse med et ansættelsesforhold, utvivlsomt også er omfattet af loven, hvis de er i kraft ved separationen eller skilsmissen.

Et *mindretal* i udvalget bestående af sekretariatschef Jens Ove Dall, seniorøkonom Gitte Terp Henriksen og juridisk konsulent Evelyn Jørgensen finder ikke behov for fortsat lovregulering af fraskiltes ret til ægtefællepension i arbejdsmarkedspensionsordninger. En bevarelse af den hidtidige lov eventuelt med mindre justeringer ændrer ikke på det forhold, at en sådan lovgivning alene vil omfatte arbejdsmarkedspensioner.

Mindretallets synspunkt om, at der ikke er behov for lovgivning, skal ses på baggrund af, at der ikke i øvrigt er lovgivet om ydelsessammensætning i arbejdsmarkedspensionsordninger, at der i flere arbejdsmarkedspensionsordninger ikke er ægtefælledækning, og at antallet af noteringer af enkepensionsret i alle arbejdsmarkedspensionsordninger er faldet over årene, så fortsat lovgivning omkring den fraskiltes ret til ægtefællepension vil dække en marginal problemstilling i relation til arbejdsmarkedspensioner, hvorom der som anført i øvrigt ikke er lovgivet.

Idet *mindretallet* i øvrigt henviser til de overvejelser, der var fremme i 1995 i betænkning nr. 1293 om fraskiltes pensionsret ("Et fjerde mindretal", side 111 f.), henvises til, at regulering af fraskiltes ret til ægtefællepension vil kunne ske i vedtægtsbestemmelserne mv. i arbejdsmarkedspensionsordningerne.

Ægtefællepensionsudvalgets *flertals* overvejelser om de enkelte bestemmelser er gennemgået nedenfor.

13.3.1. Kriterier for bevarelse af retten til ægtefællepension

13.3.1.1. Bidragspligt

Pensionsoverførselsudvalget overvejelser fremgår af pkt. 11.3.1. i udvalgets betænkning, s. 121-122.

Pensionsoverførselsudvalget foreslog at opretholde den nugældende betingelse for bevarelse af ret til ægtefællepension, at der ved skilsmissen skal påhvile ægtefællen bidragspligt.

Endvidere foreslog udvalget, at der af praktiske grunde og af hensyn til de øvrige medlemmer af pensionsordningen skulle optages en bestemmelse om et minimumsbidrag, når størrelsen af ægtefællebidraget beror på en aftale mellem parterne, idet erfaringerne med den gældende enkepensionslov har vist, at det i praksis netop i disse tilfælde har været vanskeligt at udskille de aftaler, der ikke indebærer en reel bidragspligt og dermed ikke opfylder lovens betingelser om ret til ægtefællebidrag.

I de tilfælde, hvor fastsættelsen af bidragets størrelse ikke var overladt til de bidragsfastsættende myndigheder, men fastsat ved aftale mellem parterne, foreslog udvalget derfor, at bidragets størrelse for hele bidragsperioden minimum skulle udgøre et beløb svarende til normalbidraget for børn.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig med Pensionsoverførselsudvalget i disse forslag.

Det foreslås således, at minimumsbidraget udgør et grundbeløb, der følger reguleringen af normalbidraget. Bidraget reguleres én gang årligt den 1. januar med satsreguleringsprocenten, jf. lov om satsreguleringsprocent, jf. § 25 a i lov om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag.

Normalbidraget udgør pr. 1. januar 2005 12.216 kr. årligt, svarende til 6.108 kr. halvårligt og 1.018 kr. pr. måned. Normalbidraget består af et grundbeløb og et tillæg, der i 2005 udgør henholdsvis 10.824 kr. (902 kr. pr. måned) og 1.392 kr. årligt (116 kr. pr. måned).

13.3.1.2. Aftale om gensidig bidragspligt med virkning for pensionsmyndigheden

Pensionsoverførselsudvalget overvejelser fremgår af pkt. 11.3.3. i udvalgets betænkning, s. 128-129.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede i samme forbindelse, om der i enkepensionsloven skulle optages bestemmelser om parternes adgang til at indgå aftale om gensidig bidragspligt med virkning for pensionsmyndigheden.

I praksis tillades det således, at ægtefæller aftaler, at der efter en separation eller en skilsmisse skal påhvile ægtefællerne gensidig bidragspligt over for hinanden.

Pensionsoverførselsudvalgets flertal var af den opfattelse, at sådanne aftaler ikke indebærer en reel bidragspligt, der bør berettige til ægtefællepension. Aftaler, der ikke udløser en reel bidragspligt, indikerer ikke et forsørgelsesformål og formodes indgået primært med det formål at sikre den anden ægtefælle ret til ægtefælledækning ifølge pensionsordningen. Det var dog samtidig flertallets opfattelse, at det ikke er et problem af et sådant omfang, at der er behov for at regulere denne form for aftale.

Mindretallet fandt det derimod hensigtsmæssigt at tage stilling til, om aftaler om gensidig bidragspligt giver ret til ægtefællepension, idet sådanne aftaler indgås i et ikke helt underordnet omfang. Efter mindretallets opfattelse bør det klarlægges, hvilke retsvirkninger aftalerne har for ægtefællepensionens bevarelse, således at aftalepraksis kan indrette sig efter disse retsvirkninger. Loven burde derfor efter mindretallets opfattelse indeholde en bestemmelse om, at aftaler

om gensidig bidragspligt ikke medfører ret til bevarelse af ægtefællepension, medmindre der i bidragsperioden har været fastsat bidrag af statsamtet. I så fald medfører aftalen kun ret til ægtefællepension for den, der har været berettiget til at modtage bidrag, og kun hvis aftalen i øvrigt opfylder lovens betingelser.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig med mindretallet i Pensionsoverførselsudvalget i, at der bør ske en lovregulering af spørgsmålet om bevarelse af retten til ægtefællepension, når der mellem ægtefællerne er aftalt gensidig bidragspligt. Dette synspunkt støttes endvidere af Foreningen af Statsamtmand, jf. foreningens høringskrivelse af 15. juli 1996.

En eventuel ny lov om ægtefællepension bør indeholde en bestemmelse, hvorefter aftaler om gensidig bidragspligt kun medfører ret til bevarelse af ægtefællepension, hvis der har været fastsat bidrag af statsamtet, og hvis der ydes bidrag på dødsfaldstidspunktet.

13.3.1.3. Ægteskabets varighed og skæringstidspunkt

Pensionsoverførselsudvalget overvejelser fremgår af pkt. 11.3.1. og pkt. 11.3.2. i udvalgets betænkning, s. 122-125 og s. 125-126.

Et flertal i Pensionsoverførselsudvalget foreslog, at ægteskabet skulle have haft en varighed af 10 år, for at ægtefællerne kunne bevare retten til ægtefællepension ved skilsmisse. Forslaget indebærer således en ændring i forhold til den gældende enkepensionslov, hvor betingelsen er ægteskab af 5 års varighed. Forslaget var begrundet i, at den fraskilte ægtefælle under ægteskabet almindeligvis først med rimelighed kan anses for at have indrettet sig på at være pensionsdækket af den anden ægtefælles pensionsordning, når ægteskabet har bestået i 10 år. Efter Pensionsoverførselsudvalgets opfattelse er rettigheder over den anden ægtefælles pensionsret endvidere en så væsentlig retsfølge, at ægteskabet bør have en vis længde, før de indtræder. Også hensynet til en eventuel ny ægtefælle tilsiger en sådan tidsmæssig begrænsning.

Et mindretal i Pensionsoverførselsudvalget fandt ikke grundlag for at fastsætte en nedre grænse for ægteskabets varighed blandt andet med den begrundelse, at der i dag stilles meget store krav til ægteskabets varighed, for at der kan idømmes pligt til at betale ægtefællebidrag. Mindretallet fandt det herefter overflødigt at stille yderligere selvstændige krav til ægteskabets varighed. Dertil kommer, at når der er fastsat eller aftalt bidragspligt, vil det være rimeligt, at den tidligere ægtefælle i det tidsrum bidragspligten varer, også bevarer muligheden for pension. Efter mindretallets opfattelse bør også varigheden af samlivet – og ikke kun varigheden af ægteskabet – have betydning ved fastsættelsen af pension, idet ægtefæller ofte har haft et langvarigt samliv før indgåelse af ægteskab.

Endelig anførte mindretallet, at det ikke altid er rimeligt entydigt at sætte hensynet til den eventuelle nye ægtefælle over hensynet til den fraskilte, specielt i tilfælde, hvor skilsmissen har fundet sted i en moden alder, og man således også under hensyntagen hertil har fastsat en bidragspligt.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig med Pensionsoverførselsudvalgets flertal i, at ægteskabet bør have haft en vis varighed, før der kan opnås ret til ægtefællepension ved separation eller skilsmisse. Ægtefællepensionsudvalgets flertal finder dog ikke anledning til at ændre varigheden på 5 år i den gældende bestemmelse i enkepensionsloven. Denne tidsgrænse kendes fra andre ægteskabsretlige regler, og åremålet har mindre betydning i forhold til betingelsen om bidragspligt.

Med hensyn til skæringstidspunktet for retten til bevarelse af ægtefællepension, herunder ved beregning af ægteskabets varighed som betingelse for bevarelse af retten til ægtefællepension, foreslog Pensionsoverførselsudvalget, at separationstidspunktet skulle være afgørende som skæringstidspunkt. Der var dermed tale om et forslag til ændring af den gældende enkepensionslov, hvor skilsmissetidspunktet er afgørende.

Et enkelt medlem af Pensionsoverførselsudvalget foreslog, at pensionsretten skulle bevares frem til skilsmissetidspunktet i forhold til udbetaling af engangsbeløb efter ATP-ordningen.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig i Pensionsoverførselsudvalgets forslag om at fastsætte skæringstidspunktet til separationstidspunktet, således at separationstidspunktet herefter som udgangspunkt er skæringstidspunkt for ægtefællepensionsrettens bevarelse, medmindre ægtefællerne bliver skilt uden forudgående separation.

Ved separationen ophører stort set alle retsvirkninger af ægteskabet. Formuefællesskabet ophører, arveretten mellem ægtefællerne ophører, forsørgelsespligten ophører, og der skal ved separationen tages stilling til spørgsmålet om kompensation, og om der skal være bidragspligt. Da både bidragsspørgsmålet og spørgsmålet om kompensation efter § 16 e i udvalgets udkast til ændring af retsvirkningsloven har sammenhæng med spørgsmålet om ægtefællepensionsret, er det hensigtsmæssigt, at spørgsmålet om bevarelse af ægtefællepensionsret allerede afgøres ved separationen.

Imidlertid er der visse pensionsinstitutter, der i deres aftalegrundlag med de pensionsberettigede har bestemmelser om, at ret til ægtefællepension bevares i separationstiden, eller at separationen ikke berører ægtefællepensionsretten. Sådanne aftaler kan ikke blot ændres. Reglerne bør derfor udformes således, at pensionsinstitutterne kan bibeholde disse bestemmelser. Dog bør der ved separationen tages stilling til, om der efter en eventuel skilsmisse skal bevares ret til ægtefællepension.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er endvidere enig med Pensionsoverførselsudvalget i, at der ikke bør opstilles yderligere betingelser for fraskiltes bevarelse af ret til ægtefællepension, herunder at bevarelse af retten til ægtefællepension ikke skal være betinget af, at den fraskilte ægtefælle på separations- eller skilsmissetidspunktet har en vis alder.

13.3.2. Afkald på pensionsret til fordel for den tidligere ægtefælles nye ægtefælle

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.3. i udvalgets betænkning, s. 126-127.

Som anført i Pensionsoverførselsudvalgets betænkning er den nuværende retstilstand ikke ganske klar med hensyn til parternes adgang til - også med virkning for pensionsmyndighederne - efter separationen eller skilsmissen, men før dødsfaldstidspunktet, at indgå aftaler om afkald på enkepensionsret til fordel for en senere ægtefælle.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede i den forbindelse, om der i ægtefællepensionsloven skal fastsættes præceptive regler med et forbud mod efterfølgende indgåelse af aftaler om ægtefællepensionsretten med virkning for såvel en tidligere og nuværende ægtefælle som pensionsmyndigheden, eller om det skal overlades til den enkelte pensionsudredende myndighed selv at regulere spørgsmålet.

Et flertal i Pensionsoverførselsudvalget anførte i udvalgets betænkning, at en adgang til at indgå sådanne aftaler efter separationen eller skilsmissen vil give parterne mulighed for at spekulere mod pensionsordningen og "handle" med en én gang erhvervet ret. Dette kan virke stødende og vil kunne være til skade for de øvrige deltagere i pensionsordningen, der efter flertallets opfattelse ikke bør belastes af aftaler, der f.eks. indgås på et tidspunkt, hvor den tidligere pensionsberettigede ægtefælle lider af en alvorlig sygdom eller er meget gammel. Efter flertallets opfattelse bør sådanne aftaler, hverken være tilladt ifølge ægtefællepensionsloven eller den enkeltes pensionsordning.

Et mindretal af medlemmerne i Pensionsoverførselsudvalget anførte i udvalgets betænkning, at det kan være hensigtsmæssigt, at en fraskilt ægtefælle får mulighed for - efter separationen eller skilsmissen, men inden den tidligere ægtefælles død - at give afkald på sin pensionsret til fordel for den nuværende ægtefælle, der f.eks. har mindreårige børn. Efter mindretallets opfattelse skal det være muligt for den enkelte pensionsudredende myndighed at imødekomme et sådant ønske/behov, medmindre andet følger af de bestemmelser, der er fastsat for den pågældendes pensionsordning. Adgangen til at indgå sådanne aftaler bør dog ikke reguleres i ægtefællepensionsloven.

Der var dog enighed i Pensionsoverførselsudvalget om, at efterfølgende aftaler om bidragspligten og bidragets størrelse ikke skal ændre på retten til ægtefællepension.

På den baggrund har ægtefællepensionsudvalgets flertal overvejet, om parternes adgang til at indgå aftale om ægtefællepensionsretten efter separationen eller skilsmissen, men før dødsfaldstidspunktet til fordel for en senere ægtefælle, skal reguleres særskilt i loven. Det er den overvejende opfattelse, at der næppe finder misbrug sted, og at et forbud derfor ikke er påkrævet. Flertallet har på den baggrund fundet anledning til at præcisere den gældende retstilstand, hvorefter en fraskilt ægtefælle med virkning for pensionsinstituttet kan give afkald på sin én gang erhvervede ret til ægtefællepension til fordel for sin tidligere ægtefælles nuværende ægtefælle. Samtidig har flertallet dog søgt at imødegå eventuelt misbrug derved, at afkald på ægtefællepension kan gøres betinget af fremlæggelse af tilfredsstillende helbredsoplysninger. Afkald på eller aftaler om ægtefællepension efter separation eller skilsmisse i øvrigt bør ikke have indflydelse på de andre pensionsberettigedes pension.

13.3.3. Udtræden og pensionsoverførsler

13.3.3.1. Udtræden og tilbagekøb af pensionsordninger

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.4. i udvalgets betænkning, s. 129-130.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede, om enkepensionsloven satte for snævre grænser for den fraskilte ægtefælles mulighed for at få andel i udtrædelsesgodtgørelser eller tilbagekøbsværdien af en pensionsforsikring. Således kan kun fraskilte ægtefæller, der er berettiget til tidsubegrænset bidrag, gøre krav på en sådan andel efter enkepensionsloven.

Et flertal i Pensionsoverførselsudvalget fandt det påkrævet fortsat at regulere situationer, hvor den pensionsberettigede ikke fortsætter pensionsordningen. Flertallet anså det for rimeligt, at den fraskilte pensionsberettigede ægtefælle – uagtet beløbets størrelse – kan gøre krav gældende på en del af udtrædelsesgodtgørelsen med den begrundelse, at vedkommende mister en pensionsret.

Flertallet anbefalede i øvrigt ikke, at krav om tidsubegrænset bidragspligt opretholdes som en betingelse for den fraskilte ægtefælles ret til en andel af udtrædelsesgodtgørelsen/genkøbsværdien. For så vidt angår størrelsen af den andel, som den fraskilte ægtefælle har krav på i tilbagekøbssituationen, anbefalede flertallet at opretholde hovedreglen i enkepensionsloven, hvorefter den fraskilte pensionsberettigede ægtefælle har krav på en tredjedel af godtgørelssummen eller tilbagekøbsværdien.

Et mindretal af medlemmerne i Pensionsoverførselsudvalget fandt, at en frasepareret/fraskilt ægtefælle med ret til tidsbegrænset ægtefællebidrag skal have ret til andel i godtgørelsessummen eller tilbagekøbsværdien. Mindretallet fandt dog, at andelen heraf ikke i alle tilfælde bør være en tredjedel, men alene et aktuarmæssigt beregnet beløb afhængig af den resterende bidragsperiodes længde og alderen på den eventuelle pensionsberettigede.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig med Pensionsoverførselsudvalget i, at en frasepareret/fraskilt ægtefælle fortsat bør sikres ret til en andel af en tidligere ægtefælles godtgørelse eller tilbagekøbsværdi i tilfælde, hvor vedkommende ægtefælle udtræder af sin pensionsordning uden pension, og der udbetales den pågældende en udtrædelsesgodtgørelse, eller i tilfælde, hvor den pågældende tilbagekøber sin pensionsforsikring.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er endvidere enig med Pensionsoverførselsudvalgets flertals anbefaling i forhold til størrelsen af den andel, den fraskilte ægtefælle har krav på.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal finder dog, at det fortsat bør være en betingelse for, at en frasepareret eller fraskilt ægtefælle kan få ret til denne del af den tidligere ægtefælles godtgørelse eller tilbagekøbsværdi, at den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle er berettiget til tidsubegrænset bidrag, idet tidsbegrænset bidrag meget sjældent vil give anledning til udbetaling af ægtefællepension.

13.3.3.2. Overgang til en anden pensionsordning

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.4. i udvalgets betænkning s. 130-132.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede, om der i en ny ægtefællepensionslov burde ske regulering af de tilfælde, hvor den egenpensionsberettigede ægtefælle overgår til en anden pensionsordning.

Et flertal i Pensionsoverførselsudvalget var af den opfattelse, at regulering af dette forhold burde ske gennem praksis.

Mindretallet i Pensionsoverførselsudvalget fandt det derimod uhensigtsmæssigt, at problemet ikke er omhandlet i en lov om bevarelse af ægtefællepension efter separation og skilsmisse, og hvor udgangspunktet må være, at en én gang erhvervet ret til bevarelse af ægtefællepension ikke må forringes som følge af, at den tidligere ægtefælle skifter til en anden pensionsordning.

Mindretallet foreslog en regel, hvorefter en frasepareret eller fraskilt ægtefælle må tåle mindre væsentlige ændringer i sin dækning som følge af den egenpensionsberettigedes overførsel af sin

pensionsordning som led i et nyt ansættelsesforhold. Mindretallet foreslog, at problemet ved væsentlige ændringer må løses ved opretholdelse af fripolice for den tidligere ægtefælle, den udtrædendes tegning af en individuel ordning eller lignende, der stiller ægtefællen som tidligere, eller ved at den tidligere pensionsordning opretholdes som fripolice.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er på baggrund af flere af høringssvarene enig i forslaget fra mindretallet i pensionsoverførselsudvalget.

En række af de hørte myndigheder, herunder Den Danske Dommerforening og Vestre Landsret, var således af den opfattelse, at en fastlæggelse af retsvirkningerne af en overgang til en anden pensionsordning er af særdeles praktisk relevans og må antages at få stadig stigende betydning i forbindelse med den fortsatte udbredelse af pensionsordningerne.

Spørgsmålet er i øvrigt omhandlet i Pensionsoverførselsudvalgets betænkning pkt. 2.3.2., s. 32-63 og pkt. 5.5., s. 176-177.

13.3.4. Supplerende engangsydelser

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.5. i udvalgets betænkning, s.132-135.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede, om den fraskilte ægtefælle skal kunne kræve en andel i engangsbeløbet efter samme retningslinier som ved egenpensionistens fuldstændige udtræden eller tilbagekøb af pensionsordningen. I den forbindelse indgik det også i udvalgets overvejelser, om der bør gælde samme regler for alle supplerende ydelser, uanset om de er obligatoriske eller kan tilvælges.

Flertallet af Pensionsoverførselsudvalgets medlemmer fandt, at en fraskilt ægtefælle hverken skal kunne hindre medlemmet i at vælge at få det supplerende engangsbeløb udbetalt eller gøre krav på en andel af dette engangsbeløb, selvom valget kan forringe den fraskilte ægtefælles pensionsrettigheder, og selv om valget sker, efter skiftet er afsluttet. Flertallet lagde vægt på, at sådanne ydelser er en sædvanlig del af en egenpensionsordning, og at hensynet til ægtefællepension til fraskilte ikke er så tungtvejende, at det kan indebære, at en lovgivning får reelt veto over for en naturlig produktudvikling i pensionsordningerne. Efter flertallets opfattelse er der ikke særlige grunde, der i øvrigt tilsiger, at en tidligere ægtefælle bør kunne hindre sådanne dispositioner.

Mindretallet i Pensionsoverførselsudvalget fandt derimod, at såfremt engangsbeløbets udbetaling er obligatorisk, er det rigtigt at betragte engangsbeløbet som en del af alderspensioneringens ydelsessammensætning, som kan udbetales, uden at den fraskilte ægtefælle får del heri. Er

der derimod tale om valgfrihed for egenpensionisten i relation til, om engangsbeløbet skal udbetales eller forblive i pensionsordningen, skal en fraskilt ægtefælle efter mindretallets opfattelse være berettiget til en andel i engangsbeløbet efter samme retningslinier, som ved egenpensionistens fuldstændige udtræden eller tilbagekøb af pensionsordningen.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er overvejende enig med flertallet i Pensionsoverførselsudvalget i, at en fraskilt ægtefælle ikke skal kunne forhindre sin tidligere ægtefælle i at vælge at få et supplerende engangsbeløb udbetalt eller gøre krav på en andel af engangsbeløbet, selv om den fraskilte ægtefælles pensionsrettigheder derved forringes, og selv om valget sker efter, at skiftet er afsluttet.

Det skal i den forbindelse bemærkes, at pensionsbeskatningslovens § 29 A fastholder den praksis, at forudsætningen for den nuværende beskatning af engangsydelser er, at maksimalt 10 pct. af indbetalingen på indbetalingstidspunktet går til den supplerende engangsydelse.

13.3.5. Individuel overlevelsere

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.6. i udvalgets betænkning, s. 135-136.

Pensionsoverførselsudvalget anbefalede, at det i en ægtefællepensionslov blev fastsat, under hvilke betingelser en pensionsordning sikret ved overlevelsere skal overgå til den fraskiltes eller den frasepareredes fri rådighed.

Flertallet af Pensionsoverførselsudvalgets medlemmer fandt, at en overlevelsere bør tilfalde den fraskilte eller fraseparerede ægtefælle (ikke-ejer-ægtefællen) i form af en fripolice, der er beregnet på grundlag af de hidtidige indbetalinger til pensionsordningen, og som kommer til udbetaling ved ejerægtefællens død. For det tilfælde, at overlevelsere rentens værdi ifølge de forsikringstekniske regler kan udtages af ejerægtefællen og kan overføres til dennes egenpension, var det flertallets opfattelse, at lovens sædvanlige regler måtte finde anvendelse, uanset om bidragspligten er tidsbegrænset eller ej.

Mindretallet af Pensionsoverførselsudvalgets medlemmer fandt, at den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle kun bør opnå ret til overlevelsere rentens fripoliceværdi, hvis lovens sædvanlige regler om bidragspligt og ægteskabets varighed er opfyldt. På denne måde bliver individuelle overlevelsere renter i relation til den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle behandlet på samme måde som kollektive ægtefællepensioner.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig med Pensionsoverførselsudvalget i, at det i en ny ægtefællepensionslov bør fastsættes, under hvilke betingelser en pensionsordning sikret ved overlevelserente skal overgå til den frasepareredes eller fraskiltes fri rådighed.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal kan tilslutte sig anbefalingen fra flertallet i Pensionsoverførselsudvalget.

13.3.6. Deling af ægtefællepension mellem flere berettigede ægtefæller

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.7. i udvalgets betænkning, s. 136.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede, om delingen af en ægtefællepension mellem to eller flere bør ske efter ægteskabernes varighed eller efter det antal år, hvor der – under ægteskabernes – er sket opsparing til pensionen, dog således, at den efterlevende ægtefælle altid er sikret mindst en tredjedel af pensionen.

Pensionsoverførselsudvalget anbefalede, at enkepensionslovens bestemmelser om, at pensionen deles mellem de berettigede i forhold til det antal påbegyndte år, hvori hver af dem har været gift med den afdøde, opretholdes i alle delingssituationer. Af hensyn til den efterlevende ægtefælle anbefalede udvalget dog, at vedkommende fortsat altid er sikret mindst en tredjedel af pensionen.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal kan tilslutte sig Pensionsoverførselsudvalgets anbefalinger.

13.3.7. Kapitaliseret ægtefællepension

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.8. i udvalgets betænkning, s. 137-138.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede, om der bør indføres en bagatelgrænse, således at ordninger med løbende ydelser af ringe værdi først deles i lighed med delingen mellem flere berettigede ægtefæller og derefter kapitaliseres og udbetales til den eller de berettigede.

Pensionsoverførselsudvalget foreslog, at det overlades til den enkelte pensionsudredende myndighed at fastsætte en eventuel bagatelgrænse.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal kan tilslutte sig denne anbefaling.

13.3.8. Pensionsordninger opretholdt uden forbindelse med et ansættelsesforhold

Pensionsoverførselsudvalgets overvejelser fremgår af pkt. 11.3.9. i udvalgets betænkning, s. 138-139.

Pensionsoverførselsudvalget overvejede, om pensionsordninger, som er oprettede som arbejdsmarkedspensioner, men som på skilsmissetidspunktet er opretholdt uden forbindelse til et ansættelsesforhold – og derfor enten er omskrevet til fripolice eller opretholdt som en selvindbetalt ordning – bør være omfattet i deres helhed af en eventuel ny ægtefællepensionslov.

Pensionsoverførselsudvalget var af den opfattelse, at sådanne pensionsordninger, som eksisterer på separations- eller skilsmissetidspunktet, bør være omfattet i deres helhed af en eventuel ny ægtefællepensionslov.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal er enig i Pensionsoverførselsudvalgets opfattelse.

13.3.9. Særeje

Pensionsoverførselsudvalget overvejelser fremgår af pkt. 11.3.10. i udvalgets betænkning, s. 139.

Efter Pensionsoverførselsudvalget opfattelse var der efter enkepensionsloven ikke grundlag for at undtage pensionsordninger i ægteskaber med skilsmissesæreje eller fuldstændigt særeje fra lovens anvendelsesområde.

Ægtefællepensionsudvalgets flertal finder i lighed hermed ikke grundlag for - i en eventuel ny ægtefællepensionslov - at undtage pensionsordninger i ægteskaber med skilsmissesæreje eller fuldstændigt særeje fra lovens anvendelsesområde.

Kapitel 14

Udvalgets lovudkast

Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse

Udkast til

Lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger, lov om skifte af fællesbo m.v., lov om tjenestemandspension, lov om vederlag og pension m.v. for ministre og lov om pensionering af civilt personel m.v. i forsvaret

§ 1 [Lov om ægteskabets retsvirkninger]

I lov om ægteskabets retsvirkninger, jf. lovbekendtgørelse nr. 37 af 5. januar 1995, som senest ændret ved § 28 i lov nr. 542 af 24. juni 2005, foretages følgende ændringer:

1. Efter § 16 indsættes som §§ 16 a – 16 h:

§ 16 a. Ved skifte efter en ægtefælles død udtager den længstlevende ægtefælle egne pensionsrettigheder og lignende rettigheder forlods af fællesboet.

Stk. 2. I det omfang beløbene ikke må anses for at være forbrugt, udtager den længstlevende ægtefælle endvidere forlods beløb fra en kapitalpensionsrettighed eller en supplerende engangsydelse, der allerede er udbetalt. Tilsvarende gælder indtægter af og surrogater for beløbene. Adgangen til forlodsudtagelse gælder ikke beløb, der ved udbetalingen har mistet deres karakter af pensionsopsparing.

§ 16 b. Ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring udtager ægtefællerne egne rimelige pensionsrettigheder forlods af fællesboet.

Stk. 2. I det omfang beløbene ikke må anses for at være forbrugt, udtager ægtefællerne endvidere forlods beløb fra rimelige kapitalpensionsrettigheder eller supplerende engangsydelser, der allerede er udbetalt. Tilsvarende gælder indtægter af og surrogater for beløbene. Adgangen til forlodsudtagelse gælder ikke beløb, der ved udbetalingen har mistet deres karakter af pensionsopsparing.

Stk. 3. Værdien af øvrige pensionsrettigheder indgår i delingen af fællesboet.

§ 16 c. Har ægteskabet været af kortere varighed, udtages alle pensionsrettigheder forlods af fællesboet. § 16 b, stk. 2, finder anvendelse på udbetalte beløb.

§ 16 d. Det kan ved skifte af fællesboet bestemmes, at en ægtefælle har ret til et beløb fra den anden ægtefælle, hvis

- 1) førstnævnte ægtefælle under ægteskabet har foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende, og
- 2) dette skyldes, at denne ægtefælle af hensyn til familien eller den anden ægtefælle helt eller delvist har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller har arbejdet på nedsat tid.

Stk. 2. Beløbet kan højst udgøre halvdelen af forskellen mellem værdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet af midler fra fællesboet.

§ 16 e. Det kan ved skifte af fællesboet bestemmes, at en ægtefælle skal betale et beløb til den anden ægtefælle for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, hvis

- 1) ægteskabet har været af længere varighed, og

2) der er stor forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder.

Stk. 2. Ved afgørelsen skal der tages hensyn til ægteskabets varighed, ægtefællernes formueforhold og omstændighederne i øvrigt.

§ 16 f. Beløb, som en ægtefælle i medfør af §§ 16 d og 16 e skal betale til den anden ægtefælle, betales kontant.

Stk. 2. Kan en ægtefælle ikke betale beløbet kontant uden at sælge fast ejendom eller løsøre, der er nødvendigt for at opretholde den pågældendes erhverv, eller uden at blive afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig, kan skifteretten, hvis forholdene taler for det, bestemme,

1) at beløbet skal afdrages over en kort årrække mod passende sikkerhedsstillelse og forrentning, eller hvis dette ikke er muligt,

2) at ægtefællen i stedet skal give den anden ægtefælle en andel af sin pensionsrettighed.

Stk. 3. Skal en ægtefælle give den anden ægtefælle en andel af en pensionsrettighed, gives andelen af ægtefællens kapitalpension. Har ægtefællen ikke en kapitalpension, gives andelen af ægtefællens ratepension. Har ægtefællen ikke en ratepension, gives andelen af en pension med løbende livsbetingede ydelser.

Stk. 4. Skal en ægtefælle give den anden ægtefælle en andel af sin kapital- eller ratepension, skal dette ske ved en deling af pensionsrettigheden. Skal andelen gives af en pension med løbende livsbetingede ydelser, fastsætter pensionsinstituttet, hvordan dette kan ske.

Stk. 5. Aftaler ægtefæller ved skifte af fællesboet, at en af dem skal have en andel af den anden ægtefælles pensionsrettighed, kan pensionsinstituttet kræve, at ægtefællerne erklærer, at betingelserne for at yde kompensation efter §§ 16 d og 16 e og for valg af delingsmetode efter § 16 f, stk. 2 og 3, er opfyldt.

Stk. 6. Stk. 2-4 kan fraviges ved aftale mellem ægtefællerne og pensionsinstituttet.

Stk. 7. Pensionsinstituttet kan kræve, at administrationsomkostningerne ved, at en ægtefælle skal give den anden ægtefælle en andel af en pensionsrettighed, afholdes af ægtefællerne.

§ 16 g. I det omfang pensionsrettigheder ikke kan udtages forlods af fællesboet, skal ægtefæller udtage egne pensionsrettigheder, medmindre rettighederne kan ophæves.

Stk. 2. § 16 f, stk. 2-7, finder tilsvarende anvendelse på pensionsrettigheder efter § 16, b, stk. 3.

§ 16 h. Ægtefæller kan ved ægtepagt aftale, at en pensionsrettighed skal være særeje, jf. § 28. En sådan aftale kan også omfatte fremtidige indbetalinger på rettigheden.

Stk. 2. Ægtefæller kan ved ægtepagt aftale, at værdien af en kapital- eller ratepensionsordning skal indgå i delingen af fællesboet ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring. Bestemmelsen i § 16 g finder tilsvarende anvendelse.”

2. I § 23 indsættes som stk. 4:

”*Stk. 4.* Stk. 2 finder ikke anvendelse på pensionsrettigheder efter §§ 16 a og 16 b.”

§ 2 [Lov om skifte af fællesbo m.v.]

I lov om skifte af fællesbo m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 725 af 23. oktober 1986, som ændret senest ved § 4 i lov nr. 447 af 9. juni 2004, foretages følgende ændring:

1. § 65, stk. 3, affattes således:

”Stk. 3. Ved opgørelsen af bodelene medregnes ikke de krav mellem ægtefæller, som nævnes i §§ 26 og 56 i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og i §§ 16 d og 16 e i lov om ægteskabets retsvirkninger. Krav på forfaldne underholdsbidrag medregnes ikke som aktiv i den berettigede ægtefælles bodel.”

§ 3 [Lov om tjenestemandspension]

I lov om tjenestemandspension, jf. lovbekendtgørelse nr. 230 af 19. marts 2004, som ændret ved § 3 i lov nr. 527 af 24. juni 2005, foretages følgende ændringer:

1. *Kapitel 9* affattes således:

”Kapitel 9

Pension i forbindelse med separation og skilsmisse

§ 28. Efter separation og skilsmisse bevares ret til ægtefællepension i henhold til kapitel 3, og § 24, stk. 4 og 6, efter reglerne i lov om bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse.

§ 29. Egenpension efter kapitel 2 og opsat pension efter § 24, stk. 1-3 og stk. 5, kan ved separation og skilsmisse deles mellem tjenestemanden og dennes ægtefælle efter reglerne i lov om ægteskabets retsvirkninger.

§ 30. Finansministeren fastsætter regler om deling af pension m.v. i henhold til § 29, herunder om beregning af delingsforhold, notering af ret til deling, ophør af ret til deling m.v.”

§ 4 [Lov om vederlag og pension m.v. for ministre]

I lov om vederlag og pension m.v. for ministre, jf. lovbekendtgørelse nr. 273 af 20. april 2004, foretages følgende ændringer:

1. § 6 affattes således:

”§ 6. Efter separation og skilsmisse bevares ret til ægtefællepension i henhold til § 5 efter reglerne i lov om bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse.”

2. § 7 affattes således:

”§ 7. Egenpension i henhold til § 5 kan ved separation og skilsmisse deles mellem ministeren og dennes ægtefælle efter reglerne i lov om ægteskabets retsvirkninger.

Stk. 2. Bestemmelser fastsat af finansministeren i medfør af § 30 i lov om tjenestemandspension finder tilsvarende anvendelse ved deling af pension i henhold til stk. 1.”

§ 5 [Lov om pensionering af civilt personel m.v. i forsvaret]

I lov om pensionering af civilt personel m.v. i forsvaret, jf. lovbekendtgørelse nr. 254 af 19. marts 2004, foretages følgende ændring:

1. § 2, *stk.* 2, affattes således:

”*Stk.* 2. Personer, der omfattes af denne lov, er med de i § 3 fastsatte afvigelser berettigede til pension og efterindtægt efter tilsvarende regler, som gælder for tjenestemænd efter kapitel 2-9, samt §§ 40-44 i lov om tjenestemandspension.”

§ 6 [Ikrafttræden]

Loven træder i kraft den ...

Bemærkninger til lovudkastets enkelte bestemmelser

Til § 1

Til nr. 1 (§§ 16 a – 16 h)

§ 16 a:

Efter bestemmelsen kan den længstlevende ægtefælle udtage sine egne pensionsrettigheder og lignende rettigheder forlods ved et skifte af fællesboet efter førstafdøde ægtefælles død. Dette gælder alle typer af pensionsrettigheder uanset art - herunder udbetalingsvilkår (éngangs-, rate- eller løbende udbetaling mv.), om pensionsopsparingen er obligatorisk eller frivillig, privat eller en arbejdsmarkedspensionsordning, en tjenestemandspension, ATP-ordning, indekskontrakt mv.

Retten til forlods udtagelse på skifte efter førstafdøde ægtefælles død gælder også *lignende rettigheder*. Således vil også andre forsikringsrettigheder, der må antages at tjene pensionsformål, kunne holdes uden for bodelingen.

Den skattemæssige behandling er ikke afgørende for, om en ordning kan antages at tjene et pensionsformål og dermed udtages forlods. Forlodsudtagelsen gælder også pensionsordninger oprettet af udstationerede, der ikke beskattes i Danmark. Bl.a. på grund af skiftende skattemæssig behandling af forskellige former for aldersopsparing er der oprettet en lang række forskellige ordninger, f.eks. privattegnede livsforsikringer med opsparing, der ikke er omfattet af pensionsbeskatningslovens afsnit 1, og hvis præmier ikke kan fradrages i den skattepligtige indkomst. Disse forsikringsordninger adskiller sig efter udvalgets opfattelse ikke så væsentligt fra privattegnede kapitalpensionsforsikringsordninger og –opsparingsordninger eller fra indekskontrakter, at de ikke bør udtages forlods af den længstlevende ægtefælle. De var før skattereformen fra 1987 en almindelig aldersopsparingsform for blandt andet ægtefæller, der ikke var berettigede til at oprette pensionsordninger, fordi de pågældende ikke havde et ansættelsesforhold, og de tjener som udgangspunkt også aldersforsørgelsesformål såvel som livsforsikringsformål. Det er dog en betingelse for, at ordningen kan være omfattet af forlodsudtagelsen, at ordningen er oprettet i et forsikringsselskab, pengeinstitut eller lignende, at ord-

ningen er knyttet til længstlevendes liv og alder, *at* der er aftalt et tidligste tidspunkt for udbetalingen, der svarer til pensionsalderen for længstlevendes erhverv, *og at* der som begunstiget i ordningen er indsat en af de af pensionsbeskatningslovens § 5, stk. 2, nævnte personer eller dødsboet.

Det beror på en konkret vurdering, om en ordning kan sidestilles med en pensionsordning med den virkning, at længstlevende kan udtage ordningen forlods på skifte med førstafdødes arvinger. Almindeligvis er pensionsordninger både uoverdragelige og fritaget for kreditorfølgning. Disse kriterier er dog ikke i sig selv afgørende. Rent faktisk kan flere pensionsordninger realiseres, selv om dette normalt medfører beskatning. Er en ordning stillet som sikkerhed eller lignende, må gælden på det underliggende forhold inden for ordningens værdi dog i hvert fald belaste forlodsudtagelsen.

Retten til forlods udtagelse omfatter efter stk. 2, også beløb fra længstlevendes kapitalpensionsrettigheder eller supplerende engangsydelser, der er *komet til udbetaling*. Det er dog en betingelse, at beløbene ikke må anses for at være forbrugt.

Derimod indgår udbetalte løbende livsbetingede ydelser eller allerede foretagne ratepensionsudbetalinger som almindelig formue på skifte. Fremtidige udbetalinger i henhold til sådanne ordninger kan den længstlevende ægtefælle derimod udtage forlods af boet efter stk. 1.

Kan en allerede udbetalt pension holdes uden for bodelingen, vil retten til forlods udtagelse også gælde surrogater, f.eks. værdipapirer eller fast ejendom, der er erhvervet for pensionsudbetalingen. Det samme gælder for renter af pensionsudbetalingen, og hvad der træder i stedet for disse. Derimod kan pensionsudbetalinger, surrogater eller renter ikke holdes uden for bodelingen, hvis beløbene må anses for at være forbrugt. Det er ikke et krav, at pensionsudbetalinger, renter, eller hvad der træder i stedet for disse beløb, er holdt adskilt fra længstlevendes øvrige formue. Et beløb kan eksempelvis ikke anses som forbrugt, fordi det er anvendt til at indfri en prioritet i en fast ejendom, men bevisbyrden for, at pensionsudbetalingerne mv. ikke må anses som forbrugt, påhviler den længstlevende ægtefælle.

Pensionsordninger, der er udbetalt i utide, og som derfor er beskattet efter reglen i pensionsbeskatningslovens § 28, kan ikke udtages forlods. Sådanne beløb har mistet deres karakter af pensionsopsparing. Beløb, der er overført til en anden pensionsordning, kan derimod ikke anses for at have mistet deres karakter af pensionsopsparing.

Efter udkastets § 1, nr. 2, kan retsvirkningslovens § 23, stk. 2, ikke anvendes på pensionsrettigheder. Der henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse.

Hvis længstlevende ægtefælle har anvendt uforholdsmæssig store fællesejemidler til erhvervelse eller forbedring af pensionsrettigheder og lignende rettigheder, der kan udtages forlods på dødsboskifte, kan der være tale om misbrug efter § 23, stk. 1. I sådanne tilfælde kan førstafdøde ægtefælles arvinger forlange vederlag for det på ordningerne for meget indbetalte. Tilsvarende kan længstlevende i visse situationer forlange vederlagskrav, hvis førstafdøde har indbetalt uforholdsmæssigt store beløb på sine pensionsrettigheder. Det må imidlertid ved afgørelsen af, om et sådant krav skal imødekommes, *bero på*, i hvilket omfang længstlevende er sikret ved disse indbetalinger.

Der henvises til kapitel 12 pkt. 3.2. til 3.4. om udvalgets overvejelser.

§ 16 b:

Efter *stk. 1* udtager ægtefællerne egne rimelige pensionsrettigheder forlods ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring.

Bestemmelsen omfatter alle *typer af pensionsrettigheder*, uanset art, herunder udbetalingsvilkår (éngangs-, rate- eller løbende udbetaling m.v.), og uanset, om pensionsopsparingen er obligatorisk eller frivillig, privat individuel eller en arbejdsmarkedspensionsordning, en tjenestemandspension, ATP-ordning, indekstrakt mv.

Forlodsudtagelsen omfatter dog ikke de pensionslignende rettigheder, som i § 16 a foreslås omfattet af længstlevende ægtefælles ret til forlodsudtagelse på dødsboskifte. Værdien af disse rettigheder indgår således i delingen af fællesboet. Om baggrunden herfor henvises til udvalgets overvejelser i kapitel 12, pkt. 2.4.2.

I *stk. 3*, er det præciseret, at i det omfang en ægtefælle af fællesejemidler har oparbejdet pensionsrettigheder, der overstiger, hvad der må anses for *rimelige ordninger*, skal værdien af den del af pensionsrettighederne, der overstiger det rimelige, indgå i delingen af fællesboet mellem ægtefællerne. Det gælder dog ikke, hvis ægteskabet har været af kortere varighed. Se herom § 16 c og bemærkningerne til denne bestemmelse. Reglen om deling af "for store" pensionsindbetalinger gælder for indbetalinger på alle typer af pensionsrettigheder.

Alle sædvanlige arbejdsmarkedspensioner anses for rimelige. Ordninger aftalt mellem arbejdsmarkedets parter, f.eks. aftalt ved overenskomst, lokal overenskomst eller fastlagt ved firmaaftale, må anses som udtryk for det pensionsopsparingsniveau, der er almindeligt accepteret som svarende til de pågældendes uddannelses- eller arbejdsmæssige situation. Ægtefæller, der ikke er omfattet af en pensionsordning som led i en ansættelse, kan ligeledes indbetale tilsvarende regelmæssige pensionsbidrag, herunder til en kapital- eller ratepension. Også pensionsordninger for mindre grupper, der har et kortere eller anderledes opsparingsforløb end sædvanligt, som f.eks. piloter, balletdansere, sangere og lignende, falder ind under begrebet rimelige pensionsrettigheder, hvis ordningen må anses for rimelig i forhold til den pågældende ægtefælles økonomiske situation og forventede pensioneringstidspunkt. Selvstændige erhvervsdrivende vil ofte have et andet pensionsopsparingsforløb end lønmodtagere. Ved vurderingen af, om en pensionsordning for en selvstændig erhvervsdrivende kan holdes uden for bodelingen, må der lægges vægt på, om ordningen må anses for rimelig ud fra virksomhedens økonomiske forhold.

Som udgangspunkt vil indbetalinger til en pensionsordning, der er større end de på et givet tidspunkt sædvanlige arbejdsmarkedspensionsindbetalinger inden for det pågældende område, eller hvad der svarer hertil, *ikke* kunne holdes uden for bodelingen. Ved vurderingen af, om en pensionsordning må anses for rimelig, må der ud over den pågældende ægtefælles egen situation og indtjeningsforhold også lægges vægt på ægtefællernes samlede situation. Pensionsindbetalinger udover en sædvanlig arbejdsmarkedspension, som har til formål at bringe den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle op på niveau med den anden ægtefælle, vil derfor som udgangspunkt skulle anses som en del af en rimelig pensionsordning, hvis ægtefællernes økonomiske forhold i øvrigt tilsiger en sådan ekstra opsparing.

Andre pensionsindbetalinger – ud over de på indbetalingstidspunktet sædvanlige arbejdsmarkedspensionsbidrag eller tilsvarende indbetalinger – vil derimod som udgangspunkt falde uden for det rimelige, særlig i de situationer, hvor kun den ene foretager en ekstra pensionsopsparing. Derved tages bl.a. højde for, at opsparingen af skattemæssige grunde foretages alene hos den ene af ægtefællerne. Foretager begge ægtefæller ekstra pensionsindbetalinger, vil ligede-

lingsprincippet for disse ekstra indbetalinger føre til, at kun differencen i den yderligere opsparring bliver delt.

Der henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.2. om udvalgets overvejelser.

Selv om en pensionsrettighed anses for rimelig og derfor kan udtages forlods af fællesboet, kan en ægtefælle blive pålagt at betale et beløb til den anden ægtefælle efter reglerne i § 16 d om fællesskabskompensation og § 16 e om rimelighed.

Endvidere kan bestemmelsen i ægteskabslovens § 56 finde anvendelse i de tilfælde, hvor en ægtefælle ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende, fordi den anden ægtefælle har særeje og/eller rettigheder, som ikke indgår i bodelingen.

Retten til forlods udtagelse omfatter efter stk. 2, også kapitalpensionsopsparings- og kapitalpensionsforsikringsrettigheder samt supplerende engangsydelser, der er *kommet til udbetaling*. Det er dog en betingelse, at beløbene ikke må anses for at være forbrugt. Bestemmelsen svarer i det hele til den længstlevende ægtefælles adgang til forlods at udtage sådanne beløb under skifte af dødsboet. Der henvises til § 16 a, stk. 2, og bemærkningerne til denne bestemmelse samt til kapitel 12, pkt. 2.4.6. om udvalgets overvejelser.

Efter *stk. 3* indgår værdien af pensionsrettigheder, der ikke kan udtages forlods, i delingen af fællesboet. Dette gælder f.eks. pensionsrettigheder, der ikke er rimelige, og udbetalte beløb fra ratepensioner og fra løbende livsbetingede pensionsrettigheder. Om den nærmere behandling på skifte af disse rettigheder henvises til § 16 g om udtagelsespligt mv. og bemærkningerne til denne bestemmelse.

§ 16 c:

Har ægteskabet været af kortere varighed, udtages alle pensionsrettigheder forlods. Et ægteskab anses som udgangspunkt for korterevarende, hvis det har varet i mindre end 5 år. Der skal ved opgørelsen af ægteskabets varighed som udgangspunkt ikke tages hensyn til et forudgående samliv. Der kan dog forekomme situationer, hvor det vil være rimeligt også at lægge vægt på et forudgående samliv med økonomisk fællesskab af nogen længde.

Bestemmelsen omfatter alle typer af pensionsrettigheder uanset art. Der henvises til § 16 b, stk. 1, og bemærkningerne hertil samt til kapitel 12, pkt. 2.4.2. om udvalgets overvejelser. Ligesom § 16 b, stk. 1, omfatter forlodsudtagelsen ikke de pensionslignende rettigheder, som i § 16 a foreslås omfattet af længstlevende ægtefælles ret til forlodsudtagelse på dødsboskifte. Der henvises til bemærkningerne til denne bestemmelse.

Også pensionsrettigheder, der ikke kan karakteriseres som ”rimelige” i § 16 b, stk. 1’s forstand, kan udtages forlods, hvis ægteskabet har været af kortere varighed.

Har en af ægtefællerne foretaget uforholdsmæssigt store indbetalinger, kan den anden ægtefælle imidlertid forlange vederlag herfor efter misbrugsreglen i § 23, stk. 1. Ved afgørelsen af, om der foreligger misbrug, skal der særlig lægges vægt på størrelsen af indbetalingerne, og om disse fraviger ægtefællens sædvanlige indbetalingsmønster. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis en ægtefælle tegner en privat livrente med et større engangsindskud, selv om ægtefællen ikke tidligere har foretaget sådanne indskud. Det bør også indgå i vurderingen, om indskuddet er foretaget på et tidspunkt, hvor separationen eller skilsmissen var nært forestående. At der er tale om et engangsindskud, som ægtefællen ikke tidligere har foretaget, vil dog ikke i alle tilfælde bety-

de, at der er tale om en illoyal disposition, der kan danne grundlag for et vederlagskrav. Der kan f.eks. være tale om en sædvanlig disposition i forbindelse med etablering af en pensionsordning for en selvstændig erhvervsdrivende.

Selv om alle pensionsordninger udtages forlods i korterevarende ægteskaber, kan en ægtefælle efter omstændighederne blive pålagt at betale et beløb til den anden ægtefælle efter reglerne i § 16 d om fællesskabskompensation.

Retten til forlodsudtagelse omfatter også beløb fra en kapitalpensionsrettighed eller en supplerende engangsydelse, der er kommet til udbetaling, medmindre udbetalingen har mistet sin karakter af pensionsopsparing. Der henvises til bestemmelsen i § 16 b, stk. 2, og bemærkningerne hertil.

§ 16 d:

Bestemmelsen omfatter den såkaldte fællesskabskompensation.

Har en ægtefælle under ægteskabet foretaget en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende, fordi vedkommende har haft barsels- eller børnepasningsorlov, eller fordi vedkommende har været hjemmearbejdende eller været på deltid for at kunne passe børn, kan den anden ægtefælle blive pålagt at betale et beløb til den pågældende som kompensation for den manglende pensionsindbetaling. Det samme gælder, hvis en ægtefælle på grund af den anden ægtefælles arbejde i udlandet eller arbejdsskift i et eller andet omfang har måttet stille sin arbejdsmarkedstilknytning i bero. Der vil også kunne kræves kompensation i situationer, hvor en ægtefælles arbejdssituation har gjort det ønskeligt, at den anden ægtefælle helt eller delvist har været uden for arbejdsmarkedet.

Manglende pensionsopsparing, der skyldes fravær fra arbejdsmarkedet på grund af sygdom eller arbejdsløshed mv., kan derimod ikke begrunde kompensation efter denne bestemmelse. Om eventuel kompensation i sådanne tilfælde henvises til § 16 e og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Kompensationsreglen finder også anvendelse ved korterevarende ægteskaber. Spørgsmålet om kompensation vil dog kun sjældent blive aktuelt i sådanne ægteskaber, idet adgangen til kompensation ikke forudsættes anvendt på mindre pensionstab, jf. bemærkningerne nedenfor til stk. 2.

Opgørelsen af kompensationsbeløbet tager udgangspunkt i det beløb, ægtefællen ville have opsparet i pension, hvis den pågældende ikke havde været på deltid, haft orlov eller været hjemmearbejdende. Har en ægtefælle f.eks. været på deltid i 10 år, vil kompensationen som udgangspunkt svare til nettoværdien af forskellen mellem det, ægtefællen rent faktisk har opsparet i pension, og det der ville være opsparet, hvis vedkommende havde arbejdet på fuld tid. Arbejdsgivers eventuelle pensionsbidrag indgår i denne beregning.

Hvis ægtefællen har været hjemmearbejdende, må der foretages et skøn over den pensionsopsparing, som den pågældende ville have foretaget, hvis vedkommende havde været på arbejdsmarkedet.

Der henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.4. om udvalgets overvejelser.

Det beløb, der skal betales i kompensation, kan efter stk. 2, højst udgøre halvdelen af forskellen mellem værdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet

af midler fra fællesejet. Har en ægtefælle f.eks. i en periode været hjemmearbejdende for at passe familiens børn, men alligevel samlet set under ægteskabet sparet mere op end den anden ægtefælle, kan ægtefællen ikke få kompensation for den manglende pensionsopsparring.

Ved beregningen af beløbet er det pensionsopsparringen under ægteskabet foretaget af fællesejemidler, der er afgørende. Det er derimod uden betydning, om den eller de pensionsordninger, der indbetales til, er fælleseje eller særeje, medmindre ægtefællerne ved ægtepagt har aftalt, at særejet også omfatter fremtidige indbetalinger. Der henvises til § 16 h, stk. 1, og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Bestemmelsen om fællesskabskompensation indebærer ikke, at enhver mindre forskel mellem ægtefællernes pensionsindbetalinger under ægteskabet skal udlignes. Den manglende pensionsopsparring skal svare til op mod to års pensionsindbetalinger for en fuldtidsbeskæftiget, før der opstår spørgsmål om at betale kompensation.

Kompensationsbestemmelsen er en erstatningslignende regel. Det er derfor uden betydning, hvordan ægtefællerne i øvrigt er stillet pensions- eller formuemæssigt. Der kan dog forekomme situationer, hvor ægtefællernes øvrige pensionsmæssige og økonomiske forhold er af en sådan karakter, at det ikke vil være rimeligt at pålægge en ægtefælle at betale kompensation til den anden ægtefælle.

Der bør normalt ikke ydes kompensation i videre omfang, end at den kompensationsberettigede ægtefælles samlede pension værdimæssigt bringes på niveau med den kompensationsbetalende ægtefælles samlede pension. Er en ægtefælle insolvent, skal denne heller ikke betale kompensation til den anden ægtefælle, jf. princippet i fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Ved bedømmelsen af solvensen skal pensionsordningens nettoværdi medregnes.

Der henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.4. om udvalgets overvejelser.

§ 16 e:

Bestemmelsen har til formål at forhindre, at en ægtefælle, der enten slet ikke har en pensionsordning eller kun har en beskedent pensionsordning, efter et længerevarende ægteskab bliver stillet urimeligt i pensionsmæssig henseende, fordi den anden ægtefælle har pensionsrettigheder, der vil kunne udtages forlods ved skifte af fællesboet.

Kriteriet i bestemmelsen er et andet end i ægteskabslovens § 56, hvor det er en betingelse for kompensation, at ægtefællen ellers vil blive stillet ”urimeligt ringe i økonomisk henseende”. Det er tilstrækkeligt til at opnå kompensation, at en ægtefælle ellers vil blive stillet ”urimeligt i pensionsmæssig henseende”. Om dette og adgangen til i øvrigt at anvende bestemmelsen i § 56 henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.5. om udvalgets overvejelser.

Det er en betingelse for at anvende bestemmelsen, at ægteskabet har været af *længere varighed*. Dette vil normalt være tilfældet, når ægteskabet har varet 15 år eller længere. Der kan ved vurderingen heraf også tages hensyn til et forudgående ægteskabslignende samliv med økonomisk fællesskab. Om udvalgets overvejelser, se kapitel 12, pkt. 2.4.5.

Der skal herudover være *stor forskel* i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder. For at vurdere, om dette er tilfældet, er det nødvendigt at sammenligne pensionsværdierne både på skiftetidspunktet og på ægtefællernes sædvanlige pensioneringstidspunkter. Herved tages der bl.a. højde for en eventuel aldersforskel mellem ægtefællerne. Værdien af en pensionsrettighed på tidspunktet for pensioneringen vil normalt fremgå af de årlige udsendte pensionstilsagn.

Da formålet med pensioner er den løbende forsørgelse, vil kapitalpensioner ved sammenligningen mellem værdierne af ægtefællernes pensionsordninger skønsomt skulle omregnes til løbende udbetalinger. Ved løbende livsbetingede pensionsrettigheder er det alderspensionstilsgagnet, der er afgørende for sammenligningen. Andre ydelser i form af invaliditetsydelse, børnepension mv. er ikke relevante ved sammenligningen af ægtefællernes pensionsmæssige stilling.

Selv om der ofte vil være en vis forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder, vil denne ikke altid kunne karakteriseres som stor.

I dag vil en årlig forskel i de løbende udbetalinger på op til ca. 50.000 kr. mellem ægtefællernes to pensionsordninger fremskrevet til de sædvanlige pensioneringstidspunkter normalt ikke kunne anses for stor. Kompensation vil derfor normalt ikke blive givet, hvis der ikke er en forskel på ca. 50.000 kr., ligesom der heller ikke skal kompenseres i videre omfang, end at der altid er en forskel på ca. 50.000 kr. i de årlige løbende udbetalinger. Grænsen er ikke absolut og vil med tiden skulle tilpasses. Ved vurderingen af værdierne af ægtefællernes pensionsordninger ses bort fra folkepension og andre ydelser fra det offentlige.

Betalingen af et beløb til en ægtefælle skal sikre, at denne ikke stilles *urimeligt i pensionsmæssig henseende*. Har den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle bortset fra folkepension mv. en pensionsrettighed, der ved et sædvanligt indbetalingsforløb frem til den normale pensionsalder årligt udgør ca. 135.000 kr., kan den pågældende ægtefælle i almindelighed ikke anses for at være urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende. Et kompensationsbeløb bør heller ikke bringe en ægtefælles pensionsrettigheder over, hvad der svarer til ca. 135.000 kr. årligt. Beløbet svarer til den årlige pension, som en faglært tjenestemand med fuld pensionsalder, der fratræder på grund af alder ved det 62. år ville kunne opnå ved sit 65. år, altså fra det tidspunkt, hvor den pågældende yderligere kan få folkepension. Grænsen er ikke absolut og vil med tiden skulle tilpasses.

De anførte beløb er nutidskroner før skat.

Efter *stk. 2*, skal der ved afgørelsen af, om en ægtefælle skal betale et beløb til den anden ægtefælle for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, tages hensyn til *ægteskabets varighed, ægtefællernes formueforhold og omstændighederne i øvrigt*.

Ejer den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle særejmidler, der kompenserer for den pågældendes pensionsmæssige ringe stilling, bør ægtefællen ikke have noget beløb fra den anden ægtefælle, selv om der er stor forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder. Derimod er det uden betydning for vurderingen af den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælles forhold, om den anden ægtefælle har et større særeje. I denne situation vil der eventuelt kunne ydes et beløb efter ægteskabslovens § 56.

Den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle bør heller ikke have noget beløb, hvis den pågældende i forbindelse med skiftet modtager en betydelig boslod fra den anden ægtefælle, herunder en andel af den anden ægtefælles pensionsordning, der ikke kan udtages forlods, eller hvis den pågældende modtager kompensation i medfør af lovudkastets § 16 d, der i tilstrækkeligt omfang kompenserer for dennes pensionsmæssige ringe stilling.

Har den ene ægtefælle placeret stort set hele sin opsparing i pensionsrettigheder, mens den anden ægtefælle har en ikke ubetydelig anden opsparing (men en ringe pensionsopsparing), kan det indgå i rimelighedsvurderingen, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle i forbin-

delse med skiftet skal dele hele sin opsparing med den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle.

Det vil ligeledes kunne indgå i vurderingen af, om en ægtefælle er stillet urimeligt i pensionsmæssig henseende, om den pågældende er berettiget til ægtefællebidrag og ægtefællepension uden tidsbegrænsning.

Der henvises til udvalgets overvejelser i kapitel 12, pkt. 2.4.5.

Størrelsen af det beløb, en ægtefælle skal betale, for at den anden ægtefælle ikke bliver stillet urimeligt pensionsmæssigt, fastsættes skønsmæssigt. I vurderingen indgår udover de oven for omtalte forhold vedrørende ægtefællernes formueforhold og ægteskabets varighed, også omstændighederne i øvrigt. Der kan f.eks. lægges vægt på ægtefællernes alder, deres helbredsforhold og arbejdsevne. Beløbet, der skal betales, bør normalt ikke være større, end at det svarer til ca. 25 % af forskellen mellem værdien af hver af ægtefællernes pensionsopsparing under ægteskabet. Anvendelsen af dette maksimum forudsætter, at ægteskabet har varet noget længere end 15 år, og at ægtefællen med den mindste pension stort set ikke har andet end sin folkepension. Hertil kommer, at beløbet i almindelighed ikke bør bringe den pågældende ægtefælles samlede pensionsniveau (bortset fra folkepension mv.) over ca. 135.000 kr. årligt i løbende udbetalinger, og at forskellen mellem ægtefællernes løbende pensionsudbetalinger også efter kompensationen kan være op til 50.000 kr.

De foreslåede principper for kompensation indebærer normalt, at en ægtefælle ikke kan få mere i kompensation, end at vedkommende samlet set bliver bragt på det niveau, som den pågældende ægtefælle ville kunne påregne, såfremt vedkommende havde foretaget de for sit erhverv sædvanlige pensionsindbetalinger under ægteskabet. Dette betyder f.eks., at en hjemmehjælper eksempelvis maksimalt kan nå op på en hjemmehjælperens normale pensionsniveau, selv om vedkommende er gift med en ægtefælle, der er langt bedre stillet pensionsmæssigt.

Har en ældre ægtefælle altid været hjemmearbejdende eller haft en meget ringe eller ustruktureret tilknytning til arbejdsmarkedet, skal kompensationen på samme måde som for en ufaglært som udgangspunkt begrænses til et beløb, der ikke overstiger en ufaglærts pensionsindbetalinger under ægteskabet i de perioder, hvor der ikke er indbetalt til en pensionsordning.

Der henvises til bemærkningerne ovenfor samt til kapitel 12, pkt. 2.4.5. om udvalgets overvejelser.

Ligesom efter fællesskabskompensationsreglen i lovudkastets § 16 d vil en ægtefælle, der er insolvent, ikke skulle betale et beløb til den anden ægtefælle, jf. princippet i fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Der henvises til bemærkningerne til § 16 d og udvalgets overvejelser i kapitel 12, pkt. 2.4.4.

§§ 16 f og 16 g:

Hvis der skal betales et beløb efter lovudkastets § 16 d om fællesskabskompensation eller § 16 e for at sikre, at en ægtefælle ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, eller hvis der skal ske deling af værdien af den del af en pensionsrettighed, der overstiger, hvad der må anses for rimelig, har ejeren af pensionsrettigheden ret til at udtage hele sin pensionsordning, jf. fællesboskiftelovens § 70 a, mod at betale den anden ægtefælle vedkommendes andel kontant, eller ved at beløbet afregnes som led i fællesboets deling.

Ejerægtefællen har pligt til at udtage sin(e) pensionsrettighed(er) på skiftet, medmindre ordningen/ordningerne kan ophæves, jf. § 16 g. Den anden ægtefælle vil i stedet blive kompenseret ved en skævdeling af fællesboet.

I nogle tilfælde vil det ikke være muligt for en ægtefælle at opnå compensation gennem bodelingen, fordi der ikke er tilstrækkelige øvrige aktiver i boet. Ejer-ægtefællen kan også være i en situation, hvor vedkommende for at kunne betale den anden ægtefælle vil være nødt til at sælge fast ejendom eller løsøre, der er nødvendigt for at opretholde den pågældendes erhverv, eller vil blive afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig.

Det foreslås derfor i lovudkastets § 16 f, stk. 2, nr. 1, at skifteretten i disse tilfælde kan bestemme, at beløbet skal afdrages over en kort årrække mod passende sikkerhedsstillelse og forrentning. En afdragsordning bør normalt ikke strække sig over mere end 5 år. I tilfælde, hvor en afdragsordning på 5 år vil være urimelig – f.eks. på grund af modtagerens helbredsforhold – bør der fastsættes en kortere afdragsordning.

Hvis en afdragsvis betaling ikke er mulig, fordi der ikke kan stilles tilstrækkelig sikkerhed, eller fordi beløbet ikke kan afdrages over en kort årrække, kan skifteretten bestemme, at ægtefællen i stedet skal give den anden ægtefælle en andel af sin pensionsrettighed, jf. § 16, f, stk. 2, nr. 2.

Har en ægtefælle flere pensionsrettigheder, er det i § 16 f, stk. 3, fastlagt, at andelen først gives af ægtefællens kapitalpension. Har ægtefællen ikke en kapitalpension, gives andelen af ægtefællens ratepension. Har ægtefællen ikke en ratepension, gives andelen af en pension med løbende livsbetingede ydelser. Hvis der både er en privattegnet og en arbejdsmarkedsrelateret ordning med samme udbetalingsmønster, forudsættes det, at den privateordning anvendes først.

Kapital- eller ratepensioner udlægges, jf. § 16 f, stk. 4, ved en egentlig deling af ordningen. Der kan således ikke ske deling i form af en uigenkaldelig begunstigelse af ægtefællen, idet en begunstigelsesindsættelse bortfalder ved den begunstigedes død. Der henvises til udvalgets overvejelser i kapitel 12, afsnit 2.4.7.

Skal andelen gives af en pension med løbende livsbetingede ydelser, fordi der ikke er andre muligheder, skal dette ske i overensstemmelse med pensionsinstituttets generelle bestemmelser herom.

Der henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.7. om pensionsinstitutternes mulige valg af forskellige delingsmetoder og krav om afgivelse af helbredsoplysninger. Værdien af den ret, der tilbydes ægtefællen, skal altid svare til kompensationsbeløbet.

Ønsker ægtefællerne selv, uden at skifte indledes ved skifteretten, at indgå aftale om boets deling, herunder om at den ene ægtefælle skal give den anden ægtefælle en andel af en pensionsrettighed, kan pensionsinstituttet, jf. § 16 f, stk. 5, kræve, at ægtefællerne erklærer, at betingelserne i §§ 16 d, 16 e og 16 f, stk. 2 og 3, samt 16 g, er opfyldt. Det betyder, at ægtefællerne ikke uden pensionsinstituttets samtykke er berettiget til at fravige prioriteringsrækkefølgen i stk. 2 og 3, eller fastsætte det beløb, der skal deles efter § 16 b, stk. 3., eller det beløb, der skal betales efter §§ 16 d og 16 e, til et større beløb, end hvad der følger af reglerne.

Er begge ægtefæller og pensionsinstituttet enige om en delingsordning, er der ikke noget til hinder for, at ægtefællerne kan indgå aftale herom, der fraviger betingelsen i § 16 f, stk. 2-4. Ægtefællerne kan således med pensionsinstituttets samtykke aftale deling af en ratepension, selv om der findes en kapitalpension. De kan også aftale, at en ægtefælle indsættes som begun-

stiget i en kapitalpension, i stedet for at kapitalpensionen deles. Der henvises til lovudkastets § 16 f, stk. 6, og kapitel 12, pkt. 2.4.7. om udvalgets overvejelser.

Pensionsinstituttet kan efter § 16 f, stk. 7, kræve, at ægtefællerne betaler administrationsomkostningerne ved, at en ægtefælle skal give den anden ægtefælle en andel af en pensionsrettighed. Fordelingen af omkostningerne mellem ægtefællerne følger de almindelige formueretlige regler.

§ 16 h:

Da alle rimelige pensionsrettigheder fremover vil kunne udtages forlods under skifte af fællesboet, vil det normalt ikke være nødvendigt at oprette ægtepagt om særeje omfattende pensionsordninger.

Ønsker ægtefællerne imidlertid at undgå reglerne om kompensation i lovudkastets § 16 d og § 16 e eller om deling af værdien af pensionsordninger, der overstiger det rimelige, kan de ved ægtepagt aftale, at en pensionsrettighed skal være særeje. Ægtefællerne kan aftale, at ikke blot allerede foretagne indbetalinger skal være særeje, men som noget nyt kan ægtefællerne også aftale, at fremtidige indbetalinger på en pensionsordning skal være særeje. Aftaler ægtefællerne, at "pensionsrettigheden skal være særeje", vil dette som udgangspunkt omfatte fremtidige indbetalinger. Der henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.9. om udvalgets overvejelser.

Såfremt en ægtefælle af fællesejemidler foretager uforholdsmæssige store indbetalinger på en pensionsordning, der er gjort til særeje, vil sådanne indbetalinger kunne være omfattet af § 23, stk. 1, om misbrug. Derimod vil bestemmelsen i § 23, stk. 2, ikke kunne finde anvendelse. Der henvises til bemærkningerne nedenfor til nr. 2.

Ægteskabslovens § 56 kan - såfremt betingelserne i øvrigt er opfyldt - finde anvendelse på pensionsordninger, der er særeje.

Efter lovudkastet vil værdien af rimelige kapital- og ratepensioner i modsætning til i dag kunne udtages forlods ved skiftet. Ønsker ægtefæller, at sådanne pensionsordninger fortsat skal indgå i delingen af fællesboet, kan de i medfør af udkastets stk. 2, ved ægtepagt aftale dette. Reglerne om udtagelsespligt, betaling mv. i udkastets § 16 f, stk. 2-7 og 16 g finder tilsvarende anvendelse. Der henvises til kapitel 12, pkt. 2.4.9. om udvalgets overvejelser.

Til nr. 2 (§ 23, stk. 4)

Lovens § 23, stk. 2, om vederlagskrav i de tilfælde, hvor en ægtefælle anvender midler af fællesboet til forbedring af sit særeje eller af § 15, stk. 2-rettigheder, finder efter lovudkastet ikke anvendelse på indbetalinger til pensionsordninger.

Ændringen er en konsekvens af den selvstændige regulering af pensionsrettigheders behandling ved død, separation, skilsmisse og bosondring.

Til § 2

Til nr. 1 (§ 65, stk. 3)

Ændringen er en konsekvens af, at de kompensationskrav, der er omfattet af lovudkastets §§ 16 d og 16 e, er regler, der skal sikre en rimelig deling på skiftet. Kompensationskravene er derfor

ikke aktiver og passiver i boet. Dette svarer til den ordning, der gælder for kompensationskrav i henhold til ægteskabslovens § 56, der heller ikke medtages i boopgørelsen.

Til § 3

Til nr. 1 (kapitel 9)

§ 28:

Udkastet indebærer en ordensmæssig harmonisering af tjenestemandspensionsloven til de regler, der i udkast til lov om bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse foreslås fastsat om pensionsmæssige forhold i forbindelse med separation og skilsmisse.

Der henvises til kapitel 15, udvalgets udkast til lov om bevarelse af ret til ægtefællepension i forbindelse med separation og skilsmisse.

§ 29:

Udkastet indebærer en ordensmæssig harmonisering af tjenestemandspensionsloven til de regler, der i § 1 om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger foreslås fastsat om pensionsmæssige forhold i forbindelse med separation og skilsmisse.

§ 30:

Af udkastet til ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger følger, at der i forbindelse med separation og skilsmisse under en række forudsætninger kan tilkendes den ene ægtefælle kompensation for forskel i ægtefællernes pensionsrettigheder. Kompensationen forudsættes normalt fastsat til et kontant beløb. Hvis dette beløb ikke kan udredes af andre midler i boet, kan det bestemmes, at beløbet skal ydes som en andel af den anden ægtefælles pensionsordning.

Det er forudsat, at det enkelte pensionsinstitut skal fastsætte regler om, hvordan deling af pensionsordninger kan ske. Der henvises til udvalgets beskrivelse af værdiansættelse og deling af pensioner i kapitel 8, hvor der er peget på en række metoder, der enten kan opgøre forholdet mellem ægtefællerne definitivt på skilsmisse- eller separationstidspunktet eller tillægge den ene ægtefælle ret til en andel af den anden ægtefælles pension, når denne kommer til udbetaling (opsat deling).

Tjenestemandspension er en tilsagnspensionsordning, der ikke afdækkes i pensionskasse, forsikringsselskab el.lign. Udgiften afholdes på de årlige finanslove. Der opsamles ikke formue, der kan individualiseres på de enkelte pensionsberettigede tjenestemænd.

Deling af pension i forbindelse med separation eller skilsmisse påtænkes at ske som opsat deling på pensioneringstidspunktet og ikke som en deling af pensionsretten på tidspunktet for separationen eller skilsmissen. Retten til en andel af pensionen for tjenestemandens (tidligere) ægtefælle følger tjenestemandens liv. Den aktualiseres som udgangspunkt ved tjenestemandens pensionering og bortfalder ved tjenestemandens død. Ved pensionering med aktuel pension før det 60. år forudsættes pensionen delt fra det tidspunkt, hvor tjenestemanden fylder 65 år.

Der er behov for at fastsætte tekniske regler for konvertering af et fastsat kontant beløb på tidspunktet for separationen eller skilsmissen til en varigt løbende pensionsret og omregning heraf

til en andel af den pensionsret, som tjenestemanden har optjent på pensioneringstidspunktet, idet pensionsret optjent efter skilsmissen ikke skal indgå i delingen.

Der er endvidere behov for at fastsætte nærmere regler om bortfald af delingen i tilfælde af den fraskilte ægtefælles død før tjenestemanden. I så fald er det forudsat, at den tidligere tjenestemand får den fulde pension, ligesom eventuel ægtefællepension til en senere ægtefællepensionsberettiget ægtefælle beregnes på grundlag af den fulde egenpension.

Der er endelig behov for administrative bestemmelser om notering mv. af ret til deling af pensionen.

Til § 4

Til nr. 1 og 2

Ministre og disses ægtefæller er omfattet af pensionsregler, der i det væsentlige svarer til tjenestemandspensionslovens regler. Med ændringen sikres det, at samme regler om pensionsforhold ved separation og skilsmisse som for tjenestemænd også gennemføres for ministre og disses ægtefæller. Der henvises til bemærkningerne til § 3.

Til § 5

Til nr. 1

De af loven omfattede civilarbejdere og disses ægtefæller har ret til pension, der i det væsentlige svarer til pension efter tjenestemandspensionsloven. Med ændringen sikres det, at samme regler om pensionsforhold ved separation og skilsmisse som for tjenestemænd også gennemføres for civilarbejdere og disses ægtefæller. Der henvises til bemærkningerne til § 3.

Til § 6

Det foreslås, at loven træder i kraft kortere tid (ca. 6 måneder) efter vedtagelsen med virkning for separationer, skilsmisser efter reglerne i §§ 32 – 36 i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og bosondring og dødsfald, der indtræder efter lovens ikrafttræden.

Ikrafttrædelsestidspunktet tager højde for, at pensionsinstitutterne på deres generalforsamlinger mv. skal have tid til at tilpasse deres vedtægter ol. til de nye delingsregler.

Heroverfor skal ikrafttrædelsestidspunktet endvidere afspejle hensynet til, at ægtefæller skal have tid til at indgå ægtepagter om deling af rettigheder, der efter de nye regler – i modsætning til i dag – kan udtages forlods. Tidspunktet skal også afspejle hensynene til de ægtefæller, som efter de gældende regler skal ligedele deres pensionsrettigheder, mens deres ægtefæller udtager egne pensionsrettigheder forlods samt ægtefæller, der slet ingen pensionsordning har, mens deres ægtefæller udtager egne pensionsrettigheder forlods.

Kapitel 15

Udvalgets lovudkast

Bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse

Udkast til

Lov om bevarelse af ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse

§ 1. En frasepareret eller fraskilt ægtefælle bevarer sin ret til ægtefællepension efter sin tidligere ægtefælle, hvis

- 1) den tidligere ægtefælle er bidragspligtig over for den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle på separations- eller skilsmissetidspunktet,
- 2) parternes ægteskab inden separationen eller skilsmissen uden forudgående separation har bestået i mindst 5 år, og
- 3) den tidligere ægtefælle har en pensionsordning, der
  - a) er oprettet som eller er led i et ansættelsesforhold eller i ATP, og
  - b) indeholder en kollektivt beregnet ægtefællepensionsordning.

Stk. 2. Følger bidragspligten som nævnt i stk. 1, nr. 1, af en aftale mellem ægtefællerne om gensidig bidragspligt, bevares retten til ægtefællepension dog kun, hvis

- 1) der har været fastsat bidrag i bidragsperioden, og
- 2) den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle modtog ægtefællebidrag ved den tidligere ægtefælles død.

Stk. 3. Har ægtefællerne indgået aftale om ægtefællebidragets størrelse, bevares retten til ægtefællepension dog kun, hvis det på separations- eller skilsmissetidspunktet aftalte bidrag for hele bidragsperioden udgør et årligt grundbeløb, der mindst svarer til det på dette tidspunkt gældende normalbidrag, jf. § 14 i lov om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag.

Stk. 4. Følger det af pensionsregulativer eller lignende, at retten til ægtefællepension bevares i separationstiden, berører separationen ikke retten til ægtefællepension uanset bestemmelsen i stk. 1, nr. 1 og 2.

§ 2. Er pligten til at yde ægtefællebidrag tidsbegrænset, er en frasepareret eller fraskilt ægtefælle kun berettiget til at oppebære ægtefællepension i samme tidsrum. Det gælder dog ikke for fraseparerede ægtefæller, der er berettigede til pension efter § 1, stk. 4.

Stk. 2. Ved udbetaling af kapitaliserede ydelser efter ATP-lovens § 11, tages dog alene hensyn til, om der er bidragspligt på tidspunktet for medlemmets død, og ikke om bidragspligten er tidsbegrænset.

§ 3. Ægtefællerne kan ved separation eller skilsmisse uden forudgående separation aftale, at retten til ægtefællepension ikke skal bevares. Aftalen skal da fremgå af bevillingen eller dommen.

§ 4. Retten til ægtefællepension berøres ikke af, at der efter separation eller skilsmisse ved dom udelukkende eller dog i det væsentlige på grund af efterfølgende omstændigheder eller ved aftale sker ændring af afgørelse eller aftale om bidragspligt eller bidragets størrelse.

Stk. 2. Hvis der i forbindelse med skilsmisse ved dom eller ved aftale træffes en anden beslutning om bidragspligt eller om ægtefællepensionsret end ved separationen, er det ved skilsmissen besluttede dog afgørende for ægtefællepensionsrettens bevarelse efter §§ 1, 2 og 3. Beslutningen skal da fremgå af dommen eller bevillingen.

§ 5. En fraskilt ægtefælle kan efter skilsmissen, men inden den tidligere ægtefælles død, give afkald på sin ret til ægtefællepension til fordel for sin tidligere ægtefælles nuværende ægtefælle. Afkald på eller aftaler om ægtefællepension i øvrigt påvirker ikke eventuelt andre ægtefællepensionsberettigedes ret til ægtefællepension.

Stk. 2. Et afkald efter stk. 1, 1. pkt., kan af pensionsinstituttet gøres betinget af, at den fraskilte ægtefælle kan fremlægge tilfredsstillende helbredsoplysninger.

§ 6. Retten til ægtefællepension bortfalder, hvis den berettigede ægtefælle indgår nyt ægteskab.

Stk. 2. Retten til ægtefællepension bortfalder dog ikke, hvis den berettigede på ny indgår ægteskab med den tidligere ægtefælle.

§ 7. Har den tidligere ægtefælle indgået nyt ægteskab, og er såvel den fraskilte som den tidligere ægtefælles nuværende ægtefælle eller andre berettiget til ægtefællepension, eller er der i øvrigt flere berettigede, deles ægtefællepensionen imellem dem i forhold til det antal påbegyndte år, hvori hver af dem indtil separationen, skilsmissen eller dødsfaldet har været gift med den tidligere ægtefælle. Den nuværende ægtefælles andel skal dog mindst udgøre 1/3 af pensionen.

§ 8. Efter den tidligere ægtefælles død påvirker bortfald af pensionsretten for en af de berettigede ikke den eller de øvrige berettigedes andel af ægtefællepensionen. Er en frasepareret eller fraskilt ægtefælles pensionsret begrænset efter § 2, indtræder afdødes ægtefælle og eventuelt andre berettigede dog ved ophøret af dette tidsrum i den fraseparerede eller fraskilte ægtefælles pensionsandel.

§ 9. Udtræder en tidligere ægtefælle af sin pensionsordning uden pension, og udbetales den pågældende en udtrædelsesgodtgørelse, eller tilbagekøber den tidligere ægtefælle sin pensionsforsikring, har den pågældendes fraseparerede eller fraskilte ægtefælle ret til 1/3 af godtgørelsen eller tilbagekøbsværdien. Det gælder dog ikke, hvis den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle kun har været berettiget til tidsbegrænset bidrag, jf. § 2, stk. 1.

Stk. 2. Er der flere berettigede efter stk. 1, fordeles beløbet mellem dem efter § 7, 1. pkt. Har den tidligere ægtefælle en nuværende ægtefælle, som er berettiget til ægtefællepension fra den tidligere ægtefælles pensionsordning, reduceres en fraskilt ægtefælles ret efter stk. 1, i overensstemmelse med § 7.

Stk. 3. Hvis den tidligere ægtefælle er berettiget til at få udbetalt en eventuel supplerende engangsydelse, har den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle ikke ret til andel i denne ydelse.

§ 10. En frasepareret eller fraskilt ægtefælles ret til ægtefællepension må ikke forringes væsentligt som følge af, at den tidligere ægtefælles pensionsrettighed overgår til en anden pensionsordning. Dette gælder dog ikke, hvis den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle kun er berettiget til tidsbegrænset bidrag, jf. § 2, stk. 1.

Stk. 2. En frasepareret eller fraskilt ægtefælle kan ved henvendelse til pensionsinstitutterne få oplysninger om ægtefælledækningen.

§ 11. Indtil det pensionsinstitut, der har pligt til at udbetale ægtefællepension, har modtaget skriftlig underretning om en frasepareret eller fraskilt ægtefælles ret til ægtefællepension, kan ægtefællepensionen med frigørende virkning udbetales til afdødes ægtefælle og til eventuelt andre berettigede. Tilsvarende kan der med frigørende virkning ske udbetaling af godtgørelse eller tilbagekøbsværdi efter § 9 til en tidligere ægtefælle og eventuelt andre berettigede.

§ 12. Er en ægtefællepension sikret ved en individuel overlevelserente, der er oprettet som led i den tidligere ægtefælles ansættelsesforhold, udtages overlevelserenten ved separation eller skilsmisse af dennes fraseparerede eller fraskilte ægtefælle.

Stk. 2. Kan overlevelsesrentens værdi overføres til den tidligere ægtefælles egenpensionsordning, tilfalder overlevelsesrenten dog kun den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle, hvis betingelserne i § 1, stk. 1, nr. 1 og 2, er opfyldt.

Stk. 3. Bestemmelsen i § 3 finder tilsvarende anvendelse.

§ 13. Loven træder i kraft den ...

Stk. 2. Lov nr. 102 af 14. marts 1941 ophæves, men finder fortsat anvendelse for fraskilte hustruer, der har bevaret ret til enkepension på grundlag af en skilsmisse før lovens ikrafttræden. Lovens § 6, stk. 2, finder dog anvendelse for fraskilte hustruer, der på ny indgår ægteskab efter denne lovs ikrafttræden.

Stk. 3. Hustruer, der er frasepareret ved lovens ikrafttræden, bevarer ret til enkepension efter lov nr. 102 af 14. marts 1941.

Stk. 4. Denne lov gør ingen ændring i den ret til bevarelse af ægtefællepension, som nogen efter en pensionsordning havde ved lovens ikrafttræden.

§ 14. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de færøske eller grønlandske forhold tilsiger.

Bemærkninger til lovudkastets enkelte bestemmelser

Til § 1

Bestemmelserne omfatter i modsætning til den nugældende lov både mænd og kvinder og er dermed gjort kønsneutral. Loven omfatter herefter også registrerede partnere, jf. § 3 i lov om registreret partnerskab.

Efter § 1, stk. 2, i den gældende lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse er skilsmissetidspunktet afgørende for bevarelse af retten til enkepension. Separation mellem ægtefællerne berører således ikke retten til enkepension.

Det følger af udkastets § 1, stk. 1, at separationstidspunktet som udgangspunkt er skæringstidspunkt for ægtefællepensionsrettens bevarelse, medmindre ægtefællerne bliver skilt uden forudgående separation. Ved separationen ophører stort set alle retsvirkninger af ægteskabet. Formuefællesskabet ophører, arveretten mellem ægtefællerne ophører, forsørgelsespligten ophører, og der skal ved separationen tages stilling til spørgsmålet om bidragspligt og spørgsmålet om kompensation. Da både bidragsspørgsmålet og spørgsmålet om kompensation efter de foreslåede bestemmelser i lovudkastet til ændring af retsvirkningslovens §§ 16 d og 16 e har sammenhæng med spørgsmålet om ægtefællepensionsret, er det hensigtsmæssigt, at spørgsmålet om bevarelse af ægtefællepensionsret allerede afgøres ved separationen. Spørgsmålet om bevarelse af ægtefællepension bliver således i teknisk forstand et vilkår for separation, jf. ægteskabslovens § 42.

Bestemmelsen i udkastets § 1, opregner en række betingelser for, at en ægtefælle bevarer sin ret til ægtefællepension ved separation eller skilsmisse.

Mens § 1, stk. 1, opregner en række almindelige betingelser for, at en ægtefælle bevarer sin ret til ægtefællepension ved separation eller skilsmisse, opregner § 1, stk. 2, betingelser for bevarelse af retten, når den tidligere ægtefælles bidragspligt efter § 1, stk. 1, nr. 1, følger af en aftale

mellem ægtefællerne om gensidig bidragspligt, mens § 1, stk. 3, opregner en betingelse med hensyn til ægtefællebidragets størrelse, når ægtefællerne har indgået aftale herom.

Bestemmelserne i § 1, stk. 2 og stk. 3, supplerer således § 1, stk. 1, når der mellem ægtefællerne er indgået aftale om henholdsvis gensidig bidragspligt (§ 1, stk. 2) og aftale om bidragets størrelse (§ 1, stk. 3).

Efter § 1, stk. 1, nr. 1, er det en betingelse for, at en ægtefælle bevarer sin ret til ægtefællepension ved separation eller skilsmisse, at den tidligere ægtefælle er bidragspligtig over for den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle på separations- eller skilsmissetidspunktet. Betingelsen findes i den gældende lovs § 2, stk. 1.

Det er endvidere en betingelse efter § 1, stk. 1, nr. 2, at parternes ægteskab inden separationen eller skilsmisse uden forudgående separation har bestået i mindst 5 år. Denne betingelse er ændret i forhold til den gældende bestemmelse i § 2, stk. 1, hvorefter der ved beregningen af, om ægteskabet har bestået i mindst 5 år, medregnes en forudgående separationsperiode. Efter udkastet skal en forudgående separationsperiode således ikke medregnes i beregningen af de 5 år. En samlivsperiode forud for ægteskabet medregnes ikke. Det svarer til den gældende bestemmelse.

Efter § 1, stk. 1, nr. 3, er det yderligere en betingelse, at den tidligere ægtefælle har en pensionsordning, der *a*) er oprettet som eller er led i et ansættelsesforhold, eller i ATP, og *b*) som indeholder en kollektivt beregnet ægtefællepensionsordning. Loven omfatter fortsat tjenestemandspensionsordninger, selv om der ikke indbetales pensionsbidrag til disse pensionsordninger.

Betingelsen i § 1, stk. 1, nr. 3, litra a, er præciseret i forhold til den gældende lovs § 1, stk. 1. Efter udkastet vil pensionsordninger, der er oprettet som et led i et ansættelsesforhold, men som er opretholdt uden nogen forbindelse med et ansættelsesforhold, utvivlsomt også være omfattet af udkastet. Det vil f.eks. være tilfældet med pensionsordninger, der har været led i ansættelsesforhold, men som nu kun er opretholdt ved den pensionsberettigedes egne indbetalinger eller "hvilende" pensionsordninger (herunder opsatte tjenestemandspensioner), hvortil der ikke længere foretages indbetalinger, og som derfor er omskrevet til en fripolice. Det er dog en betingelse, at pensionsordningen er i kraft ved separationen eller skilsmissen. Endvidere skal pensionsordningen efter § 1, stk. 1, nr. 3, litra b, indeholde en kollektivt beregnet ægtefællepensionsordning. Bestemmelsen svarer til § 1, stk. 4, i den gældende lov.

Bestemmelsen i § 1, stk. 2, der er ny, supplerer § 1, stk. 1. Bestemmelsen opregner yderligere betingelser for en ægtefælles ret til ægtefællepension ved separation og skilsmisse, når den tidligere ægtefælles pligt til at yde den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle ægtefællebidrag, jf. udkastets § 1, stk. 1, nr. 1, beror på en aftale mellem ægtefællerne om gensidig bidragspligt ("krydsende" ægtefællebidrag).

Efter bestemmelsen er det en betingelse, for at en ægtefælle kan opnå ret til ægtefællepension i henhold til en aftale mellem ægtefællerne om gensidig bidragspligt, 1) at der af de bidragsfastsættende myndigheder har været fastsat bidrag i bidragsperioden, og 2) at den fraseparerede eller fraskilte (bidragssøgende) ægtefælle modtog ægtefællebidrag på det tidspunkt, hvor den tidligere ægtefælle (den bidragspligtige) afgik ved døden.

Bestemmelsen i § 1, stk. 3, der er ny, fastsætter et minimum med hensyn til ægtefællernes aftale om bidragets størrelse for at kunne bevare retten til ægtefællepension. Efter bestemmelsen er det en betingelse for at bevare retten til ægtefællepension i henhold til en aftale mellem ægte-

fællerne, at det aftalte bidrag på separations- eller skilsmissetidspunktet for hele bidragsperioden udgør et grundbeløb, der mindst svarer til det på dette tidspunkt gældende månedlige normalbidrag til børns forsørgelse, jf. § 14 i lov om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag, jf. lovbekendtgørelse nr. 909 af 3. september 2004, som senest ændret ved lov nr. 431 af 6. juni 2005.

Har ægtefællerne aftalt, at bidraget principielt fastsættes af de bidragsfastsættende myndigheder, men at bidraget højst kan fastsættes til det på separations- eller skilsmissetidspunktet værende normalbidrag, opfylder aftalen ikke betingelserne i § 1, medmindre bidraget i hele perioden er fastsat til det i aftalen hjemlede maksimumsbeløb. I modsat fald må en sådan aftale betragtes som en omgåelse af reglen i § 1, stk. 3.

Grundbeløbet følger reguleringen af normalbidraget. Bidraget reguleres én gang årligt den 1. januar med satsreguleringsprocenten, jf. lov om satsreguleringsprocent, jf. § 25 a i lov om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag.

Normalbidraget udgør pr. 1. januar 2005 12.216 kr. årligt, svarende til 6.108 kr. halvårligt og 1.018 kr. om måneden.

Bestemmelsen i § 1, stk. 4, er ny. Den er en konsekvens af, at separationstidspunktet som udgangspunkt er afgørende for ægtefællepensionens bevarelse. Det følger af visse pensionsregulativer og lignende, at retten til ægtefællepension bevares i separationstiden, eller at ægtefællepensionsretten ikke berøres af separation. En sådan ret til pension i separationstiden kan ikke bare afskaffes med virkning for allerede indgåede aftaler med de enkelte pensionsberettigede. I de tilfælde, hvor en frasepareret ægtefælle er berettiget til ægtefællepension i separationstiden ifølge aftalegrundlaget bag pensionsordningen, og hvor der samtidig er en anden ægtefællepensionsberettiget fraskilt ægtefælle, kan der derfor opstå spørgsmål om, hvordan de to berettigede er stillet, hvis den tidligere ægtefælle dør netop i separationstiden. Når det følger af aftalegrundlaget bag pensionsordningen, at retten til ægtefællepension ikke berøres af separationen, eller at ægtefællepensionsretten bevares i separationstiden, må konsekvensen være, at dør den tidligere ægtefælle i separationstiden, er den fraseparerede ægtefælle stillet, som om ægtefællerne ikke var separerede. Dette gælder også i relation til delingsreglerne i §§ 7 og 8, hvor den fraseparerede ægtefælle stilles, som var han eller hun den nuværende ægtefælle.

Efter en eventuel skilsmisse er det derimod aftalen eller afgørelsen ved skilsmissen, der - i overensstemmelse med de almindelige betingelser i § 1, stk. 1-3 - er afgørende for bevarelsen af ægtefællepensionsretten.

Til § 2

Bestemmelsen i § 2, stk. 1, regulerer en frasepareret eller fraskilt ægtefælles ret til ægtefællepension, når den tidligere ægtefælles pligt til at yde ægtefællebidrag er tidsbegrænset. Er en tidligere ægtefælles bidragspligt tidsbegrænset, er den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle kun berettiget til at oppebære ægtefællepension i samme tidsrum. Det gælder dog ikke en ægtefælle, der er berettiget til ægtefællepension efter § 1, stk. 4, idet pensionsretten da ikke berøres af separationen.

Bestemmelsen i § 2, stk. 1, svarer med redaktionelle ændringer til § 2, stk. 2, i den gældende lov. § 2, stk. 1, gælder dog ikke ved udbetaling af kapitaliserede ydelser efter ATP-lovens § 11, jf. udkastets § 2, stk. 2. Her tages der således alene hensyn til, om der er bidragspligt på tidspunktet for medlemmets død, og ikke om bidragspligten er tidsbegrænset. ATP-bidrag indbetalt

efter 1. januar 2002 er ikke omfattet af dette lovforslag, da rettigheder i henhold til disse ydelser har karakter af gruppelivssummer.

Til § 3

Efter § 3 kan ægtefællerne ved separation eller skilsmisse indgå aftale om, at retten til ægtefællepension ikke skal bevares. Såfremt ægtefællerne indgår en sådan aftale, er det en betingelse for aftalens gyldighed, at aftalen fremgår af bevillingen eller dommen om separation eller skilsmisse. Står der således intet i dommen eller bevillingen, har ægtefællen bevaret sin ret til ægtefællepension.

Til § 4

Bestemmelsen i § 4, stk. 1, er en præcisering af reglen i § 2, stk. 1, 3. pkt., i den gældende lov.

Efter den gældende bestemmelse berøres den bidragsberettigedes ret ikke af, at der ved aftale eller i medfør af §§ 52-53 i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, jf. lovbekendtgørelse nr. 37 af 5. januar 1995 med senere ændringer, sker ændringer af aftale eller afgørelse om bidragspligt eller bidragets størrelse.

Bestemmelsen i § 4, stk. 2, der er ny, er en konsekvens af reglen i § 1, hvorefter separations-tidspunktet som udgangspunkt er afgørende for bevarelse af ægtefællepension.

Træffes en anden bestemmelse eller indgår ægtefællerne en anden aftale om bidragspligt eller om ægtefællepensionsret i forbindelse med skilsmisse end ved den forudgående separation mellem ægtefællerne, følger det af bestemmelsen, at det er beslutningen eller aftalen ved skilsmis-sen – det vil sige den nye beslutning eller aftale – der er afgørende for ægtefællepensionsrettens bevarelse efter reglerne i udkastets §§ 1, 2 og 3. Beslutningen eller aftalen skal fremgå af dommen eller bevillingen for at være gyldig i relation til reglerne om bevarelse af ægtefælle-pension.

Til § 5

Bestemmelsen i § 5 er ny og er en præcisering af den gældende retstilstand.

Det følger af bestemmelsen, at en fraskilt ægtefælle efterfølgende med virkning for pensionsinstituttet kan give afkald på sin én gang erhvervede ret til ægtefællepension til fordel for sin tidligere ægtefælles nuværende ægtefælle.

Bestemmelsen tydeliggør den hidtil gældende retstilstand, hvorefter det er antaget, at en fraskilt hustru efterfølgende, men inden mandens død, kan give afkald på selve enkepensionsretten, ikke blot med virkning for sig selv, men også til fordel for mandens eventuelle nuværende hustru. Andre afkald på eller aftaler om ægtefællepensionsret berører ikke andre ægtefællepensionsbe-rettigedes ret til ægtefællepension.

Bestemmelsen i § 3 omhandler således alene aftaler om ægtefællepension, der indgås på tids-punktet for separation og skilsmisse, ligesom bestemmelsen i § 4, stk. 1, alene omhandler sene-re ændringer af bidragspligten eller bidragets størrelse ved aftale eller dom.

Bestemmelsen i § 5, stk. 2, er ligeledes ny og skal hindre misbrug. Afkald på ægtefællepension efter stk. 1, kan således gøres betinget af, at den fraskilte ægtefælle kan fremlægge tilfredsstillende helbredsoplysninger over for den myndighed eller institution, der har pligt til at udbetale ægtefællepension.

Til § 6

Bestemmelsen i § 6, stk. 1, svarer til § 2, stk. 4, i den gældende lov.

Efter bestemmelsen bortfalder en fraskilt ægtefælles ret til ægtefællepension, hvis den pågældende indgår nyt ægteskab. Retten til ægtefællepension bortfalder definitivt og indtræder således ikke på ny, selvom det nye ægteskab senere ophører ved dødsfald eller skilsmisse. Hvis fraseparerede ægtefæller genoptager eller fortsætter samlivet, således at separationen bortfalder, bortfalder separationens retsvirkninger, jf. ægteskabslovens § 30, hvorefter ægtefællen er berettiget til ægtefællepension som hidtil.

Bestemmelsen i § 6, stk. 2, er ny.

Det følger af bestemmelsen, at en fraskilt ægtefælle *bevarer* sin ret til ægtefællepension, selvom den pågældende indgår nyt ægteskab, når det nye ægteskab er indgået med den pågældendes tidligere (fraskilte) ægtefælle, hvorfra den fraskilte er berettiget til ægtefællepension. Det nye ægteskab indgås således mellem to parter, der tidligere har været gift med hinanden, og hvor den fraskilte ægtefælle stadig er berettiget til ægtefællepension fra den tidligere ægtefælle, som den pågældende nu på ny indgår ægteskab med (gengifter sig). Hvis den fraskilte ægtefælle i mellemtiden har været gift med en anden end den tidligere ægtefælle, er retten til ægtefællepension bortfaldet ved indgåelsen af dette andet ægteskab, og det er derfor ikke muligt at bevare ret til ægtefællepension fra den tidligere ægtefælle i denne situation.

Til § 7

Bestemmelsen i § 7, 1. pkt., svarer til § 2, stk. 3, i den gældende lov, dog er den gældende lovs henvisning in fine til § 2, stk. 6, ikke medtaget i udkastet. Det skyldes, at der i udkastet ikke er medtaget en bestemmelse, svarende til den gældende lovs § 2, stk. 6, om at der skal ske lighed i tilfælde, hvor ægtefællepensionen skal deles imellem flere end to berettigede.

Det følger af bestemmelsen i § 7, 1. pkt., at såfremt den tidligere ægtefælle har indgået nyt ægteskab, og er såvel den fraskilte som den nuværende ægtefælle berettiget til ægtefællepension, eller er der i øvrigt flere berettigede, deles ægtefællepensionen imellem dem i forhold til det antal påbegyndte år, hvori hver af dem indtil separationen, skilsmissen eller dødsfaldet har været gift med den bidragspligtige.

Udkastet til § 7, 1. pkt. svarer til, hvad der følger af den gældende lovs § 2, stk. 3, når ægtefællepensionen skal deles mellem indtil to berettigede. Mens der efter den gældende bestemmelse skal ske lighed, hvis der skal deles mellem flere end to berettigede, jf. § 2, stk. 6, jf. henvisning i § 2, stk. 3, in fine, foreslås i udkastet den samme fordeling – nemlig i forhold til det antal påbegyndte år, hvori hver af de berettigede indtil separationen, skilsmissen eller dødsfaldet har været gift med den bidragspligtige – indført, uanset der er flere end to berettigede.

Efter udkastets § 7, 2. pkt., skal den tidligere ægtefælles nuværende ægtefælles andel dog mindst udgøre 1/3 af pensionen. En frasepareret ægtefælle, der er berettiget til ægtefælledæk-

ning efter § 1, stk. 4, er stillet som en nuværende ægtefælle, idet ægtefællepensionsretten i disse tilfælde ikke berøres af separationen.

Til § 8

Bestemmelsen svarer til § 2, stk. 5, i den gældende lov.

Efter bestemmelsen påvirker bortfald af pensionsretten for en af de berettigede ikke den eller de øvrige berettigedes andel af ægtefællepensionen, såfremt pensionsretten bortfalder efter den tidligere ægtefælles død. Såfremt en frasepareret eller fraskilt ægtefælles pensionsret er begrænset efter § 2, indtræder afdødes ægtefælle og eventuelt andre berettigede dog ved ophøret af dette tidsrum i den fraseparerede eller fraskilte ægtefælles pensionsandel. Pensionsretten for en frasepareret ægtefælle, der er ægtefællepensionsberettiget efter § 1, stk. 4, er ikke begrænset efter § 2, selv om vedkommende kun er berettiget til bidrag i en begrænset periode, idet vedkommendes pensionsret ikke berøres af separationen.

Bestemmelsen i udkastets § 7 om fordelingen finder tilsvarende anvendelse.

Udkastets § 8, 2. pkt., svarer til § 2, stk. 5, 2. pkt., og stk. 6 i den gældende lov.

Til § 9

Udkastets § 9 stk. 1 og 2 svarer til § 2, stk. 7, i den gældende lov. § 9 stk. 3, er ny.

Bestemmelsen i § 9, stk. 1, sikrer en frasepareret eller fraskilt ægtefælle ret til en tredjedel af dennes tidligere ægtefælles godtgørelse eller tilbagekøbsværdi i tilfælde, hvor den tidligere ægtefælle udtræder af sin pensionsordning uden pension, og der udbetales den pågældende en udtrædelsesgodtgørelse, eller i tilfælde, hvor den pågældende tilbagekøber sin pensionsforsikring. Såfremt der er flere berettigede, fordeles godtgørelsen eller tilbagekøbsværdien mellem dem efter § 7, 1. pkt.

Efter § 9, stk. 1, 2. pkt., er det dog en betingelse for, at en frasepareret eller fraskilt ægtefælle kan få ret til en del af den tidligere ægtefælles godtgørelse eller tilbagekøbsværdi, at den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle er berettiget til tidsbegrænset bidrag. Hvis den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle kun har været berettiget til tidsbegrænset bidrag, jf. § 2, stk. 1, har ægtefællen således ikke ret til at få en del af den tidligere ægtefælles godtgørelse eller tilbagekøbsværdi. Tidsbegrænset bidragspligt fører i praksis kun sjældent til udbetaling af ægtefællepension, og der anses derfor ikke at være noget behov for at dække udtrædelsessituationen i tilfælde, hvor der er fastsat tidsbegrænset bidrag.

Bestemmelsen i § 9, stk. 2, fastsætter fordelingen af andelen af den tidligere ægtefælles godtgørelse eller tilbagekøbsværdi i tilfælde, hvor der er flere berettigede.

I § 9, stk. 3, bestemmes det, at den tidligere ægtefælle er berettiget til at få udbetalt en eventuel engangsydelse uden, at den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle skal have andel i ydelsen. Bestemmelsen er ny og er indsat, idet ret til supplerende engangsydelse er blevet en del af ydelsessammensætningen i flere ordninger. Bestemmelsen omfatter supplerende engangsydelser som nævnt i § 29 A i pensionsbeskatningsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 816 af 30. september 2003 med senere ændringer. Pensionsbeskatningslovens § 29 A fastholder den praksis, at for-

udsætningen for den nuværende beskatning af engangsydelser er, at maksimalt 10 % af indbetalingen på indbetalingstidspunktet går til den supplerende engangsydelse.

Den praktiske betydning af bestemmelsen i § 9 – og dermed en frasepareret eller fraskilt ægtefælles adgang til at få del i dennes tidligere ægtefælles tilbagekøbsværdi – må samtidig vurderes på baggrund af den forholdsvis restriktive adgang til kontant udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse.

Til § 10

Bestemmelsen i udkastets § 10 er ny.

Efter bestemmelsen reguleres den situation, hvor en frasepareret eller fraskilt ægtefælles pensionsordning, hvorfra den tidligere ægtefælle er berettiget til ægtefællepension, overgår til en anden pensionsordning.

Formålet med bestemmelsen er at sikre, at en frasepareret eller fraskilt ægtefælles én gang erhvervede ret til bevarelse af ægtefællepension ikke forringes væsentligt som følge af, at den tidligere ægtefælles pensionsordning overgår til en anden ordning, f.eks. i forbindelse med den tidligere ægtefælles jobskifte. Spørgsmålet er derfor udelukkende, om den ægtefællepensionsret, som de allerede indbetalte pensionsbidrag har etableret, forringes væsentligt ved overgangen til en anden pensionsordning. En frasepareret eller fraskilt ægtefælle må efter bestemmelsen tåle visse ikke væsentlige ændringer i sin dækning som følge af den egenpensionsberettigedes overførsel af sin pensionsordning til en ny pensionsordning.

Beskyttelsen efter bestemmelsen gælder ikke, hvis den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle kun er berettiget til tidsbegrænset bidrag, jf. § 2, stk. 1.

Foringes en frasepareret eller fraskilt ægtefælles én gang erhvervede ret til ægtefællepension væsentligt som følge af, at en tidligere ægtefælles pensionsordning overgår til en anden pensionsordning, er den tidligere ægtefælle forpligtet til at sørge for enten, at den hidtidige pensionsordning opretholdes som fripolice eller, at der oprettes en fripolice for den pågældende eller tegnes en individuel ordning eller lignende, hvorved det sikres, at den fraseparerede eller fraskilte ægtefælles ret til ægtefællepension ikke forringes som følge af den tidligere ægtefælles pensionsordning overgang til en anden ordning.

Med udkastets § 10, stk. 2, indføres en lovhjemlet oplysningspligt for pensionsinstitutterne. Den pensionsberettigede fraseparerede eller fraskilte ægtefælle har ved henvendelse til pensionsinstitutterne ret til at få nærmere oplysninger om ægtefælledækningen og vil således have en umiddelbar mulighed for at varetage sin retsstilling efter stk. 1, uanset at den tidligere ægtefælle ikke har medvirket til at fremkomme med oplysninger til brug herfor.

Det følger af persondataloven, at det afgivende pensionsinstitut, såfremt der er noteret ret til ægtefællepension, giver den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle meddelelse om overgangen til den nye pensionsordning og giver det modtagende pensionsinstitut meddelelse om den noterede ægtefællepensionsret. Behandlingen af oplysningerne vil ifølge persondatalovens kapitel 8 udløse en oplysningspligt over for de registrerede personer.

Til § 11

Bestemmelsen i § 11 svarer til § 2, stk. 8, i den gældende lov.

Bestemmelsen regulerer, hvornår den myndighed eller institution, der har pligt til at udbetale ægtefællepension eller en godtgørelse eller tilbagekøbsværdi efter udkastets § 9, kan udbetale pensionen, godtgørelsen eller tilbagekøbsværdien med frigørende virkning.

Til § 12

Efter den gældende lovs § 1, stk. 3, skal det – hvis en ægtefællepension er sikret ved overlevelsrente – i bevillingen eller dommen fastsættes, om forsikringen skal overgå til den fraskilte ægtefælles fri rådighed.

Efter udkastet fastsættes betingelserne for, hvornår den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle er berettiget til overlevelsrenten.

Efter udkastets § 12, stk. 1, kan en overlevelsrente, som er oprettet som led i den tidligere ægtefælles ansættelsesforhold, og som sikrer dennes ægtefælle en pensionsret, udtages af den tidligere ægtefælles fraseparerede eller fraskilte ægtefælle.

I praksis tilfalder overlevelsrenten den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle i form af en fri-police, beregnet på grund af de hidtidige indbetalinger ved ejerægtefællens død og på hidtidige gældende vilkår, herunder at den tidligere ægtefælle afgår ved døden før den berettigede fraseparerede eller fraskilte ægtefælle.

Kan overlevelsrentens værdi overføres til den tidligere ægtefælles egenpensionsordning, følger det af § 12, stk. 2, at overlevelsrenten kun tilfalder den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle, hvis den tidligere ægtefælle er bidragspligtig over for den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle på separations- eller skilsmissetidspunktet, og hvis parternes ægteskab inden separationen eller skilsmissen uden forudgående separation har bestået i mindst 5 år, jf. henvisningen til udkastets § 1, stk. 1, nr. 1 og 2.

Det er således ingen betingelse, at den tidligere ægtefælles bidragspligt over for den fraseparerede eller fraskilte ægtefælle er tidsubegrænset.

Det følger af § 12, stk. 3, at ægtefællerne kan aftale, at retten til overlevelsrente ikke skal bevares. Har ægtefællerne indgået en sådan aftale, skal det dog fremgå af bevillingen eller dommen, jf. udkastets § 3.

Til § 13

Den gældende lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, som ændret ved lov nr. 268 af 14. juni 1951, lov nr. 261 af 4. juni 1969 og lov nr. 250 af 25. april 1990, ophæves, jf. udkastets § 13, stk. 1.

Efter udkastets § 13, stk. 2, skal den hidtil gældende lov dog fortsat finde anvendelse for fraskilte hustruer, der har bevaret ret til enkepension på grundlag af en skilsmisse før lovens ikrafttræden. Tilsvarende skal hustruer, der er frasepareret ved lovens ikrafttræden, bevare deres ret til enkepension efter den hidtil gældende lov, jf. § 13, stk. 3.

Efter udkastets § 13, stk. 4, skal den nye lov ikke ændre i den ret til bevarelse af ægtefællepension, som nogen efter en pensionsordning havde ved lovens ikrafttræden.

Til § 14

Bestemmelsen fastsætter, at loven ikke gælder for Færøerne og Grønland. Loven kan dog ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de færøske eller grønlandske forhold tilsiger.

Bilag 1

Terminologi vedr. pensions- og forsikringsrettigheder

Afdækket pension: Pension, hvor de nødvendige midler til opfyldelse af pensionsforpligtelsen er anbragt i en pensionskasse, et forsikringsselskab eller pengeinstitut. Efter dansk lovgivning skal alle forsikringsmæssige pensionsordninger, bortset fra tjenestemandordninger o. lign., være fuldt afdækkede i en pensionskasse eller i et forsikringsselskab.

Andre aftalebaserede arbejdsmarkedspensionsordninger: En arbejdsmarkedspensionsordning baseret på enten arbejdsgivers ufravigelige krav om samtlige medarbejderes deltagelse i en (nærmere aftalt) pensionsordning eller på frivillig aftale mellem arbejdsgiver og medarbejder (en frivillig arbejdsmarkedspensionsordning)

Arbejdsmarkedspensionsordning: En pensionsordning, oprettet som led i et ansættelsesforhold. Der bortses fra de generelle lovregulerede ordninger (ATP, LD og efterløn), men ikke fra tjenestemandspensionsordninger.

Arverente: Forsikring, der kommer til udbetaling med en årlig ydelse fra det tidspunkt forsikrede dør og indtil forsikringstidens udløb. Hvis forsikrede lever på udløbstidspunktet, kommer der ingen udbetaling. Der er således tale om en betinget pensionsret.

Begunstigede: Den, der efter forsikringstagerens/kontohaverens bestemmelse på et givent tidspunkt indtræder i alle hans rettigheder efter forsikrings- eller opsparingsaftalen, herunder retten til at kræve forsikringsydelsen/ydelsen udbetalt ved forfaldstid.

Bidragsdefinerede ordninger: Ordninger, hvor der som led i ansættelsesforholdet er aftalt løbende bidrag, som skal indbetales til et pensionsinstitut, og hvor størrelsen af ydelserne beregnes på grundlag af de løbende bidrag.

Bonus: Merudbetaling som følge af indtjent overrente, risiko- og omkostningsgevinst i forhold til hvad, der lå til grund for præmieberegningen.

Dødelighedsarv: De beløb, der frigøres f.eks. ved en livrente, når nogle lever kortere tid end gennemsnitligt, og som anvendes – dvs. går i ”arv” – til de, der lever længere end gennemsnitligt. Kaldes forsikringsmæssig omfordeling.

Dødsfaldforsikring: Forsikring, der udbetales ved forsikredes død.

Efterladteydelse: Pensionsydelse, der udbetales ved død, f.eks. ægtefælle- eller børnepension, forsikringssum eller pensionsopsparing i pengeinstitut.

Egenpension: Betegnelse for de pensionsydelser, typisk alders- og invalidepension, der udbetales til forsikringstageren selv i modsætning til ægtefælle- eller børnepension, der benævnes efterladteydelser.

Erhvervstilknyttede sikringsordninger: Dette er et EU-retligt begreb, som dækker over det danske "arbejdsmarkedspensioner". Det er ordninger, der har til formål at sikre, at lønmodtagere eller selvstændige erhvervsdrivende samlet indenfor en virksomhed eller en gruppe af virksomheder indenfor en erhvervs-gren eller indenfor en faglig eller tværfaglig branche eller organisation får ydelser, som skal supplere ydelser fra lovbestemte sociale sikringsordninger eller træde i stedet for disse, uanset om medlemsskab af disse ordninger er obligatoriske eller ej.

Eventuel pensionsret: Betinget pensionsret, der er hvilende.

Forsikrede: Person, hvis død, invaliditet eller opnåelse af bestemt alder er afgørende for udbetaling af forsikringsbeløb (forsikringsbegivenhedens indtræden).

Forsikringsejer: Den person, som har samtlige ejerbeføjelser i henhold til en forsikringsaftale, herunder navnlig til at oppebære samtlige forsikringsydelser så længe han lever, til at bestemme, hvem der som begunstiget skal være berettiget til forsikringsydelser efter hans død, samt til at disponere over forsikringen ved genkøb el.lign.

Forsikringstager: Den person, der har indgået aftale med forsikrings-selskabet, jf. forsikringsaftalelovens § 2. Når ikke andet anføres, forudsættes, at forsikringstageren også har betalt forsikringspræmierne.

Fripolice: Forsikring, hvor der ikke længere betales præmie.

Fripoliceværdi: Værdien af en forsikring der er omskrevet til fripolice. Er fri-policen meget lille, kan selskabet i stedet vælge at udbetale forsikringens tilbagekøbsværdi.

Garanteret ydelse: Ydelse, der kommer til udbetaling, uanset om forsikrede lever.

Genkøbsværdi: Forsikringens værdi ved kontant udbetaling. Udgangspunktet for genkøbsværdien er livsforsikringshensættelsen. Forsikringer, der ikke indeholder opsparring, opnår ingen - eller kun en yderst beskedne - genkøbsværdi. Det gælder f.eks. ophørende livsforsikring. I andre tilfælde kan der normalt ikke udbetales en genkøbsværdi kontant, selv om forsikringen indeholder opsparring. Det gælder f.eks. livrenter, hvor udbetalingen er livsbetinget, og forsikringstageren kan "spekulere imod selskabet".

Gruppelivsforsikring: Livsforsikring, der omfatter en gruppe af en nærmere fastsat størrelse. Gruppen af personer skal være afgrænset efter objektive kriterier, f.eks. alle medarbejdere i en virksomhed og formålet er at tilbyde en billig

ensartet grunddækning. Der er tale om ren risikoforsikring, og hvert medlem i ordningen betaler den samme præmie.

Gruppeulykkesforsikring: Som gruppelivsforsikring, blot således at kun dødsfald som følge af ulykke medfører, at der udbetales en forsikringssum.

Hvilende pensionsret: Pensionsret, hvor udbetaling endnu ikke er påbegyndt, eller forfaldstidspunktet endnu ikke er nået.

Individuel pensionsordning: Pensionsordning tegnet for en enkelt person, det være sig som privatpension eller gennem en arbejdsgiver. Ordningen står i modsætning til kollektiv pension, og gruppelivsforsikring.

Invaliditetsforsikring: Forsikringer, hvor der udbetales beløb ved erhvervsudygtighed som følge af ulykkestilfælde eller sygdom. Sådanne forsikringer behandles efter reglerne i forsikringsaftalelovens, kap. IV om ulykkesforsikringer. De tegnes ofte i forbindelse med livsforsikringer, men kan også tegnes selvstændigt.

Invaliditetsydelse: Pensionsydelse, der kommer til udbetaling ved invaliditet.

Kapitalforsikring: Forsikring, der kommer til udbetaling i form af en éngangssum.

Kapitaliseringsprodukt: Minder om en opsparing på en bankbog. Forskellen er, at der er en garanteret mindsterente og fast løbetid på kapitaliseringsproduktet og derudover forøges opsparingen eventuelt med bonus.

Kapitalpension: Pension, der kommer til udbetaling i form af en éngangssum.

Kollektiv pensionsordning: Pensionsordning, hvor en afgrænset gruppe sikres pension. Normalt det samme som en arbejdsmarkedspensionsordning, aftalt for en gruppe. I en kollektiv ordning med ægtefælle- eller børnepension, betragtes det normalt som en fælles (kollektiv i modsætning til individuel) risiko, at nogle pensionsdeltagere har forsørgerbyrder, således at den til enhver tid værende ægtefælle eller børn er dækket, uden at det påvirker medlemmets præmiebetaling.

Kombineret forsikring: Forsikring, hvor flere pensionsformål tilgodeses på én gang, eller hvor flere pensionsformer kombineres.

Livrente: Betinget pensionsret i form af forsikring, der giver ret til udbetaling af et vist årligt beløb, så længe den forsikrede er i live. Oftest sker udbetalingen månedligt forud, sidste gang på renteforfaldsdagen før forsikredes død. Livrenten kan tegnes straks begyndende, hvis den tegnes mod et indskud én gang for alle, eller den kan tegnes som opsat mod éngangsindskud eller mod præmiebetaling. Den kan også tegnes som ophørende.

Livsforsikring: Livsforsikring, hvor forsikringssummen udbetales ved forsikredes død enten som éngangssum eller som en løbende udbetaling, og/eller en forsikring, hvor forsikringssummen udbetales ved forsikredes opnåelse af en bestemt alder enten som en éngangssum eller som en løbende udbetaling.

Livsforsikring med udbetaling: Livsforsikring, hvor forsikringssummen udbetales ved forsikringstidens udløb eller ved forsikredes død forinden.

Livsvarig livsforsikring: Forsikring, hvor forsikringssummen udbetales ved forsikredes død, uanset hvornår dødsfaldet indtræder. Den indeholder et betydeligt opsparingselement og er relativt sjældent forekommende.

Livsforsikringshensættelserne: I princippet den passivpost i regnskabet, hvor livsforsikringselskaberne og pensionskasserne opfører et beløb svarende til forskellen mellem kapitalværdien af selskabets forpligtelser og kapitalværdien af de præmier, forsikringstagerne skal erlægge i fremtiden.

Omkostningspræmie: Den del af forsikringens præmie, som anvendes til dækning af administrationsudgifter mv.

Ophørende livsforsikring: Livsforsikring, der kun udbetales, hvis forsikrede dør, inden forsikringstidens udløb, mens der ikke kommer nogen sum til udbetaling ved udløbstidspunktet. Ordningen indeholder alene den opsparing, der følger af, at præmien (risikopræmien) normalt er ens i hele forsikringsperioden, mens dødsrisikoen er stigende igennem forsikringsperioden.

Opsat forsikring: Forsikring, hvor der først kan blive tale om udbetaling af forsikringsydelsen efter forløbet af en vis tid.

Overenskomstbaseret arbejdsmarkedspensionsordning: En arbejdsmarkedspensionsordning, oprettet med hjemmel i kollektiv overenskomst. Efter overenskomsten foreskrives obligatorisk medlemskab af ordningen for alle medarbejdere omfattet af overenskomsten.

Overlevelserente: Betinget pensionsret i form af forsikring, hvor udbetaling sker med årlige beløb. Forsikringen træder i kraft, når forsikrede dør, og sikrer fra dette tidspunkt den begunstigede, der ofte benævnes den forsørgede, en livsvarig ydelse. Ligesom livrente kan den tegnes som ophørende.

Pensionsberettigede: Den person, der er berettiget til en pensionsydelse ud fra et givet pensionsformål (egenpension, invalideydelse eller efterladteydelse).

Pensionsforsikring: Forsikring, som regel oprettet som led i ansættelsesforhold, hvor der sikres den forsikrede en opsat livsvarig livrente, der normalt er kombineret med en invaliderenteforsikring, en overlevelserente (ofte på kollektivt grundlag) til fordel for forsikredes ægtefælle og arverente til fordel for forsikredes børn.

Personforsikring: Livs-, ulykkes- og invaliditetsforsikring.

Pensionsgiver: Livsforsikringselskab eller pensionskasse.

Private pensionsordninger: Pensionsordninger, der er oprettet individuelt uden en arbejdsgivers medvirken.

Rateforsikring: Forsikring, hvor forsikringssummen udbetales i rater over et nærmere aftalt åremål, der benævnes garantiperioden. Forsikringen er forsikringsteknisk det samme som en kapitalforsikring, der blot udbetales løbende enten fra

et fastlagt tidspunkt, eller regnet fra forsikredes død, hvis denne indtræder inden det fastsatte tidspunkt.

Ren risikoforsikring: Forsikring, hvortil der typisk ikke foretages opsparing, idet den tilhørende præmie (risikopræmien) forbruges løbende til at dække de indtrufne skader. Eksempler herpå er dødsfaldsforsikring eller invalideforsikring..

Renteforsikring/pension: En løbende, livsbetinget pensionsydelse, der bortfalder ved sikredes død. Pensionen er karakteriseret ved at være en betinget pension, idet den alene dækker en risiko, men ikke hjemler nogen ydelse, såfremt risikobegivenheden ikke indtræder - f.eks. at den forudsatte pensionsalder ikke opnås.

Risikopræmie: Den del af en forsikringspræmie, der bruges til dækning af udbetaling ved død og invaliditet.

Selvpensionering: Egenpension, der etableres i form af privatpension.

Selvpensioneringskonto: Egenpension, der er etableret ved indskud i pengeinstitut.

Sikrede: Den person, der har ret til en forsikringsydelse ved forsikringsbegivenhedens indtræden.

Simpel kapitalforsikring: Forsikring, hvor forsikringssummen kommer til udbetaling på et forud fastsat tidspunkt, nemlig ved forsikringstiden udløb, uanset om forsikrede er afgået ved døden forinden. Livsforsikringsmomentet ligger i, at præmiebetalingen ophører ved forsikredes død. Forsikringsformen var tidligere almindelig og blev benævnt forsørgelsesforsikring, men er i dag relativt sjælden.

Skadesforsikring: Forsikring, der i modsætning til summaforsikring er knyttet til et konstateret tab.

Solidarisk ordning: Hvis pensionsbegivenheden ikke indtræder, falder de indbetalte penge tilbage til puljen.

Sparepræmie: Den del af en forsikringspræmie, der inkl. løbende forrentning og dødelighedsarv, giver forsikringssummen ved udløb.

Straks begyndende forsikring: Forsikring, hvor forsikringsydelsen udbetales ved forsikringsbegivenhedens indtræden, uden at der først skal være forløbet en vis tid, modsat opsat forsikring.

Summaforsikring: Forsikring, hvor forsikringsydelsen typisk er et på forhånd fastsat beløb, dvs. ydelsen er ikke som i skadesforsikring knyttet til et konkret konstateret tab.

Supplerende engangsydelse: Ydelsen er knyttet til en løbende ydelse og kan ikke udskilles. Ydelsen er en konvertering af en del af den løbende ydelse. Den supplerende engangsydelse kan ikke overstige 10 pct. af kapitalværdien af medlemmets samlede pensionstilsagn.

Tilbagekøbsværdi: Se genkøbsværdi.

Tilsagnsordning: En pensionsordning, hvor arbejdsgiveren forpligter sig til at sikre medarbejderne en pension, der fastsættes i forhold til slutlønnen. Indbetalingen i hele forsikringsperioden til en tilsagnsordning kan ikke fastlægges på forhånd, idet indbetalingen afhænger af størrelsen af prisen for forsikringsdækning, administrationsomkostninger og rente. Tjenestemandspensionsordninger i den offentlige sektor m.v. er tilsagnspensionsordninger. Sådanne ordninger anvendes tillige af visse firmapensionskasser.

Tolvforsikring: Forsikring, hvor forsikringssummen udbetales ved første dødsfald blandt de forsikrede (forsikring på kortest liv).

Tværgående pensionskasser: Sammenslutninger, hvis medlemmer enten er uddannet inden for bestemte uddannelsesområder, er ansat i virksomheder af en bestemt art eller er selvstændige erhvervsdrivende inden for samme branche, og som har til formål som led i ansættelsesvilkårene, eller som led i anden tilknytning til en virksomhed, at sikre pension efter ensartede regler for alle medlemmer.

Ugiftesum: Kan være en kollektiv livsbetinget livsforsikring til ugifte eller en kollektiv ophørende livsforsikring til ugifte. Ydelsen udbetales som en engangssum, hvis den forsikrede for så vidt angår den livsbetingede livsforsikring er i live og ugift på udløbstidspunktet og for den ophørende livsforsikring dør som ugift inden det aftalte udløbstidspunkt.

Ulykkesforsikring: Forsikring, hvor der kun kommer forsikringsbeløb til udbetaling, såfremt forsikrede bliver udsat for en ulykke, som medfører død eller invaliditet. Ulykkesforsikring er sædvanligvis summaforsikring, dvs. uafhængig af det rent konkrete tab, men den kan også være en skadesforsikring, hvor kun faktiske tab dækkes.

Unit-linked: Opsparingsprodukt, hvor forrentningen på livsforsikringens konto er direkte forbundet med investeringsafkastet på de værdipapirer, livsforsikringens opsparing er investeret i.

Virksom pensionsret: Pensionsret, hvor udbetaling er påbegyndt, eller faldstidspunktet nået. Rate- og rentepension kan være delvis virksom, delvis hvilende.

Bilag 2

Familieretlig ordliste

Begunstigede: Den, der efter forsikringstagerens/kontohaverens bestemmelse på et givent tidspunkt indtræder i hans rettigheder efter forsikringsaftalen/opsparingen, herunder retten til at kræve forsikringsydelsen/ydelsen udbetalt ved forfaldstid.

Bodel: Den del af fællesejet, som en ægtefælle har indbragt i ægteskabet eller senere har erhvervet.

Boslod: Den del af fællesboet, som en ægtefælle ved formuefællesskabets ophør (død, skilsmisse, separation mv.) på skiftet har krav på (se også ligedeling).

Forlodsudtagelse: Udtagelse af boet uden at værdien indgår i delingen af boet.

Formuefællesskab: (eller synonymt hermed fælleseje) Den formueordning, der følger af retsvirkningsloven, hvis ægtefællerne ikke har aftalt en anden formueordning. Denne formueordning er særlig karakteriseret ved et ligedelingsprincip på skifte, og ved at hver ægtefælle som udgangspunkt under ægteskabet selv kan råde over sin del af formuefællesskabet – sin bodel. En ægtefælle hæfter som udgangspunkt ikke for den anden ægtefælles forpligtelser, men hæfter kun for egne forpligtelser og kun med egen formue.

Fællesboet: Ægtefællernes to bodele.

Fælleseje: Synonym med formuefællesskab – se dette.

Ligedeling: En ægtefælles krav på at få halvdelen af den anden ægtefælles nettobodelsoverskud mod at aflevere halvdelen af sit eget nettobodelsoverskud.

Livsarving: En persons børn og disses efterkommere.

§ 15, stk. 2-rettighed: Rettigheder, der er personlige og/eller uoverdragelige, og hvor reglerne om formuefællesskab kun finder anvendelse i den udstrækning, det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler. Pensionsrettigheder er § 15, stk. 2-rettigheder.

Nettobodelsoverskud eller nettofælleseje: En ægtefælles overskud, når vedkommendes bodelsaktiver og -passiver er gjort op.

Skifte: Deling af boet.

Særbarn: Barn af kun den ene ægtefælle.

Særeje: Formue, der ikke er omfattet af de særlige regler om fælleseje. Karakteristisk for særeje er, at formuen ikke deles ved død, skilsmisse eller separation.

Tvangsarv: Arv, som efter arveloven tilfalder en tvangsarving, og som afdøde ikke ved testamente kan berøve sine tvangsarvinger.

Tvangsarving: Afdødes ægtefælle og livsarvinger er afdødes tvangsarvinger.

Uskiftet bo: Længstlevende overtager fællesboet uden at udrede arv af først-afdødes boslod til førstafdødes livsarvinger. Arven efter førstafdøde falder herefter først, når fællesboet skiftes. Der er visse begrænsninger i længstlevendes dispositionsret under det uskiftede bo.

Vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 1: En ægtefælles krav på regulering på skifte i anledning af, at den anden ægtefælle har misbrugt sin rådighed over sin bodel.

Vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2: En ægtefælles krav på regulering på skifte i anledning af, at den anden ægtefælle har anvendt sine bodelsmidler til at erhverve eller forbedre sit særeje eller sine rettigheder, der på skifte ikke skal deles (§ 15, stk. 2-rettigheder).

Ægtepagt: En formbunden aftale mellem ægtefæller om formueordningen i deres ægteskab eller om gaver mellem dem. En sådan aftale skal tinglyses for at være gyldig - ikke kun i forhold til kreditorer og arvinger, men også for at være gyldig mellem ægtefællerne.

Bilag 3

12. juni 2005
GNE

Problemstillinger vedrørende pensionsdeling i relation til tjenestemænd

1. Tjenestemandspensionsordningen er som hovedregel uafdækket. Der opsamles ikke en formue, der er knyttet til den enkelte tjenestemand, og der er derfor ikke et depot el.lign., der kan deles på separations- eller skilsmissetidspunktet. Ved fratræden uden ret til aktuel pension, beregnes en opsat pension på grundlag af forholdene på fratrædelsestidspunktet. Den opsatte pension kan komme til udbetaling fra det 60. år. Ved jobskifte kan der i stedet for opsat pension overføres en fratrædelsesgodtgørelse til tjenestemandens nye pensionsordning.

2. En tjenestemandspensionsret baserer sig som udgangspunkt på 2 parametre, **pensionsalder** (pensionsanciennitet, der ikke må forveksles med pensioneringsalder) og **tjenestemandspensionsgivende løn** på beregningstidspunktet.

3. En tjenestemand's **pensionsalder** er det antal hele år, tjenestemanden efter det fyldte 25. år har været ansat i en pensionsberettigende stilling. Perioder med tjenestefrihed uden løn medregnes som udgangspunkt ikke i pensionsalderen. Perioder med deltidsansættelse medregnes som udgangspunkt tilsvarende nedsat i pensionsalderen.

Pensionsalderen kan maksimalt udgøre 37 år. Det betyder, at en tjenestemand, der har været uafbrudt fuldtidsbeskæftiget fra det 25. år, har optjent fuld pensionsalder som 62-årig.

4. Den **pensionsgivende løn** på pensioneringstidspunktet er lønnen på det skalatrin i tjenestemandspensionslønsystemet, hvortil tjenestemanden er henført på pensioneringstidspunktet (beregningstidspunktet). Tjenestemandens karrieremæssige udvikling er i øvrigt i denne forbindelse uden betydning. Det har altså ingen indflydelse på pensionens størrelse, på hvilket tidspunkt af karrieren udnævnelser mv. opnås.

5. Sammenhængen mellem pensionsalder og pensionsgivende løn er således, at der for hvert ansættelsesår efter det 25. år optjenes en ret til pension, der udgør en procentdel af den pensionsgivende løn på pensioneringstidspunktet. Optjeningen sker efter en degressiv skala således:

- 1.- 16. pensionsalderår: 1,75 procent pr. år
- 17.-32. pensionsalderår: 1,50 procent pr. år
- 33.-37. pensionsalderår: 1,00 procent pr. år

Ved fuld pensionsalder udgør pensionen 57 pct. af den pensionsgivende løn på det pågældende skalatrin.

6. Den pensionsret, der beregnes gennem de 2 parametre, er, i relation til egenpension på grund af alder, den pension der vil komme til udbetaling fra og med det 65. år. Ved selvvalgt alderspensionering før dette tidspunkt foretages der et førtidspensioneringsfradrag.

Ved pensionering **før** folkepensionsalderen - uanset pensioneringstidspunkt i øvrigt eller pensioneringsårsag - ydes der et tillæg til pensionen, der bortfalder ved opnåelse af folkepensionsalderen.

7. Ved tjenestemandens død er en efterlevende ægtefælle berettiget til ægtefællepension. Ægtefællepensionen udgør som udgangspunkt 71 pct. af tjenestemandens egenpension.

8. For tjenestemænd vil deling af pensionsordningen i forbindelse med separation og skilsmisse ske ved opsat deling som beskrevet i metode 7:

Værdien af pensionsordningen opgøres i form af en fratrædelsesgodtgørelse.

Kompensationsbeløbet anvendes til at beregne en andel af ejerægtefællens alderspension, hvortil ikke-ejerægtefællen som uigenkaldeligt begunstiget er berettiget. Andelen beregnes i forhold til den optjente pensionsret på separationstidspunktet og omregnes på pensioneringstidspunktet til en andel af den endeligt optjente pension. Pensionsudbetaling til ikke-ejerægtefællen følger i det hele ejerægtefællens liv.

9. Beregningen af ægtefællens andel af den pensionsret, tjenestemanden har optjent på separationstidspunktet, sker på grundlag af tjenestemandens på dette tidspunkt optjente pensionsalder og pensionsgivende løn, og som ved udbetaling ved det 65. år, det vil sige uden førtidspensionsfradrag og uden ”under 65 års tillæg”.

10. På tjenestemandens faktiske pensioneringstidspunkt omberegnes den andel, der på separationstidspunktet blev beregnet af den på dette tidspunkt optjente pensionsret, til en andel af den endelige på pensioneringstidspunktet optjente pensionsret. Ægtefællens andel af tjenestemandens alderspension kommer til udbetaling på tjenestemandens pensioneringstidspunkt.

11. Hvis tjenestemanden afskediges på grund af sygdom eller af anden utilregnelig årsag sker deling af pensionen fra det 65. år.

12. Ved ægtefællens død før tjenestemanden har tjenestemanden ret til den fulde pension.

13. Ved tjenestemandens død før ægtefællen ophører ægtefællens ret til pension.

14. Hvis tjenestemanden ved sin død efterlader sig en ny ægtefællepensionsberettiget ægtefælle, beregnes ægtefællepensionen på grundlag af den fulde egenpension uden hensyn til den skete deling.

15. Beregningseksempel:

1. Tjenestemanden (T) og hans ægtefælle (Æ) separeres på et tidspunkt, hvor T er 50 år.

Han har optjent 25 års pensionsalder og er på skalatrin 40.

Det er aftalt/fastsat ved separationen, at T skal kompensere Æ med et beløb på 100.000 kr., der kun kan fremskaffes ved deling af pensionen.

Den af T på separationstidspunktet optjente pensionsret beregnes i form af en fratrædelsesgodtgørelse, der med faktorerne mand, 50 år, skalatrin 40 og 25 års pensionsalder udgør 1.143.683 kr. Kompensationsbeløbet 100.000 kr. udgør 9 pct. (afrundet) heraf og dermed af T's på separationstidspunktet optjente pension.

På pensioneringstidspunktet - f.eks. som 62-årig - har T optjent 37 års pensionsalder og er avanceret til skalatrin 48.

Hans pension på pensioneringstidspunktet udgør 249.252 kr. årligt.

Æ's andel udgør 9 pct af pensionen på skalatrin 40 med 25 års pensionsalder beregnet ved pensionering som 65-årig i det på T's pensioneringstidspunkt gældende reguleringsniveau. Det beløb udgør 14.102 kr. årligt, svarende til 6 pct. (afrundet) af T's pension på 249.252 kr.

Fra T's pensionering deles pensionen således med 234.294 kr. til T og 14.958 kr. til Æ.

Når T fylder 65 år og får folkepension, reduceres hans pension til 212.651 kr. årligt.

Æ's andel udgør fortsat 6 pct. af T's pension, der nu deles med 199.892 kr. til T og 12.759 kr. til Æ.

Alle beløb reguleres med den almindelige procentregulering af tjenestemandspensioner.

Justitsministeriet

Lovafdelingen

Dato: 19. maj 2005
Kontor: Statsretskontoret
Sagsnr.: 2005-751-0001
Dok.: LVM40027

Bilag 4

NOTAT

om

forholdet mellem grundlovens § 73 og en påtænkt lovmæssig regulering af pensioners behandling på skifte i anledning af separation eller skilsmisse.

1. Indledning

Ved brev af 2. december 2004 har Ægtefællepensionsudvalget anmodet Justitsministeriet om at vurdere forholdet mellem grundloven og et lovudkast af 1. april 2004, som danner udgangspunkt for udvalgets drøftelser.

Det følger af Ægtefællepensionsudvalgets kommissorium, at udvalget har til opgave at overveje behovet for en særskilt lovmæssig regulering af pensioners behandling på skifte i anledning af separation eller skilsmisse.

Det lovudkast, der er udarbejdet af Ægtefællepensionsudvalget, indeholder to hovedelementer.

Lovudkastet vil for det første betyde, at visse pensionsrettigheder, som efter den gældende lovgivning ikke skal inddrages i ligedelingen på skifte i anledning af separation eller skilsmisse, i visse tilfælde vil skulle inddrages i delingen ved skifte. Justitsministeriet er i den forbindelse bedt om at vurdere inddragelsen af såkaldte aftalebaserede rådighedsbegrænsede livsbetingede pensioner samt tjenestemandspensioner (alderspensioner).

For det andet vil lovudkastet betyde, at andre former for pensionsrettigheder, der efter de gældende regler i almindelighed indgår i ligedelingen ved skifte i anledning af separation eller

skilsmisse, kun i visse tilfælde vil skulle inddrages i delingen ved skifte. Justitsministeriet er med hensyn til dette element bedt om at vurdere forholdet til aftalebaserede kapitalpensioner (kapitalpensioner).

For begge former for pensionsrettigheder – alderspensioner og kapitalpensioner – vil efter lovudkastet gælde, at inddragelse vil kunne ske, enten ved at pensionsrettigheden delvist indgår som et aktiv i ligedelingen, eller ved at pensionsrettigheden danner grundlag for et kompensationskrav for ikke-ejerægtefællen.

Ægtefællepensionsudvalget har bedt Justitsministeriet om i vurderingen af forholdet til grundloven at inddrage forskellige nærmere bestemte ikrafttrædelsesordninger samt tekniske delingsmetoder.

På den baggrund vurderes i dette notat forholdet mellem grundlovens § 73 og Ægtefællepensionsudvalgets lovudkast.

Under pkt. 2 omtales de enkelte pensionsrettigheder, og i pkt. 3 redegøres kort for gældende ret på området. Ægtefællepensionsudvalgets lovudkast omtales under pkt. 4, og pkt. 5 indeholder en omtale af eksempler på tidligere lovændringer om behandling af pensioner eller andre aktiver ved skifte mellem ægtefæller. I pkt. 6 beskrives bestemmelsen i grundlovens § 73 om ekspropriation.

Justitsministeriets vurdering er gengivet under pkt. 7.

Pkt. 8 indeholder en sammenfatning.

Det bemærkes, at pkt. 2 - 5 bygger på oplysninger, som Justitsministeriet har modtaget fra Ægtefællepensionsudvalget, idet pkt. 2.2 dog er baseret på oplysninger fra Finansministeriet.

2. De enkelte pensionsrettigheder

2.1. Rådighedsbegrænsede livsbetingede pensioner (alderspension)

Rådighedsbegrænset livsbetinget pension (alderspension) er en løbende pensionsydelse, der bortfalder ved pensionstagerens død.

Retten til pension i form af rådighedsbegrænset livsbetinget pension (alderspension) kan stiftes enten i forbindelse med et ansættelsesforhold eller ved en (privat) aftale med et pengeinstitut

eller et forsikringselskab. Der vil for sådanne pensionsordninger være tale om rettigheder baseret på privatretligt aftalegrundlag.

Om pensioner stiftet som led i et ansættelsesforhold vil normalt gælde, at der indbetales pensionsbidrag fra både arbejdsgiver og arbejdstager. Med hensyn til de privattegnede alderspensioner gælder, at de oprettes mod præmiebetaling eller større engangsindskud.

En række pensionsordninger – de overenskomstfastsatte arbejdsmarkedspensionsordninger – er oprettet på grundlag af bestemmelser i kollektive overenskomster mellem henholdsvis lønmodtager- og arbejdsgiverorganisationer. Andre arbejdsmarkedspensioner er aftalt som en del af de generelle ansættelsesvilkår på den enkelte virksomhed. I begge typer ordninger er medlemskab af ordningen obligatorisk for den enkelte lønmodtager, og ordningen giver den enkelte krav på bl.a. en løbende livsvarig alderspension, hvis forsikringsbegivenheden indtræder. Endelig kan de omhandlede pensioner indgå som vilkår i en individuel ansættelsesaftale mellem den enkelte lønmodtager og arbejdsgiveren.

For de overenskomstfastsatte pensionsordninger gælder typisk, at de overenskomstbærende organisationer - som enten begge eller enkeltvis er repræsenteret i pensionsinstituttets ledelse - i de kollektive overenskomster, i vedtægter for pensionsinstituttet samt i forsikringsbetingelser m.v. har truffet en række beslutninger vedrørende ordningens opbygning, indhold m.v. Det fremgår bl.a. af disse beslutninger, at der er tale om personlige uoverdragelige rettigheder, som kan gøres gældende, når vedkommende lønmodtager opfylder betingelserne i ordningen. Betingelserne vil typisk bestå i, at den pågældende person forlader arbejdsmarkedet ved en given alder.

Endvidere fremgår det i almindelighed af pensionsinstitutternes vedtægter eller pensionsvilkår - der er vedtaget dels af overenskomstparterne m.v., dels af institutternes generalforsamlinger - at retten til pensionsydelse m.v. ikke kan gøres til genstand for overdragelse, pantsætning eller retsforfølgning af nogen art.

2.2. Tjenestemandspension (alderspension)

Tjenestemandspensioner for statslige tjenestemænd er i modsætning til de i pkt. 2.1 og 2.3 omtalte pensioner ikke baseret på et privatretligt aftalegrundlag, men på lovmæssig regulering.

Reglerne om pension for statens tjenestemænd er fastsat i lov om tjenestemandspension (jf. lovbekendtgørelse nr. 230 af 19. marts 2004). En tjenestemand kan være berettiget til tjenestemandspensioner i form af enten egenpension eller opsat pension, der begge udgør løbende, livsvarige ydelser.

Det fremgår af tjenestemandspensionslovens § 2, stk. 1, 1. pkt., at en tjenestemand er berettiget til egenpension, når han efter 10 fulde års ansættelse i en stilling, i hvilken ansættelsen efter reglerne i lovens §§ 4, 4a og 4b kan medregnes i pensionsalderen, afskediges på grund af alder, som følge af helbredsbetaget utjenstydgtighed eller af anden ham utilregnelig årsag.

Egenpensionens størrelse er afhængig af det skalatrin i tjenestemandslønssystemet, som tjenestemanden har opnået på pensioneringstidspunktet samt tjenestemandens pensionsalder. Tjenestemandens pensionsalder er i henhold til lovens § 4, stk. 1, det antal år, i hvilket tjenestemanden efter sit fyldte 25. år har været ansat som tjenestemand eller i anden stilling, der efter loven kan medregnes i pensionsalderen. Pensionsalderen kan maksimalt udgøre 37 år jf. tjenestemandspensionslovens § 6.

En tjenestemand, der har opnået en pensionsalder på mindst 3 år, og som fratræder tjenesten uden at være berettiget til pension efter § 2, er berettiget til opsat pension efter de nærmere regler i bl.a. tjenestemandspensionslovens § 24. Størrelsen af den opsatte pension beregnes på grundlag tjenestemandens pensionsalder og pensionsgivende løn ved fratrædelsen, jf. lovens § 24, stk. 5. Opsat pension kan komme til udbetaling fra det fyldte 60. år.

Der sker ikke nogen løbende kapitalopsparing til dækning af den pension, som de omfattede tjenestemænd måtte være berettiget til.

2.3. Kapitalpension

Kapitalpension er karakteriseret ved at være en sumudbetaling, der ved pensionsbegivenhedens indtræden udbetales til pensionstager, en begunstiget eller pensionstagers dødsbo.

En kapitalpension kan i lighed med alderspension stiftes enten som led i et ansættelsesforhold eller som en privattegnet pension hos et pengeinstitut eller et forsikringsselskab. Der vil også for disse pensionsordninger være tale om rettigheder baseret på privatretligt aftalegrundlag.

Om indbetalinger, der er en del af et ansættelsesforhold eller er privattegnet, henvises til pkt. 2.1 ovenfor.

3. Kort om gældende ret

3.1. Indledende bemærkninger om pensionsrettigheders behandling ved separation eller skilsmisse

Ved separation eller skilsmisse er hovedreglen ifølge lov om ægteskabets retsvirkninger (retsvirkningsloven), at ægtefæller skal lignede deres fælleseje, jf. retsvirkningslovens § 16, stk. 2.

Retsvirkningslovens § 15, stk. 2, indeholder imidlertid en bestemmelse, som betyder, at reglerne om formuefællesskab ikke finder anvendelse på sædvanlig måde i forhold til visse rettigheder. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”Stk. 2. På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, får reglerne om formuefællesskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori der er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler.”

I retspraksis er bestemmelsen i retsvirkningslovens § 15, stk. 2, fortolket således, at alderspensioner som altovervejende hovedregel udtages forlods af den pensionsberettigede ægtefælle, hvorimod udgangspunktet er, at kapitalpensioner indgår i lighedelingen. Der kan i den forbindelse bl.a. henvises til UfR 1998.717 H og UfR 1998.719 H. Dommene omhandlede deling på skifte af henholdsvis kapitalpension/rateforsikring og løbende pensioner i form af bl.a. en tjenestemandspension. Højesteret anførte, at kapitalpension og rateforsikring efter praksis ikke i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, kunne holdes uden for fællesboet ved skifte, mens løbende pensionsordninger kunne udtages forlods. Endvidere blev det af Højesteret i begge sager anført, at en eventuel ændring af denne retstilstand må afvente resultatet af Ægtefællepensionsudvalgets arbejde.

Nedenfor i pkt. 3.2 og 3.3 behandles alderspensioners og kapitalpensioners behandling ved skifte i anledning af separation eller skilsmisse nærmere. I pkt. 3.4 omtales herudover bestemmelser i den nuværende lovgivning, der for en ægtefælle kan føre til et økonomisk krav ved skifte, hvis den anden ægtefælle under ægteskabet har oparbejdet en pensionsordning, der kan udtages forlods i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2.

3.2. Rådighedsbegrænset livsbetinget pension – alderspension

3.2.1. Pensionsordninger som led i et ansættelsesforhold

Alderspensioner i forbindelse med pensionskassepension, pensionsforsikring i ansættelsesforhold, tjenestemandspension m.v. er alle pensioner, som i medfør af den ovennævnte fortolkning af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, i retspraksis, kan udtages forlods ved skifte i anledning af ægtefællernes separation eller skilsmisse.

Retten til forlods at udtage sådanne ordninger beror på de nævnte pensionsordningers karakter af personlige og uoverdragelige rettigheder. Adgangen til at genkøbe de omhandlede rettigheder er

normalt meget begrænset, og af den grund er der en begrænset mulighed for at råde over pensionsordningen. Betingelsen om, at man skal være i live for at få udbetalt de løbende ydelser, betyder endvidere, at man kun har krav på pensionsydelsen, hvis man på grund af alder, invaliditet m.v. får behov for den. Herudover lægges der vægt på pensionsordningens obligatoriske karakter samt på dens uoverdragelighed og fritagelse fra kreditorforfølgning.

Tilsvarende ret til forlods udtagelse antages som udgangspunkt at gælde pensionsordninger, der er etableret i forbindelse med et ansættelsesforhold, men som efter ansættelsesforholdets ophør er opretholdt som en selvbetalerordning.

3.2.2. Private alderspensionsordninger

Det er i retspraksis fastslået, at privattegnede alderspensioner som udgangspunkt kan udtages forlods på separations- eller skilsmissekifte i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2. Der kan dog særligt ved privattegnede alderspensioner blive tale om at tilkende ikke-ejerægtefællen et vederlagskrav, jf. herom nærmere nedenfor under pkt. 3.4.

Det anførte udgangspunkt gælder ikke, hvis det er muligt at genkøbe alderspensionen. Det har i den forbindelse givet anledning til tvivl, hvilken betydning det har for spørgsmålet om inddragelse af alderspension under lighedelingen, hvis der stilles krav om afgivelse af tilfredsstillende helbredsoplysninger som betingelse for tilbagekøb. Der er ikke enighed om spørgsmålet i litteraturen, og spørgsmålet er heller ikke afklaret i retspraksis.

3.3. Kapitalpension

Kapitalpension indgår ifølge retspraksis som udgangspunkt i lighedelingen ved parternes separation og skilsmisse, jf. UfR 1998.717 H og UfR 1998.719 H.

3.3.1. Pensionsordninger som led i et ansættelsesforhold

Det må som altovervejende hovedregel antages, at pensionsrettigheder i form af kapitalpension oprettet som led i ansættelsesforhold inddrages under lighedelingen i anledning af separation eller skilsmisse.

Obligatoriske arbejdsmarkedspensioner består i stigende omfang også af elementer af kapital- eller ratepension. Sådanne elementer er undergivet den samme klausulering om begrænsninger i rådigheden samt om begrænset adgang til genkøb som resten af ordningen, men en meget tæt sammenhæng med den øvrige del af ordningen kan dog medføre, at den blandede obligatoriske

arbejdsmarkedspension i sin helhed holdes uden for ligedelingen i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2.

3.3.2. Private kapitalpensioner

Privattegnede kapitalpensioner indgår også i bodelingen. Det gælder, uanset om pensionen er tegnet i et forsikringselskab eller har baggrund i pensionsopsparring i et pengeinstitut.

3.3.3. Delingsmetoder ved kapitalpensioner

Inddragelse af kapitalpensioner under ligedelingen rejser en række spørgsmål om, hvordan inddragelsen nærmere skal ske. Det skal således afklares, hvem der har ret eller pligt til at udtage pensionsordningen, og om inddragelsen skal ske ved en egentlig udlodning af en del af ordningen til den anden ægtefælle, ved at indsætte den anden ægtefælle som begunstiget til en del af udbetalingen eller ved en deling af ordningens værdi.

Hvis den umiddelbart pensionsberettigede ægtefælle ønsker at udtage hele pensionsordningen, kan dette ske i medfør af fællesboskiftelovens § 70 a, stk. 2, der giver den, som ejer et aktiv fortrinsret til udlæg. Den pensionsberettigede skal i disse tilfælde kompensere den anden ægtefælle økonomisk.

Ønsker den ægtefælle, til hvis bodel pensionsordningen hører, ikke at udtage (hele) ordningen som en del af sin boslod, og kan ordningen ikke ophæves, er spørgsmålet, hvad der så skal ske. Valget står mellem udtagelsespligt for en pensionsberettigede ægtefælle eller en løsning, hvorefter ordningen i et eller andet omfang deles mellem ægtefællerne, da ordningen ikke kan realiseres. Deling kan ske i form af udlodning eller begunstigelse.

Der findes ikke regler, som fastsætter, hvilken delingsmetode ægtefællerne har krav på i de situationer, hvor selve ordningen skal deles mellem ægtefællerne. Praksis er forskellig afhængig af, om der er tale om et pengeinstitut eller et forsikringselskab. Pengeinstitutterne anvender således i almindelighed udlodning, mens forsikringselskaberne i vid udstrækning anvender begunstigelsesindsættelser.

3.4. Vederlagskrav, urimeligt ringe reglen og skævdeling

Hvis en ægtefælle under ægteskabet har oparbejdet en pensionsret, der i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, kan udtages forlods på et separations- eller skilsmissseskifte, kan den anden ægtefælle i visse tilfælde have et økonomisk krav, hvis der er anvendt fællesejemidler

til at etablere pensionsordningen, eller hvis vedkommende ægtefælle ellers ved separationen eller skilsmissen ville blive stillet urimeligt ringe. Disse tilfælde omtales nedenfor i pkt. 3.4.1 – 3.4.3.

3.4.1. Vederlagskrav

Vederlagskrav tilkommer efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, en ægtefælle "såfremt den anden ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af sit særeje eller af sådanne rettigheder, som nævnt i § 15, stk. 2 ...". Bestemmelsen har til formål at sikre en rimelig balance mellem, hvad der er fælleseje, og hvad der kan holdes uden for bodelingen som særeje eller som personlige rettigheder.

Retsvirkningslovens § 23, stk. 2, vil efter omstændighederne kunne danne grundlag for et vederlagskrav for ikke-ejerægtefællen i tilfælde, hvor ejerægtefællen i medfør af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, forlods kan udtage en pensionsordning, som den pågældende har anvendt midler af fællesboet til at erhverve eller forbedre.

Selv om det efter ordlyden af § 23, stk. 2, synes at være enhver forbedring af personlige rettigheder med fællesmidler, der kan udløse vederlagskrav, har bestemmelsen dog i retspraksis og litteraturen været genstand for en mere snæver fortolkning. Der kan med hensyn til pensionsindbetalinger bl.a. henvises til UfR 1998.719 H, hvori et vederlagskrav blev afvist i forhold til det, der blev betegnet som "rimelige" pensionsindbetalinger. Derimod har indbetalinger i form af større engangsindskud givet anledning til vederlagskrav, jf. de ældre domme UfR 1932.1127 Ø, og UfR 1944.368 Ø. Indbetalingerne i de to sidstnævnte sager kan i øvrigt ikke karakteriseres som "rimelige", således som dette begreb skal forstås i lyset af nyere retspraksis.

Det bemærkes, at det ikke kan antages at være afgørende for spørgsmålet om vederlagskrav, om der er anvendt løbende indtægter til etablering af en pensionsordning, som udtages forlods, eller om etableringen er sket i form af et større engangsindskud.

Det kan endvidere nævnes, at det vil kunne give grundlag for vederlagskrav, hvis en pensionsordning, der skulle indgå i ligedelingen, er blevet konverteret til en ordning, som ikke skal deles.

Bestemmelsen i retsvirkningslovens § 23, stk. 2, er yderligere omtalt i pkt. 5.1 nedenfor.

3.4.2. Urimeligt ringe reglen

Hvis den ene af ægtefællerne har særeje eller rettigheder, der er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, og som ikke indgår i bodelingen, har den anden ægtefælle mulighed for i medfør af ægteskabslovens § 56 at opnå en vis kompensation. Ægteskabslovens § 56 har følgende ordlyd:

”§ 56. Har en ægtefælle haft særeje, kan det, hvis ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt i særlig grad taler derfor, efter påstand af den anden ægtefælle i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse bestemmes, at den ene ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen. Denne regel anvendes også med hensyn til rettigheder, der er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, og som ikke indgår i bodelingen.”

Betingelsen for kompensation i henhold til § 56 er således, at ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt i særlig grad taler derfor, og beløbet skal ydes for at sikre, at f.eks. en ægtefælle uden pensionsrettigheder ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen i tilfælde, hvor den anden ægtefælle kan udeholde en pensionsordning fra bodelingen efter retsvirkningslovens § 15, stk. 2.

I retspraksis om særeje lægges vægt på, om den ene ægtefælle har medvirket til at skabe, forøge eller forbedre den anden ægtefælles midler, som kan holdes uden for bodelingen. Anvendelsen af bestemmelsen forudsætter, at der er væsentlig forskel på de beløb, ægtefællerne hver for sig kan holde uden for bodelingen. Reglen har ikke i trykt praksis været anvendt i forbindelse med en ægtefælles pensions- og forsikringsrettigheder. Derimod er reglen i en dom fra 1998 (T:FA1998.116V) blevet anvendt på en kapitaliseret arbejdsskadeerstatning på godt ½ million, som kunne udtages forlods efter retsvirkningslovens § 15, stk. 2. Hustruen, der var 55 år og på sygedagpenge, blev tilkendt 50.000 kr. i medfør af ægteskabsloven § 56.

Ægteskabslovens § 56 er i øvrigt omtalt nedenfor i pkt. 5.2.2.

3.4.3. Skævdeling

Der kan i medfør af fællesboskiftelovens § 69 a ske skævdeling af fællesboet i stedet for ligedeling, hvis ligedeling vil være åbenbart urimelig, navnlig hvor ægteskabet har været kortvarigt og uden økonomisk fællesskab af betydning. Skævdeling kommer næppe på tale, når ægteskabet har varet op mod 5 år eller mere.

Der henvises herudover om § 69 a til pkt. 5.2.1 nedenfor.

4. Ægtefællepensionsudvalgets udkast af 1. april 2004 til ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger

4.1. Generelt om lovudkastet

Lovudkastet hviler på det grundsynspunkt, at ægtefæller i almindelighed må indstille sig på, at de i henseende til pension – som det gælder for andre fremtidige indtægter – får den pension, som svarer til deres uddannelses- og arbejdsmæssige situation, selv om der i ægteskabet har været fælleseje. Det betyder, at pensionsrettigheder – både alderspensioner og kapitalpensioner – som udgangspunkt ikke inddrages ved deling på skifte i anledning af separation eller skilsmisse.

En regel om, at der ikke skal ske inddragelse, vil efter lovudkastet altid gælde i forhold til ægteskaber af kortere varighed samt pensionsrettigheder oparbejdet før ægteskabets indgåelse. Det er dog i den forbindelse af Ægtefællepensionsudvalget oplyst, at også pensionsordninger oparbejdet før ægteskabet vil indgå i vurderingen efter lovudkastets § 15 b, stk. 2-4, af, hvem der er bedst stillet pensionsmæssigt på skiftetidspunktet.

I andre tilfælde vil udgangspunktet være, at der ikke skal ske inddragelse, men således at dette fraviges i tre tilfælde.

For det første vil pensionsrettigheder, der er oparbejdet under ægteskabet, skulle inddrages i bodelingen, hvis der ikke er tale om såkaldte rimelige pensionsordninger, jf. lovudkastets § 15 b, stk. 2.

For det andet gælder – med hensyn til rimelige pensionsordninger – lovudkastets § 15 b, stk. 3, som i forhold til ægtefæller, der i fællesskab under ægteskabet har indrettet sig på en sådan måde, at den ene ægtefælle har fået en ringere pensionsmæssig stilling, end vedkommende ellers ville have fået, vil betyde, at vedkommende ægtefælle kan kompenseres herfor, såfremt den anden er pensionsmæssigt bedre stillet.

For det tredje gælder – med hensyn til rimelige pensionsordninger – at en ægtefælle, som efter et længerevarende ægteskab er urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende, kan kompenseres herfor efter lovudkastets § 15 b, stk. 4.

Det er af Ægtefællepensionsudvalget oplyst, at der ikke i lovudkastet sondres mellem pension tegnet som led i et ansættelsesforhold og privattegnede pensioner, samt at lovudkastets delingsregler ikke omfatter pensioner, der er gjort til særeje, men at særejepensioner indgår i vurderingen af, hvem der er pensionsmæssigt ringest stillet.

Det bemærkes, at det i Ægtefællepensionsudvalget overvejes, hvilken nærmere ikrafttrædelsesordning der skal gælde for lovudkastets bestemmelser, herunder om pensionsaftaler indgået før lovens ikrafttræden samt pensionsrettigheder optjent før ikrafttrædelsestidspunktet skal omfattes af reguleringen. Der henvises herom til pkt. 7.2.1 og pkt. 7.2.7 nedenfor. I den forbindelse skal det om lovudkastets mulige virkningstidspunkt nævnes, at

Justitsministeriet har lagt til grund, at lovudkastets regler under alle omstændigheder ikke vil finde anvendelse i forhold til skifte i anledning af separation eller skilsmisse, hvor dom til separation eller skilsmisse er afsagt eller separations- eller skilsmissebevillingen er meddelt før de nye reglers ikrafttræden.

4.2. Nærmere om lovudkastets enkelte bestemmelser

4.2.1. Lovudkastets § 15 a og § 15 b, stk. 1

Lovudkastet betyder, at inddragelse af pensionsrettigheder i bodelingen efter de nye regler i lovudkastet ikke kan ske, hvis ægteskabet har været af kortere varighed, og at det kun er pensionsrettigheder, der er oparbejdet under ægteskabet, som efter omstændighederne vil kunne indgå i bodelingen efter de nye regler i lovudkastet.

Bestemmelsen i lovudkastets § 15 a fastsætter således, at pensionsrettigheder ikke indgår i bodelingen ved skifte i tilfælde af separation eller skilsmisse, hvis ægteskabet har været af kortere varighed. Bestemmelsen omfatter alle typer af pensionsrettigheder, uanset hvilke udbetalingsvilkår der gælder (engangs-, rate- eller løbende udbetaling mv.), eller om pensionsopsparingen er obligatorisk eller frivillig, privattegnet eller en arbejdsmarkedspensionsordning mv.

Af lovudkastets bemærkninger fremgår, at et ægteskab som udgangspunkt vil blive anset for korterevarende, hvis det har varet i mindre end ca. 5 år, og at der ikke ved opgørelsen af ægteskabets varighed skal tages hensyn til et forudgående samliv.

I forhold til korterevarende ægteskaber er det dog i lovudkastets bemærkninger forudsat, at retsvirkningslovens § 23, stk. 1, vil kunne danne grundlag for et vederlagskrav, hvis en af ægtefællerne i et korterevarende ægteskab har misbrugt sin rådighed over fællesboet ved at foretage usædvanligt store indbetalinger på en pensionsordning.

Efter § 15 b, stk. 1, i lovudkastet indgår pensionsrettigheder, der er oparbejdet før ægteskabet, ikke i bodelingen ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring. Bestemmelsen omfatter pensionsrettigheder af enhver art.

Det følger med hensyn til pensionsrettigheder, som er optjent før ægteskabet, af lovudkastets bemærkninger til § 15 b, stk. 1, at bestemmelsen i ægteskabslovens § 56 – der skal sikre, at en ægtefælle ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende i situationer, hvor den anden ægtefælle har særeje eller rettigheder, der udtages uden deling på fællesboskifte – kan finde

anvendelse på en (del af en) pensionsordning, som udtages uden deling, fordi den er oparbejdet før ægteskabet.

4.2.2. Lovudkastets § 15 b, stk. 2 – ikke-rimelige pensionsrettigheder

Lovudkastets § 15 b, stk. 2, har følgende ordlyd:

”Stk. 2. Ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring indgår pensionsrettigheder oparbejdet under ægteskabet ikke i bodelingen i det omfang, der er tale om rimelige pensionsordninger, jf. dog stk. 3 og 4.”

Som der fremgår, betyder § 15 b, stk. 2, at rettigheder, der er oparbejdet under ægteskabet, i alle tilfælde inddrages i bodelingen ved skifte i det omfang, der ikke er tale om rimelige pensionsordninger, hvorimod pensionsrettigheder i medfør af såkaldte rimelige pensionsordninger kun inddrages i de tilfælde, der er omfattet af lovudkastets § 15 b, stk. 3 og 4, jf., nedenfor i pkt. 4.2.3 og 4.2.4.

Bestemmelsen i § 15 b, stk. 2, omfatter alle pensionsrettigheder uanset art, og omfatter således både alderspensioner og kapitalpensioner, som efter den nuværende ordning henholdsvis ikke inddrages og inddrages i bodelingen ved skifte.

Det fremgår af bemærkningerne til lovudkastet, at det alene er værdien af den del af pensionsrettighederne, der overstiger det rimelige, som skal indgå i bodelingen og dermed ligedeles mellem ægtefællerne.

Om fastsættelsen af, hvad der i bestemmelsens forstand skal forstås ved en rimelig pensionsordning, anføres i bemærkningerne til lovudkastet følgende:

”En sædvanlig arbejdsmarkedspension vil altid blive anset for en rimelig ordning, der kan holdes uden for bodelingen. Ordninger aftalt mellem arbejdsmarkedets parter må anses som værende udtryk for det pensionsopsparingsniveau, der er almindeligt accepteret som svarende til de pågældendes uddannelses- og arbejdsmæssige situation. Også pensionsordninger for grupper, der har et kortere eller anderledes opsparingsforløb end sædvanligt som f.eks. piloter, balletdansere, sangere og lignende vil falde ind under begrebet rimelige pensionsrettigheder, hvis ordningen må anses for rimelig i forhold til den pågældendes ægtefælles økonomiske situation og forventede pensioneringstidspunkt. Selvstændige erhvervsdrivende vil ofte have et andet pensionsopsparingsforløb end lønmodtagere. Ved vurderingen af om en pensionsordning for en selvstændig erhvervsdrivende kan holdes uden for bodelingen efter stk. 2, må der lægges vægt på, om ordningen må anses for rimelig ud fra virksomhedens økonomiske forhold.

Som udgangspunkt vil indbetalinger til en pensionsordning, der går ud over en sædvanlig arbejdsmarkedspension, eller hvad der svarer hertil, ikke kunne holdes uden for bodelingen. Dog vil en vis ekstrabetaling efter omstændigheder kunne anses for rimelig. Det vil f.eks. kunne være tilfældet, hvor indbetalingen har til formål at kompensere for, at pensionsopsparingen er påbegyndt

i en relativt sen alder som følge af, at den pågældende har taget flere uddannelser og derfor haft et længere uddannelsesforløb inden pensionsopsparringen blev påbegyndt. Herudover vil indbetalinger, der kompenserer for manglende pensionsindbetalinger i perioder med barsels- eller børnepasningsorlov eller på nedsat tid, som udgangspunkt være at anse som en del af en rimelig ordning.

Ved vurderingen af, om en pensionsordning må anses for rimelig, må der ud over den pågældende ægtefælles egen situation og indtjeningsforhold også lægges vægt på ægtefællernes samlede situation. Pensionsindbetalinger udover en sædvanlig arbejdsmarkedspension, som har til formål at bringe den i pensionsmæssigt henseende ringest stillede ægtefælle op på niveau med den anden ægtefælle, vil derfor som udgangspunkt blive anset for en del af en rimelig pensionsordning, hvis ægtefællernes økonomiske forhold i øvrigt tilsiger en sådan ekstra opsparing. Andre pensionsindbetalinger ud over sædvanlig arbejdsmarkedspension vil derimod som udgangspunkt falde uden for det rimelige, særlig i de situationer, hvor kun den ene foretager en ekstra pensionsopsparring. Derved tages højde for, at opsparringen af skattemæssige grunde foretages alene hos den ene af ægtefællerne. Foretager begge ægtefæller ekstra pensionsindbetalinger vil lighedingsprincippet for disse ekstra indbetalinger medføre, at kun differencen i den yderligere opsparing skal deles.

Endvidere kan bestemmelsen i ægteskabslovens § 56 finde anvendelse i de tilfælde, hvor en ægtefælle ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende, fordi den anden ægtefælle har særeje og/eller pensionsrettigheder, som ikke indgår i bodelingen.”

Som det fremgår, vil indbetalinger til en pensionsordning, der går udover en sædvanlig arbejdsmarkedspension eller, hvad der svarer hertil, som udgangspunkt ikke kunne anses for at være rimelige.

Det fremgår endvidere, at der ved vurderingen af, om en pensionsordning må anses for rimelig – udover ejerægtefællens egen situation og indtjeningsforhold – også må lægges vægt på ægtefællernes samlede situation.

Ægtefællepensionsudvalget har i den forbindelse oplyst, at det som led i vurderingen af ægtefællernes samlede situation også vil kunne indgå, hvorvidt den ægtefælle, der ikke er ejer af den pension, som principielt vil skulle indgå i bodelingen efter § 15 b, stk. 2, selv har udtaget en pensionsordning, som er oparbejdet før ægteskabet, forlods, jf. lovudkastets § 15 b, stk. 1. Der vil derimod ikke som led i vurderingen efter § 15 b, stk. 2, kunne tages hensyn til, om den ene ægtefælle har særejemidler.

4.2.3. Lovudkastets § 15 b, stk. 3 – samlivsskade

I lovudkastets § 15 b, stk. 3, er der fastsat en bestemmelse, som indebærer, at indbetalinger til en pensionsordning, der må betegnes som rimelige, efter omstændighederne kan danne grundlag for et kompensationskrav for ikke-ejerægtefællen ved bodelingen. Bestemmelsen er baseret på et såkaldt samlivsskadesynspunkt og har følgende ordlyd:

”Stk. 3. Har en ægtefælle under ægteskabet foretaget mindre pensionsopsparinger end den anden ægtefælle, og foretaget mindre pensionsopsparinger end svarende til vedkommendes indtægtsmæssige og uddannelsesmæssige situation, og skyldes det helt eller delvist, at denne ægtefælle af hensyn til familien eller den anden ægtefælle har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller har arbejdet på nedsat tid, kan det efter påstand fra den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle bestemmes, at den anden ægtefælle skal betale et beløb til den pågældende. Beløbet kan højst udgøre halvdelen af forskellen mellem værdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet.”

Af bestemmelsen i § 15 b, stk. 3, fremgår, at der skal være tre betingelser opfyldt for, at en ægtefælle kan have krav på kompensation efter bestemmelsen.

Vedkommende ægtefælle skal således under ægteskabet have foretaget pensionsopsparinger, der for det første er mindre end den anden ægtefælles pensionsopsparinger, og for det andet er mindre end svarende til vedkommendes indtægtsmæssige og uddannelsesmæssige situation. Ægtefællepensionsudvalget har i forbindelse med den sidstnævnte betingelse oplyst, at det er uafklaret, om der alene vil skulle tages hensyn til vedkommendes uddannelsesmæssige situation, eller om både den indtægtsmæssige og uddannelsesmæssige situation vil skulle tages i betragtning. Endelig er den tredje betingelse, at den mindre pensionsopsparing helt eller delvist skyldes, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle af hensyn til familien eller den anden ægtefælle har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller arbejdet på nedsat tid.

I bemærkningerne til bestemmelsen er bl.a. anført følgende:

”Reglen i *stk. 3* omfatter de tilfælde, hvor den ene ægtefælle under ægteskabet har foretaget *mindre* pensionsopsparing end den anden, *fordi* den pågældende har haft barsels- eller børnepasningsorlov, været hjemmegående eller på deltid for at kunne passe børn eller i øvrigt understøtte den anden ægtefælles karriere eller virksomhed eller for at kunne følge med den anden ægtefælle til udlandet. I disse tilfælde kan den ægtefælle, der på skiftetidspunktet i pensionsmæssig henseende er bedst stillet pålægges at betale den ringest stillede et beløb som kompensation.

Afgørende for, om man kan siges at være bedst stillet pensionsmæssigt, er i denne relation, om værdien af ens pensionsordninger må antages at overstige værdien af den anden ægtefælles ordninger på skiftetidspunktet.

Reglen er udtryk for et ”samlivsskadesynspunkt”. Det er derfor afgørende for, om reglen kan finde anvendelse, at den manglende eller mindre pensionsopsparing må anses for at være en følge af, at den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle har været på deltid eller uden for arbejdsmarkedet af hensyn til familien eller den anden ægtefælle. Manglende pensionsopsparing, der skyldes fravær fra arbejdsmarkedet på grund af sygdom eller arbejdsløshed mv. kan således ikke begrunde kompensation efter stk. 3, men kan efter omstændighederne give anledning til kompensation efter stk. 4.

Kompensationen skal som udgangspunkt skønsmæssigt ansættes til det beløb, som den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle må antages at ville have sparet op til pension, hvis den pågældende ikke havde været på deltid, haft orlov eller været hjemmegående. (...)

Der skal som nævnt kun betales kompensation til den ægtefælle, der har opsparret mindst under ægteskabet. Hvis en ægtefælle har været på deltid, på orlov eller hjemmegående i en periode, men alligevel har sparet mere op end den anden, skal der således ikke betales kompensation til vedkommende.

Kompensationen efter stk. 3 kan dog højst udgøre halvdelen af forskellen mellem nettoværdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet. (...) Der bør heller ikke kompenseres i videre omfang, end at nettoværdien af ægtefællernes pensionsrettigheder på skiftetidspunktet må antages at være nogenlunde jævnbrydige.

Der er tanken, at der kun skal betales kompensation, hvis den mistede pensionsopsparing overstiger en vis bagatelgrænse svarende til ca. et års pensionsindbetalinger for en fuldtidsbeskæftiget inden for den pågældendes erhverv.

Da reglen i stk. 3 har til formål at kompensere den ægtefælle, der af hensyn til familien har været helt eller delvist væk fra arbejdsmarkedet, skal der ikke ved afgørelsen om kompensation tages hensyn til ægtefællernes formueforhold i øvrigt. Det er således f.eks. uden betydning, om den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle har et større særeje end den anden ægtefælle.

Der skal ikke betales kompensation af en insolvent ægtefælle, jf. fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Det betyder, at en ægtefælle ikke kan blive stillet ringere end hvis den pågældendes pensionsordning indgik i bodelingen. Ved bedømmelsen af solvensen skal pensionsordningen derfor medregnes.”

Bemærkningerne til bestemmelsen må forstås således, at det kun kan udløse et kompensationskrav efter § 15 b, stk. 3, hvis den mistede pensionsopsparing overstiger en vis bagatelgrænse svarende til ca. et års pensionsindbetalinger for en fuldtidsbeskæftiget inden for den pågældendes erhverv. Kompensationen kan endvidere højst udgøre halvdelen af forskellen mellem nettoværdien af den pensionsopsparing, hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet. Hertil kommer, at der ikke bør kompenseres i videre omfang, end at nettoværdien af ægtefællernes pensionsrettigheder på skiftetidspunktet må antages at være jævnbrydige.

Det fremgår herudover af bemærkningerne, at der ikke ved afgørelsen om kompensation skal tages hensyn til ægtefællernes formueforhold i øvrigt, og at det således f.eks. er uden betydning, om den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle har et større særeje end den anden ægtefælle.

Ægtefællepensionsudvalget har dog oplyst, at pensionsordninger oparbejdet før ægteskabet altid vil indgå i vurderingen af, hvem der er bedst stillet pensionsmæssigt på skiftetidspunktet. Det vil derfor som led i vurderingen efter § 15 b, stk. 3, kunne indgå, hvorvidt den ægtefælle, der principielt vil have krav på et kompensationsbeløb efter § 15 b, stk. 3, selv har udtaget en pensionsordning, som er oparbejdet før ægteskabet, forlods, jf. lovudkastets § 15 b, stk. 1.

Det er i forhold til lovudkastets § 15 b, stk. 3, af Ægtefællepensionsudvalget oplyst, at udvalget overvejer at indføre, at kompensation i henhold til § 15 b, stk. 3, skal ske ”medmindre det på grund af økonomiske forhold i øvrigt i den konkrete situation vil være urimeligt med kompensation”. Udvalget har bedt Justitsministeriet vurdere betydningen af en sådan yderligere betingelse.

4.2.4. Lovudkastets § 15 b, stk. 4 – urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende

Der er i lovudkastets § 15 b, stk. 4, fastsat en bestemmelse, der har som formål at sikre, at en ægtefælle ikke i pensionsmæssig henseende stilles urimeligt. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”Stk. 4. Er der ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring stor forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder, kan det, hvis ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt taler derfor, efter påstand fra den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle bestemmes, at den ene ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende.”

I bemærkningerne til § 15 b, stk. 4, sammenlignes bestemmelsen med den såkaldte urimeligt ringe regel i ægteskabslovens § 56. Det anføres herom:

”Bestemmelsen i ægteskabslovens § 56 er en rimelighedsregel, der har til formål at afbøde urimelige virkninger af, at der i ægteskabet har været særeje, eller at en af ægtefællerne har rettigheder af en sådan art, at de vil kunne holdes uden for den del af fællesboet, der efter almindelige regler skal ligedeles, jf. herved § 15, stk. 2.

Mens bestemmelsen i ægteskabslovens § 56 omhandler tilfælde, hvor den ene ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles *urimeligt ringe* i økonomisk henseende, regulerer bestemmelsen i stk. 4, de tilfælde, hvor der skal ydes et beløb for at sikre, at den ene ægtefælle ikke stilles *urimeligt* i pensionsmæssig henseende som følge af, at der ved skifte i tilfælde af separation, skilsmisse eller bosondring er *stor forskel* i værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder.”

Ved afgørelsen af, hvorvidt der skal træffes bestemmelse om, at en ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende, skal ifølge bestemmelsen ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt tages i betragtning.

I den forbindelse kan følgende fremhæves:

Af bemærkningerne til § 15 b, stk. 4, fremgår, at bestemmelsen kun finder anvendelse ved længerevarende ægteskaber, hvorved der som udgangspunkt forstås ægteskaber, der har varet i

15 år eller mere, idet der dog kan tages hensyn til et forudgående ægteskabslignende samliv med økonomisk fællesskab.

Det fremgår endvidere, at der opereres med to former for økonomiske grænser. Hvis den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle har en pension, der – ved et sædvanligt indbetalingsforløb frem til sædvanlig pensionsalder – årligt ville udgøre ca. 130.000 kr. omregnet til løbende udbetalinger, kan den ringest stillede ægtefælle ikke anses for urimeligt stillet og dermed heller ikke være berettiget til et beløb fra den anden ægtefælle i medfør af bestemmelsen. Hertil kommer, at § 15 b, stk. 4, kun finder anvendelse – selv om der er relativt stor forskel i værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder – hvis forskellen mellem pensionernes størrelse såvel på skiftetidspunktet som ved sædvanligt pensioneringstidspunkt for hver af ægtefællerne overstiger ca. 50.000 kr. omregnet til årlige løbende udbetalinger.

Om de elementer, der skal inddrages ved vurderingen af, om bestemmelsen finder anvendelse, anføres herudover følgende:

”Reglen finder endvidere kun anvendelse, hvis der absolut set er stor forskel mellem værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder på *skiftetidspunktet*.

Er der stor forskel på værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder på skiftetidspunktet, skal der derefter yderligere tages højde for eventuel forskel i ægtefællernes alder og erhvervssituation. Der må derfor foretages fremskrivning af ægtefællernes pensionsrettigheder frem til sædvanligt pensionstidspunkt, idet der også skal være stor forskel (absolut set) på de løbende pensionsudbetalinger, som ægtefællerne vil kunne forvente at få, såfremt de foretager sædvanlige pensionsindbetalinger frem til det pensioneringstidspunkt, der er sædvanligt for de pågældendes erhverv. Den ægtefælle, hvis pensionsrettighed har den største værdi på skiftetidspunktet, skal også kunne påregne til sin tid at få de største løbende pensionsudbetalinger. Kapitalpensioner må ved sammenligningen skønsmæssigt omregnes til løbende udbetalinger.

Er der herefter stor forskel på ægtefællernes pensionsopsparinger, men skyldes denne forskel alene, at ægtefællerne har haft forskelligt lønniveau på grund af deres uddannelse og/eller erhverv, kan en sådan forskel *ikke* føre til, at der skal ydes den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende. En folkeskolelærer må således indstille sig på en pension svarende til den for folkeskolelærere sædvanlige, selv om vedkommende er gift med en, der har en for sit fag sædvanlig, men større pension.

(...)

Ligesom efter bestemmelsen i stk. 3 vil der ikke kunne kræves et beløb af en ægtefælle, der er insolvent, jf. fællesboskiftelovens § 68, stk. 1. Det betyder, at en ægtefælle ikke kan blive stillet ringere, end hvis den pågældendes pensionsordning indgik i bodelingen.

Der skal ved afgørelsen af, om der skal ydes et beløb efter stk. 4, og *størrelsen* af dette beløb endvidere lægges vægt på følgende:

Er der stor forskel i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder, men ejer den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle særegemidler, der kompenserer for den pågældendes ringe

pensionsmæssige stilling, kan der ikke ydes ægtefællen et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende. Derimod er det uden betydning for vurderingen af den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle, om den bedst stillede ægtefælle har et større særeje. I denne situation vil der eventuelt kunne ydes et beløb efter ægteskabslovens § 56.

Der vil endvidere ikke kunne ydes den i pensionsmæssigt henseende ringest stillede ægtefælle et beløb, hvis den pågældende har modtaget en betydelig boslod fra den anden ægtefælle eller hvis den pågældende har modtaget en kompensation efter bestemmelsen i stk. 3, der kompenserer den pågældende ægtefælles pensionsmæssige ringe stilling - begge dele i et sådant omfang, at den pågældende ikke længere ud fra en samlet vurdering kan anses for at være urimeligt stillet.

Det vil ligeledes kunne indgå i vurderingen af, om en ægtefælle skal betale et beløb til den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle, om den pensionsmæssigt bedst stillede ægtefælle ingen aktiver har af betydning i øvrigt - og dermed har placeret stort set hele sin opsparing i pensionsordninger - og om den ringest stillede skal aflevere en betydelig boslod til den anden ægtefælle.

Ved vurderingen af, om der kan ydes den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle et beløb indgår endvidere, hvordan offentlige ydelser - herunder folkepension - og løbende beskatning vil have betydning for ægtefællernes situation efter pensioneringen. Det vil navnlig have betydning ved lidt ældre ægtefæller.

Hvis den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle er berettiget til ægtefællebidrag og ægtefællepension uden tidsbegrænsning, vil der som udgangspunkt ikke være grundlag for at yde den pågældende et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende.

Størrelsen af det beløb, der skal betales den urimeligt stillede ægtefælle, fastsættes skønsmæssigt. Ved den skønsmæssige fastsættelse af kompensationen indgår de ovenfor nævnte omstændigheder sammenholdt med ægtefællernes alder, helbred og arten af ægtefællernes pensionsrettigheder. Det vil således f.eks. kunne få betydning ved fastsættelsen af kompensationsbeløbets størrelse, at den ægtefælle, der skal yde kompensation, ikke har mulighed for at betale kompensationen med andre aktiver end den pågældendes løbende livsbetingede pensionsrettigheder.

Beløbet bør i al væsentlighed ikke udgøre mere end ca. 25 % af forskellen mellem nettoværdien af hver ægtefælles pensionsopsparing *under* ægteskabet, jf. § 15 b, stk. 2, sammenholdt med, at reglen er en rimelighedsregel. Anvendelse af dette maksimumsbeløb forudsætter som udgangspunkt, at ægtefællerne er nogenlunde jævnaldrende, og at den ringest stillede ægtefælle ikke har udsigt til at skaffe sig anden alderspension end folkepension.

Beløbet kan endvidere maksimalt udgøre et beløb, som den ringest stillede kunne forvente at have opsparet, såfremt den pågældende havde foretaget sædvanlige pensionsindbetalinger frem til separations- eller skilsmissetidspunktet eller til det pensioneringstidspunkt, der er sædvanligt for pågældendes erhverv. Det vil sige, at den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle ikke kan opnå et større beløb efter bestemmelsen i stk. 4, end hvad der bringer den pågældende op til det niveau, som den pågældende ville kunne have opnået, hvis den pågældende havde foretaget en sædvanlig pensionsindbetaling i forhold til den pågældendes erhverv.

Dertil kommer, at beløbet som nævnt begrænses af maksimumreglen.”

Det fremgår af det citerede, at der ved vurderingen af, om der skal ydes et beløb efter § 15 b, stk. 4, til den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle - og i givet fald ved vurderingen af

størrelsen af beløbet – skal lægges vægt på en række elementer, som tilsammen afspejler ægtefællernes samlede økonomiske situation ved bodelingen.

Det kan i den forbindelse nævnes, at der på trods af en stor forskel i ægtefællernes pensionsrettigheder ikke kan ydes et beløb efter bestemmelsen, hvis den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle ejer særejendringer, der kompenserer for den pågældendes ringe pensionsmæssige stilling. Hvis den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle har modtaget en betydelig boslod fra den anden ægtefælle eller en kompensation efter bestemmelsen i stk. 3, der kompenserer den pågældende ægtefælles pensionsmæssige ringe stilling - begge dele i et sådant omfang, at den pågældende ikke længere ud fra en samlet vurdering kan anses for at være urimelig stillet – vil der heller ikke kunne ydes et beløb efter bestemmelsen i § 15 b, stk. 4. Tilsvarende vil der som udgangspunkt ikke kunne ydes den pensionsmæssigt ringest stillede ægtefælle et beløb, hvis den pågældende er berettiget til ægtefællebidrag og ægtefællepension uden tidsbegrænsning.

Med hensyn til størrelsen af beløbet fremgår bl.a., at beløbet i al væsentlighed ikke bør udgøre mere end ca. 25 % af forskellen mellem nettoværdien af hver ægtefælles pensionsopsparing under ægteskabet, og at beløbet endvidere maksimalt kan udgøre et beløb, som den ringest stillede kunne forvente at have opsparet, såfremt den pågældende havde foretaget sædvanlige pensionsindbetalinger frem til separations- eller skilsmissetidspunktet eller til det pensioneringstidspunkt, der er sædvanligt for pågældendes erhverv.

4.2.5. Lovudkastets § 15 d og e, herunder delingsmetoder

Hvis der skal ske deling af den del af en pensionsordning, som overstiger, hvad der må anses for rimelig efter § 15 b, stk. 2, eller hvis der skal betales et beløb efter § 15 b, stk. 3 eller 4, er det i lovudkastets bemærkninger lagt til grund, at ejeren af pensionsordningen har ret til at udtage hele sin pensionsordning mod at betale den anden ægtefælle vedkommendes andel kontant.

Benytter ejerægtefællen ikke sin udtagesret, vil udgangspunktet være, at pensionsordningen – hvis den ikke kan ophæves – udlægges til ejerægtefællen, og at den anden ægtefælle kompenseres ved en skævdeling af fællesboet. Der gælder således som udgangspunkt en udtagespligt for ejerægtefællen.

Lovudkastet indeholder i § 15 d og e to bestemmelser, som bygger på, at en sådan udtagespligt i visse tilfælde enten ikke vil være mulig, fordi der ikke er tilstrækkelige øvrige aktiver i boet, eller ikke vil være rimelig for ejerægtefællen. Der fastsættes derfor i bestemmelserne to delingsmetoder, som efter omstændighederne vil kunne finde anvendelse.

Bestemmelserne i lovudkastets § 15 d og e har følgende ordlyd:

”§ 15 d. Kan en ægtefælle, der efter § 15 b, stk. 3 eller 4, skal betale et beløb til den anden ægtefælle, ikke betale beløbet kontant uden at måtte afhænde fast ejendom eller løsøre, der er nødvendigt for at opretholde den pågældendes erhverv, eller uden at blive afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig, kan det, hvis forholdene i øvrigt taler derfor, bestemmes

1) at betaling skal ske afdragsvis over en kort årrække mod passende sikkerhedsstillelse og betaling af sædvanlig markedsrente, eller

2) at der i stedet skal ydes den anden ægtefælle, men ikke dennes arvinger, en andel af pensionen på udbetalingstidspunktet. Der kan kun i særlige tilfælde udlægges en andel af en pension med løbende livsbetingede ydelser, der er eller har været led i et ansættelsesforhold, medmindre pensionsinstituttet samtykker. Omkostninger ved deling af pensionsordninger skal afholdes af ægtefællerne.

§ 15 e. En ægtefælle er forpligtet til at udtage den del af vedkommendes pensionsordning, der ikke kan holdes uden for bodelingen efter reglerne i § 15 a og § 15 b, stk. 1 og 2, medmindre ordningen kan ophæves. § 15 d gælder dog også for denne del af pensionen.”

Der er i lovudkastets bemærkninger til bestemmelserne bl.a. anført følgende:

”Benytter ejerægtefællen ikke sin udtagelsesret, vil *udgangspunktet* være, at pensionsordningen, hvis den ikke kan ophæves, udlægges til ejerægtefællen (dvs. *udtagelsespligt* for ejerægtefællen), og at den anden ægtefælle kompenseres ved en skævdeling af fællesboet. I nogle tilfælde vil dette imidlertid ikke være muligt, fordi der ikke er tilstrækkelige øvrige aktiver i boet.

I andre tilfælde vil en sådan løsning være urimelig over for ejerægtefællen, fordi denne – for at kunne betale den anden ægtefælles kompensationskrav eller krav på deling – vil blive nødt til at sælge aktiver, der er nødvendige for den pågældendes erhverv, eller vil være afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig. Det foreslås derfor i § 15 d og e, at det i sådanne tilfælde skal kunne bestemmes, at betaling af beløbet skal ske afdragsvis mod, at ejerægtefællen stiller sikkerhed for beløbet. Der bør alene kunne blive tale om en afdragsordning, der løber over en kortere årrække, hvorved som udgangspunkt forstås maksimalt 5 år.

Hvis afdragsvis betaling ikke er mulig, fordi ejerægtefællen ikke kan stille sikkerhed eller ikke har økonomisk mulighed for at afdrage beløbet over en kortere årrække, eller fordi en afdragsordning af andre grunde ikke vil være rimelig ud fra hensynet til begge ægtefællers forhold, kan det bestemmes, at der i stedet skal ydes ikke-ejerægtefællen en andel af ejerægtefællens pension på udbetalingstidspunktet (udtagelsespligt for ikke-ejerægtefællen). Det er tanken, at der kun i særlige tilfælde kan blive tale om, at en ægtefælle skal have en andel af den anden ægtefælles løbende livsbetingede pensionsydelse, der er eller har været led i et ansættelsesforhold.

Ved afgørelsen af, om den ringest stillede ægtefælle i stedet for et kontant beløb skal have udbetalt en del af pensionen på udbetalingstidspunktet, må der lægges vægt på ægtefællernes alder og helbred. Den ægtefælle, som skal have compensation, skal således ikke kunne tvinges til i stedet for et kontant beløb at få en del af en pensionsordning, som den pågældende ikke kan forventes at få nytte af.

Da reglen har til hensigt at sikre den ringest stillede ægtefælles forsørgelse, men samtidig gør indgreb i ejerægtefællens pensionsret, er det kun den ringest stillede ægtefælle selv, der begunstiges, og dermed får en del af pensionen udbetalt. Hvis den ringest stillede dør, inden pensionen kommer til udbetaling, udbetales hele pensionen til ejerægtefællen. For ordninger, hvori

der kan indsættes begunstigede, jf. forsikringsaftalelovens § 102 og pensionsopsparingslovens § 2, vil kompensationen derfor skulle sikres ved, at den ringest stillede ægtefælle uigenkaldeligt indsættes til beløbet samt renter m.v. heraf indtil udbetalingstidspunktet. For ordninger med løbende livsbetingede ydelser, må delingen foregå i form af en fripolice lignende begunstiging, der bortfalder ved den ringest stillede død.”

Ægtefællepensionsudvalget har til Justitsministeriet oplyst, at der i tilfælde, hvor ejerægtefællen skal kompensere ikke-ejerægtefællen med et beløb, og dette beløb skal udredes som en andel af ejerægtefællens pension i henhold til § 15 d, nr. 2, vil kunne blive tale om anvendelse af flere forskellige delingsmetoder.

De anførte delingsmetoder omfatter en række muligheder, der strækker sig fra den for ejerægtefællen mest byrdefulde metode, hvorefter kompensationsbeløbet udredes af ejerægtefællens pensionsordning kontant, således at pensionsordningen reduceres tilsvarende, til en mindre byrdefuld metode, hvorefter kompensationsbeløbet udredes ved i ejerægtefællens pensionsordning at etablere en fripolice til ejerægtefællen med ikke-ejerægtefællen som uigenkaldeligt begunstiget. Ikke-ejerægtefællen får i sidstnævnte tilfælde ikke sin egen ordning, men bliver alene begunstiget til de eventuelle udbetalinger, der måtte komme på fripolice. Ejerægtefællen vil normalt have den samme rådighed over en fripolice, som over selve ordningen. Som mulige mellemløsninger er der bl.a. peget på metoder, hvorefter der udtages en del af ejerægtefællens pensionsordning til en særskilt pensionsordning for ikke-ejerægtefællen på enten ejerægtefællens- eller ikke-ejerægtefællens liv.

Ægtefællepensionsudvalget har oplyst, at der under alle omstændigheder ikke vil være tale om, at de enkelte pensionsinstitutter med en gennemførelse af lovudkastet vil blive forpligtet til at anvende en nærmere bestemt delingsmetode.

4.2.6. Lovudkastets § 15 f

I henhold til lovudkastets § 15 f finder retsvirkningslovens § 23, stk. 2, om vederlagskrav i tilfælde, hvor en ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til forbedring af sit særeje eller forbedring af rettigheder omfattet af § 15, stk. 2, ikke (længere) anvendelse på pensionsordninger.

5. Tidligere lovændringer om behandling af pensioner eller andre aktiver ved skifte mellem ægtefæller

Bestemmelserne i lovudkastet vil, som det fremgår af pkt. 4 ovenfor, indebære en ændring af de eksisterende regler om pensioners behandling på skifte, idet visse pensioner, der ikke tidligere blev inddraget i delingen, vil skulle inddrages i tilfælde omfattet af lovudkastet, mens andre

pensioner, der tidligere blev inddraget i delingen, alene vil skulle inddrages i tilfælde omfattet af lovudkastets bestemmelser. Lovgivningspraksis med hensyn til ændringer af, hvordan og i hvilket omfang pensioner eller andre aktiver inddrages ved skifte, kan derfor være relevant for vurderingen af forholdet mellem grundlovens § 73 og de påtænkte lovændringer.

I det følgende omtales på den baggrund en række eksempler på lovgivning, hvorved reglerne om behandling af ægtefællers formue på skifte er blevet ændret.

5.1. Uoverdragelige rettigheder

5.1.1. Før loven af 1899 om ægteskabets retsvirkninger var det almindelig antaget, at pensioner kunne udtages forlods på både dødsboskifte og skifte ved separation eller skilsmisse, jf. herom J. H. Deuntzer i Den Danske Familieret (1882), side 230 f.

I løbet af 1800-tallet blev selve uoverdrageligheden af disse rettigheder i praksis begrundelsen for, at pensionerne kunne udtages forlods.

5.1.2. Ved 1899-loven om ægteskabets retsvirkninger blev de begrænsninger, der skyldes en rettigheds særlige beskaffenhed, reguleret i lovens § 18. Bestemmelsen i § 18 havde følgende ordlyd:

”§ 18. Uden for Formuefællesskabet ere ikke blot personlige Rettigheder, omend de kunne afgive Indtægt, saasom Forfatterrettigheder og lignende Rettigheder, men ogsaa saadanne Formuerettigheder, som ere uadskilleligt knyttede til den berettigede Person, saasom Pensioner, Livrenter, Overlevelserefter, Aftægtsrettigheder, fideikommissariske Rettigheder, uoverdragelige Brugsrettigheder, derunder Fæsterrettigheder, Næringsrettigheder, personlige Privilegier o.desl. Dog indgaa de Indtægter, som nævnte Rettigheder afføde under Ægteskabet, i Fællesboet, medmindre andet er bestemt ved Lov, Ægtepagt eller anden gyldig Viljebestemmelse.”

Da pensionsordninger i almindelighed var uoverdragelige, var de typisk efter 1899-loven ikke omfattet af fællesboet. Hvis de undtagelsesvis var overdragelige, var de derimod omfattet af fællesboet.

Af 1899-lovens §§ 16 og 11, stk. 2, fulgte det, at manden kunne blive erstatningspligtig over for hustruen, hvis han havde forringet fællesboets status med ægteskabets opløsning for øje. Dette blev også antaget at gælde, hvis manden havde truffet dispositioner til fordel for sig selv, f.eks. ved køb af pensionsrettigheder. I sådanne tilfælde blev det antaget, at pensionsretten kunne betragtes som et aktiv i boet og samtidig deles på skifte, jf. herom Viggo Bentzon, Den Danske Familieret (1910), side 236 f.

Også uden for situationer, hvor manden havde forringet fællesboets status med ægteskabets opløsning for øje, var det i litteraturen antaget, at pensionsrettigheder eller andre særlig rettigheder erhvervet for fælles midler af den ene ægtefælle og beregnet på at give indtægt allerede under ægteskabet skulle tages i betragtning på skifte. Der skulle i sådanne situationer tillægges den anden ægtefælle en godtgørelse for dennes andel i indtægten, indtil ægteskabet i givet fald ville være opløst ved død.

Der var ikke i 1899-loven fastsat overgangsbestemmelser.

5.1.3. Ved indførelsen af retsvirkningsloven i 1925 blev 1899-lovens § 18 afløst af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, der har følgende ordlyd:

”Stk. 2. Paa rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, får reglerne om formuefællesskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori der er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler.”

Retsvirkningslovens § 23 afløste endvidere de mere specifikke bestemmelser i 1899-loven om erstatningspligt overfor hustruen, hvis manden havde forringet fællesboets status. Bestemmelsen i retsvirkningslovens § 23, stk. 2, er som omtalt i pkt. 3.4.1 anvendelig i forhold til rettigheder omfattet af § 15, stk. 2. Bestemmelsen i § 23, stk. 2, indeholder ikke et krav om misbrug og kan derved siges at lovfæste den tidligere antagelse i litteraturen om, at der også uden for situationer, hvor der var sket forringelse af fællesboets status med ægteskabets opløsning for øje, kunne blive tale om godtgørelse til den ene ægtefælle i forbindelse med rettigheder som eksempelvis pensionsrettigheder.

Retsvirkningsloven fra 1925 indeholdt visse overgangsbestemmelser. I § 55 er det i den forbindelse bl.a. fastsat, at loven også finder anvendelse på ægtefæller, der har indgået ægteskab før lovens ikrafttræden.

Det er herudover bl.a. fastsat i § 55, at hvis en ægtefælle har fået et erstatningskrav mod den anden ægtefælle i henhold til bl.a. 1899-lovens § 16, eller hvis den pågældende efter denne lovs ikrafttræden har indfriet en tidligere opstået forpligtelse, hvis indfrielse ville have hjemlet ham et sådant erstatningskrav, kan der kræves vederlag herfor i overensstemmelse med bl.a. 1925-lovens § 23.

5.2. Andre eksempler

5.2.1. Fællesboskifteloven § 69 a fra 1963

Som et eksempel på en lovregulering, der ikke direkte omhandler pensioner, men som indebar en ændring af reglerne om, på hvilken måde der skulle ske bodeling, kan der henvises til fællesboskiftelovens § 69 a, som blev indført ved lov nr. 412 af 18. december 1963. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 69 a. Har en ægtefælle indbragt den væsentligste del af fællesboet på den i § 69 angivne måde, og vil en lighedeling være åbenbart urimelig, navnlig fordi ægteskabet har været kortvarigt og uden økonomisk fællesskab af betydning, kan det ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring efter begæring bestemmes, at boets deling skal finde sted således, at bestemmelserne i § 69 bringes til anvendelse i det omfang, dette findes begrundet.”

Den i § 69 a omtalte bestemmelse i § 69 fastsætter, at hver ægtefælle forlods ved skifte i anledning af ægteskabs omstødelse udtager så meget af fællesboet, som svarer til, hvad han har indbragt i boet ved ægteskabets indgåelse eller gennem senere erhvervelse ved arv eller gave, eller hvad han har overført til fællesboet fra eget særeje.

Der gjaldt ikke tidligere en regel svarende til § 69 a. I bemærkningerne til bestemmelsen henvises til side 40-41 i ægteskabsudvalgets betænkning nr. 305/1962 om skifte mellem ægtefæller. Det fremgår heraf, at det med bestemmelsen var hensigten at indføre en skævdelingsbestemmelse, og at afgørelsen af, hvorvidt bestemmelsen kan finde anvendelse, beror på, om en lighedeling efter de sædvanlige regler må skønnes at være åbenbart urimelig.

Lov nr. 412 af 18. december 1963 indeholder i § 3 en overgangsbestemmelse. Af § 3 fremgår det, at tidspunktet for afsigelse af dom i første instans til separation, skilsmisse eller ægteskabets omstødelse eller skifterettens kendelse om bosondring er bestemmende for, om bl.a. bestemmelsen i § 69 a eller hidtil gældende ret skal anvendes. Hvis separation eller skilsmisse gives ved bevilling, er tidspunktet for bevillingens meddelelse afgørende. Der er ikke i øvrigt fastsat overgangsbestemmelser om fællesboskiftelovens § 69 a.

5.2.2. Ægteskabslovens § 56 fra 1969

Der kan yderligere henvises til ægteskabslovens § 56, som blev indført ved lov nr. 256 af 4. juni 1969. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 56. Har en ægtefælle haft særeje, kan det, hvis ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt i særlig grad taler derfor, efter påstand af den anden ægtefælle i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse bestemmes, at den ene ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen. Denne regel anvendes også med hensyn til rettigheder, der er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, og som ikke indgår i bodelingen.”

Der var ikke tidligere en bestemmelse svarende til ægteskabslovens § 56. I bemærkningerne til bestemmelsen henvises der til side 114-116 i ægteskabsudvalgets betænkning nr. 369/1964 om ægteskabs indgåelse og opløsning samt forældremyndighed og samkvemsret.

Af betænkningen fremgår det bl.a., at der er tale om en billighedsregel, samt at formålet med bestemmelsen er at yde hjælp til en frasepareret eller fraskilt ægtefælle til at etablere sig i ”tilfælde, hvor et ægteskab opløses efter at have varet i en længere årrække, og hvor en ægtefælle, især hustruen, har indrettet sin tilværelse efter den andens gode økonomiske forhold baseret på dennes særemidler eller store indtægtsgivende særlige rettigheder”. Endvidere vil bestemmelsen ifølge betænkningen kunne anvendes ”i tilfælde, hvor der vel pålægges en mand bidrag til hustruens underhold, så hun kan opnå tilfredsstillende økonomiske kår, men hvor det på grund af stor aldersforskel må anses for sandsynligt, at bidragspligten ophører på et tidspunkt, hvor hustruen stadig har behov for underholdsbidrag”.

I ægteskabsloven af 4. juni 1969 er der i §§ 60 – 64 fastsat visse overgangsbestemmelser. Loven indeholder således bl.a. i § 61 en generel overgangsbestemmelse, hvorefter den tidligere lovgivnings regler skal anvendes, hvis der før lovens ikrafttræden er anlagt sag til opnåelse af separation, skilsmisse eller ægteskabs omstødelse eller indgivet ansøgning om bevilling til separation eller skilsmisse. Såfremt begge ægtefæller begærer det, inden endelig dom afsiges, eller bevilling meddeles, kan lovens regler dog jf. § 61, stk. 2, anvendes. Der er ikke fastsat særlige overgangsbestemmelser i forhold til ægteskabslovens § 56.

5.2.3. § 18, stk. 3, i erstatningsansvarsloven fra 1984

Endelig kan der peges på erstatningsansvarslovens § 18, stk. 3 (nu stk. 2), som blev indført ved lov nr. 228 af 23. maj 1984. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 18. Krav om erstatning og godtgørelse for personskade og krav om erstatning til den, der har mistet en forsørger, kan ikke overdrages, så længe kravet og dets størrelse ikke er anerkendt eller fastslået af domstolene.

(...)

Stk. 3. Erstatning og godtgørelse som nævnt i stk. 1, der ikke må antages at være forbrugt, indgår ikke i formuefællesskabet mellem ægtefæller ved skifte i anledning af ægteskabs ophør, separation eller bosondring. Erstatningen eller godtgørelsen indgår dog i formuefællesskabet, når den, som erstatningen tilkommer, afgår ved døden, medmindre erstatningen eller godtgørelsen ifølge ægtepagt er særeje.”

Som det fremgår, blev det med bestemmelsen fastslået, at personskadeerstatninger kan udtages forlods. Det fremgår af bemærkningerne til bestemmelsen, at retspraksis tidligere kunne siges at være udtryk for, at sådanne erstatninger indgik i formuefællesskabet, når ægtefællerne levede i

almindeligt formuefællesskab, jf. FT 1983-84, 2. samling, tillæg A, spalte 107. Halvdelen af erstatningsbeløbet ville derfor efter den tidligere retstilstand tilfalde den anden ægtefælle på et eventuelt skifte.

I erstatningsansvarsloven af 1984 er det i § 28 anført, at loven finder anvendelse på erstatningsansvar for skader, der indtræder efter lovens ikrafttræden. Det fremgår ikke af forarbejderne til loven, at bestemmelsen i § 28 skulle have baggrund i ekspropriationsretlige overvejelser.

6. Grundlovens § 73

6.1. Indledning

Grundlovens § 73, stk. 1, har følgende ordlyd:

”§ 73. Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.”

Bestemmelsen indebærer, at ekspropriation kun kan finde sted med hjemmel i lov. Hvis der er hjemmel i lov til at foretage ekspropriation, opstiller § 73 de yderligere krav, at ekspropriationen skal være påkrævet af hensyn til almenvellet, og at der betales fuldstændig erstatning.

I den forfatningsretlige litteratur anføres det ofte, at grundlovens § 73 rejser to spørgsmål. Det første spørgsmål er, hvad der skal forstås ved udtrykket ”ejendom”. Dette fortolkningsspørgsmål er afgørende for grundlovsbeskyttelsens rækkevidde, idet et indgreb i en rettighed, som ikke er beskyttet af grundlovens § 73, ikke kan indebære ekspropriation, jf. Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret (3. udg. ved Ole Espersen, 1980), side 640 ff. Der henvises til pkt. 6.2 nedenfor.

Det andet spørgsmål, som grundlovens § 73 rejser, er, hvad der skal forstås ved begrebet ”afstå”, jf. nærmere nedenfor i pkt. 6.3. Det er således ikke ethvert indgreb i ejendomsretten, der har karakter af ekspropriation. Indgreb i en rettighed, som er beskyttet af grundlovens § 73, men som ikke har karakter af afståelse, kan derfor foretages uden iagttagelse af betingelserne i § 73.

6.2. De beskyttede rettigheder.

6.2.1. Beskyttede rettigheder generelt

Det er kun indgreb i "ejendom", der kan indebære ekspropriation. Er der tale om et indgreb i en rettighed, der ikke har karakter af "ejendom" i grundlovens forstand, vil der således som ovenfor nævnt, uanset indgrebets karakter, ikke kunne være tale om ekspropriation, jf. også Henrik Zahle, Dansk Forfatningsret 3 (3. udg., 2003), side 183.

Grundlovens ejendomsbegreb er vidt. Det omfatter ikke alene ejendomsret i traditionel forstand, men også f.eks. begrænsede rådighedsrettigheder såsom brugsrettigheder, servitutter og panterrettigheder, jf. nærmere Henrik Zahle, a.st., side 184 f. Det er endvidere almindeligt antaget, at fordringsrettigheder ifølge aftale mellem private parter er beskyttet af § 73, jf. f.eks. Alf Ross, a.st., side 647.

Grundlovens § 73 beskytter således alle rettigheder, der efter deres almindelige natur skaber grundlaget for personers økonomiske eksistens og virken, jf. Alf Ross, a.st., side 642. Alf Ross anfører i den forbindelse bl.a. følgende om, hvilke rettigheder der beskyttes af grundlovens § 73, jf. a.st., side 644:

"Afgørende må være at rettigheden indgår som et led i det sæt af retsregler der umiddelbart tilsigter at muliggøre og regulere det økonomiske liv, og det vil i sidste analyse sige al virksomhed der sigter mod at skaffe den enkelte rådighed over omverdenen til tilfredsstillende af menneskelige behov."

Alf Ross anfører endvidere a.st., side 645:

"Betingelse for beskyttelse efter grundlovens § 73 er alene om rettigheden – uanset adkomstgrundlaget, uanset omsættelighed, og uanset om den efter sit indhold går ud på at tilsikre en særråden over ydre legemlige ting – skaber en retlig særstilling der af den berettigede på den ene eller anden måde kan udnyttes til opnåelse af økonomiske fordele."

Tilsvarende synspunkter kommer til udtryk i den øvrige forfatningsretlige litteratur, jf. Max Sørensen, Statsforfatningsret (2. udg. ved Peter Germer, 1973), side 399 ff., Henrik Zahle, a.st., side 183 ff., og Peter Germer, Statsforfatningsret (3. udg., 2001), side 238 ff.

Også rettigheder, der hviler på offentligretlig adkomst, herunder pensionsrettigheder, kan være omfattet. Om den grundlovsmæssige beskyttelse af sådanne rettigheder anfører Poul Andersen, Dansk Statsforfatningsret (1954), side 722 f., bl.a. følgende:

"Noget andet er, at rettigheder, som hviler på en offentligretlig adkomst, ofte ikke er skiftet som uigenkaldelige eller uforanderlige. Medens rettigheder, som erhverves mod staten eller en kommune ved en kontrakt, er af samme karakter som kontraktmæssige rettigheder mod en privat mand eller sammenslutning, kan rettigheder – om man vil fordele – der tilstås ved lov eller forvaltningsakt, ofte fra det offentliges side tilbagekaldes eller ændres. Dette kan bl.a. bero på, at der ikke til sådanne rettigheder eller fordele svarer nogen modydelse, således navnlig offentlige understøttelser."

Om sociale rettigheder anfører Zahle (a.st., side 187) bl.a. følgende:

”Om sociale ydelser er beskyttet af grl § 73, er omtvistet. Er krav på sociale ydelser *forfaldne*, er de utvivlsomt beskyttede som fordringsrettigheder. Er der af den pågældende ydet en *modydelse*, f.eks. i form af en forsikringsydelse, taler dette for en beskyttelse (...)”

Det antages, at en rettighed for at være beskyttet af grundlovens § 73 må være af en vis aktuel karakter. Alf Ross anfører således (a.st., side 652) bl.a. følgende:

”Den rettighed (interesse) der ifølge det foregående nyder beskyttelse efter grdl. § 73 må være af en vis aktuel karakter. Der kan fx ikke være tvivl om, at lovgiveren ved at ændre arvelovgivningens regler kan berøve visse personer en chance for at arve de ellers ville have haft, uden at disse af den grund kan gøre krav på ekspropriationserstatning. (...) Omvendt, når der er tale om definitive, om end betingede retspositioner i kraft af privatretlige dispositioner, fx retten ifølge en konservativ arvepakt. Mellem disse poler kan tænkes at forekomme retspositioner, der i højere eller mindre grad har karakter af ”velerhvervede rettigheder”, og hvor det er tvivlsomt, om de er beskyttede efter ekspropriationsreglerne.”

6.2.2. Særligt om pensionsrettigheder.

6.2.2.1. Indledning

Spørgsmålet om, i hvilket omfang pensionsrettigheder er beskyttet af grundlovens § 73, er drøftet en række steder i den forfatningsretlige litteratur.

6.2.2.2. Generelt om pensionsrettigheder

Om pensionsrettigheder anfører Henrik Zahle, a.st., side 186, følgende:

”Med hensyn til krav på pensionsydelser må antages, at disse er beskyttet på linie med andre fordringer. Kravet er forbundet med en betydelig usikkerhed, der har betydning for beskyttelsen. Er kravet *forfaldent*, er det utvivlsomt fuldt beskyttet. Men også retten til fortsat pension i en *aktuel* pensionsordning, dvs efter at pensionsperioden er begyndt, såvel som ved en *eventuel* pension, dvs i tiden forud for pensionsperiodens begyndelse, kan i et vist omfang være beskyttet. Beskyttelsen beror *alment* på de kriterier for ”afståelse”, som behandles nedenfor i afsnit 68.3, dels på *særlige* synspunkter: I bedømmelsen må indgå hensynet til, i hvilket omfang den pågældende selv har bidraget gennem præmiebeløb eller på anden måde til den pågældende pensionsordning, jf UfR 1929 239 H, såvel som hensyn til pensionsydelsens karakter og grundlag.”

Om spørgsmålet udtaler Max Sørensen, a.st., side 401, følgende:

”Om pensionsrettigheder kan det ikke generelt siges, om de er beskyttet eller ikke. De forskellige typer af pensionskrav må undersøges særskilt. Allerede forfaldne pensionsydelser må under alle omstændigheder ligestilles med almindelige fordringer og som sådanne omfattes af begrebet

ejendom i grl. § 73. Muligheden for i fremtiden at nyde godt af en bestående pensionsordning er ligeledes beskyttet, hvis det drejer sig om en privat pensionsordning eller anden ordning, der som f.eks. Arbejdsmarkedets Tillægspension alene finansieres ved bidrag fra deltagerne og deres arbejdsgivere. Derimod er offentlige pensionsordninger, der som f.eks. enke- og folkepension udelukkende finansieres gennem skat og skattelignende bidrag, ikke beskyttet. En nedsættelse kan altså ske med virkning både for fremtidige og aktuelle pensionister, uden at § 73 finder anvendelse.”

Se endvidere Poul Andersen, a.st., side 722 f., om rettigheder, som hviler på en offentligretlig adkomst, jf. ovenfor i pkt. 6.2.

I den dom, som Henrik Zahle henviser til (Ugeskrift for Retsvæsen 1929, side 239), tog Højesteret stilling til, om nedsættelse af tildelt invaliderente udgjort et ekspropriativt indgreb.

Baggrunden for sagen var følgende:

Ved lov nr. 253 af 6. maj 1921 blev der indført en invaliditetsforsikring på 800 kr. årligt for medlemmer af anerkendte sygekasser. De forsikrede ydede en præmie svarende til omtrent en tredjedel af forsikringsrisikoen, mens de ulykkesforsikringspligtige arbejdsgivere ydede et mindre bidrag, og stat og kommuner tilskød resten. I 1927 nedsatte lovgivningsmagten invaliderenten til 540 kr. årligt.

Sagsøgerne, som alle havde fået tildelt invaliderente i henhold til loven, gjorde bl.a. gældende, at der var tale om en egentlig forsikringsrettighed, der ikke ensidigt kunne forringes, og at nedsættelsen af invaliderenten var uberettiget og i strid med grundlovens § 80 (nu § 73).

Sagsøgte (Invalidforsikringsfonden) gjorde bl.a. gældende, at der i det væsentlige var tale om social forsyning for ubemidlede, og at nedsættelsen ikke berørte det beløb, som sagsøgerne ville kunne have opnået ad almindelig forsikringsvej for det præmiebeløb, de havde indbetalt.

Landsretten frifandt sagsøgte. I dommen, som Højesteret tiltrådte i henhold til grundene, anførte landsretten bl.a. følgende:

”Retten maa i alt væsentligt være enig i, hvad der saaledes er anført fra de Sagsøgtes Side. Når Lovene af 1921 og 1927 taler om Invalidforsikring, kan derved ikke antages at være tænkt paa Forsikring i privatretlig Forstand med forsikringsteknisk rigtig udregnede Præmier og med en ”Forsikringsfond” i forsikringsteknisk Forstand, men Udtrykket: Forsikring i disse og andre Love om social Forsyning betegner kun den sociale Hjælp, der er betinget af, at vedkommende selv har ydet et mere eller mindre væsentligt Bidrag (Hjælp til Selvhjælp) i Modsætning til den sociale Forsyning, hvor Hjælpen er ganske vederlagsfri; men ogsaa Forsikringslovene henhører dog under ”sociale Forsyninglove”. Ved Loven af 1921 har man i øvrigt adskilt Invalidforsikringen fra den privatretlige Forsikrings Begreb ved at det aldeles overvejende Antal af Invalidere ydede var Invalidere allerede straks, da Loven traadte i Kraft. Ved Loven af 1921 har man – for at opnaa en

simpel Administrationsordning (ved Sygekasserne) undladt udtrykkelig at dele Invaliderenten i to Dele, nemlig: a) den Rente, som forsikringsteknisk svarer til den betalte Præmie, og b) offentligt Tillæg til denne Rente, men det rette Forhold er dog tydelig nok det, at Præmien kun afgiver forsikringsmæssigt Grundlag for en ringe Del af Renten, medens Resten skyldes Tilskudene.

Det kan saaledes ikke anses uforeneligt med Reglen i Loven af 1921 § 4, jfr. § 1, at Lovgivningsmagten har foretaget en Nedsættelse af Invaliderentens Størrelse i det Omfang, hvori det er sket ved Loven af 1927.”

6.2.2.3. Særligt om tjenestemandspensioner

Om tjenestemandspensioner anfører Alf Ross, a.st., side 649 bl.a. følgende:

”Vedrørende tjenestemænds krav på lønning og pension m.m. foreligger, så vidt vides, ingen lovregel eller retsafgørelse om, hvorvidt disse er beskyttet ved grdl. § 73, men ud fra det anførte ledende synspunkt bør dette principielt antages. Spørgsmålet bliver da kun, i hvilket omfang erstatning for forringede lønnings- og pensionsvilkår er udelukket ved bestemmelsen i T.L. (tjenstemandslovens) § 12 (1) opfattet som et ansættelsesvilkår. En allerede forfalden pensionsydelse må dog – på linie med andre fordringer – være beskyttet af grdl. § 73. Tilsvarende må gælde, at tjenestemandspensionen må være beskyttet, når denne er blevet aktuel, d.v.s. ved tjenestemandens afsked med pension.”

Max Sørensen anfører, a.st., side 401 f., bl.a. følgende:

”(…) Tjenestemandspension er beskyttet når pensionsretten er blevet aktuel ved tjenestemandens afsked med pension, derimod ikke så længe pensionsretten kun er eventuel, jfr. princippet i HD 1935.1, ovfr. 6.07.”

I det nævnte afsnit 6.07 anfører Max Sørensen bl.a. følgende (side 164):

”Endelig udtalte højesteret [i en dom, der er gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 1935, side 1], at ordningen ikke stred mod de sagsøgende dommers velerhvervede rettigheder. Herved bygges på den grundsætning, at pensions- og pensonslignende krav ikke er beskyttet mod lovgivningsmagtens indgreb, så længe de ikke er blevet aktuelle, jfr. ndfr. 22.02.”

Bernhard Gomard giver i Privat Pension og Social Forsikring (1968), side 195 ff., udtryk for tilsvarende synspunkter. Det anføres bl.a. (side 205), at en særregel om grundlovsbeskyttelse for ældre tjenestemænds pensionsudsigt næppe kan opstilles. Dog antages det, at tjenestemænd, der har opnået ret til at søge afsked med pension, ikke kan fratages denne ret.

Poul Andersen har i Dansk Forvaltningsret, 4. udg. (1963), side 158 f., givet udtryk for en lidt anden opfattelse af den grundlovs-mæssige beskyttelse af fungerende tjenestemænds udsigt til pension. Det anføres således:

”Man kan således ikke komme til nogen eksakt fastsættelse af det pensionsbeløb, som før tjenestemandens død eller afskedigelse må anses for fortjent og derfor beskyttet ved Grl. § 73. Dette bør dog ikke føre til i disse tilfælde at frakende pensionskravet grundlovsmæssig beskyttelse. Man må da anse de pensionsbeløb som fortjent ved et bestemt tidspunkt og grundlovsmæssig beskyttet, som tjenestemanden selv, hans enke eller hans børn ville have krav på, om han da blev afskediget af en grund, som ikke ville udelukke pensionskravet, eller afgik ved døden, men således at dette pensionsbeløb skønsmæssigt nedsættes, fordi kravet er afhængig af betingelser, som ikke er opfyldt.”

Bent Christensen synes i et responsum af 14. august 1962, der er optrykt som bilag til betænkning nr. 320/1962 (2. betænkning fra Administrationsudvalget af 1960), at give udtryk for en tilsvarende opfattelse. Bent Christensen anfører bl.a. følgende side 104:

”Når det er rimeligt at anse pension som noget fortjent og derfor beskyttet som ejendomsret, hænger det formentlig sammen med, at den enkelte kan vente som alt overvejende hovedregel at opnå pension for sig og/eller sine efterladte, at pensionen netop derfor spiller en afgørende rolle for tjenestemandsstillingernes hele økonomiske placering, at tjenestemanden selv bidrager til pensionen, og at pensionen som afhængig også af tjenestealder og familieforhold får et individuelt præg.”

I de seneste års forfatningsretlige litteratur er der om den grundlovsmæssige beskyttelse af fungerende tjenestemænds udsigt til pension givet udtryk for opfattelser, der svarer til det, som Poul Andersen og Bent Christensen har antaget.

Se herom Henrik Zahle, a.st., side 186, jf. ovenfor i pkt. 6.2.2.2 Peter Germer anfører a.st., side 239, note 13, bl.a. følgende:

”Tjenestemandspension er i vidt omfang beskyttet efter grundlovens § 73, jfr. Poul Andersen, Forvaltningsret, s. 155-157. Anderledes Max Sørensen, s. 401-402, der fejlagtigt påberåber sig ”princippet i HD 1935.1” til støtte for den opfattelse, at ikke-aktuelle pensionskrav ikke er omfattet af grundlovens § 73.”

Der kan i øvrigt henvises til Justitsministeriets besvarelse af 14. februar 1994 af et spørgsmål af 3. november 1993 fra Folketingets Retsudvalg (Alm.del – bilag 69). I besvarelsen anfører Justitsministeriet, at det er den overvejende opfattelse i den statsretlige litteratur, at den udsigt til og forventning om en tjenestemandspension beregnet i overensstemmelse med hidtidig lovgivning, som tjenestemænd, der ikke er gået på pension, måtte have, ikke nyder samme beskyttelse efter grundlovens § 73 som den aktuelle ret til en tjenestemandspension af en bestemt størrelse, der tilkommer de tjenestemænd, som allerede er på pension.

6.3. Afståelsesbegrebet.

Det er i den forfatningsretlige litteratur og i retspraksis almindeligt antaget, at lovgivningsmagten uden at gennemføre ekspropriation kan foretage visse former for regulering af de rettigheder, der er omfattet af grundlovens § 73. Lovgivningsmagten kan således f.eks. opstille almindelige regler om begrænsninger i borgernes handlefrihed og i deres råden over, hvad de ejer, jf. Max Sørensen, a.st., side 405.

Afgrænsningen mellem på den ene side de indgreb, der er tvangsafståelse i grundlovens forstand, og for hvilke der derfor skal ydes ejeren ekspropriationserstatning, og på den anden side de indgreb, der kun er en regulering af ejendomsrettens udøvelse, og som ejeren derfor må affinde sig med uden erstatning, kan i en række tilfælde give anledning til tvivl.

Det er almindeligt antaget, at spørgsmålet om, hvorvidt et indgreb har karakter af ekspropriation, må bero på et samlet skøn over indgrebets beskaffenhed, jf. Max Sørensen, a.st., side 412, og Alf Ross, a.st., side 665 ff. Som momenter, der må tillægges betydning ved udøvelsen af dette skøn, peger man navnlig på indgrebets formål, i hvilken grad indgrebet er generelt eller konkret (herunder om det rammer mange eller få personer), indgrebets intensitet, og om indgrebet angår en fremtidig eller en aktuel rettighed. Det kan endvidere tillægges betydning, om indgrebet indebærer, at den berørte rettighed overføres til et andet retssubjekt.

7. Justitsministeriets overvejelser og vurdering

Det spørgsmål, der er rejst, er, om de påtænkte lovændringer om pensioners behandling på skifte i anledning af separation eller skilsmisse vil indebære ekspropriation efter grundloven.

Nedenfor i pkt. 7.1 behandles i den forbindelse spørgsmålet om, hvorvidt gennemførelsen af lovændringerne medfører indgreb i rettigheder, som er beskyttet efter grundlovens § 73.

I det omfang der er tale om rettigheder, som er beskyttet efter denne bestemmelse, er spørgsmålet herefter, om en gennemførelse af lovændringerne vil indebære indgreb af ekspropriativ karakter i de pågældende rettigheder. Herom henvises til pkt. 7.2 nedenfor.

I pkt. 7.2.7 behandles lovudkastets mulige ikrafttrædelsesbestemmelser, og i pkt. 7.2.8 omtales betydningen af den konkrete, tekniske delingsmetode, herunder betydningen af, om kompensationen udredes af pensionsordningen eller af andre midler i boet.

7.1. Er der tale om rettigheder, der er beskyttet efter grundlovens § 73?

Med lovudkastets regler om inddragelse af pensionsordninger som led i delingen på skifte i anledning af separation eller skilsmisse sker der indgreb i pensionsrettigheder, som enten er

knyttet til et ansættelsesforhold eller er privattegnede. Endvidere kan de omhandlede pensionsrettigheder være enten aftalebaseret eller som tjenestemandspension være optjent i henhold til lovgivning.

Som det fremgår af pkt. 6.2 ovenfor, er ejendomsbegrebet i § 73 meget bredt og omfatter enhver rettighed, der danner grundlag for personers økonomiske eksistens og virke.

For den nærmere vurdering af de enkelte pensionstyper vil der i det følgende blive foretaget en gennemgang af henholdsvis aftalebaserede pensioner i form af alderspensioner (pkt. 7.1.1), tjenestemandspensioner (pkt. 7.1.2) og kapitalpensioner (pkt. 7.1.3).

7.1.1. Aftalebaseret alderspension

Aftalebaseret alderspension vil ifølge lovudkastet i modsætning til tidligere efter omstændighederne skulle inddrages på skifte i anledning af separation eller skilsmisse.

Alderspensioner giver ejerægtefællen krav på en løbende livsbetinget pension. De omhandlede aftalebaserede alderspensioner kan som nævnt i pkt. 2.1 stiftes enten ved aftale i forbindelse med et ansættelsesforhold eller ved en (privat) aftale med et pengeinstitut eller et forsikringselskab.

Som det fremgår af pkt. 6.2, er det almindeligt antaget i den forfatningsretlige litteratur, at fordringsrettigheder ifølge aftaler er beskyttet af grundlovens § 73.

På den baggrund er det Justitsministeriets opfattelse, at ejerægtefællens rettigheder i henhold til en aftalebaseret alderspension er beskyttet af § 73.

7.1.2. Tjenestemandspensioner

Tjenestemandspensioner er som tidligere nævnt ikke aftalebaserede, men baseret på lovmæssig regulering, jf. nærmere under pkt. 2.2.

Tjenestemandspensioner vil som følge af lovudkastet i modsætning til tidligere efter omstændighederne skulle inddrages på skifte ved separation eller skilsmisse.

Det er almindeligt antaget i den forfatningsretlige litteratur, at tjenestemandspensioner er beskyttet af grundlovens § 73, når der er tale om allerede forfaldne pensionsydelse eller en i øvrigt aktuel pensionsret, jf. ovenfor under pkt 6.2.2.3.

Det er i overensstemmelse hermed Justitsministeriets opfattelse, at der med lovudkastet i forhold til allerede forfaldne pensionsydelse eller andre aktuelle tjenestemandspensionsrettigheder sker indgreb i rettigheder, som er beskyttet af grundlovens § 73.

Med hensyn til den fremtidige udsigt til tjenestemandspension er der ikke i litteraturen enighed om, hvorvidt denne ret er beskyttet i henhold til grundlovens § 73, jf. herved pkt. 6.2.2.3.

Efter Justitsministeriets opfattelse taler meget for at anse den tjenestemandspension, der er optjent, for et integreret led i vederlæggelsen af en tjenestemand og som sådan beskyttet af § 73. Det bemærkes dog, at Justitsministeriet som omtalt under pkt. 6.2.2.3 har antaget, at den udsigt til og forventning om en tjenestemandspension beregnet i overensstemmelse med hidtidig lovgivning, som tjenestemænd, der ikke er gået på pension, måtte have, ikke nyder samme beskyttelse efter grundlovens § 73 som den aktuelle ret til en tjenestemandspension af en bestemt størrelse, der tilkommer de tjenestemænd, som allerede er på pension.

Sammenfattende er det Justitsministeriets opfattelse, at der med lovudkastet vil kunne ske indgreb i tjenestemandspensionsrettigheder, som er beskyttet af grundlovens § 73.

7.1.3. Kapitalpensioner

Det fremgår af pkt. 3.3, at aftalebaserede kapitalpensioner efter gældende ret som altovervejende hovedregel indgår i lighedelingen ved skifte i anledning af separation eller skilsmisse. Denne retstilstand bygger på den fortolkning af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, der er anlagt i retspraksis. Med lovudkastet vil de omhandlede kapitalpensioner kun i begrænset omfang kunne indgå i skiftet.

Kapitalpensioner kan – ligesom alderspensioner – stiftes enten ved aftaler i forbindelse med ansættelsesforhold eller ved en (privat) aftale med et pengeinstitut eller et forsikringselskab.

Det må antages, at aftalebaserede kapitalpensioner i forhold til ejerægtefællen er omfattet af beskyttelsen i grundlovens § 73, jf. også ovenfor i pkt. 7.1.1.

Det gøres imidlertid ikke med lovudkastet indgreb i ejerægtefællens ret til pension, idet kapitalpensioner i modsætning til tidligere som udgangspunkt ikke vil skulle indgå i delingen på skifte. Lovforslaget vil således ændre i ikke-ejerægtefællens ret efter den gældende lovgivning til en andel af ejerægtefællens kapitalpension i tilfælde af skifte.

Spørgsmålet er herefter, hvorvidt der af lovgivningen om deling af ægtefællers aktiver på skifte eller i øvrigt kan udledes en af § 73 beskyttet ret for ikke-ejerægtefællen til at modtage en andel af ejerægtefællens kapitalpension.

Det kan i den forbindelse anføres, at der vil kunne være ikke-ejerægtefæller, som har indrettet deres økonomiske, herunder pensionsmæssige, situation på, at de omhandlede kapitalpensioner ville indgå i lighedelingen ved et eventuelt skifte i anledning af separation eller skilsmisse. Det kan ud fra den betragtning gøres gældende, at ikke-ejerægtefællen har en berettiget forventning, som nyder beskyttelse efter § 73.

Heroverfor står, at det som anført under pkt. 6.2.1 antages, at en rettighed for at være beskyttet af grundlovens § 73 må være af en vis aktuel karakter.

I den forbindelse kan der henvises til, at der ikke under ægteskabet foreligger en aktuel rettighed for ikke-ejerægtefællen, som den pågældende kan udnytte til sin økonomiske fordel. Det er således først i tilfælde af bodeling i anledning af eventuel separation eller skilsmisse, at lovgivningen giver ikke-ejerægtefællen ret til en andel af ejerægtefællens kapitalpension, og det kan derfor anføres, at en ikke-ejerægtefælle kun i begrænset omfang kan have indrettet sig på at skulle modtage en andel af ejerægtefællens kapitalpension i tilfælde af bodeling.

Der kan herudover henvises til, at det som nævnt i pkt. 6.2.1 er antaget, at lovgiver ved at ændre arvelovgivningens regler kan berøve visse personer en mulighed for at arve, som de ellers ville have haft, uden at de pågældende personer af den grund kan gøre krav på ekspropriationserstatning. Det kan anføres, at ikke-ejerægtefællens mulige ret til en andel af den anden ægtefælles kapitalpension ved skifte i anledning af separation eller skilsmisse har den samme usikre karakter som retten til muligvis at arve i henhold til den gældende arvelovgivning.

Der er endvidere ikke støtte for, at lovgivningsmagten særligt i forhold til inddragelse af kapitalpensioner har ønsket at tilsikre ikke-ejerægtefællen en ret, der nyder beskyttelse efter grundlovens § 73. Der kan i den forbindelse peges på, at pensionsrettigheder i form af kapitalpensioner efter det oplyste ikke eksisterede på tidspunktet for indførelsen af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, og at den nugældende retstilstand med hensyn til kapitalpensioners behandling ved skifte mellem ægtefæller således er baseret på den fortolkning af retsvirkningslovens § 15, stk. 2, der er anlagt i retspraksis.

På den anførte baggrund taler meget efter Justitsministeriets opfattelse for at antage, at der i forhold til kapitalpensioner ikke med lovudkastet vil ske indgreb i en ret, der er beskyttet af grundlovens § 73. For det tilfælde, at det måtte antages, at lovudkastets regulering af kapitalpensioner ville udgøre et indgreb i en ret beskyttet af grundlovens § 73, er der nedenfor i

pkt. 7.2.9 redegjort for, om gennemførelse af lovudkastet i givet fald vil udgøre et indgreb af ekspropriativ karakter.

7.2. Er der tale om indgreb af ekspropriativ karakter?

7.2.1. Indledning

7.2.1.1. Spørgsmålet er i dette afsnit, om den påtænkte lovændring om pensioners behandling på skifte i anledning af separation eller skilsmisse indebærer et ekspropriativt indgreb, i det omfang det må antages, at der er tale om rettigheder, som er beskyttet af grundlovens § 73.

Som omtalt ovenfor i pkt. 7.1.1 og 7.1.2 er det Justitsministeriets vurdering, at der i forhold til aftalebaserede alderspensioner samt tjenestemandspensioner med lovudkastet vil kunne ske indgreb i rettigheder, der er beskyttet af grundlovens § 73. På den baggrund foretages i det følgende en vurdering af karakteren af de indgreb, som lovudkastet vil kunne indebære i forhold til disse rettigheder.

Særligt i forhold til tjenestemandspensioner bemærkes, at det som omtalt under pkt. 7.1.2 efter Justitsministeriets opfattelse må antages, at den udsigt til og forventning om en tjenestemandspension beregnet i overensstemmelse med hidtidig lovgivning, som tjenestemænd, der ikke er gået på pension, måtte have, ikke nyder samme beskyttelse efter grundlovens § 73 som den aktuelle ret til en tjenestemandspension af en bestemt størrelse, der tilkommer de tjenestemænd, som allerede er på pension. I det følgende foretages imidlertid en samlet vurdering af, om den påtænkte lovændring indebærer et ekspropriativt indgreb i de omhandlede tjenestemandspensioner. Baggrunden herfor er, at det i den foreliggende sammenhæng ikke vil være nødvendigt for vurderingen af lovudkastet at foretage en sondring mellem den tjenestemandspension, der er optjent, men endnu ikke aktuel, og allerede forfaldne pensionsydelse eller andre aktuelle tjenestemandspensionsrettigheder.

Der skal ved vurderingen af, om lovudkastet vil kunne indebære indgreb af ekspropriativ karakter i forhold til aftalebaserede alderspensioner og tjenestemandspensioner, foretages en samlet vurdering af lovudkastets bestemmelser. I pkt. 7.2.2 foretages derfor en gennemgang af en række momenter, som er fælles for lovudkastets § 15 b, stk. 2 – 4, og som må inddrages i vurderingen af lovudkastets forhold til grundlovens § 73. Herudover omtales i pkt. 7.2.3 - 7.2.5 visse andre momenter, der er særligt knyttet til de enkelte bestemmelser i § 15 b, stk. 2 – 4.

Med hensyn til kapitalpensioner fremgår det af pkt. 7.1.3, at meget efter Justitsministeriets opfattelse taler for at antage, at der ikke i forhold til disse pensioner med lovudkastet vil ske indgreb i en ret, der er beskyttet af grundlovens § 73. I pkt. 7.2.9 foretages en vurdering af, om gennemførelsen af lovændringerne ville indebære et ekspropriativt indgreb i forhold til kapitalpensioner, hvis det – uanset det, der er anført i pkt. 7.1.3 – måtte lægges til grund, at der vil ske indgreb i en ret, som nyder beskyttelse efter § 73.

7.2.1.2. Lovudkastet vil alene kunne indebære indgreb i rettigheder, som er beskyttet af grundlovens § 73, hvis der er tale om pensionsordninger, der - enten i kraft af et ansættelsesforhold eller en privat aftale - er etableret på tidspunktet for de påtænkte lovændringers ikrafttræden. Det vil endvidere i forhold til sådanne etablerede pensionsordninger være en forudsætning for, at lovudkastet kan siges at udgøre indgreb i de pågældende ordninger, at ejeren er gift ved lovændringernes ikrafttræden. Der kan herved henvises til, at lovudkastet for personer uden pensionsrettigheder eller for ugifte personer ikke vil udgøre indgreb i en bestående rettighed.

7.2.1.3. I sin henvendelse har Ægtefællepensionsudvalgets anmodet om, at Justitsministeriet vurderer betydningen af forskellige ikrafttrædelsesbestemmelser, som overvejes i Udvalget i forbindelse med lovudkastet.

For det første er der peget på en ikrafttrædelsesbestemmelse, hvorefter lovudkastet alene vil gælde for pensionsaftaler, som indgås efter lovens ikrafttræden, og for det andet er der henvist til en bestemmelse, som vil betyde, at lovudkastet vil gælde for eksisterende aftaler, der er indgået før lovens ikrafttræden, men alene for så vidt angår pensionsrettigheder, som optjenes efter lovens ikrafttræden. Endelig er der som en tredje mulighed skitseret en ikrafttrædelsesbestemmelse, hvorefter lovudkastet vil gælde for alle pensionsrettigheder, herunder også allerede optjente rettigheder på eksisterende aftaler.

Såfremt lovudkastet alene vil skulle gælde for pensionsaftaler, der indgås efter lovens ikrafttræden, vil det efter Justitsministeriets opfattelse betyde, at der ikke på grundlag af lovudkastet vil kunne ske indgreb af ekspropriativ karakter i en rettighed, som er beskyttet af grundlovens § 73. Der vil således være tale om en regulering af rettigheder, som ikke er etableret på tidspunktet for lovens ikrafttræden.

Der vil i det følgende blive taget stilling til lovudkastet i forhold til en ikrafttrædelsesbestemmelse, hvorefter lovudkastet vil være gældende for alle pensionsrettigheder, herunder også allerede optjente rettigheder på eksisterende aftaler.

Om Justitsministeriets vurdering af udvalgets andet forslag til ikrafttrædelsesbestemmelse henvises til pkt. 7.2.7 nedenfor.

7.2.1.4. Som nævnt har Ægtefællepensionsudvalget bedt Justitsministeriet om i vurderingen af forholdet til grundloven at inddrage forskellige delingsmetoder, der vil skulle anvendes i tilfælde, hvor den ene ægtefælle skal kompensere den anden ægtefælle i henhold til lovudkastet. Delingsmetoderne omtales nærmere nedenfor i pkt. 7.2.8, men det bemærkes, at

Justitsministeriet ved den følgende vurdering af, om lovudkastet vil kunne indebære indgreb af ekspropriativ karakter, har lagt den mest indgribende af de delingsmetoder, som udvalget har omtalt, til grund. Der sigtes her til den metode, som betyder, at kompensationsbeløbet skal udredes kontant af ejerægtefællens pensionsordning i forbindelse med skifte.

7.2.2. Generelt om lovudkastet i forhold til aftalebaseret alderspension og tjenestemandspension

Ved vurderingen af, om lovudkastet vil indebære et ekspropriativt indgreb i henholdsvis alderspensioner eller tjenestemandspensioner må der efter Justitsministeriets opfattelse tages udgangspunkt i følgende grundlæggende momenter:

Ægtefællers indbyrdes retsforhold – herunder i tilfælde af skifte i anledning af separation eller skilsmisse – er allerede i dag genstand for en omfattende lovregulering.

Som omtalt i pkt. 5 er der i den forbindelse i lovgivningspraksis også eksempler på, at der er gennemført ændringer af reglerne om, hvordan der skal skiftes mellem ægtefæller i anledning af separation eller skilsmisse.

Der er således bl.a. – f.eks. med ægteskabslovens § 56 – eksempler på indførelse af regler, der i tilfælde af skifte efter omstændighederne kan give en ægtefælle et økonomisk krav på grundlag af bl.a. den anden ægtefælles pensionsrettigheder, der (ellers) ikke ville indgå i bodelingen. Det kan om tidligere eksempler fra lovgivningspraksis desuden nævnes, at der i flere tilfælde er blevet fastsat overgangsbestemmelser i forbindelse med de pågældende lovændringer, og at disse bestemmelser i visse tilfælde ikke har været begrænset til rettigheder, som blev etableret efter lovens ikrafttræden.

Der kan herudover som yderligere et grundlæggende moment peges på, at de indgreb i beskyttede rettigheder, som lovudkastet skaber mulighed for, vedrører en regulering af retsforholdet mellem to private, der som (hidtidige) ægtefæller har en særlig og nær tilknytning, herunder i økonomisk henseende.

På den anførte baggrund vil der efter Justitsministeriets opfattelse være en meget betydelig frihed for lovgivningsmagten til – uden at der vil foreligge ekspropriation efter grundlovens § 73 – ud fra saglige overvejelser at gennemføre ændringer af reglerne om, i hvilket omfang pensioner eller andre aktiver inddrages ved skifte mellem ægtefæller i anledning af separation eller skilsmisse.

7.2.3. Særligt om lovudkastets § 15 b, stk. 2

Lovudkastets § 15 b, stk. 2, vil betyde, at rettigheder i henhold til pensionsordninger, der ikke kan betegnes som rimelige, inddrages i lighedelingen ved skifte.

Til støtte for, at bestemmelsen i § 15 b, stk. 2, ikke vil indebære ekspropriation kan bl.a. anføres følgende:

Der kan for det første peges på, at der med § 15 b, stk. 2, kun vil kunne ske indgreb i rettigheder i henhold til pensionsordninger, der ikke kan betegnes som rimelige, og at der i givet fald kun vil skulle ske lighedeling af værdien af den del af pensionsrettighederne, som overstiger det rimelige.

Med den forståelse af begrebet ”rimelig pensionsordning”, der lægges op til i lovudkastet, vil ejerægtefællen derfor i alle tilfælde kunne udtage en sædvanlig arbejdsmarkedspension eller, hvad der svarer hertil, og der vil herudover ved vurderingen af, om en pensionsordning må anses for rimelig – udover vedkommende ægtefælles egen situation og indtjeningsforhold – også skulle lægges vægt på ægtefællernes samlede situation. Som nævnt i pkt. 4.2.2 er det af Ægtefællepensionsudvalget oplyst, at det må antages, at det som led i vurderingen af ægtefællernes samlede situation vil kunne indgå, hvorvidt den ægtefælle, der ikke er ejer af den pension, som principielt vil skulle indgå i bodelingen efter § 15 b, stk. 2, selv har udtaget en pensionsordning, som er oparbejdet før ægteskabet, forlods, jf. lovudkastets § 15 b, stk. 1.

Der kan herudover peges på, at visse af de pensionsrettigheder, som vil være omfattet af lovudkastets § 15 b, stk. 2, allerede efter den nuværende ordning efter omstændighederne kan inddrages i bodelingen i form af et vederlagskrav for ikke-ejerægtefællen. Som omtalt under pkt. 3.4.1 vil den gældende bestemmelse i retsvirkningslovens § 23, stk. 2, således efter omstændighederne kunne danne grundlag for et vederlagskrav for ikke-ejerægtefællen i tilfælde, hvor ejerægtefællen kan udtage en pensionsordning forlods, som den pågældende har anvendt midler af fællesboet til at erhverve eller forbedre. Det følger af lovudkastets § 15 f, at denne mulighed for vederlagskrav efter § 23, stk. 2, ikke længere skal finde anvendelse på pensionsrettigheder.

Til støtte for, at der med § 15 b, stk. 2, vil kunne ske indgreb af ekspropriativ karakter i de omhandlede beskyttede rettigheder, kan bl.a. anføres følgende:

Det kan om begrundelsen for indførelsen af § 15 b, stk. 2, gøres gældende, at indbetalinger til en pensionsordning, som ligger udover en sædvanlig arbejdsmarkedspension eller, hvad der svarer hertil, ikke nødvendigvis er udtryk for, at opsparingen er urimelig. Den omstændighed, at en ægtefælle har foretaget pensionsopsparing, som ligger på et højere niveau end, hvad der blandt arbejdsmarkedets parter er almindeligt accepteret som svarende til den pågældendes

uddannelses- og arbejdsmæssige situation, gør i den forbindelse ikke, at vedkommende ægtefælle kan bebrejdes den yderligere pensionsopsparring.

Desuden kan det gøres gældende, at inddragelsen af en pensionsordning i ligedelingen efter § 15 b, stk. 2, ikke i alle tilfælde kan anses for rimelig henset til ægtefællernes samlede økonomiske situation. Der kan bl.a. henvises til, at der ikke som led i vurderingen efter § 15 b, stk. 2, af, om der skal ske ligedelingen af ejerægtefællens pensionsordning efter lovudkastet, vil kunne tages hensyn til, om ikke-ejerægtefællen har store særemidler.

Det kan endvidere anføres, at det særligt i tilfælde, hvor de løbende udbetalinger i henhold til pensionsordningen er påbegyndt, vil være byrdefuldt for ejerægtefællen, at pensionen skal inddrages i bodelingen.

7.2.4. Særligt om lovudkastets § 15 b, stk. 3

Der kan til støtte for, at der ikke med lovudkastets § 15 b, stk. 3, vil kunne ske indgreb af ekspropriativ karakter bl.a. anføres følgende:

Der kan peges på, at bestemmelsen i § 15 b, stk. 3, skal skabe grundlag for økonomisk kompensation til en ægtefælle, der under et ægteskab, som efter lovudkastets § 15 a ikke kan anses for kortvarigt, har foretaget mindre pensionsopsparringer, fordi den pågældende af hensyn til familien eller den anden ægtefælle har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller arbejdet på nedsat tid. Det vil sige, at bestemmelsen varetager et sagligt formål.

I forlængelse heraf kan det anføres, at en eventuel pligt for ejerægtefællen til at betale kompensation skal ses i lyset af den økonomiske fordel, herunder i pensionsmæssig henseende, som ejerægtefællen vil kunne have haft af, at ikke-ejerægtefællen har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller arbejdet på nedsat tid af hensyn til familien eller ejerægtefællen.

Der kan endvidere henvises til, at bestemmelsen kun vil kunne udløse et kompensationskrav for en ægtefælle, hvis vedkommende under ægteskabet har foretaget pensionsopsparringer, der for det første er mindre end den anden ægtefælles pensionsopsparringer, og for det andet er mindre end svarende til vedkommendes indtægtsmæssige og uddannelsesmæssige situation.

Som nævnt i pkt. 4.2.3 er det af Ægtefællepensionsudvalget oplyst, det må antages, at det som led i vurderingen efter § 15 b, stk. 3, vil kunne indgå, hvorvidt den ægtefælle, der principielt vil have krav på et kompensationsbeløb efter bestemmelsen, selv har udtaget en pensionsordning, som er oparbejdet før ægteskabet, forlods, jf. lovudkastets § 15 b, stk. 1.

Der kan i øvrigt henvises til, at der vil gælde en bagatelgrænse for, at der kan fastsættes et kompensationskrav efter § 15 b, stk. 3. Det kræves således efter bemærkningerne til bestemmelsen, at den mistede pensionsopsparing overstiger ca. et års pensionsindbetalinger for en fuldtidsbeskæftiget inden for den pågældendes erhverv. Kompensationen efter § 15 b, stk. 3, kan endvidere højst udgøre halvdelen af forskellen mellem nettoværdien af den pensionsopsparing hver af ægtefællerne har foretaget under ægteskabet.

Til støtte for, at der med § 15 b, stk. 3, vil kunne ske ekspropriative indgreb, kan bl.a. anføres følgende:

Det kan anføres, at det i en række tilfælde kan have været et fælles ønske hos de to ægtefæller om at indrette sig således, at den ene ægtefælle f.eks. skulle være hjemmegående, og at der således ikke nødvendigvis er grundlag for i ægtefællernes indbyrdes stilling at anse det for urimeligt, at den anden ægtefælle er bedre stillet pensionsmæssigt.

Herudover kan der peges på, at der ikke ved vurderingen af, om der skal pålægges den ene ægtefælle en pligt til at betale kompensation efter § 15 b, stk. 3, skal lægges vægt på ægtefællernes samlede økonomiske situation. Bestemmelsen vil således skabe mulighed for, at en ægtefælle kan blive pålagt pligt til at betale kompensation, uanset at den pågældende samlet set vil være ringere økonomisk stillet efter skiftet end den anden ægtefælle, som f.eks. forlods kan have udtaget store særemidler. Det kan anføres, at det særligt i tilfælde, hvor de løbende udbetalinger i henhold til pensionsordningen er påbegyndt, vil være byrdefuldt for ejerægtefællen, at pensionen skal inddrages i bodelingen.

7.2.5. Særligt om lovudkastets § 15 b, stk. 4

Til støtte for, at der ikke med § 15 b, stk. 4, vil kunne ske ekspropriative indgreb kan bl.a. anføres følgende:

Det er hensigten med § 15 b, stk. 4, at sikre, at den ene ægtefælle ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende som følge af, at der ved skifte er stor forskel i værdien af ægtefællernes pensionsrettigheder. Bestemmelsen i § 15 b, stk. 4, varetager således et sagligt formål.

Det kan i forlængelse heraf anføres, at der med betingelserne for at anvende § 15 b, stk. 4, er foretaget en afvejning af ægtefællernes økonomiske interesser mv. Blandt disse betingelser kan følgende nævnes:

Bestemmelsen finder kun anvendelse ved længerevarende ægteskaber, hvorved der som udgangspunkt forstås ægteskaber, der har varet i 15 år eller mere. Det kan anføres, at der i forbindelse med sådanne lange ægteskaber i særlig grad vil være anledning til at sikre, at en af ægtefællerne ikke stilles urimeligt i pensionsmæssig henseende i tilfælde af separation eller skilsmisse.

Der vil endvidere gælde to former for økonomiske grænser for, at § 15 b, stk. 4, vil kunne bringes i anvendelse. Der kan således ikke efter bestemmelsen fastsættes et kompensationskrav til den i pensionsmæssig henseende ringest stillede ægtefælle, hvis den pågældende har en pension, der – ved et sædvanligt indbetalingsforløb frem til sædvanlig pensionsalder – årligt ville udgøre ca. 130.000 kr. omregnet til løbende udbetalinger. Hertil kommer, at § 15 b, stk. 4, kun vil finde anvendelse, hvis forskellen mellem pensionernes størrelse såvel på skiftetidspunktet som ved sædvanligt pensioneringstidspunkt for hver af ægtefællerne overstiger ca. 50.000 kr. omregnet til årlige løbende udbetalinger.

Det kan om de to økonomiske grænser anføres, at det herved er sikret, at kompensation efter § 15 b, stk. 4, kun vil kunne komme på tale, hvor der foreligger et betydeligt økonomisk behov for den ægtefælle, som pensionsmæssigt er ringest stillet.

Herudover kan der henvises til, at der ved afgørelsen af, om en ægtefælle skal yde den anden ægtefælle et beløb i henhold til stk. 4, skal lægges vægt på ægtefællernes formueforhold – herunder eventuelle særejmidler – ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt, jf. nærmere under pkt. 4.2.4. Bestemmelsen vil således ikke kunne danne grundlag for, at en ægtefælle bliver pålagt pligt til at betale kompensation i tilfælde, hvor en sådan pligt ud fra ægtefællernes samlede økonomiske situation måtte anses for urimelig, f.eks. på grund af den anden ægtefælles særejmidler.

Det kan til støtte for, at der med lovudkastets § 15 b, stk. 4, vil kunne ske indgreb af ekspropriativ karakter bl.a. anføres, at den omstændighed, at en ægtefælle i lovudkastets forstand vil være urimeligt stillet i pensionsmæssig henseende ikke behøver at betyde, at den anden ægtefælle kan bebrejdes denne situation.

Det kan endvidere på samme måde som i relation til stk. 2 og 3 anføres, at pligten til at betale kompensation i særlig grad vil være byrdefuld i forhold til ægtefæller, hvor de løbende udbetalinger i henhold til pensionsordningen er påbegyndt.

7.2.6. Sammenfattende vurdering af lovudkastets indgreb i aftalebaserede alderspensioner og tjenestemandspensioner

Ved vurderingen af, om lovudkastet vil kunne indebære indgreb af ekspropriativ karakter i henholdsvis aftalebaserede alderspensioner og tjenestemandspensioner skal der foretages en samlet vurdering af lovudkastets bestemmelser baseret på de momenter, der er redegjort for ovenfor under pkt. 7.2.2 – 7.2.5.

Som det bl.a. er anført under pkt. 7.2.2, er ægtefællers indbyrdes retsforhold – herunder i tilfælde af skifte i anledning af separation eller skilsmisse – allerede i dag genstand for en omfattende lovregulering. Hertil kommer, at de indgreb i beskyttede rettigheder, som lovudkastet skaber mulighed for, vedrører en regulering af retsforholdet mellem to private, der som (hidtidige) ægtefæller har en særlig og nær tilknytning, herunder i økonomisk henseende. På den anførte baggrund vil der som anført under pkt. 7.2.2. efter Justitsministeriets opfattelse være en meget betydelig frihed for lovgivningsmagten til – uden at der vil foreligge ekspropriation efter grundlovens § 73 – ud fra saglige overvejelser at gennemføre ændringer af reglerne om, i hvilket omfang pensioner eller andre aktiver inddrages ved skifte mellem ægtefæller i anledning af separation eller skilsmisse.

Som følge heraf og på baggrund af det, der er anført i pkt. 7.2.3 – 7.2.5 om de enkelte relevante bestemmelser i lovudkastet, er det Justitsministeriets opfattelse, at en gennemførelse af lovudkastet ikke vil indebære ekspropriation efter grundlovens § 73.

Som nævnt i pkt. 4.2.3 har Ægtefællepensionsudvalget bedt Justitsministeriet om at vurdere, hvilken betydning det vil have, hvis det i lovudkastets § 15 b, stk. 3, indføres, at kompensation skal ske ”medmindre det på grund af de økonomiske forhold i øvrigt i den konkrete situation vil være urimeligt med kompensation”. Da Justitsministeriet som nævnt ovenfor ikke finder, at der med lovudkastet vil ske indgreb, der indebærer ekspropriation efter grundlovens § 73, finder ministeriet ikke anledning til at tage stilling til den foreslåede tilføjelse til lovudkastets § 15 b, stk. 3.

7.2.7. Særligt om ikrafttrædelsesbestemmelser

Som anført ovenfor i pkt. 7.2.1 har Ægtefællepensionsudvalget anmodet Justitsministeriet om at vurdere betydningen af tre forskellige ikrafttrædelsesbestemmelser.

Udvalget har for det første peget på en ikrafttrædelsesbestemmelse, hvorefter lovudkastet alene vil gælde for pensionsaftaler, der indgås efter lovens ikrafttræden. Justitsministeriet har ovenfor i pkt. 7.2.1 anført, at der med en sådan ikrafttrædelsesbestemmelse ikke på grundlag af lovudkastet vil kunne ske indgreb af ekspropriativ karakter i en rettighed, som er beskyttet af grundlovens § 73.

Justitsministeriet har ovenfor under pkt. 7.2.2 – 7.2.6 vurderet lovudkastet ud fra Ægtefællepensionsudvalgets tredje ikrafttrædelsesbestemmelse, som vil betyde, at lovudkastet

vil gælde for alle pensionsrettigheder, herunder også allerede optjente rettigheder på eksisterende aftaler. Som det fremgår heraf, vil der med lovudkastet i så fald efter Justitsministeriets opfattelse ikke være tale om indgreb, der indebærer ekspropriation efter grundlovens § 73. Justitsministeriet finder på denne baggrund ikke anledning til at foretage en nærmere vurdering af udvalgets andet forslag til ikrafttrædelsesbestemmelse, der som omtalt under pkt. 7.2.1.3 vil begrænse virkningen af lovændringerne til pensionsrettigheder, som optjenes efter lovens ikrafttræden.

7.2.8. Betydningen af den konkrete tekniske delingsmetode

Som det fremgår af pkt. 4.2.5, har Ægtefællepensionsudvalget bedt Justitsministeriet om i vurderingen af forholdet til grundloven at inddrage forskellige delingsmetoder, der vil skulle anvendes i tilfælde, hvor den ene ægtefælle skal kompensere den anden ægtefælle i henhold til lovudkastets § 15 b, stk. 2 - 4.

Delingsmetoderne omfatter en række muligheder, der strækker sig fra den for ejerægtefællen mest byrdefulde metode, hvorefter kompensationsbeløbet udredes af ejerægtefællens pensionsordning kontant, således at pensionsordningen reduceres tilsvarende, til en mindre byrdefuld metode, hvorefter kompensationsbeløbet udredes ved i ejerægtefællens pensionsordning at etablere en fripolice til ejerægtefællen med ikke-ejerægtefællen som uigenkaldeligt begunstiget. Ikke-ejerægtefællen får i sidstnævnte tilfælde ikke sin egen ordning, men bliver alene begunstiget til de eventuelle udbetalinger, der måtte komme på fripolice. Ejerægtefællen vil normalt have den samme rådighed over en fripolice, som over selve ordningen. Som mulige mellemløsninger er der bl.a. peget på metoder, hvorefter der udtages en del af ejerægtefællens pensionsordning til en særskilt pensionsordning for ikke-ejerægtefællen på enten ejerægtefællens- eller ikke-ejerægtefællens liv.

Justitsministeriet har som omtalt i pkt. 7.2.1 ved vurdering af, om lovudkastet vil kunne indebære indgreb af ekspropriativ karakter, lagt den mest indgribende af de delingsmetoder, som udvalget har omtalt, til grund. Der sigtes her til den metode, hvorefter kompensationsbeløbet skal udredes kontant af ejerægtefællens pensionsordning i forbindelse med skifte.

Der vil efter Justitsministeriets opfattelse ikke ved anvendelse af denne delingsmetode være tale om indgreb, som indebærer ekspropriation efter grundlovens § 73. Justitsministeriet finder på denne baggrund ikke anledning til at foretage en nærmere vurdering af de øvrige omtalte delingsmetoder.

7.2.9. Kapitalpensioner

Som omtalt i pkt. 7.1.3 taler meget efter Justitsministeriets opfattelse for at antage, at der i forhold til kapitalpensioner ikke med lovudkastet vil ske indgreb i en ret for ikke-ejerægtefællen, der er beskyttet af grundlovens § 73.

Selv om man måtte antage, at lovudkastets regulering af kapitalpensioner ville udgøre indgreb i en ret beskyttet af grundlovens § 73, er det imidlertid Justitsministeriets opfattelse, at gennemførelse af lovudkastet ikke ville udgøre et ekspropriativt indgreb.

Der kan i den forbindelse bl.a. peges på, at der i givet fald ville være tale om en ret for ikke-ejerægtefællen, der kan have en uaktuel karakter, idet den alene aktualiseres ved eventuel separation eller skilsmisse, at der som nævnt under pkt. 7.2.2 efter Justitsministeriets opfattelse vil være en meget betydelig frihed for lovgivningsmagten til at gennemføre ændringer af reglerne om, i hvilket omfang pensioner eller andre aktiver inddrages ved skifte mellem ægtefæller i anledning af separation eller skilsmisse, uden at der vil foreligge ekspropriation efter grundlovens § 73, og at der efter lovudkastets § 15 b, stk. 2-4, i visse tilfælde vil skulle ske inddragelse af kapitalpensioner i bodelingen.

8. Sammenfatning

Notatet indeholder en vurdering af forholdet mellem grundlovens § 73 og en påtænkt lovmæssig regulering af pensioners behandling på skifte i anledning af separation eller skilsmisse.

Den påtænkte lovmæssige regulering vil indebære, at visse pensionsrettigheder, som tidligere ikke indgik i ligedelingen på skifte, nu til dels vil skulle inddrages i delingen, samt at pensionsrettigheder, der efter hidtidig retspraksis blev inddraget i ligedelingen, fremover alene vil skulle inddrages i begrænset omfang.

Der er af Justitsministeriet foretaget en vurdering af, hvorvidt lovudkastet medfører indgreb i rettigheder, der er beskyttet efter grundlovens § 73.

Det er Justitsministeriets opfattelse, at lovudkastets regulering af aftalebaserede alderspensioner og tjenestemandspensioner udgør rettigheder omfattet af grundlovens § 73. I forhold til lovudkastets regulering af kapitalpensioner taler meget efter Justitsministeriets opfattelse for at antage, at der ikke med lovudkastet vil ske indgreb i en ret, der er beskyttet af grundlovens § 73.

Justitsministeriet har – i det omfang der kan være tale om rettigheder beskyttet af grundlovens § 73 – foretaget en vurdering af, om der med lovudkastet vil kunne være tale om indgreb af ekspropriativ karakter.

På baggrund af en samlet vurdering af lovudkastets bestemmelser, er det Justitsministeriets opfattelse, at lovudkastet ikke vil indebære indgreb af ekspropriativ karakter.

Bilag 5

Familiestyrelsen
att. Marlene Vestergaard
Æbeløgade 1
2100 København Ø

Ved Stranden 8
1061 København K
Tlf. 33 92 59 00
Fax 33 12 13 78
bm@bm.dk
www.bm.dk
SE-nr. 10 17 27 48

9. juni 2005

Vedr. ægtefællepensionsudvalgets forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger (RVL)

Vores sag
6531-0006

Deres sag
04-5013-00036

Familiestyrelsen har i brev af 7. januar 2005 bedt Beskæftigelsesministeriet om at overveje, om forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger, der er vedlagt henvendelsen, giver anledning til betænkeligheder i forhold til internationale konventioner om retten til at organisere sig og føre kollektive forhandlinger om løn – og arbejdsvilkår, især ILO-konventionerne nr. 87 og 98. Det ønskes særligt belyst, om en lovregel om inddragelse i skifte af også pensionsrettigheder, der efter deres oprettelsesgrundlag ved kollektive overenskomster er klausuleret som uoverdragelige mv., vil stride mod de nævnte konventioner.

ILO-konventionen nr. 87 beskytter foreningsfriheden og retten til at organisere sig. Arbejdere og arbejdsgivere er efter konventionen berettiget til at oprette og tilslutte sig organisationer efter eget valg og uden forudgående tilladelse. Arbejder- og arbejdsgiverorganisationer er berettiget til at udarbejde deres egne lov og har frihed til at vælge deres egne repræsentanter. Efter konventionen skal offentlige myndigheder afholde sig fra enhver indblanding, som kan begrænse organisationernes ret eller hæmme deres lovlige udøvelse af denne ret.

ILO-konvention nr. 98 beskytter retten til at organisere og føre kollektive forhandlinger. Efter konventionen skal lønmodtagerne beskyttes mod foranstaltninger, der går ud på at modarbejde deres foreninger. Beskyttelsen omfatter bl.a. at beskæftigelse ikke må gøres betinget af, at lønmodtageren ikke melder sig ind i en fagforening eller melder sig ud. Endvidere indebærer beskyttelsen, at en lønmodtager ikke må afskediges eller anden måde generes på grund af dennes medlemskab af en fagforening.

Arbejdsmarkedspensionerne er del af den danske aftalebaserede arbejdsmarkedsmodel og består bl.a. af pensionsordninger aftalt som led i overenskom-

sterne mellem arbejdsmarkedets parter. Arbejdsmarkedspensioner er opbygget som kollektive forsikringsordninger, hvor medlemskab er obligatorisk for den enkelte lønmodtager, der er dækket af overenskomsten.

De aftalebaserede pensionsordninger er ikke undergivet særskilt lovgivning, men bygger på den såkaldte "danske model" for arbejdsmarkedet. Det er arbejdsmarkedets parter og ikke Folketinget, der indenfor den generelle lovgivnings rammer selv har fastlagt indhold af og vilkår for pensionsordningerne.

"Den danske model" betyder, at arbejdsmarkedets forhold i overvejende grad reguleres ved overenskomster frem for lovgivning.

Det er naturligvis i sidste ende Folketinget, der har ansvaret for borgernes og herunder lønmodtagernes vilkår. I Danmark er der imidlertid en særlig arbejdsdeling eller en social kontrakt mellem staten og arbejdsmarkedets parter. Arbejdsdelingen betyder, at reguleringen af løn- og arbejdsvilkår i meget vidt omfang er overladt til parterne selv.

Kollektive overenskomster er privatretlige aftaler, og de er selvsagt underlagt landets almindelige love. Derfor er der intet problem i, at der på forskellig måde er sat nogle rammer for, hvad parterne kan aftale. Det er fx ikke noget problem, at der i ligeløns- og ligebehandlingslovene er forbud mod kønsdiskrimination, eller at der i forskelsbehandlingsloven er forbud mod andre former for diskrimination.

I relation til de kollektive arbejdsmarkedspensioner er der heller ikke tvivl om, at Folketinget kan opstille krav via lovgivning. Det gælder fx de gældende krav om forsikringsmæssig afdækning, unisex-princippet, der fremkommer som følge af kravet om ligebehandling mellem mænd og kvinder, og om sikring af rettigheder, når en ordning forlades. Lovgivning og regulering fungerer her som et fundament, på hvilket de kollektive ordninger aftales.

Spørgsmålet om hvor grænsen mellem på den ene side den danske model, hvor reguleringen af arbejdsmarkedet er overladt til arbejdsmarkedets parter, og på den anden side Folketingets ret til at opstille lovmæssige krav går, kan til et vist punkt betragtes mere som et politisk end et juridisk spørgsmål.

I hvilket omfang en lovregulering af overenskomstbaserede pensionsordningers overdragelighed kan anses for et indgreb i parternes frie forhandlingsret, der beskyttes af ILO konvention 87 og 98 afhænger for det første af aftalernes indhold og af forudsætningerne herfor.

Er der tale om, at der i selve overenskomsterne er fastsat regler om uoverdragelighed, vil ILO konventionerne opstille større begrænsninger, end

hvis betingelserne er opstillet i de regler, der vedtages af selve pensionsinstituttet.

Hvis der er tale om en egentlig overenskomstmæssig fastsat bestemmelse om uoverdragelighed vil der skulle tages hensyn til ILO's praksis for, hvornår indgreb i kollektive overenskomster er berettigede.

ILO lægger blandt andet vægt på følgende hensyn:

- om indgrebet vedrører forhold, der traditionelt har været overenskomstreguleret
- om indgrebet er af begrænset varighed og
- om der har været forhandlet med parterne inden et indgreb, herunder om parterne selv har haft mulighed for selv at ændre på forholdene.

Der ses ikke i ILO's praksis at være afgørelser, der specifikt vedrører pensionsordninger, men i et tilfælde blev en lovgivning, der krævede at overenskomsterne levede op til nærmere specificerede krav vedrørende løn, arbejdstid, orlov og arbejdsvilkår fundet i strid med konvention nr. 98. Omvendt blev i et tilfælde fastlæggelsen i overenskomsterne af generelle retningslinjer for uddannelsespolitikken ikke anset for at være beskyttet, jf. I ILO: "Freedom of Association", fourth rev. edition, 1996, paras. 811 og 813.

ILO's afgørelser er ikke retligt bindende for medlemsstaterne, men har karakter af henstillinger/kritik.

Hvorvidt bestemte emner kan gøres til genstand for lovgivning, afhænger altså i nogen grad af, om der er tale om at etablere en ny retstilstand, eller om der er tale om ændringer i den gældende retstilstand. Hvis forholdene i forhold til det tidspunkt hvor overenskomsternes arbejdsmarkedspensioner blev aftalt har ændret sig væsentligt, kan det tale for, at lovgiver efterfølgende alligevel går ind og regulerer ordningerne, men hvis det ikke er tilfældet, vil parterne omvendt kunne tale om, at deres forudsætninger er bristede.

Er der derimod tale om bestemmelser fastsat i selve det administrerende pensionsinstitut vil ILO konventionernes betydning mindskes, og det kan ikke antages at ILO konventionerne udelukker, at der vedtages overordnede lovregler for forsikringsvirksomhed. Således er også arbejdsmarkedspensionsinstitutterne omfattet af forsikringsaftaleloven m.v.

Til brug for vurderingen af problemstillingen har Beskæftigelsesministeriet den 18. maj 2005 modtaget Protokollat om etablering af en pensionsordning om oprettelse af Industriens Pensionsforsikring A/S. Det fremgår af protokollatets pkt. 11, at der nedsættes et teknisk udvalg som skulle udarbejde vedtægter for de nævnte selskaber samt forslag til pensionsregulativ. Såfremt der i forbindelse med dette udvalgs arbejde er aftalt uoverdragelighed, er det

Beskæftigelsesministeriets opfattelse, at ILO konventionerne vil have en vis betydning for afgørelsen af om der er tale om et indgreb i retten til kollektive forhandlinger.

Beskæftigelsesministeriet skal beklage den sene besvarelse.

Med venlig hilsen

E. Edelberg
Arbejdsretschef